

สภาพแวดล้อม และสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลื้อ บ้านงายเหนือ เมืองบุนเหนือ แขวงพงสาลี สปป.ลาว :
อดีต สถานการณ์ปัจจุบัน และความเปลี่ยนแปลง

โดย
Mr.Chanhthanom SOUKHASEUM

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต

ภาควิชาสถาปัตยกรรม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2560

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

สภาพแวดล้อม และสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลื้อ บ้านงายเหนือ เมืองบุนเหนือ แขวงพง
สาลี สปป.ลาว : อดีต สถานการณ์ปัจจุบัน และความเปลี่ยนแปลง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญามหาบัณฑิต
ภาควิชาสถาปัตยกรรม
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2560
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

BUILT ENVIRONMENT AND VERNACULAR ARCHITECTURE OF DAI LUE ETHNIC
GROUP AT BAN NGAY NUE, PHONGSALI, LAO PDR. : PAST, EXISTING AND ITS
CHANGE

A Thesis Submitted in partial Fulfillment of Requirements
for Master of Arts (Vernacular Architecture)
Department of Architecture
Graduate School, Silpakorn University
Academic Year 2017
Copyright of Graduate School, Silpakorn University

หัวข้อ	สภาพแวดล้อม และสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลื้อ บ้านงายเหนือ เมือง บุนเหนือ แขวงพงสาลี สปป.ลาว : อดีต สถานการณ์ปัจจุบัน และ ความเปลี่ยนแปลง
โดย	Chanhthanom SOUKHASEUM
สาขาวิชา	สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโท
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	อาจารย์ ดร. เกรียงไกร เกิดศิริ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปานใจ ชารท์ศนวงศ์)

พิจารณาเห็นชอบโดย

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร. วีระ อินพันทัง)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(อาจารย์ ดร. เกรียงไกร เกิดศิริ)

..... ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก
(ศาสตราจารย์ เกียรติคุณ อรศิริ ปาณินท์)

58057208 : สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต

Mr. Chanhthanom SOUKHASEUM: สถาพแวดล้อม และสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลื้อ บ้าน
 ายเหนือ เมืองบุนเหนือ แขวงพงสาลี สปป.ลาว : อดีต สถานการณ์ปัจจุบัน และความเปลี่ยนแปลง
 อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : อาจารย์ ดร. เกรียงไกร เกิดศิริ

งานศึกษาวิจัยชิ้นนี้ มุ่งเน้นการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น บ้านายเหนือ เมืองบุนเหนือ
 แขวงพงสาลี สปป.ลาว โดยทำการศึกษาอดีต สถานการณ์ปัจจุบันและความเปลี่ยนแปลงที่แสดงออก
 บนพื้นที่การใช้สอยของเรือนและระบบการวางแผนผังหมู่บ้านด้วยมุ่งหวังให้ข้อค้นพบที่จะเกิดขึ้นช่วย
 เติมเต็มองค์ความรู้เกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานและสถาปัตยกรรมที่อยู่อาศัยกลุ่มลื้อให้สมบูรณ์มากขึ้น

การศึกษาแบ่งลักษณะของรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เป็น 2 รูปแบบ คือ 1)
 สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลื้อ แบบดั้งเดิม (เรือนจาร์ต) คือ เรือน 4 ด้าน และเรือนฮา และ 2)
 สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลื้อแบบสถานการณ์ปัจจุบันจะเป็นเรือนโย (เรือน 2 จอก และเรือน 3 จอก หรือ
 เรือน 2 จั่ว และเรือน 3 จั่ว)

ทั้งนี้แบ่งตามหน้าที่การใช้สอยทั้งหมดมี 6 แบบแผน คือ แบบแผนที่ 1 บันไดเชื่อมต่อ
 ขึ้นสู่พื้นที่โถงของเรือนหลัก และมีแม่เตาไฟอยู่ในโถง, แบบแผนที่ 2 บันไดเชื่อมต่อขึ้นสู่ระเบียงหน้า
 (ค่อม) มีประตูกั้นระหว่างระเบียงหน้าสู่พื้นที่โถงของเรือนหลัก และมีแม่เตาไฟในโถง, แบบแผนที่ 3
 บันไดเชื่อมต่อขึ้นสู่ระเบียงหน้า (ค่อม) มีประตูกั้นระหว่างระเบียงหน้าสู่พื้นที่โถงของเรือนหลัก และมี
 การต่อเติมเรือนไฟขนานกับเรือนหลัก โดยเชื่อมต่อสู่เรือนไฟผ่านโถง, แบบที่ 4 บันไดเชื่อมต่อขึ้นสู่
 ระเบียงหน้า (ค่อม) และสามารถเชื่อมต่อไปยังห้องโถงซึ่งมีประตูกั้น และจากระเบียงหน้าก็สามารถ
 เชื่อมต่อไปสู่เรือนไฟที่ตั้งอยู่ด้านหัวของระเบียงหน้า, แบบที่ 5 บันไดเชื่อมต่อขึ้นสู่ระเบียงหน้า (ค่อม)
 มีประตูกั้นระหว่างระเบียงหน้าสู่พื้นที่โถงของเรือนหลัก แยกเรือนไฟเป็นเรือนเดี่ยวติดพื้นดิน และมี
 การก่อสร้างห้องน้ำอยู่ด้วย, แบบที่ 6 มีการก่อล้อมใต้ถุนเรือน และย้ายบันไดเข้าไปอยู่ในอาคาร
 เชื่อมต่อจากใต้ถุนสู่พื้นที่โถงในเรือน มีห้องนอนใต้ถุนเรือนและมีเรือนไฟสร้างเป็นเรือนเดี่ยวติดพื้นดิน
 และมีการก่อสร้างห้องน้ำอยู่ด้วย ทั้งนี้ แบบแผนของเรือนทั้ง 6 รูปแบบนั้นสัมพันธ์กับพัฒนาการทาง
 สถาปัตยกรรมและการจัดวางพื้นที่ใช้สอยของเรือนลื้อในพื้นที่กรณีศึกษา

58057208 : Major (Vernacular Architecture)

MR. CHANHTHANOM SOUKHASEUM : BUILT ENVIRONMENT AND VERNACULAR ARCHITECTURE OF DAI LUE ETHNIC GROUP AT BAN NGAY NUE, PHONGSALI, LAO PDR. : PAST, EXISTING AND ITS CHANGE THESIS ADVISOR : KREANGKRAI KIRDSIRI, Ph.D.

The objectives of this research are to study current situations and changes of vernacular architecture in Ban Ngay Nue, Phongsali, Lao PDR through spatial use and plan of the village so as to fulfill the body of knowledge about Lue settlement in South East Asia.

Vernacular architecture of Lue can be classified into two types: four-side house and “Ruan Ha” and vernacular architecture at present, comprising “Ruan Song Jok” (two-gable house) and “Ruan Sam Jok” (three-gable house).

In terms of functions, vernacular architecture of this area can be categorized into six forms: 1.) the staircase leads to the main hall and the fireplace is at the main hall; 2.) the staircase leads to the front terrace, with a door which separates the main hall, with the fireplace located there; 3.) the staircase leads to the front terrace, with the kitchen, connecting to the main hall; 4.) the staircase leads to the main hall, with a door separating the main hall; however, the terrace can lead to the kitchen; 5.) the staircase leads to the front terrace, with a door separating the main hall, and the kitchen is on the ground, and the bathroom was found; and 6.) the staircase leads to the hall inside the house, with a bedroom and a bathroom on the ground. These six types of houses portray the development of vernacular architecture and spatial use in this area

กิตติกรรมประกาศ

ขอกล่าวแสดงความขอบอกขอบใจอย่างสุดซึ้งมายังภาคส่วนเกี่ยวข้องที่อำนวยความสะดวกให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะ ตลอดถึงผู้ที่ให้ความช่วยเหลือในทุกๆด้านที่ทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้ลุล่วงไปด้วยดี

ขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ อรศิริ ปาณินท์, ศาสตราจารย์วิระ อินพั้งทัง สำหรับคำแนะนำและข้อเสนอแนะ ทิศทางในการศึกษา ตลอดถึงมุมมอง แนวคิดทฤษฎีต่างๆที่เกี่ยวข้อง ที่เป็นผลประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ และที่สำคัญที่ลืมไม่ได้ วิทยานิพนธ์เล่มนี้ จะสำเร็จลุล่วงไม่ได้ ถ้าขาดความเอื้ออำนวยความสะดวก และความเชื่อเหลือในทุกๆด้าน ตลอดถึงการสนับสนุนอ้อมชวยอย่างมาก ล้นของอาจารย์ ดร.เกรียงไกร เกิดศิริ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ นอกจากเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์แล้ว อาจารย์ยังให้คำปรึกษาในทุกๆเรื่อง และยังมีเมตตากรุณาให้ที่พักพาอาศัยเป็นอย่างดี ตลอดช่วงระยะเวลาการศึกษา นอกจากนี้อาจารย์ยังให้โอกาส ในการเดินทางร่วมกันกับทีมงานวิจัยในหลายๆครั้ง เพื่อศึกษาเปิดโลกทัศน์ให้กว้างไกล ทุกสิ่งทุกอย่างที่อาจารย์มอบให้ ผู้วิจัยจึงขอขอบอกขอบใจจากใจจริงและขอแสดงความรู้บุญคุณอย่างไม่มีวันลืม สุดท้ายนี้อยากกล่าวว่าขอบใจหลายๆ

ขอแสดงความรู้บุญคุณ มายังคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยวงศ์ ที่ไว้เนื้อเชื่อใจและให้โอกาสในการมาศึกษาเล่าเรียน ภายใต้การสนับสนุน จากโครงการ KOICA ขอขอบใจอาจารย์ Vira Anolac ที่ให้โอกาสมาศึกษาเล่าเรียน อาจารย์ Sommany Pathoumxay ซึ่งเป็นผู้ที่คอยให้คอบปรึกษาแนะนำในหลายๆเรื่อง ตลอดถึงการสนับสนุนอ้อมชวยในทุกๆด้านและ อาจารย์ Chanpheng Thao ที่เป็นเหมือนที่ปรึกษาคอยให้คำแนะนำในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม ขอขอบคุณ คุณ Norkham Seeliphom ผู้ช่วยเก็บข้อมูลภาคสนาม คุณ Phothisack Silisouk คุณ Kaisone Pongsavhat คุณ Latanachai Vannasy คุณ Wilaiphone Chanthavone คุณ Tar Thammavong คุณ Chal Yang คุณ Yia Vang และคุณ Soukha Thammavong ที่ช่วยในการเขียนแบบ ขอขอบคุณ คุณ Nittha bounpany คุณกุลพัชร์ เสนีวงศ์ ณ อยุธยา คุณวชิรพงษ์ กิตติราช คุณธนิก หมื่นคำวังและคุณพัฒนพล สิทธิโชค มิตรสหายผู้เป็นกำลังสำคัญที่ช่วยแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในการทำงานจนสำเร็จลุล่วง

ในท้ายที่สุด ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ ครอบครัวและญาติพี่น้องที่คอยมอบกำลังใจ ความไว้วางใจ และสนับสนุนผม ในงานวิจัยนี้ก็จะสำเร็จลุล่วงไม่ได้หากขาดความร่วมมือจากชุมชนบ้านงายเหนือ ที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ตลอดจนการพักพาอาศัย ในโอกาสนี้ผู้วิจัยจึงใคร่ขอขอบพระคุณต่อความเมตตา และแรงใจที่มอบให้กับผู้วิจัยอย่างเปี่ยมล้นตลอดมา

Chanhthanom SOUKHASEUM

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญภาพ.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
หลักการและเหตุผล.....	1
2. คำสำคัญ (keyword) ของงานวิจัย.....	5
3. คำถามในการศึกษา.....	6
4. ความมุ่งหมาย และวัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	6
5. ระเบียบวิธีวิจัย.....	6
6. เกณฑ์การคัดเลือก และเครื่องมือวิจัย.....	8
7. การจัดระบบข้อมูล.....	8
8. สมมุติฐานของการศึกษา.....	9
9. ขอบเขตการศึกษา.....	9
9.1 ขอบเขตด้านพื้นที่.....	9
9.2 ขอบเขตด้านกรอบความคิดในการศึกษา.....	9
10. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	10
11. ขั้นตอนการศึกษา.....	10
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม.....	11

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	11
1.1 ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ลื้อ.....	11
1.2 ประวัติศาสตร์ความเป็นมาลื้อในสิบสองปันนา.....	11
1.3 สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นสิบสองปันนา.....	14
1.4 ประวัติความเป็นมาของลื้อในสปป.ลาว.....	23
บทที่ 3 ชุมชนบ้านงายเหนือ	34
ข้อมูลเบื้องต้นชุมชน และประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานบ้านงายเหนือ	34
1.1 ประวัติความเป็นมาของบ้าน	34
1.2 การตั้งถิ่นฐาน และการเข้าถึงชุมชนบ้านงายเหนือ	35
2. วัฒนธรรม และวิถีชีวิตประเพณีของบ้านงายเหนือ	39
2.1 การเชื่อลื้อแบบดั้งเดิม	40
2.3 การนับถือพุทธศาสนา	45
3. ระบบการวางแผนผังบ้านงายเหนือ.....	61
3.1 แบบแผนการวางผังบริเวณหมู่บ้านงายเหนือ.....	61
3.2 แผนผังวัสดุผนังหลังคา บ้านงายเหนือ	63
3.3 การต่อเติมอาคาร บ้านงายเหนือ.....	64
3.3 แผนผังระบบการสัญจรภายในบ้านงายเหนือ	67
4. สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลื้อบ้านงายเหนือ.....	77
5. การกำหนดพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนลื้อบ้านงายเหนือ.....	163
5.1 ห้องนอน (ไนโซ่ม) ไนโซ่ม Bedroom	165
5.2 โถงกลางเรือนประธาน ภาງເຮືອນ Main Hall.....	166
5.3 หน้าวาง ໜ້າຫວາງ.....	167
5.4 กางເຮືອນ ภาງເຮືອນ Hall.....	167

5.5	ชานแดด (จาน) จาม Terrace	169
5.6	ค่อม ถ่อม Veranda	169
6.	ภาพรวมของการจำแนกรูปแบบของแผนผังเรือนตามหน้าที่การใช้สอย	170
6.1	แบบผังที่ 1	171
7.	การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ใช้สอยภายในเรือน กับการวางทิศ	192
7.1	การสังเคราะห์ที่ตั้งของห้องนอน ในโซ่ม (Bed Room) ในผังเรือนกรณีศึกษา.....	194
7.2	การสังเคราะห์ที่ตั้งของน้าวาง (Living Space) ในผังเรือนกรณีศึกษา.....	196
7.3	การสังเคราะห์ ที่ตั้งของห้องโถง (Hall) ในผังเรือนกรณีศึกษา	197
7.4	การสังเคราะห์ที่ตั้งของระเบียงหน้า “ค่อม” (Veranda) ในผังเรือน กรณีศึกษา	198
7.5	การสังเคราะห์ที่ตั้งของบันได (Main Stair) ในผังเรือนกรณีศึกษา.....	198
7.6	การสังเคราะห์ที่ตั้งของเตาไฟในผังเรือน กรณีศึกษา	201
7.7	การสังเคราะห์ที่ตั้งของครัว (Kitchen) ในผังเรือนกรณีศึกษา.....	201
7.8	การสังเคราะห์ที่ตั้งของยุงข้าวในผังเรือน และผังบริเวณเรือนกรณีศึกษา	205
7.9	การสังเคราะห์ที่ตั้งของห้องน้ำในผังบริเวณเรือนกรณีศึกษา.....	206
7.10	การสังเคราะห์ที่ตั้งของพื้นที่ความเชื่อในผังเรือนกรณีศึกษา	207
8	การจำแนกประเภทของเรือนตามรูปทรง	209
8.1	รูปทรงแบบดั้งเดิม	209
8.2	รูปทรงของเรือนที่ได้พัฒนาจากรูปทรงเดิม	217
8.3	การแบ่งประเภทของเรือนตามลักษณะโครงสร้างของเรือน.....	231
8.4	การวิเคราะห์พัฒนาการของเรือน	244
8.5	สิ่งปลูกสร้างต่างๆภายในบ้าน.....	248
	248	
8.6	ปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลสะท้อนต่อสถาปัตยกรรม	249
บทที่ 4	สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	252

สรุปผลความมุ่งหมาย และวัตถุประสงค์ของการวิจัย	253
1.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลื้อ ในอดีตของ.....	253
บ้านงายเหนือ.....	253
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลื้อ ในสถานการณ์	
ปัจจุบัน และความเปลี่ยนแปลงของบ้านงายเหนือ	255
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของลื้อบ้านงายเหนือ ในสถานการณ์ ปัจจุบัน	
ที่แสดงออกบนพื้นที่การใช้สอยของเรือน และระบบการวางแผนผังบ้าน	260
รายการอ้างอิง.....	268
ประวัติผู้เขียน.....	271

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1:ขั้นตอนการศึกษา.....	10

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 1: แผนที่แสดงการกระจายตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อในแขวงต่างๆ ทางภาคเหนือของสปป. ลาว	4	
ภาพที่ 2: ดินแดนที่กลุ่มชนชาติพันธุ์ไท กลุ่มลื้อตั้งถิ่นฐานอยู่ในแคว้นยูนนาน (บริเวณสีแดง).....	13	
ภาพที่ 3: การวางผังหมู่บ้านในยุคแรก	ภาพที่ 4: การวางผังหมู่บ้านเมื่อมีวัด.....	17
ภาพที่ 5: แผนผังแสดงพัฒนาการจากถ้ำจนถึงบ้านใต้ถุนสูง	18	
ภาพที่ 6: แผนผังใต้ถุนบ้านชนชาติไต	ภาพที่ 7: แผนผังชั้นบนของบ้านชนชาติไต	19
ภาพที่ 8: รูปตัดแสดงโครงสร้างเรือนกลุ่มลื้อในยูนนานจากการศึกษาของจูเหลียงเหวิน	22	
ภาพที่ 10: แผนที่อาณาจักรเชียงแขง และเมืองอื่นๆ ในลุ่มน้ำโขงที่มีความสัมพันธ์ระหว่างกัน	26	
ภาพที่ 11-12: ครอบครัวเจ้าองค์คำ เป็นเจ้าแผ่นดินองค์สุดท้ายปกครองอยู่เมืองสิงห์	28	
ภาพที่ 13: เจ้าสิริหน่อคำ เตรียมต้อนรับข้าหลวงใหญ่ฝรั่งเศสอยู่หน้า หอคำ ละหว่างปีค.ศ.1864- 1896	29	
ภาพที่ 14: เรือน 4 ด้าน	ภาพที่ 15: เรือนฮา	31
ภาพที่ 16: แผนที่ สปป.ลาว	36	
ภาพที่ 17:แผนที่การเข้าถึงชุมชนบ้านงายเหนือ	ภาพที่ 18:ภาพทางอากาศแสดงที่ตั้งของพื้นที่ กรณีศึกษา.....	36
ภาพที่ 19: ลักษณะทางกายภาพโดยรอบ บ้านงายเหนือ	36	
ภาพที่ 20: ลักษณะทางกายภาพโดยรอบ บ้านงายเหนือ	37	
ภาพที่ 21: ลักษณะทางกายภาพโดยรอบ บ้านงายเหนือ	37	
ภาพที่ 22: ลักษณะทางกายภาพโดยรอบ บ้านงายเหนือ จะเห็นว่าเป็นพื้นที่ราบระหว่างหุบเขา สำหรับการเกษตร และมีภูเขาล้อมรอบ	38	
ภาพที่ 23: แผนผังหอเวทดา ทั้ง 4 หอที่บ้านงายเหนือ	40	
ภาพที่ 24: พิธีกรรมบ้าน บ้านงายเหนือ แขวงพงสาลี สปป.ลาว	41	

ภาพที่ 25: หมอเมือง.....	43	
ภาพที่ 26: “แม่ตึ๊ง” หรือซึ่งเป็นร่างทรงผู้ประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อของหมู่บ้าน.....	45	
ภาพที่ 27: พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการเกิดที่บ้านงายเหนือ.....	52	
ภาพที่ 28: พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการเกิด กรณีศึกษาบ้านปี่หมี่ เมืองเงิน แขวงไชยบุรี.....	53	
ภาพที่ 29: คนตายนำไปนอนอยู่ห้องกลาง (ห้องกำ).....	54	
ภาพที่ 30: จุดผูกเชือกกัน และผูกสุนัขเพื่อป้องกันไม่ให้ผู้ไม่เกี่ยวข้องเดินเข้าไป.....	55	
ภาพที่ 31: พรมน้ำสั้มป่อยใส่ศิระชะ	ภาพที่ 32: การทำโลงศพ	56
ภาพที่ 33: ชายฉกรรจ์ในหมู่บ้านช่วยกันไปทำกองฟอนสำหรับการฌาปนกิจ.....	56	
ภาพที่ 34: การวางศพคนตาย	ภาพที่ 35: การให้ข้าวให้น้ำแก่ผู้เสียชีวิต.....	57
ภาพที่ 36: การวางปราสาทบนโลงศพ	58	
ภาพที่ 37: การหามขอนไม้ไปป่าช้า.....	59	
ภาพที่ 40-41: เฒ่าแก่ทำพิธีผูกแขนเอาขวัญหลังกับจากที่เผาศพ.....	60	
ภาพที่ 38-39: พิธีชำระสะสางสิ่งชั่วร้ายออกจากร่างกายที่ทาน้ำหัวบ้านหลังกับจากที่เผาศพ	60	
ภาพที่ 42: แผนการวางผังบริเวณหมู่บ้านงายเหนือ.....	63	
ภาพที่ 43: แผนผังวัดดุมงหลังคา บ้านงายเหนือ.....	65	
ภาพที่ 44: แผนผังการต่อเติมอาคาร บ้านงายเหนือ	66	
ภาพที่ 45: ระบบเส้นทางการสัญจรทั่วไปภายในหมู่บ้าน.....	68	
ภาพที่ 46: ระบบเส้นทางที่ไปพิธีกรรมทางด้านความเชื่อ ในที่นี้ คือ เส้นทางไปหอโรงกรรม	70	
ภาพที่ 47: แผนผังระบบที่ไปเส้นทางไปน้ำต่าบ้านงายเหนือ.....	72	
ภาพที่ 48: แผนผังระบบทางไปถ่ายหนัก (ไปห้องน้ำ).....	74	
ภาพที่ 49: แผนผังระบบเส้นทางไปป่าช้า.....	76	
ภาพที่ 50: แสดงภาพพื้นที่“โนโซ่ม (ใบโหล่ม)” ซึ่งหมายถึงถึง ห้องนอน.....	166	
ภาพที่ 51: “ หน้าวาง (หน้าทอวาง) ” (Living Space) บ้านงายเหนือ.....	167	
ภาพที่ 52: กลางเรือน (Hall).....	168	

ภาพที่ 53: พื้นที่ส่วนชาน ออกเสียงว่า “จาน” ที่เรือนในบ้านนายเหนือ.....	169
ภาพที่ 54-55: ค่อม “ ถ่อม ” (Veranda).....	170
ภาพที่ 56: “ ถ่อม ” (Veranda).....	171
ภาพที่ 57: แผนผังเรือนแบบแผนที่ 1	173
ภาพที่ 58: แผนผังเรือนแบบแผนที่ 1	175
ภาพที่ 59: แผนผังเรือนแบบแผนที่ 2	177
ภาพที่ 60: แผนผังเรือนแบบแผนที่ 2	179
ภาพที่ 61: แผนผังเรือนแบบแผนที่ 3	180
ภาพที่ 62: แผนผังเรือนแบบแผนที่ 3	183
ภาพที่ 63: แผนผังเรือนแบบแผนที่ 4	184
ภาพที่ 64: แผนผังเรือนแบบแผนที่ 4	186
ภาพที่ 65: แผนผังเรือนแบบแผนที่ 5	187
ภาพที่ 66: แผนผังเรือนแบบแผนที่ 5	190
ภาพที่ 67: แผนผังเรือนแบบแผนที่ 6	191
ภาพที่ 68: แผนผังห้องนอน โน้ซ่ม (Bed Room) ในผังเรือนกรณีศึกษา	195
ภาพที่ 69: แผนผังหน้าวาง (Living Space) ในผังเรือนกรณีศึกษา	196
ภาพที่ 70: แผนผังห้องโถง (Hall) ในผังเรือนกรณีศึกษา	197
ภาพที่ 71: ระเบียงหน้า ค่อม (Veranda) ในผังเรือนกรณีศึกษา	199
ภาพที่ 72: แผนผังแสดงตำแหน่งที่ตั้งของบันได (Main Stair) ในผังเรือนกรณีศึกษา.....	200
ภาพที่ 73: แผนผังพื้นที่ชั้น 2 แสดงตำแหน่งแม่เตาไฟในผังเรือนในกรณีศึกษา.....	202
ภาพที่ 74: แผนผังพื้นที่ชั้น 1 แสดงพื้นที่ส่วนครัว (Kitchen) ในผังเรือนกรณีศึกษา.....	203
ภาพที่ 75: แผนผังพื้นที่ชั้น 2 แสดงพื้นที่ส่วนครัว (Kitchen) ในผังเรือนกรณีศึกษา.....	204
ภาพที่ 76: แผนผังยุงข้าวในผังเรือน และผังบริเวณเรือนกรณีศึกษา.....	205
ภาพที่ 77: แผนผังห้องน้ำในผังบริเวณเรือนกรณีศึกษา	206

ภาพที่ 78: แผนผังพื้นที่ความเชื่อในผังเรือนกรณีศึกษา	208
ภาพที่ 79: เรือน 4 ด้าน	210
ภาพที่ 80: รูปด้านหน้าเรือน 4 ด้าน	211
ภาพที่ 81: รูปด้านข้างเรือน 4 ด้าน	211
ภาพที่ 82: รูปด้านหน้าเรือน 4 ด้าน	212
ภาพที่ 83: รูปด้านหน้าเรือนฮาแสดงไม้ก้านฮา.....	213
ภาพที่ 84: เรือนฮา.....	214
ภาพที่ 85: เรือนตูปที่มีใต้ถุน.....	215
ภาพที่ 87: รูปด้านข้าง	216
ภาพที่ 86: รูปด้านหน้า	216
ภาพที่ 88: เรือนตูปที่มีใต้ถุน.....	216
ภาพที่ 89: เรือนตูปติดดิน.....	217
ภาพที่ 90: เรือน 2 จอกแบบติดกัน	219
ภาพที่ 91: รูปด้านเรือน 2 จอกแบบติดกัน.....	220
ภาพที่ 92: เรือน 2 จอกแบบติดกัน	221
ภาพที่ 93-94: เรือน 3 จอก (มีเตาไฟอยู่ในเรือน).....	222
ภาพที่ 95-96: รูปด้านเรือน 3 จอก (มีเตาไฟอยู่ในเรือน).....	222
ภาพที่ 97: เรือน 3 จอก (มีเตาไฟอยู่ในเรือน).....	223
ภาพที่ 98: เรือน 2 จอกแบบแยกครัว.....	224
ภาพที่ 99-100: รูปด้านเรือน 2 จอกแบบแยกครัว	224
ภาพที่ 101: รูปด้านเรือน 2 จอกแบบแยกครัว	225
ภาพที่ 102: เรือน 1 จอก (เรือนหลังคาจั่วเดียว) แยกครัวติดดิน.....	226
ภาพที่ 103-104: รูปด้านเรือน 1 จอก (เรือนหลังคาจั่วเดียว) แยกครัวติดดิน	226
ภาพที่ 105: เรือนครัวติดดิน	ภาพที่ 106: ใต้ถุนเรือน.....
	227

ภาพที่ 107: เรือน 1 จอก (เรือนหลังคาจั่วเดี่ยว) แยกครัวติดดิน.....	228	
ภาพที่ 108: เรือนโยแบบทั่วไป	229	
ภาพที่ 110: รูปแบบเรือนโยที่พบในหมู่บ้าน	230	
ภาพที่ 109: ตัวอย่างรูปแบบทางสถาปัตยกรรมเรือนโย	230	
ภาพที่ 111: โครงสร้างเรือนโกม	232	
ภาพที่ 112: รูปตัดเรือนโกม.....	233	
ภาพที่ 113: โครงสร้างเรือนโกม	ภาพที่ 114: บันไดเรือนโกม	233
ภาพที่ 115: รูปตัดเรือนโกม.....	234	
ภาพที่ 116: โครงสร้างเรือนโกม	ภาพที่ 117: โครงสร้างเรือนโกม.....	234
ภาพที่ 118-119: รูปตัดเรือนโกม มุงดินขอ	235	
ภาพที่ 120: เรือนโกม มุงดินขอ.....	236	
ภาพที่ 121: รูปตัดเรือนโกม.....	237	
ภาพที่ 122: รูปตัดเรือนฮา.....	238	
ภาพที่ 124: โครงสร้างเรือนโย	ภาพที่ 125: โครงสร้างใต้ถุนเรือนโย.....	240
ภาพที่ 123: รูปตัดเรือน.....	240	
ภาพที่ 127: เรือนไฟ.....	241	
ภาพที่ 126: รูปตัดเรือน.....	241	
ภาพที่ 129: รูปตัดเรือนโครงสร้างโย.....	243	
ภาพที่ 130: พัฒนาการของพื้นที่การใช้สอยภายในเรือน	245	
ภาพที่ 131: พัฒนาการรูปทรงของเรือน	246	
ภาพที่ 132: พัฒนาการโครงสร้างของเรือน	247	
ภาพที่ 133: วัด	ภาพที่ 134: หอเทวดา.....	248
ภาพที่ 135: ยุ้งข้าว	ภาพที่ 136: เถียงนา.....	248
ภาพที่ 137: เรือน 4 ด้าน.....	254	

ภาพที่ 138: เรือน 4 ด้าน	255
ภาพที่ 139: รูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลื้อ ในสถานการณ์ปัจจุบัน	259
ภาพที่ 140: ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่การใช้สอยกับการวางทิศของเรือน	260
ภาพที่ 141: ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่การใช้สอยกับการวางทิศของเรือน	261
ภาพที่ 142: แผนการวางผังบริเวณหมู่บ้านงายเหนือ	263

บทที่ 1

บทนำ

หลักการและเหตุผล

จากหนังสือ “*The Dai or Tai and their Architecture and Custom in South China*” ซึ่งแปลเป็นภาษาไทยในชื่อว่า “*ชนชาติไต (จุฬาลักษณ์เทวิน, 2536)*” สะท้อนให้เห็นประวัติศาสตร์อันยาวนานของชาวลื้อ ที่มีขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม สถาปัตยกรรม และมีภาษาเป็นของตนเองที่ยังคงสืบทอดรักษาไว้ได้อย่างดี ทั้งนี้ จากฐานข้อมูลกลุ่มชนชาติพันธุ์ Joshua Project (Christianity, 1995-2000 กันยายน พ.ศ. 2559) ให้ข้อมูลว่า ชาวลื้อมีจำนวนทั้งสิ้น 1,349,400 คน ตั้งถิ่นฐานกระจายตัวอยู่ในประเทศต่างๆ ทั้งสิ้น 6 ประเทศ (Christianity, 1995-2000 กันยายน พ.ศ. 2559) ทั้งนี้ ในเขตดินแดนต้นธารวัฒนธรรม คือ ประเทศจีน มีชาวลื้อ อยู่ทั้งสิ้น 783,000 คน และในสปป.ลาว มีจำนวนประมาณ 150,000 คน (Christianity, 1995-2000 กันยายน พ.ศ. 2559)

จากประวัติศาสตร์ลื้อ จะเห็นว่าแต่เดิมที่นั่นกลุ่มลื้อ สามารถสถาปนาศูนย์กลางอำนาจในระบบรัฐจารีต (Traditional State) ในนาม “*สิบสองปันนา*” โดยมีศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่ “*เมืองเชียงรุ่ง*” ตลอดจนมีการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และเครือญาติ กับรัฐจารีตอื่นๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีป อาทิ ล้านช้าง และล้านนา อย่างไรก็ตาม รัฐจารีตสิบสองปันนาต้องตกอยู่ภายใต้การปกครองของราชสำนักจีนในราชวงศ์หยวน ซึ่งได้ขยายอำนาจเข้ายึดครองดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีปซึ่งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของจีน ในกรณีนั้นจึงเป็นจุดยุติรัฐจารีตสิบสองปันนาลง และราชสำนักจีนแห่งราชวงศ์หยวนยังได้จัดการปกครองแบบใหม่ขึ้นในมณฑลยูนนาน โดยแต่งตั้งให้หัวหน้ากลุ่มชนชาติพันธุ์ต่างๆ ดำรงตำแหน่งเจ้าปกครอง เพื่อให้ไม่เกิดปัญหาต่อต้านราชสำนักส่วนกลาง ซึ่งแนวทางดังกล่าวทำให้สิบสองปันนามีอิสระในการธำรงรักษาวัฒนธรรมด้านต่างๆ ของตนเองเอาไว้ได้ และมีการกระจายตัวของการตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตลุ่มน้ำโขงตอนกลางในเขตมณฑลยูนนาน เขตรัฐฉานของประเทศพม่า และทางตอนเหนือของประเทศไทย รวมถึงทางภาคเหนือของเวียดนาม นอกจากนี้ ยังมีการอพยพเคลื่อนย้ายลงมาตามที่ราบลุ่มแม่น้ำโขง และสาขาของแม่น้ำโขงในภาคเหนือของสปป.ลาวด้วย

ต่อมาหลังจากที่มีความเปลี่ยนแปลงในหน้าประวัติศาสตร์วัฒนธรรมโลกที่มหาอำนาจตะวันตกเข้าแทรกแซงภูมิภาคเอเชีย และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันเป็นเหตุให้จีนที่เคยเป็นมหาอำนาจในโลกสมัยเก่าต้องซวนเซและนำไปสู่การปรับตัวขนานใหญ่ ตลอดจนในเวลาต่อมาที่สังคมของจีนได้เผชิญกับช่วงเวลาของการเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงแบบถอนขั้ววัฒนธรรม คือ การปฏิวัติวัฒนธรรมดั้งเดิมเข้าสู่การเป็นสังคมนิยม ในช่วงเวลาอันสับสน และมีความเปลี่ยนแปลงต่างๆ อย่างรุนแรงและรวดเร็ว นั้น ได้ถูกอธิบายได้ด้วยแนวคิด “*ภูมิภาคยา*” (ธงชัย วินิจกุล, 2556, p. 18) ที่สรุป

ความได้ว่า ความเป็นชาติ (National State) หรือขอบเขตรัฐชาติถูกสร้างขึ้นมาอย่างไม่เป็นเหตุเป็นผล บนการกำหนดขึ้นด้วยเทคโนโลยีพื้นฐานของความรู้ทางภูมิศาสตร์ ทว่าการกำเนิดขึ้นของแนวคิดรัฐชาตินั้นกลับได้สร้างความเปลี่ยนแปลงความหมายต่างๆ ที่มีอยู่เดิม ซึ่งลักษณะที่เป็นรูปธรรมที่สุดของรัฐชาติ คือ “ดินแดน” ทำให้เกิดการแบ่งเส้นเขตแดนใหม่เกิดขึ้นในพื้นที่ต่างๆ ภายใต้แนวความคิดรัฐชาติสมัยใหม่ จากปรากฏการณ์การเมืองโลกที่เกิดขึ้นภายใต้แนวคิดการขีดเส้นเพื่อแบ่งแยกขอบเขตการปกครองนั้น ได้ส่งผลให้เกิดการขีดแบ่งพื้นที่โดยใช้ลักษณะทางภูมิศาสตร์ อาทิ สันเขา และร่องน้ำเป็นตัวขีดแบ่งหาได้สนใจผู้คนที่ร่วมวัฒนธรรมระหว่างกันไม่ ทั้งนี้ ประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็ตกอยู่ภายใต้สถานการณ์เช่นเดียวกันนั่นเอง สำหรับ “*สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว*” ซึ่งมีแนวชายแดนติดกัน เช่น ประเทศจีน ประเทศเวียดนาม ประเทศไทย ประเทศเมียนมาร์ และประเทศกัมพูชา ก็ถูกขีดเส้นแบ่งพื้นที่ออกจากกันกลายเป็นรัฐชาติสมัยใหม่ ซึ่งไม่หลงรอยครอบทับได้สนิทและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับกลุ่มชนชาติพันธุ์ หรือกลุ่มวัฒนธรรมนัก

จากประวัติศาสตร์การขีดเส้นปักปันเขตแดนที่ผ่านมาในอดีตนั้น ทำให้ “เมืองอุเหนื่อ” และ “เมืองอุใต้” ซึ่งในอดีตมีความสัมพันธ์เมืองกับศูนย์กลางวัฒนธรรมคือ ในแคว้นแคว้นสิบสองปันนา และในปัจจุบันพื้นที่ดังกล่าว อยู่ในเขตการปกครองของแขวงพงสาลี อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาย้อนกลับถึงแนวคิดว่าด้วยอำนาจของการปกครองตามทฤษฎีแบบ “*มณฑล (Mandala)*” ที่เปรียบเทียบเมืองศูนย์กลางการปกครองจะมีอำนาจที่เข้มข้น ตลอดจนวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง และจะได้แผ่อิทธิพลออกมาสู่พื้นที่ข้างเคียงตามแนวคิดของทฤษฎีแสงเทียน ซึ่งขอบวงของอำนาจแต่ละช่วงเวลาก็ขอบเขตที่แผ่ผันไปตามความเข้มแข็งของศูนย์กลาง และในช่วงเวลาที่ชาติมหาอำนาจตะวันตกเข้าแทรกแซงเอเชีย และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาในอดีตอันเป็นผลให้มีการปักปันเขตแดนระหว่างลาวและจีนซึ่งใช้กรอบแนวคิดเรื่องรัฐชาติสมัยใหม่ที่ใช้ลักษณะภูมิศาสตร์เป็นตัวแบ่งเขตแดน ทำให้กลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมคือ ที่ตั้งถิ่นฐานในแถบพงสาลีกลายเป็นพื้นที่ชายขอบที่ตั้งอยู่ห่างจากศูนย์กลางการปกครองในวัฒนธรรมคือที่มีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองเชียงรุ่ง

การลงภาคสนามสำรวจการตั้งถิ่นฐานและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นกลุ่มชนชาติพันธุ์ลื้อในภาคเหนือของสปป.ลาว พบว่า กลุ่มลื้อยังคงอาศัยในถิ่นฐานเก่าแก่ของตนนับตั้งแต่เมื่อแรกตั้งถิ่นฐานมาจนอยู่จนถึงปัจจุบันไม่ได้โยกย้ายไปที่อื่นใด ทั้งนี้ ในพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำอู ในแขวงพงสาลี (แขวงຜົ້ງສາລີ) เขตเมืองยอดอู (เมืองยอดอู) คือ บ้านเชียงเสี้ยว (บ้านຊຽງສ້ວງ), บ้านสวยงาม (บ้านສວຍງາມ) บ้านหนองงาย (บ้านໜອງງາຍ)

ในเขตเมืองบุนเหนื่อ(เมืองบุนเหนื่อ) คือ บ้านงายเหนื่อ (บ้านງາຍເໜືອ), บ้านงายใต้ (บ้านງາຍໃຕ້) บ้านบุนเหนื่อ (บ้านບຸນເໜືອ), บ้านดงเหนื่อ (บ้านດົງເໜືອ), บ้านเชียงฟ้า (บ้านຊຽງຟ້າ) และบ้านกอง (บ้านກອງ)

บริเวณลุ่มแม่น้ำทาที่แขวงหลวงน้ำทา (แขวงหลวงน้ำทา) เขตเมืองสิง (เมืองสิง) คือ บ้านขวาง (บ้านขวาง), บ้านน้ำด้าย (บ้านน้ำด้าย), บ้านยางเพียง (บ้านยางเพียง) ในเขตเมืองน้ำทา คือ บ้านซอน (บ้านซอน)

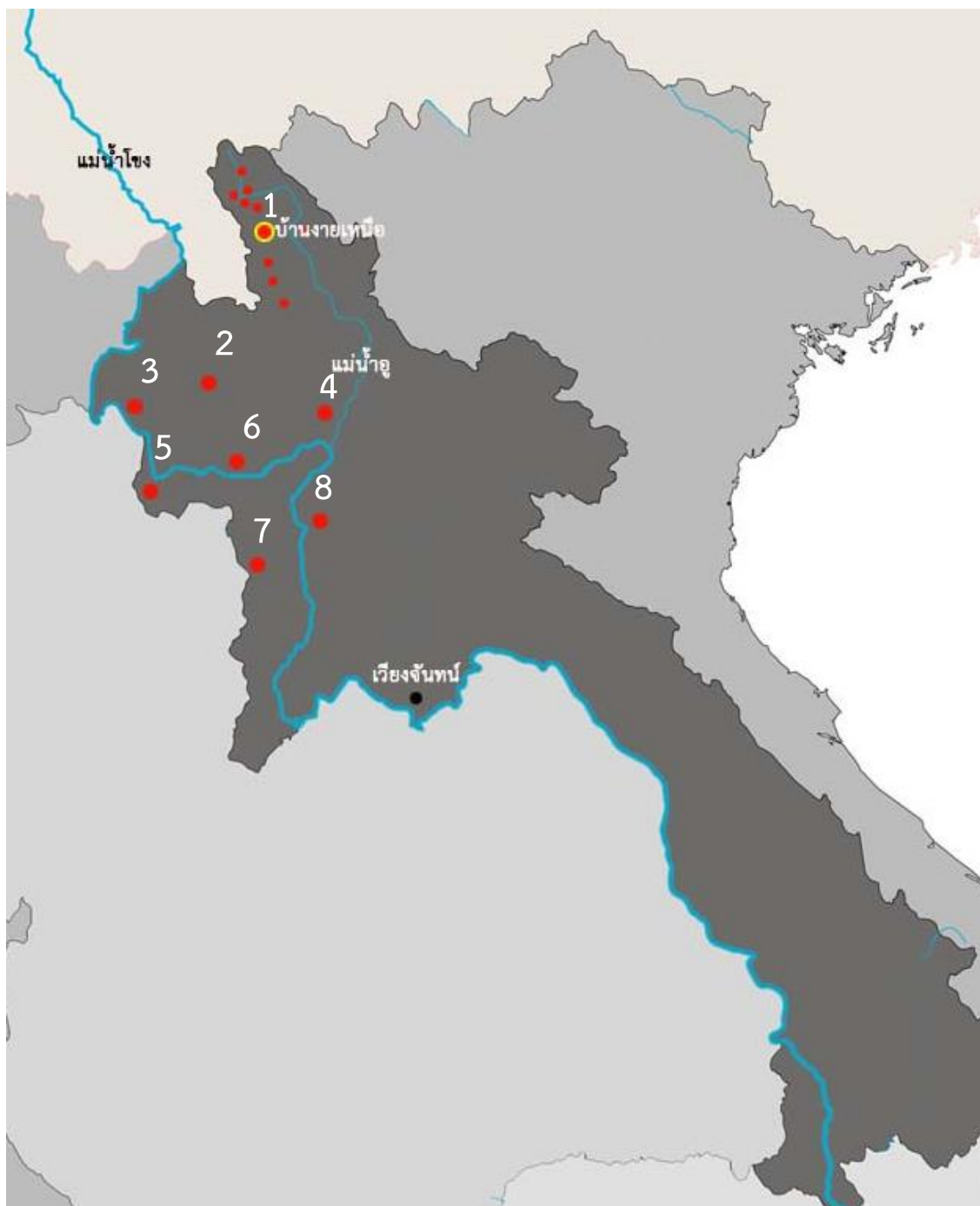
แขวงบ่อแก้ว (แขวงบ่อแก้ว) เขตเมืองห้วยซาย (เมืองห้วยซาย) มีชุมชนลื้อ คือ บ้านปุงนาหนูน (บ้านปุงนาหนูน) บ้านดอนใจ (บ้านดอนใจ) แขวงอุดมไซ (แขวงอุดมไซ) เขตเมืองแบง (เมืองแบง) คือ บ้านปางเตื่อ (บ้านปางเตื่อ), บ้านนาไล (บ้านนาไล) บ้านเซียงแล (บ้านเซียงแล) บ้านบางทอง (บ้านบางทอง) บ้านนาแมด (บ้านนาแมด) บ้านนาปา (บ้านนาปา) ในเขตเมืองรุน (เมืองรุน) มีบ้านนาเงิน (บ้านนาเงิน) บ้านจันไต (บ้านจันไต) และเขตเมืองนาหม่อ (เมืองนาหม่อ) มีชุมชนลื้อคือ บ้านนาถ่ง (บ้านนาถ่ง)

สำหรับในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำเงิน แขวงไชยบุรี (แขวงไชยบุรี) เขตเมืองเงิน (เมืองเงิน) คือ บ้านน้ำเงิน (บ้านน้ำเงิน) บ้านซอน (บ้านซอน) บ้านเพียงงาม (บ้านเพียงงาม) บ้านนายาง (บ้านนายาง) บ้านปี่หมี่ (บ้านปี่หมี่) ในเขตเมืองหงสา(เมืองหงสา) คือ บ้านเวียงแก้ว (บ้านเวียงแก้ว) ในเขตเมืองเซียงฮ่อน (เมืองเซียงฮ่อน) คือ บ้านแก (บ้านแก) บ้านสิง (บ้านสิง) บ้านคำ (บ้านคำ) บ้านนาอ่อน (บ้านนาอ่อน) บ้านดอนเพียง (บ้านดอนเพียง) บ้านใหม่หนองซาน (บ้านใหม่หนองซาน) บ้านທ່າກາຍ (บ้านທ່າກາຍ) และเขตเมืองคอบ (เมืองคอบ) คือ บ้านเค็งเหล็กคำ (บ้านเค็งเหล็กคำ) บ้านสะถาน (บ้านสะถาน) บ้านปางไฮ (บ้านปางไฮ) บ้านห้วยพะน้อย (บ้านห้วยพะน้อย) บ้านน้ำฟ้า (บ้านน้ำฟ้า) บ้านน้ำคำ (บ้านน้ำคำ) บ้านดอยแฮ่ (บ้านดอยแฮ่) บ้านถ้ำ (บ้านถ้ำ)

สำหรับแขวงหลวงพระบาง (แขวงหลวงพระบาง) เขตเมืองหลวงพระบาง (เมืองหลวงพระบาง) คือ บ้านผานม (บ้านผานม) และที่เมืองปากอู (เมืองปากอู) คือ บ้านหาดค้อ (บ้านหาดค้อ) บ้านคอนคำ (บ้านคอนคำ), บ้านปากแจก (บ้านปากแจก) บ้านหาดซิว (บ้านหาดซิว) บ้านฝ้าย (บ้านฝ้าย) บ้านห้วยแปน (บ้านห้วยแปน) บ้านหาดปาง (บ้านหาดปาง) ทั้งนี้สำหรับ และที่ลุ่มแม่น้ำคาน เมืองน้ำบาก (เมืองน้ำบาก) บ้านนายางใต้ (บ้านนายางใต้) เป็นชาว “กะล่อม” หรือ “ลื้อกะล่อม”¹ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า กลุ่มชนชาติพันธุ์ลื้อนั้นเลือกทำเลในการตั้งถิ่นฐานบริเวณที่ราบริมฝั่งแม่น้ำโขง และแม่น้ำสาขาของแม่น้ำโขง ซึ่งมีอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเกษตรกรรมซึ่งสร้างให้เกิดความมั่นคงทางอาหารและส่งผลต่อความมั่นคงของชุมชนและเมืองด้วย

¹ สถานภาพการรับรู้โดยทั่วไปกำหนดว่า “กะล่อม” เป็นกลุ่มชนชาติพันธุ์แขนงหนึ่งของลื้อ ทว่าในความเป็นจริงแล้ว กลุ่มชาติพันธุ์กะล่อมใช้ภาษาลื้อในการสื่อสาร แต่ในแง่สำนึกการรับรู้ของกลุ่มตนแล้วจะระบุชัดเจนถึงความแตกต่างของกลุ่มตนกับลื้อ

1 เมืองบุนเหนือ เมืองยอดอู แขวงพงสาลี

5 เมืองเงิน แขวงไชยบุรี

2 เมืองสิง แขวงหลวงน้ำทา

6 เมืองแบง แขวงอุดมไช

3 เมืองห้วยชาย แขวงบ่อแก้ว

7 เมืองหงสา แขวงไชยบุรี

4 เมืองน้ำบาก เมืองปากอู แขวงหลวงพระบาง

8 บ้านผานม แขวงหลวงพระบาง

ภาพที่ 1: แผนที่แสดงการกระจายตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อในแขวงต่างๆ ทางภาคเหนือของสปป. ลาว

จากการลงเก็บข้อมูลภาคสนาม ในบ้านนายเหนื่อ เมืองบุนเหนื่อ แขวงพงสาลี ในวันที่ 4-10 เดือนมกราคม พ.ศ.2559 | ค.ศ.2016 และในวันที่ 8-28 เดือนสิงหาคม พ.ศ.2559 | ค.ศ.2016 พบว่าลื้อ ในชุมชนนี้ มีการตั้งถิ่นฐานที่เก่าแก่ดั้งเดิม แสดงให้เห็นอัตลักษณ์ของตนเอง ทั้งทางด้าน วัฒนธรรม ประเพณี และรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ที่มีความเกี่ยวเนื่องกัน และยังคงเก็บรักษา กับพื้นที่การใช้สอยภายในเรือนไว้ได้เช่นในอดีต ซึ่งสะท้อนให้เห็นการเชื่อมโยงวิถีคิด และวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ทว่าอยู่ในกระบวนการวิวัฒนาการไปสู่การเปลี่ยนแปลงสู่ระบบวิถีคิดแบบสมัยใหม่ อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อดั้งเดิมที่นับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ ที่เรียกว่า “ผี” และการเข้ามาของพระพุทธศาสนาที่เข้ามามีบทบาทอย่างสำคัญในชั้นหลัง ทว่าความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติที่มีอยู่เดิมก็ไม่ได้จืดจางไปแต่ดำรงอยู่เคียงคู่ไปกับวิถีและพิธีกรรมทางพุทธศาสนาอีกด้วย ชุมชนบ้านนายเหนื่อจึงเป็นชุมชนลื้อ ที่อยู่นอกดินแดนศูนย์กลางวัฒนธรรมลื้อ แหล่งทำายๆ ในสปป.ลาว ที่ยังคงรักษาระเบียบแบบแผนของวิถีชีวิตดั้งเดิมไว้ได้ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง ซึ่งหากไม่มีการสำรวจและเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบองค์ความรู้เกี่ยวกับลื้อ ในสปป.ลาว ก็จะมีหมดลงไปไม่ช้าตามกระแสของความเปลี่ยนแปลงและการลงทุนตั้งที่เริ่มต้นปรากฏขึ้นแล้วในปัจจุบัน

ในการนี้ จึงนำมาสู่การกำหนดหัวข้อการศึกษา “สภาพแวดล้อม และสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลื้อ บ้านนายเหนื่อ เมือง บุนเหนื่อ แขวงพงสาลี สปป.ลาว: อดีต สถานการณ์ปัจจุบัน และความเปลี่ยนแปลง (Built Environment and Vernacular Architecture of Dai Lue Ethnic Group at Ban Ngay Nue, Phongsali, Lao PDR. : Past, Existing and Its Change)” มุ่งศึกษาปัจจัยแวดล้อมทางด้านความเชื่อวัฒนธรรม รูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่แสดงถึงวิถีคิดแบบดั้งเดิม และมีการพัฒนาการ ในการเปลี่ยนแปลงที่สะท้อนถึงปัจจัยทางด้าน ภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม และการศึกษาผ่านพลวัตทางสภาพแวดล้อมเรือนพื้นถิ่นเพื่อให้เข้าใจ และสร้างคำอธิบายการเปลี่ยนแปลงวิถีคิดแบบดั้งเดิมไปสู่วิถีคิดแบบใหม่ ซึ่งมองผ่านรูปแบบสถาปัตยกรรมความเชื่อภายในเรือนเพื่อสร้างคำอธิบายพื้นที่การใช้สอย และรูปทรงสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลื้อภายใต้พลวัตทางด้านสภาพแวดล้อม และเรือนพื้นถิ่นไทยหรือในปัจจุบัน

2. คำสำคัญ (keyword) ของงานวิจัย

เรือนพื้นถิ่น (Vernacular House)

ลื้อ (Tai Lue)

สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม

อัตลักษณ์ (Identity)

การเปลี่ยนแปลง

3. คำถามในการศึกษา

- 1) รูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลื้อ ชุมชนกรณีศึกษาในอดีตเป็นอย่างไร?
- 2) รูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลื้อ ชุมชนกรณีศึกษาในสถานการณ์ปัจจุบันเป็นอย่างไร และจะมีความเปลี่ยนแปลงอย่างไรในอนาคต?
- 3) อัตลักษณ์ของลื้อ ชุมชนกรณีศึกษาในสถานการณ์ปัจจุบันที่แสดงออกบนพื้นที่การใช้สอยของเรือนอย่างไร?
- 4)

4. ความมุ่งหมาย และวัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1) เพื่อศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลื้อ ในอดีตของบ้านงายเหนือ
- 2) เพื่อศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลื้อ ในสถานการณ์ปัจจุบัน และความเปลี่ยนแปลง
- 3) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของลื้อ บ้านงายเหนือ ในสถานการณ์ปัจจุบันที่แสดงออกบนพื้นที่การใช้สอยของเรือนและระบบการวางแผนผังบ้าน

5. ระเบียบวิธีวิจัย

จากการทบทวนสารสนเทศที่ผ่านมาจะเห็นว่า กลุ่มลื้อเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีผู้ศึกษาในประเด็นทางวัฒนธรรมมากที่สุดกลุ่มหนึ่ง โดยเฉพาะเรื่องผ้าทอพื้นเมือง สังคมศาสตร์และการศึกษา ในมิติประวัติศาสตร์ สำหรับงานบุกเบิกเริ่มแรกที่มีการให้ข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มชนชาติพันธุ์ลื้อในประเทศไทย คือ งานของบุญช่วย ศรีสวัสดิ์ ในเรื่อง “30 ชาติในเชียงราย” ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกในปี พ.ศ.2493 ที่ให้ข้อมูลวัฒนธรรมชาวลื้อที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเชียงราย และให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมในระดับผังหมู่บ้านที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตและประเพณี และการใช้สอยพื้นที่ในเรือน ทั้งนี้ ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้สอยพื้นที่ภายในเรือนนั้น บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ใช้ตัวแบบของเรือนลื้อที่สิบสองปันนาเป็นตัวอย่าง (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2547b) ต่อมาในปีพ.ศ.2497 บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ ได้ตีพิมพ์หนังสือเรื่อง “ไทยสิบสองปันนา” ซึ่งนับว่าเป็นหนังสือที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมทั้งทางกายภาพและนามธรรมได้อย่างสมบูรณ์ที่สุด และเป็นภาพลักษณ์ของชุมชนลื้อสิบสองปันนาที่ยังคงสภาพเงื่อนไขชุมชนทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม ซึ่งเนื้อหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมสรรค์สร้างทางวัฒนธรรมได้แทรกสอดอยู่ในเนื้อหาของบทต่างๆ ทั้งในระดับผัง และระดับเรือน(บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2547a) สำหรับสถานภาพความรู้ทางสถาปัตยกรรมลื้อเป็นครั้งแรกๆ ในปีพ.ศ.2533 มีผลงาน 2 ชิ้น คือ วนิดา พึ่งสุนทร (2533) ในบทความวิชาการเรื่อง “เรือนลื้อในสิบสองปันนา” (วนิดา พึ่งสุนทร, 2533) ได้อธิบายเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน องค์ประกอบของหมู่บ้าน ลักษณะพื้นที่ใช้สอยในเรือน รูปแบบของเรือน และอิทธิพลที่ส่งผล

ต่อการเปลี่ยนแปลงของเรือน และอรศิริ ปาณินท์ ในบทความวิชาการเรื่อง “กล่าวถึงวัดบ้านถิ่นสิบสองพันนาอีกครั้ง” (อรศิริ ปาณินท์, 2533) ที่กล่าวถึงองค์ประกอบของผังบริเวณวัดลือในเมืองเชียงรุ่ง

สำหรับการศึกษาในองค์รวมเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมสรรค์สร้างของลือโดยนักวิชาการชาวจีนที่ให้ภาพรวมที่ค่อนข้างสมบูรณ์ จัดพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษในปีค.ศ.1992 | พ.ศ.2535 โดย Zhu Liangwen ในชื่อเรื่องว่า “The Dai or Tai and Their Architecture & Customs in South China” (Zhu Liangwen, 2535) ซึ่งมีการพิมพ์ฉบับแปลภาษาไทยชื่อว่า “ชนชาติไต สถาปัตยกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีไตในสิบสองพันนา” โดยเสนอปริทัศน์ประวัติของการก่อรูปเรือนหลังแรกของชาวลือ ตลอดจนประเด็นความเชื่อดั้งเดิมกับรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน ศาสนสถาน และบ้านเรือนของชนชาติไตในสิบสองพันนา (จูเหลียงเหวิน, 2536) และในปีพ.ศ.2539 อรศิริ ปาณินท์ ได้เสนอ “บ้านลือสิบสองพันนา” ในหนังสือ “บ้านและหมู่บ้านพื้นถิ่น” (อรศิริ ปาณินท์, 2539) ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับเรือนพื้นถิ่นลือจากสังเกตการณ์ชุมชนลือในเมืองเชียงรุ่ง ต่อมาในปีพ.ศ.2548 กวิน ว่องวิทย์ การ และคณะ ทำการศึกษาวิจัย “โครงการเปรียบเทียบภูมิปัญญาในพัฒนาการของบ้านพื้นถิ่นลือระหว่างพื้นที่เลือกสรรใน อ.เชียงคำ จ.พะเยา ประเทศไทยกับพื้นที่เลือกสรรในแคว้นสิบสองพันนามณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน” และในปีพ.ศ.2552 ตูลชัย บ่อทรัพย์ ศึกษาเรื่อง “พัฒนาการรูปแบบบ้านเรือนลือเมืองลา รัฐฉาน” ซึ่งเป็นการศึกษาในพื้นที่รัฐฉานพากตะวันตกในประเทศเมียนมา ต่อมาในปีพ.ศ.2556 อินทนนท์ สุกีร์ และระวีวรรณ โอบารัตนมณี ศึกษาเรื่อง “พลวัตของภูมิปัญญาในเรือนพื้นถิ่นลือระหว่างถิ่นกำเนิดในเมืองหลวง สิบสองพันนากับบ้านหลวงเหนือ-บ้านหลวงใต้ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่” และระวีวรรณ โอบารัตนมณี และอินทนนท์ สุกีร์ (2560) เรื่อง “พลวัตของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไท กรณีศึกษาเรือนลือ และเรือนไทใหญ่” ซึ่งได้ศึกษาในพื้นที่เมืองหลวง สิบสองพันนา สาธารณรัฐประชาชนจีน และอำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

จากการทบทวนสถานภาพขององค์ความรู้ และข้อเสนอที่ผ่านมาข้างต้น พบว่ามีข้อสังเกตและข้อเสนอที่น่าสนใจมากมาย ทว่าก็เปิดโอกาสให้ทำการศึกษาเชิงลึกอย่างเป็นระบบเพื่อตรวจสอบ ทบทวน ตลอดจนสนับสนุนข้อเสนอที่มีอยู่เดิมอย่างเป็นระบบ ทว่ายังไม่มีการศึกษาชุมชนลือในเขตสปป.ลาว ในการนี้ จึงคัดสรรพื้นที่ศึกษา คือ ชุมชนลือบ้านงายเหนือ แขวงพงสาลี สปป.ลาว ด้วยมุ่งหวังให้ข้อค้นพบที่จะเกิดขึ้นช่วยเติมเต็มองค์ความรู้เกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน และสถาปัตยกรรมที่อยู่อาศัยกลุ่มลือให้สมบูรณ์มากขึ้น

สำหรับเกณฑ์ในการคัดเลือกเรือนกรณีศึกษา การเก็บรวบรวม และขั้นตอนการศึกษาชุมชนหรือหน่วยตัวอย่างพื้นที่กรณีศึกษา (Sampling Unit) สำหรับบทความนี้ มุ่งประเด็นอธิบายพัฒนาการ และลักษณะการจัดวางลำดับการเข้าถึงพื้นที่ และการจัดการพื้นที่การใช้สอยของเรือนลือในพื้นที่ศึกษา จึงกำหนดระเบียบวิธีวิจัยในลักษณะของการวิจัยเชิงคุณภาพที่เน้นกระบวนการที่ได้

ข้อมูลจากการลงสนาม (Grounded Theory) เป็นหลัก ด้วยการสำรวจจริงวัดอาคาร การสังเกตการณ์ การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ และการสัมภาษณ์กลุ่ม จากนั้นจึงนำข้อมูลต่างๆ มาเขียนแบบ และอภิปรายผล

การสำรวจเก็บข้อมูลภาคสนาม จะลงพื้นที่ 3 ครั้ง เพื่อเก็บข้อมูลรูปแบบทางสถาปัตยกรรม และพิธีกรรมในแต่ละช่วงเวลา ในแต่ละช่วงเวลาที่มิพิธีกรรม และวิถีการดำรงชีวิต เนื่องมาจากในแต่ละช่วงเวลามีกิจกรรมอะไรบ้างที่มีการสัมพันธ์กับพื้นที่ใช้สอยภายในเรือน.

- ภาคสนามครั้งที่ 1 เดือน 1-5 (มกราคม-พฤษภาคม) ปี พ.ศ. 2559 | ค.ศ. 2016 ซึ่งเป็นช่วงเวลาของการทำสวน

- ภาคสนามครั้งที่ 2 เดือน 9-12 (กันยายน-ธันวาคม) ปี พ.ศ. 2559 | ค.ศ. 2016 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มิพิธีกรรมการกรรมบ้าน

- ภาคสนามครั้งที่ 3 เดือน 6-8 (มิถุนายน-สิงหาคม) พ.ศ. 2560 | ค.ศ. 2017 ซึ่งเป็นฤดูกาลเกษตรกรรมหลักของชุมชน คือ การทำนา

6. เกณฑ์การคัดเลือก และเครื่องมือวิจัย

การเลือกหน่วยตัวอย่าง (Sample) ในกรณีศึกษาชุมชนบ้าน งามเหนือ เมือง บุนเหนือ แขวง พงสาลี สปป.ลาว เรือนตัวอย่างจำนวน 160 หลังคาเรือนซึ่งในการใช้กรณีศึกษาทั้งหมดของชุมชน (Full Sampling) อย่างไรก็ดี การวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นนั้นเป็นการวิจัยที่ใช้เครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Method)

ทั้งนี้ การอภิปรายผลข้อมูลนั้น จะใช้จากการเก็บข้อมูลจนพบความอึดตัวของข้อมูล ตามวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบก้อนหิมะ (Snow Ball-Technique) และมุมมองการวิเคราะห์แบบองค์รวม (Holistic Approach)

7. การจัดระบบข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยจะมีการกำหนดรหัสบ้าน (NG: Ngayneua) กลุ่มเรือน(H: House), รหัสเรือน (1, 2, 3 และ 4) ทั้งนี้ ในเรือนแต่ละหลังจะเก็บข้อมูลด้านต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิต และวัฒนธรรมภายในเรือนตลอดจนความเชื่อต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กับพื้นที่ใช้สอย และหาพื้นที่ความเปลี่ยนแปลงจากเรือนเก่าสู่เรือนใหม่

8. สมมุติฐานของการศึกษา

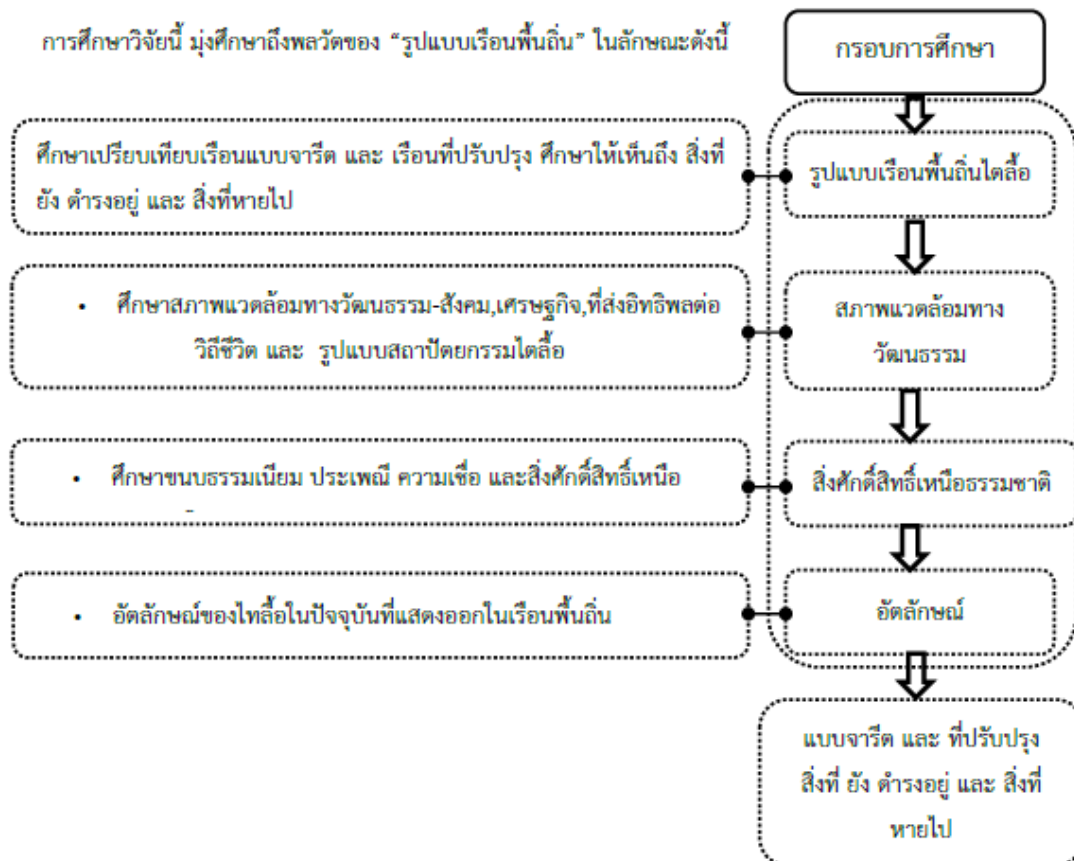
รูปแบบเรือนพื้นถิ่นลื้อในอดีตที่เคยเป็นดินแดนต้นกำเนิด และในปัจจุบัน กลายเป็นพื้นที่ที่อยู่นอกดินแดนต้นกำเนิด และยังเป็นพื้นที่ชายขอบห่างจากศูนย์การปกครอง เหตุผลที่กล่าวมานั้น อาจจะทำให้รูปแบบสถาปัตยกรรมลื้อ ในพื้นที่นี้ยังเก็บรักษาขนบธรรมเนียมความเชื่อ วิถีชีวิตและรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบดั้งเดิมไว้ได้ หรืออาจจะมีพลวัตทางสภาพแวดล้อมทางด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม สังคม ที่เป็นตัวทำให้รูปแบบเรือนมีการเปลี่ยนแปลง

9. ขอบเขตการศึกษา

9.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ จะศึกษาพื้นที่ที่ยังมีร่องรอยประวัติศาสตร์ และเรือนลื้อแบบดั้งเดิมในภาคเหนือของ สปป. ลาว จากการลงสำรวจภาคสนาม จะพบว่า แขวงพงสาลีเป็นแขวงที่มีประวัติศาสตร์ร่วมกับสิบสองพันนา ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของลื้อ ฉะนั้นการลง ศึกษาวิจัยในครั้งนี้จึงเลือกกรณีศึกษาในแขวงพงสาลี โดยเฉพาะจะศึกษาที่หมู่บ้านงายเหนือ เมืองบุนเหนือ แขวงพงสาลี สปป.ลาว

9.2 ขอบเขตด้านกรอบความคิดในการศึกษา

10. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 10.1 ได้รับความรู้ด้านรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลื้อ ในอดีตของบ้านงายเหนือ
- 10.2 ได้รับความรู้ด้านรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลื้อ ในสถานการณ์ปัจจุบัน และความเปลี่ยนแปลง
- 10.3 ได้รับความรู้ด้านอัตลักษณ์ของลื้อ บ้านงายเหนือ ในสถานการณ์ปัจจุบันที่แสดงออกบนพื้นที่การใช้สอยของเรือน
- 10.4 ได้รับความรู้ด้านปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลสะท้อนต่อสถาปัตยกรรม

11. ขั้นตอนการศึกษา

การดำเนินงาน	2558			2559									2560										
	10	11	12	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	12	1	2	3	4	5	6	7	8	
1. จัดทำข้อมูลเบื้องต้น - พัฒนาห้างงานวิจัย - เลือกพื้นที่ศึกษา - การทบทวนวรรณกรรม																							
2. สํารวจภาคสนาม และ รวบรวมข้อมูล ครั้งที่ 1 - ศึกษาข้อมูลขั้นพื้นฐานของพื้นที่ศึกษาเบื้องต้น และ กำหนดขอบเขต วัตถุประสงค์ การวิจัย - ศึกษา สํารวจ จัดทำแบบ สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ครั้งที่ 1 - เขียนแบบสถาปัตยกรรม																							
3. สํารวจภาคสนาม ครั้งที่ 2 - เพื่อศึกษาสูตรความคิดดั้งเดิมที่ส่งผ่านรูปแบบสถาปัตยกรรม และวิถีชีวิต. - เพื่อศึกษาความเหมือนและความแตกต่างปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลสะท้อนต่อสถาปัตยกรรม. - ศึกษา สํารวจ จัดทำแบบ สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ครั้งที่ 2 - เขียนแบบสถาปัตยกรรม																							
การดำเนินงาน	2558			2559									2560										
	10	11	12	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	12	1	2	3	4	5	6	7	8	
4. สํารวจภาคสนาม และ รวบรวมข้อมูล ครั้งที่ 3 - เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม-สังคม เศรษฐกิจ ที่ส่งผลต่อการก่อตัววิถีชีวิต และ รูปแบบสถาปัตยกรรม ใด ล้อมีการเปลี่ยนแปลง. - ศึกษา สํารวจ จัดทำแบบ สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ครั้งที่ 3 - เขียนแบบสถาปัตยกรรม																							
5. การวิเคราะห์ และการเขียนรายงานการวิจัย - การวิเคราะห์ข้อมูล - เขียนแบบสถาปัตยกรรม - เขียนรายงานการวิจัย - เขียนรายงานการวิจัย																							

ตารางที่ 1: ขั้นตอนการศึกษา

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษา “สภาพแวดล้อม และสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลื้อ บ้านงายเหนือ เมืองบุนเหนือ แขวงพงสาลี สปป.ลาว: อดีต สถานการณ์ปัจจุบัน และความเปลี่ยนแปลง” ซึ่งศึกษาแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาเป็นกรอบความคิด และนำมาประยุกต์ใช้ สำหรับการศึกษา แบ่งออกเป็น 4 ส่วน คือ ส่วนแรก ได้กล่าวถึงบริบทต่างๆ ของไตลื้อในอดีต เช่น ลื้อในแคว้นปกครองตนเองสิบสองปันนา ในส่วนที่ 2 กล่าวถึงประวัติศาสตร์ ลื้อในเมืองเชียงแขง และลื้อในสปป.ลาว ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับพื้นที่ที่จะศึกษาวิจัย ในส่วนที่ 3 กล่าวถึง แนวคิดสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และสภาพแวดล้อม และสุดท้ายส่วนที่ 4 ศึกษาประวัติความเป็นมาของแขวงพงสาลี เพื่อสร้างคำอธิบายลื้อในพื้นที่ศึกษาวิจัย

1.1 ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ลื้อ

กลุ่มชาติพันธุ์ “ลื้อ” บางครั้งเรียก “ไทลื้อ” หรือมีบางกลุ่มเรียกตัวเองว่า “คนลื้อ”, “คนไต” ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่พูดภาษาในตระกูลไท-กะได เป็นกลุ่มคนที่มีขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม สถาปัตยกรรม และมีภาษาเป็นของตนเองที่ยังคงสืบทอดรักษาไว้ได้ดี ทั้งนี้ จากฐานข้อมูลกลุ่มชนชาติพันธุ์ Joshua Project (Christianity, 1995-2000 กันยายน พ.ศ. 2559) ให้ข้อมูลว่า ชาวลื้อมีจำนวนทั้งสิ้น 1,349,400 คน ตั้งถิ่นฐานกระจายตัวอยู่ในประเทศต่างๆ ทั้งสิ้น 6 ประเทศ² ในเขตดินแดนต้นธารวัฒนธรรม คือ ประเทศจีน มีชาวลื้ออยู่ทั้งสิ้น 783,000 คน และในสปป.ลาว มีจำนวนประมาณ 150,000 คน (Christianity, 1995-2000 กันยายน พ.ศ. 2559) คิดเป็น 11, 11% ของลื้อทั้งสิ้น.

1.2 ประวัติศาสตร์ความเป็นมาลื้อในสิบสองปันนา

จากนิทานปู้สังกะสาอย่าสังกะสีการกำเนิดมนุษย์ตามความเชื่อของชาวลื้อ ได้กล่าวไว้ว่าชาวลื้อก็เหมือนคนไทสาขาอื่นๆ ที่มีนิทานเกี่ยวกับปู้สังกะสาอย่าสังกะสีที่เชื่อกันว่าเป็นมนุษย์คู่แรก ในอดีตมีนิทานหลายสำนวน ทั้งนี้ สำนวนหนึ่งได้กล่าวว่า พระอินทร์ได้ขัดซี่ไคลแล้วนำมาปั้นเป็นหญิงชายคู่หนึ่ง เรียกกันว่า “ปู้สังกะสา อย่าสังกะสี” แล้วมอบหน้าที่ให้ลงมาสู่พื้นพิภพไปสร้างโลกมนุษย์ แต่มนุษย์ซี่ไคลคู่นี้ไม่สามารถสืบพันธุ์ได้ ทั้งสองจึงเอาดินเหนียวปั้นมนุษย์หญิงชายขึ้นอีกคู่หนึ่งแล้วใช้ปากเป่าลมมนุษย์บิณคู่นี้ให้มีชีวิตเดินเป็นพูดได้และกลายเป็นมนุษย์คู่แรกในโลก

² คือ จีน ลาว เมียนมา ไทย เวียดนาม และในที่มี ลื้อพลัดถิ่น (Dai Lue Diaspora) ในอเมริกาอยู่ถึง 4,400 คน

จากประวัติศาสตร์การเมืองของรัฐสิบสองปันนาที่ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรในหนังสือพื้นเมือง เริ่มตั้งแต่สมัยพระยาเจือง (พ.ศ. 1703-1723 | ค.ศ. 1160-1180) ได้ปราบปรามบ้านเล็กเมืองน้อยต่างๆ แล้วสถาปนา “หอคำเชียงรุ่ง” ตั้งตนเป็นเจ้าผู้ปกครอง โดยได้รับการยอมรับจากรัฐใกล้เคียงที่ส่งตัวแทนมาร่วมพิธีราชาภิเษกของพญาเจือง

ประวัติศาสตร์การเมืองของสิบสองปันนา ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2493 | ค.ศ.1950 นั้น เป็นประวัติศาสตร์การปกครองโดยราชวงศ์เดียว คือ ราชวงศ์เจืองใช้พระนามของปฐมกษัตริย์เป็นนามของราชวงศ์ ทั้งนี้เพราะพระเจ้าแผ่นดินที่ครองราชย์ตั้งแต่ พ.ศ.1703-1733 | ค.ศ. 1160-1190 นั้น ล้วนแล้วแต่เป็น “เชื้อเครือ” เดียวกัน ถือว่าเชื้อสายจากพญาเจืองผู้เป็นปฐมกษัตริย์ของสิบสองปันนา ซึ่งชื่อเดิม คือ เชียงรุ่ง หรือที่จีนเรียกว่า เซอลี หรือเซอหลี่ รวมอายุของราชวงศ์เจืองนี้ 790 ปี

จากหน้าประวัติศาสตร์การเมืองเกือบ 800 ปี ของสิบสองปันนา แสดงให้เห็นพัฒนาการของรัฐ ภายใต้ระบบศักดินาแบบจารีตหรือศักดินาไทยยุคต้น (Proto Tai Feudalism) การสถาปนาอำนาจของ ชนชั้นปกครองเหนือไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน ความขัดแย้ง แย่งชิง อำนาจระหว่างชนชั้นปกครอง สงครามและความทุกข์ยากของประชาชน ตลอดจนการขยายอำนาจทางการเมืองของจีน และพม่า เข้าครอบงำสิบสองปันนาจนสิ้นสุดสถานภาพเป็นรัฐบรรณาการกลายเป็นส่วนหนึ่งของจีนในคริสต์ศตวรรษ ที่ 19 (ยรรยง จิระนคร รัตนพร เศรษฐกุล, 2551, pp. 1,2)

อาณาเขตสิบสองปันนาตั้งอยู่ในมณฑลยูนนานตอนใต้ เป็นที่อยู่ของชาติไทที่เรียกตัวเองว่า “ลื้อ” หรือ “ลื่อ” หรือบางครั้งก็เรียกว่า “ไต” ทางทิศตะวันตกติดกับรัฐฉานของพม่า ทิศตะวันออกติดกับเมืองยอคอู (อุเหนือ-อุใต้) เมืองบุญเหนือ เมืองบุญใต้ แขวงพงสาลี สปป.ลาว มีแม่น้ำโขงซึ่งชาวจีนเรียกว่า “แม่น้ำล้านช้าง” ไหลผ่านกลางลงไปทางใต้ ทั้งนี้ คำว่า “สิบสองปันนา” หมายถึง พื้นที่นา ซึ่งถือเอาจำนวนพันธุ์ข้าวเปลือกที่นำเอาไปหว่านลงในนาทั่วอาณาจักรจะสิ้นพันธุ์ข้าวใหม่ทั้งหมดถึงหมื่นสองต่าง ซึ่งหมายถึงกระบุงสำหรับตวงข้าวเปลือกสามารถบรรจุได้ 12 กิโลกรัมครึ่ง ทั้งนี้ ต่างหนึ่งมี 32 กรัง ในที่นี้จึงหมายถึงบริเวณพื้นที่ซึ่งเป็นพื้นที่ทำนาข้าวของชาวลื้อทั้งหมดหลายๆ เมืองรวมกัน รวมเป็นหนึ่งปันนา 12 หัวเมือง มีอยู่ 12 ปันนา หรือสิบสองปันนา

ทั้งนี้ แต่ถ้าจะแยกออกไปเป็นเมืองเล็กเมืองน้อย ที่สำคัญ ซึ่งเรียกเป็นเมือง 27 หัวเมือง (ไม่นับหมู่บ้านเล็ก) คือ เชียงรุ่ง เมืองหลวง เมืองแจ เมืองฮาย เมืองสูง เจียงเจิง เมืองฮุน เมืองปาน เจียงล่อ เมืองวงเมืองงาด เมืองออม เมืองยาง เมืองฮิง เมืองล่า เจียงตอง เมืองฮ่า เมืองซอน เมืองนูน เมืองแวน เมืองเฮ้ม เมืองลา เมืองบาน มืองบ่อแฮ เมืองหย่วน เมืองอุเหนือ เมือง อุใต้ (ในปัจจุบัน อุใต้ อุเหนือ เป็นเมืองยอคอู แขวง ผงสาลี ของ สปป.ลาว (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2547a, pp. 16,17)

จุเหลียงเหวิน คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยียูนนานศึกษา “ชนชาติไต สถาปัตยกรรม และ ขนบธรรมเนียมประเพณีไตในสิบสองปันนา” (จุเหลียงเหวิน, 2536, p. 1) ได้

กล่าวว่า ประชากรไทหรือลื้อเป็นชนชาติหนึ่ง ในจำนวน 56 ชนชาติในประเทศจีน มีประวัติศาสตร์อันยาวนานมีขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และภาษาเป็นของตนเอง ภาษาลื้อเป็นตัวอักษรที่มีต้นแบบมาจากภาษาบาลีสันสกฤตที่คงสืบทอดรักษาไว้ได้อย่างดีจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 2: ดินแดนที่กลุ่มชนชาติพันธุ์ไท กลุ่มลื้อตั้งถิ่นฐานอยู่ในแคว้นยูนนาน (บริเวณสีแดง)

ที่มา: จูเหลียงเหวิน. ชนชาติไท สถาปัตยกรรม และ ขนบธรรมเนียมประเพณีไทในสิบสองปันนา. หน้า 1.

ซึ่งในการศึกษาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยใช้คำว่า “ชนชาติไต” หมายถึง “กลุ่มชาติพันธุ์ผู้พูดภาษาไทยกลุ่มภาษาลื้อ” ทั้งนี้จากการศึกษาทบทวนสถานภาพความรู้เกี่ยวกับกลุ่มลื้ออื่นในพื้นที่ยูนนาน ซึ่งอยู่ภาคตะวันตกของจีนความสัมพันธ์ทางด้านประวัติศาสตร์อย่างแน่นแฟ้นกับชนกลุ่มน้อยชาติอื่นหลายชนชาติด้วยกัน จากหลักฐานการการขุดพบวัตถุโบราณ และซากวัฒนธรรมก่อนประวัติศาสตร์ยุคหินใหม่ ในแถบทะเลสาบเต๋อหนือ เมืองจิ่งหง (เชียงรุ่ง) เมืองลา เมืองแลม และอีกหลายแห่งในมณฑลยูนนาน ได้ขุดพบวัตถุโบราณ เช่น เครื่องมือหิน ทำให้นักโบราณคดีในปัจจุบันเชื่อว่า บรรพบุรุษของกลุ่มคนที่พูดภาษาตระกูลไตดั้งเดิมนั้นอาศัยอยู่ในดินแดนตอนใต้ของมณฑลเสฉวน ทางตะวันตกเฉียงใต้ และมณฑลยูนนาน ต่อเนื่องไปจนถึง แคว้นอัสสัมประเทศอินเดีย ประเทศพม่า ประเทศลาว และทางภาคเหนือของประเทศไทยก่อนที่อพยพลงมาไต่ยังดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีป

ต่อมาในปีพ.ศ.1814 | ค.ศ.1271 ราชวงศ์หยวนเข้ามายึดครองดินแดนที่กลุ่มคนผู้พูดภาษาตระกูลไตในยูนนานทั้งหมด และจัดตั้งการปกครองแบบใหม่ขึ้นในยูนนานโดยแต่งตั้งให้หัวหน้าเผ่าต่างๆ ดำรงตำแหน่งเจ้าผู้ครองนคร มีอำนาจหน้าที่ปกครองได้อย่างเป็นอิสระและสืบทอดตำแหน่งทางสายเลือดในสมัยราชวงศ์ชิงตอนต้น พ.ศ.2207 | ค.ศ.1644 ระบบการปกครองโดยเจ้าปกครองนครแทบจะหมดไปจากยูนนาน เนื่องจากผู้ปกครองส่วนใหญ่ได้รับการแต่งตั้งมาจากจักรพรรดิเหมือนดินแดนส่วนอื่นของประเทศ อย่างไรก็ตาม ดินแดนของผู้พูดภาษาตระกูลไตบางส่วนมีภูมิประเทศจีน อย่างไรก็ตามพื้นที่ยูนนานบางส่วนมีภูมิประเทศ ซึ่งอยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางการปกครองของจักรพรรดิจีน เช่น ลิบสองปันนา เมืองแลม เต๋อหง และกึ่งมะ (จุฬาลงกรณ์, 2536, p. 6) จึงยังคงรักษาระบบการปกครองแบบศักดินาเดิมไว้ได้ และเมื่อผนวกกับที่ตั้งโดดเดี่ยวด้วยแล้ว ทำให้สภาพเศรษฐกิจในดินแดนเหล่านี้แตกต่างจากดินแดนส่วนอื่นของจีน เมื่อประเทศจีนเปลี่ยนแปลงการปกครอง เป็นสาธารณรัฐ ในปี พ.ศ.2492 | ค.ศ.1949 สภาพเศรษฐกิจ และสังคม ในดินแดนของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้พูดภาษาตระกูลไตกลุ่มลื้อที่ตั้งถิ่นฐานในยูนนานนั้น อาจแบ่งออกเป็น 3 แบบ คือ ดินแดนตามชายแดน เช่น ลิบสองปันนา ยังคงเป็นแบบเจ้านคร ส่วนในเต๋อหง กึ่งมะ (Christianity, 1995-2000, p. 7) และเมืองแลม เป็นแบบผสมผสานระหว่างระบบเจ้าผู้ครองนครและเจ้าของที่ดิน ในขณะที่ระบบเจ้าของที่ดินปรากฏชัดในแถบจิ่งกู ชนผิง (จุฬาลงกรณ์, 2536, p. 7) และหยวนเจียง

1.3 สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลิบสองปันนา

1.3.1 ศาสนาเดิมกับหมู่บ้าน

ศาสนาดั้งเดิม ในที่นี้จะเห็นได้ว่าเป็นความเชื่อที่ผูกพันอยู่กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม นับเป็นรูปแบบความเชื่อที่หลากหลายและเก่าแก่ที่สุดของมนุษย์ ทั้งนี้ ศาสนาดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ไต นับถือนั้นแสดงออกครบทุกรูปแบบไม่ว่าจะเป็นการบูชาธรรมชาติ การบวงสรวง

เจ้าที่ เช่น ไหว้บรรพบุรุษ ความเชื่อไสยศาสตร์ และพอมดหมอผี (จุฬาลักษณ์, 2536) ย้อนไปในอดีต บรรพบุรุษของกลุ่มชาติพันธุ์ไทนั้นเชื่อว่าพลังและปรากฏการณ์ธรรมชาติต่างๆ นั้นมีตัวตน มีความรู้สึกนึกคิด ความต้องการ และอารมณ์เฉกเช่นเดียวกับมนุษย์ ความเชื่อในโบราณนี้สืบทอดต่อกันมานับพันปีจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากที่ตั้งอันโดดเดี่ยวห่างไกลจากศูนย์กลางวัฒนธรรมของจีนมาในอดีต ว่าในอดีต สถานการณ์ปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมอย่างมากอันเป็นผลสืบเนื่องจากการพัฒนาเศรษฐกิจในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของ และพลังที่กลุ่มชนชาติพันธุ์ไทยังคงบูชา และทำพิธีบวงสรวงอยู่นั้น ส่วนใหญ่ก็มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์ใกล้ชิดกับความกินที่อยู่ของสังคมกิจกรรมตัวอย่างเช่น กลุ่มชาติพันธุ์ไทจะบูชาดวงอาทิตย์ สายฝน แม่น้ำทุ่งนา ต้นไม้ ตลอดจนป่าไม้ เพราะเชื่อว่าเป็นที่สถิตยของวิญญาณทรงฤทธิ์ที่มีอิทธิพลเหนือมนุษย์ ในความเชื่อของชนชาติพันธุ์ไท ถือว่าไฟเป็นสิ่งชี้ชะตา และมีพลังอันยิ่งใหญ่เหนือมนุษย์พวกเขาจึงใช้ไฟในการกำหนดอาณาบริเวณที่ตั้งของหมู่บ้านที่ตั้งขึ้นใหม่ และสิ่งหนึ่งที่ทำให้สังคมชนชาติพันธุ์ไทนั้นรวมตัวกันได้เป็นอย่างดีแน่นอนทั้งในระดับหมู่บ้านและเมืองนั้นเนื่องจากชนชาติพันธุ์ไทให้ความเคารพนับถือต่อบรรพชนผู้ล่วงลับ โดยเฉพาะผู้ที่ได้ประกอบคุณงามความดีไว้ให้กับคนรุ่นหลังไม่ว่าจะเป็นผู้นำตามตำนาน หรือผู้ก่อตั้งหมู่บ้านคนใดคนหนึ่งผู้มีคุณูปการในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง พวกเขาเหล่านี้จะได้รับการยกย่องและเซ่นสรวงบูชาเสมือนเป็นเทพประจำหมู่บ้าน หรือที่เรียกอย่างยกย่องว่า “เสื่อบ้าน”

เมื่อถึงวันจัดพิธีกรรมบูชาเสื่อบ้านประจำปี ชาวบ้านจะปิดหมู่บ้านของพวกเขาถนนทุกสายถนนทุกสายทางเดินทุกเส้นทางที่นำไปสู่หมู่บ้านจะถูกปิดกั้นด้วยกิ่งไม้ หรือแผ่นฟากไม้ไผ่ หากเป็นแม่น้ำก็จะนำแพไม้ไผ่ไปวางขวางไว้ จากนั้นชาวบ้านจะใช้เชือกที่มัดจากหญ้าคา หรือสายสิญจน์ล้อมหมู่บ้านไว้เพื่อใช้เป็นสัญลักษณ์แทนกำแพงห้ามคนในออกและคนนอกเข้ามาในหมู่บ้าน แม้ว่าผู้คนต่างถิ่นที่เป็นพระภิกษุหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองก็ไม่อาจเข้ามาร่วมพิธีได้

นอกจากนี้ ในแต่ละหมู่บ้านมีสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่เรียกว่าไ้บ้าน ขึ้นซึ่งเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้านนั้นๆ มีกฎข้อห้ามละเมิดไ้บ้านมีหลายข้อเช่น ห้ามบุคคลใดทำการเคลื่อนย้ายไ้บ้าน เป็นอันขาด ห้ามชาวบ้านย้ายที่ตั้งหมู่บ้านไปยังที่แห่งใหม่จนกว่าไ้บ้านจะพังทลายลงเองตามอายุขัย ไ้บ้านไม่ตั้งอยู่ตรงตำแหน่งศูนย์กลางของหมู่บ้านแต่ตั้งอยู่รอบนอกหมู่บ้าน เนื่องจากที่ตั้งของไ้บ้านมักจะกำหนดเมื่อแรกตั้งหมู่บ้านโดยยึดตามเส้นขอบที่ไฟศักดิ์สิทธิ์กำหนดเขตแดนของหมู่บ้านไ้บ้านมักมีต้นไม้ใหญ่ปลูกล้อมไว้ให้ร่มเงา อาจมีก้อนหินขนาดใหญ่หรือฐานดินเพื่อกำหนดที่ตั้งไว้ นอกจากไ้บ้าน จะถูกกำหนดให้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านแล้ว ยังอาจนับเป็นศูนย์รวมกิจกรรมต่างๆ ของลูกบ้านทั้งหลายด้วย

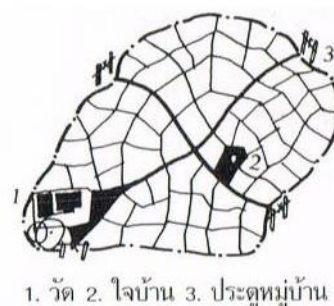
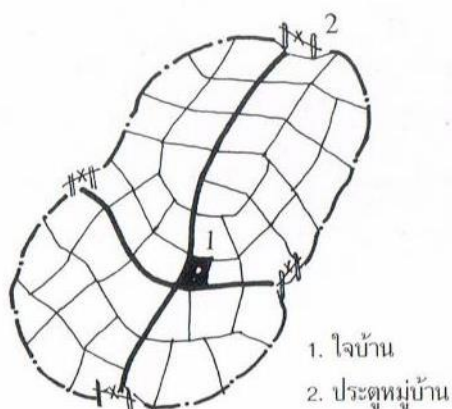
ในที่นี้ จึงกล่าวได้ว่าไ้บ้านเป็นเสมือนหัวใจของหมู่บ้าน ดังนั้นการทำลาย หรือล่วงละเมิดเหยียบย่ำ จึงถือเป็นการลบหลู่อย่างรุนแรง และยังเชื่อกันว่า ไ้บ้าน สามารถส่งผลให้พืชผล เข้าป่า

อุดมสมบูรณ์ได้อีกด้วย สำหรับพิธีบวงสรวงประจำปี ซึ่งผู้นำพิธีกรรมประจำหมู่บ้าน ที่เรียกว่าเจ้าบ้าน หรือนายบ้านเป็นผู้กำหนดขึ้น.

กฎอีกข้อหนึ่งที่พญาสมมติกำหนดไว้นั้นได้แก่ทุกหมู่บ้านจะต้องสร้างประตูทางเข้าหมู่บ้านไว้ 4 ประตูคือ ประตูทางทิศเหนือ ทิศใต้ ทิศตะวันออก และทิศตะวันตก และให้ถือประตูทางทิศ ตะวันออกเป็นประตูหลัก นอกจากนั้นยังบังคับให้ทุกคนต้องใช้ประตูใดประตูประตูหนึ่งใน 4 ประตู นี้ เท่านั้นในการเข้าออกเพื่อเดินทางไปต่างเมืองห้ามใช้ทางเดินเท้าข้ามทุ่งตามใจชอบเป็นอันขาด นอกจากนี้ยังกำหนดให้มีช่องประตูข้างประตูแต่ละทิศ อีก 2 ประตู คือ ประตูขวัญ และประตูผี (จุฬาลักษณ์, 2536) ทุกๆ ปีชาวบ้านจะต้องจัดงานฉลองประตูใหม่ให้กับประตูทั้งหมดนี้ ในระหว่าง เฉลิมฉลอง ชาวบ้านจะใช้เชือกที่ถักจากหญ้าคาล้อมเชื่อมต่อกับประตูทั้ง 4 ด้าน โดยสมมติให้เป็น กำแพงบ้านเชื่อกันว่าพิธีนี้จะขับไล่เคราะห์ภัยจากวิญญาณร้าย ให้ห่างไกลจากหมู่บ้านได้

การตั้งใจบ้าน และประตูหมู่บ้านนี้เป็นผลมาจากความเชื่อตามศาสนาดั้งเดิมซึ่งเกี่ยวโยงไปถึง ความเชื่อในเทพที่สถิตอยู่ในเขตหมู่บ้าน ที่ชนชาติไตเคารพนับถือ และบูชาเพื่อความ สุข สวัสดิ์ และ ห่างไกลจากภัยพิบัติทั้งปวง ทั้งนี้ กลุ่มลื้อยังนับถือผีบรรพบุรุษประจำตระกูล หรือที่เรียกว่า “เทวดา ชะกุล” ซึ่งจะมีการตั้งสถานที่บูชาไว้ในบ้านของผู้อาวุโสที่สุดของตระกูลหรือสมาชิกของตระกูล อาจ ร่วมกันสร้างศาลขนาดเล็กขึ้น เพื่อเป็นที่บูชาผู้นำตระกูลจะเป็นผู้ทำพิธีเซ่นไหว้ ซึ่งพิธีที่ช่วยกระชับ สัมพันธ์ทางเครือญาติให้แน่นแฟ้น และย้ำถึงความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวที่พร้อมจะช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่ว่าจะครอบครัวจะขยายออกไปเพียงไรสมาชิกของตระกูลก็ยัง มีความรู้สึกผูกพันกัน

ตามที่กล่าวในเบื้องต้น ว่าชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทกลุ่มลื้อในปัจจุบัน เป็นที่น่าประหลาดใจ ว่า ในชุมชนหลายแห่ง ยังสามารถสืบทอดความเชื่อดั้งเดิมจากบรรพบุรุษมาได้จนถึงปัจจุบันหรืออย่างน้อยจนถึงเมื่อหลายสิบปีก่อน ทั้งความเชื่อในเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษที่ประจำหมู่บ้านประจำเมือง หรือประจำท้องถิ่น ความเชื่อเหล่านี้มีผลสอดคล้องกับรูปแบบที่สะท้อนให้เห็นทัศนคติและพฤติกรรม ร่วมทางสังคมผ่านสิ่งก่อสร้างและแผนผังหมู่บ้าน

ภาพที่ 3: การวางผังหมู่บ้านในยุคแรก

ภาพที่ 4: การวางผังหมู่บ้านเมื่อมีวัด

ที่มา: จุฬาลักษณ์เทวิน. **ชนชาติไต สถาปัตยกรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีไตในสิบสองปีน**. หน้า 19.

1.3.2 การวางผังหมู่บ้าน

หมู่บ้านของชาวลื้อมักจะตั้งอยู่ใกล้แหล่งน้ำ บนลาดเขาหรือเนินสูง เพื่อให้ได้พื้นที่ราบติดต่อกันเป็นผืนใหญ่ บ้านหลายแห่งตั้งอยู่กลางทุ่งนา เพื่อความสะดวกในการเดินไปยังทุ่งนา น้ำจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ต้องมีให้พอต่อความต้องการของคนในแต่ละหมู่บ้าน โดยชาวบ้านใช้น้ำบาดาลซึ่งเป็นแหล่งน้ำที่สะอาดและมีตลอดปี (จุฬาลักษณ์เทวิน, 2536, p. 24)

ลักษณะการวางผังหมู่บ้านของลื้อมีพัฒนาการสืบเนื่องกันมาหลายร้อยปี อยู่ภายใต้อิทธิพลจากความเชื่อดั้งเดิมและศาสนาพุทธเป็นตัวกำหนด การวางผังสามารถใช้ทฤษฎีการวางผังเมือง ในปัจจุบันอธิบายได้ โดยแต่ละหมู่บ้านจะมีเส้นแบ่งเขตที่ชัดเจน ซึ่งในปัจจุบันมักใช้ลำธารคลองส่งน้ำหรือคันนาเป็นที่หมายแบ่งเขตหมู่บ้าน มีทางเข้าสู่หมู่บ้านหลายทาง ซึ่งมีถนนเชื่อมต่อกันและถนนทุกสายมุ่งไปสู่วัด หรือลานที่ตั้งใจบ้านมักจะมีต้นโพธิ์ ต้นไทร หรือที่เรียกว่า “ต้นไฮ” ล้อมรอบทำให้กลายเป็นสถานที่สาธารณะ มีลักษณะร่มรื่นเหมาะสำหรับใช้ในงานมหรสพหรืองานเทศกาลอื่น ใช้เป็นศูนย์กลางกิจกรรมของชาวบ้านในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ เรือนของชาวลื้อจะตั้งเรียงรายเป็นระเบียบสองข้างถนนทำให้เกิดสภาพอันสวยงาม

ในส่วนของขนาดหมู่บ้าน หมู่บ้านลื้อมีตั้งแต่หมู่บ้านขนาดเล็ก 20 หลังคาเรือน จนถึงหมู่บ้านขนาดใหญ่ 100 หลังคาเรือนเฉลี่ยประมาณหมู่บ้านละ 80 หลังคาเรือน สภาพทางภูมิศาสตร์มีส่วนสำคัญมากกว่าเส้นแแกนและความสมดุลที่แทบจะไม่มีมีความสำคัญในการกำหนดแผนผัง ผังหมู่บ้านจึงไม่เป็นรูปตาข่าย นอกจากนี้ถนนทุกสายล้วนแต่ทอดนำไปสู่วัดซึ่งทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน และสันหลังคาของทุกหลังของบ้านมักจะหันไปทิศทางเดียวกัน โดยนิยมหันไปทางทิศใดทิศหนึ่ง หรือหันไปทางทิศเดียวกับสันหลังคาโบสถ์เสื่อ เป็นการแสดงออกถึงความเคารพบูชาพระพุทธเจ้าอย่างไร้

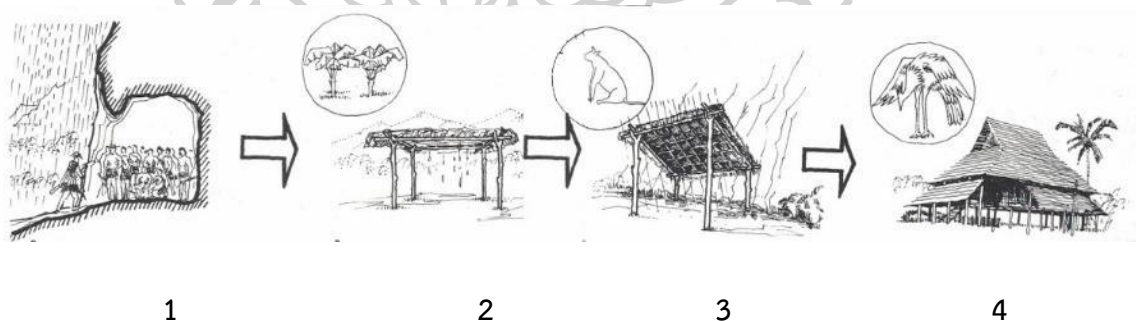
หากหมู่บ้าน สร้างบนที่ราบชันหรือตามสันเขา สันหลังคาอาจจะหันไปทางทิศต่างกันทั้งนี้สภาพตามธรรมชาติ ของที่ตั้งเป็นตัวกำหนดนั่นเอง (จูเหลียงเหวิน, 2536, p. 24)

1.3.3 ขนบธรรมเนียมประเพณีกับบ้าน

เรือนไม้ไผ่ใต้ถุนสูง เป็นเอกลักษณ์ประจำของกลุ่มชนชาติพันธุ์ไทลื้อที่เป็นที่รู้จักกันดี ทั่วไป ในรูปทรง และการวางผังอันเรียบง่าย หากแต่งดงามตลอดจนลักษณะกลมกลืนไปกับสภาพแวดล้อม ตามธรรมชาตินั้น ทำให้เกิดเป็นภาพทิวทัศน์ที่สวยงาม แต่ถึงแม้บ้านใต้ถุนสูงนี้จะเป็นที่รู้จักกันดีกระนั้น ประวัติการกำเนิดและอิทธิพลจากสภาพแวดล้อมที่มีต่อลักษณะ สถาปัตยกรรมยังคงไม่เป็นที่ แพร่หลายทั่วไปนัก (จูเหลียงเหวิน, 2536, p. 76)

1.3.4 ตำนานกำเนิดบ้านหลังแรก

จากเรื่องเล่าในตำนานของพญาสมมุติสร้างบ้านหลังแรก ตอนหนึ่งได้กล่าวไว้ว่า พญาสมมุติ สั่งให้รวบรวมไม้ไผ่จากป่าและหญ้าจากทุ่ง จากนั้นจึงใช้เสายาวและสับ สร้างบ้านใต้ถุนสูง มีหลังคา ลาดต่ำ 2 ข้าง เส้นเดียวกับลักษณะปีก คอ และหางของหงส์เทวดา (จูเหลียงเหวิน, 2536, p. 79) เมื่อสร้างเรือนแล้วเสร็จผู้คนพากันร้องรำทำเพลงสรรเสริญคุณงามความดีของพญาสมมุติที่ช่วยเหลือ พวกเขาให้มีที่อยู่อาศัย นับจากวันนั้นชาวลื้อจึงมีที่อยู่เพื่อหลบจากลมและฝน และเพื่อเป็นการระลึก ถึงหงส์เทวดาจึงเรียกบ้านพวกเขา สร้างขึ้นว่า “หงส์เรือน” หรือ “เรือนหงส์” (จูเหลียงเหวิน, 2536, p. 79) มาจนถึงปัจจุบัน

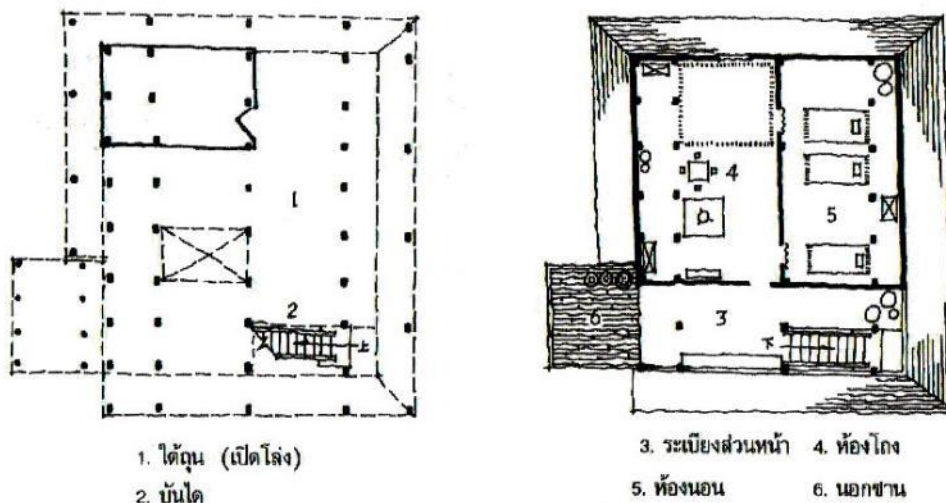

ภาพที่ 5: แผนผังแสดงพัฒนาการจากถ้ำจนถึงบ้านใต้ถุนสูง

ที่มา: จูเหลียงเหวิน. *ชนชาติไต สถาปัตยกรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีไตในสิบสองปันนา*. หน้า 79.

1.3.5 แผนผังดั้งเดิมของเรือนลื้อ

เรือนในแคว้นสิบสองปันนา มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส (ไม่นับนอกชาน) หลังคาหน้าจั่ว ซึ่งอาจมี 2 ตอน และมีชายคาซ้อน 2 ชั้น หลังคาคลุมบันได ระเบียงหน้า ห้องโถง ห้องนอน และสวน ภายในเรือนทั้งหมด ในภาพเป็นเรือนขนาดเล็กโดยทั่วไปมักใช้เสารองรับจำนวน 32-40 ต้น มีเนื้อที่ภายในบ้าน 70-80 ตารางเมตร (ไม่รวมนอกชาน) ซึ่งมีขนาดเหมาะสมสำหรับประโยชน์ใช้สอยภายในครอบครัวที่หลังเล็ก ๆ ระหว่างบันได และห้องนอนใช้เป็นที่เก็บของ ในขณะที่บ้านบางแห่งขยายเนื้อที่ห้องนอนมาจรดบันได

ภาพที่ 6: แผนผังใต้ถุนบ้านชนชาติไต

ภาพที่ 7: แผนผังชั้นบนของบ้านชนชาติไต

ที่มา: จูเลียส เหวิน. ชนชาติไตสถาปัตยกรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีไตในสิบสองปันนา. หน้าที่ 86.

การแบ่งส่วนใช้สอยในเรือน สะท้อนให้เห็นรูปแบบวิถีชีวิตของผู้อาศัยเป็นอย่างดี เรือนไม้ใต้ถุนสูงในสิบสองปันนาแบ่งออกเป็น 6 ส่วน ได้แก่ ใต้ถุนเรือน บันได ระเบียงส่วนหน้า ห้องโถง ห้องนอน และชาน

ใต้ถุนเรือน พื้นเรือนชั้นบน ที่เป็นเพดานของใต้ถุนเรือน มีเสาคอนกรีตขนาดใหญ่ 10 ต้น รองรับสูงประมาณ 2 เมตร ส่วนพื้นเป็นพื้นดินปรับเรียบบริเวณร่มแดด และเปิดโล่งตลอดทั้ง 4 ด้าน และมีที่ทอดผ้า หญิงชาวลื้อใช้ใต้ถุนเรือนเป็นที่ตั้งที่ทอดผ้า ทั้งนี้ในช่วงว่างเว้นจากงานเกษตรกรรม ทอเสื้อผ้า สำหรับสมาชิกครอบครัว ในช่วงฤดูร้อน หากสมาชิกในครอบครัวคนใดเจ็บป่วยก็จะนอนพักในเปลที่ใต้ถุนเรือน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มี ภาชนะน้ำสลายสุดของบ้านในเวลากลางวัน ใต้ถุนเรือนยังใช้เป็นที่เก็บของต่างๆ เช่น ข้าว เหวียน คันไถ สุ่มปลา และเครื่องมือต่างๆ และพื้น ในอดีตเลี้ยงสัตว์ในบ้าน เช่น หมู สุนัข แมว เป็ด และไก่ จะแย่งเศษอาหารที่ร่วงหล่นลงมาจากร่องกระดานจากชั้นบน หรือโยนลงมา

จากนอกชาน ในตอนกลางคืนมักจะถูกขังไว้ในสุม บางครั้งยังมีการล้อมคอกหมู และวัวไว้ใต้ถุนเรือน เช่นกัน ในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา ความรู้ด้านสุขอนามัยสมัยใหม่เริ่มแพร่หลายทำให้ชาวบ้านเลิกใช้ ส่วนนี้เลี้ยงสัตว์หลายแห่งปรับเปลี่ยนเป็นร้านค้า หรือร้านอาหาร และมีครอบครัวจำนวนไม่น้อยใช้เป็นห้องทำงานในเวลากลางวัน(จุฬาลักษณ์, 2536, p. 87)

บันได เรือนไม้ไม่มีบันไดอยู่ภายนอกตัวบ้านเพื่อเป็นเส้นทางขึ้นสู่ชั้นบน ทั้งนี้ นิยมสร้างบันได 9 ชั้น ตามความเชื่อ ยกเว้นบ้านของนายบ้าน หรือชนชั้นปกครองที่มักจะสูงกว่าบ้านทั่วไป และมีบันไดมากกว่าและยังคงเป็นเลขคู่เสมอ แต่เดิมทางขึ้นบันไดจะหันไปทางทิศตะวันออกในปัจจุบันเริ่มเปลี่ยนแปลงไป และยังคงรักษาไว้บางแห่ง ในอดีตบันไดอาจสร้างไม่ถาวรเพื่อชักขึ้นเก็บในเวลากลางวันเพื่อป้องกันภัยจากสัตว์ร้าย บางครั้งตัวบ้านก็อาจยกใต้ถุนสูงขึ้นอีกเป็นพิเศษ ด้วยเหตุผลเดียวกัน (จุฬาลักษณ์, 2536, p. 88)

ระเบียงหน้า ทางขึ้นบันไดนำไปสู่ระเบียงด้านหน้าที่มีหลังคาคลุม อีกครึ่งหนึ่งของระเบียงเป็นนอกชาน ที่อยู่ระดับต่ำกว่าเล็กน้อย อีกข้างหนึ่งเป็นห้องโถงที่ยกพื้นขึ้นสูงเล็กน้อย ระเบียงนี้เปิดโถง 3 ด้าน ด้านที่ 4 มีประตูเข้าสู่ตัวเรือน ระเบียงหน้ามีหลังคาคลุมช่วยให้พ้นจากแดดร้อน และเปิดโถงรับลมเย็น จึงมักใช้ที่รับรองแขกอย่างไม่เป็นทางการเวลากลางวัน เช่น เพื่อนบ้าน ส่วนในยามกลางคืน ก็อาจเป็นที่ให้ชายหนุ่มแวมมาพูดคุยกับลูกสาวของเจ้าของบ้าน นอกจากนี้ยังใช้เป็นที่ทำงานต่างๆ ในเวลากลางวันด้วย ในอดีตส่วนนี้ไม่มีเครื่องเรือน เพราะชาวลื้อนั่งบนเสื่อ หรือพาดไม้ไผ่ และรับประทานอาหารจากโตก แต่เมื่อสังคมได้รับอิทธิพลจากภายนอกเพิ่มขึ้นจึงมักพบเก้าอี้ไม้ หรือไม้ไผ่ที่ระเบียงหน้านี้ด้วย (จุฬาลักษณ์, 2536, p. 89)

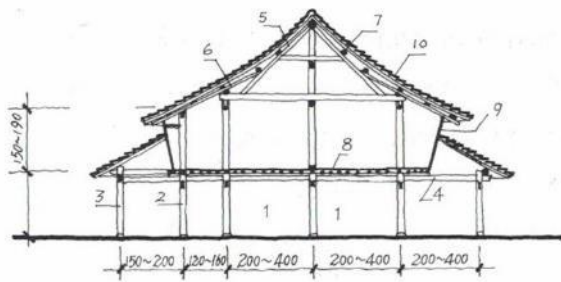
ห้องโถง ใช้ประกอบอาหาร รับประทานอาหาร และเป็นที่นั่งสำหรับแขกมาพัก นอกเหนือไปจากใช้เป็นที่รับแขกในโอกาสพิเศษ บ้านในอดีตห้องโถงไม่มีหน้าต่าง ภายในจึงค่อนข้างมืด มีเพียงแสงสว่างลอดผ่านประตูหรือฝาसानด้วยตอกหรือพื้นในเวลากลางวัน ช่วงเวลากลางวันจะใช้ตะเกียงหรือก่อไฟในเตาไฟ ปัจจุบันบ้านหลายหลังไม่เจาะหน้าต่าง มีบานเปิดไว้ ที่ฝาผนังสุดห้อง ภายในห้องโถงข้างขวาประตูจะตั้งเตาไฟไว้ขีดฝา ฐานเตาไฟก่อด้วยดินมีไม้กั้นล้อมรอบบนฐานตั้งเตาเหล็กสามขา ใช้หุงต้มทำอาหารหรือต้มน้ำชาข้างขวาของเตาไฟใช้เป็นที่รับประทานอาหาร และใช้เป็นที่นั่งของแขกในเวลากลางวัน เช่น ญาติพี่น้องหรือชายหนุ่มเดินทางมาจากหมู่บ้านอื่น ในห้องโถงจะปูเสื่อรองนั่ง และปูนอนสำหรับแขก พื้นห้องโถงจัดอย่างพิถีพิถัน เมื่อเข้ามาในบ้านทุกคนต้องถอดรองเท้า และล้างเท้าให้สะอาดที่เตรียมไว้ ในห้องโถงปรากฏเห็นเครื่องเรือนเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นม้านั่งโต๊ะสี่เหลี่ยมเตี้ย เก้าอี้ ตู้เก็บของและเสื้อผ้าห้องโถงในบ้านขนาดเล็ก จะเปลี่ยนรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า และเป็นรูปตัวแอลในบ้านขนาดใหญ่ซึ่งจะตั้งเตาไฟไว้ มุมสวนด้านปีกที่ยื่นออกมา ส่วนธรรมเนียมที่ประตู ห้องโถงจะต้องหันไปทางทิศใต้ เริ่มเปลี่ยนแปลงไปแล้ว (จุฬาลักษณ์, 2536, p. 92)

ห้องนอน อยู่ด้านซ้ายของห้องโถง ไม่มีหน้าต่าง มีประตูเพียง 1 บาน บางแห่งอาจจะมี 2 บาน ใช้ผ้าม่านกันแสงการใช้บานประตู ทว่าในเรื่องสมัยปัจจุบันเริ่มนิยมใช้บานประตูกันห้องทั้งนี้ในห้องนอนไม่มีการกันแสงสัดส่วน ในเวลากลางคืนจะปูเสื่อ หรือพูกเรียงขนานกันไป มีมุ้งกลางไว้สำหรับแต่ละคนในอดีตเสื่อผ้าเครื่องนอนและเครื่องใช้ต่างๆ จัดเก็บไว้ในตะกร้า หรือหีบตั้งไว้บนชั้นสูงมีวางไว้มุมห้อง ในปัจจุบันตู้เก็บของและตู้เสื้อผ้าเริ่มเข้ามาแทนที่ สมาชิกภายในครอบครัวจะนอนเรียงกัน ตามลำดับอาวุโสแต่เดิมจะนอนหันศีรษะไปทางทิศตะวันออก ซึ่งความเชื่อเดิมนั้นเริ่มจางหายไป และความยาวของห้องเครื่องจะมีบทบาทบังคับให้ นอนเรียงกันตามแนวยาว เพราะไม่ได้รับอนุญาต เข้ามาในห้องนอนโดยเด็ดขาดยกเว้นกรณีพิเศษจริงๆ(จุฬาลักษณ์, 2536, p. 92)

นอกร้าน ใช้เป็นที่ล้างหน้า ชำระล้างกายภายในเวลาเช้า และเย็น ในเวลากลางวัน ยังใช้เป็นที่พักผ่อน และตากพืชผลทางเกษตรเช่น เมล็ดพันธุ์ข้าว พริก พริกไทย นอกจากนี้ ในช่วงเวลาโพล้เพล้หรือในวันที่ฟ้าครึ้ม หลิงโต้มักจะใช้ด้านนอกเป็นที่ป็นด้ายหรือเย็บผ้าแทนระเบียงหน้า เพราะสว่างกว่า และหนุ่มสาวมักใช้นอกร้าน เป็นที่นั่งเล่นหยอกล้อเกี้ยวพาทันในยามค่ำ มุมหนึ่งของร้าน จัดตั้งโถงดินเผาขนาดใหญ่สำหรับ ใส่น้ำไว้ทำความสะอาดร่างกาย ลูกสาวของครอบครัว จะเป็นผู้ตักน้ำมาใส่เป็นประจำทุกวัน หาดที่นอกร้านมีระดับต่ำกว่าระเบียงด้านหน้า เล็กน้อย ก็เพื่อให้หน้าที่ใช้ ไหลลงสู่พื้นล่าง ไม่ไหลเข้าสู่ตัวบ้าน โถงเก็บน้ำมักจะตั้งอยู่ใต้ชายคา และมีฝาปิดสนิทเพื่อ รักษา น้ำให้สะอาด บ้านบางแห่ง ยังใช้ส่วนหนึ่งของระเบียงหน้า ที่ยื่นออกมา ยกพื้นสูงกว่าพื้นนอกร้าน เพื่อทำเป็น แท่นตั้งโถง น้ำเฉพาะ สวนในบ้านขนาดใหญ่ ที่ห้องโถงเป็นรูปตัวแอลก็มักจะประตูเพิ่มขึ้น อีก 1 บาน เพื่อให้ส่วนของระเบียง ที่ยื่นออกมา ทะลุถึงนอกร้านได้ (จุฬาลักษณ์, 2536, p. 92)

1.3.5 วัสดุ โครงสร้างและการก่อสร้าง

ในภาษาจีนเรียกลักษณะบ้านของกลุ่มชนชาติพันธุ์ไทซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตยูนนานว่า “เรือนไม้ใต้ถุนสูง” ทั้งนี้ เพราะในอดีตส่วนต่างๆ ของบ้าน ไม่ว่าจะเป็นเสา ช่อ แป เครื่องบนกรอบหน้าต่าง พื้นบันไดและ ฝา ล้วนสร้างจากไม้ไผ่ทั้งสิ้น แม้แต่หลังคายังใช้ส่วนของต้นไผ่เช่นกัน ไม้ไผ่ขึ้นทั่วไปในแคว้นเต๋อหง แคว้นสิบสองปันนา และ ดินแดนอื่นที่กลุ่มชนชาติพันธุ์ไทอาศัยอยู่ ทั้งนี้ จุฬาลักษณ์ กล่าวถึงการสำรวจในแคว้นสิบสองปันนาว่าพบไม้ไผ่กว่า 70 ชนิด การที่มีต้นไผ่อุดมสมบูรณ์ หมายถึง การนำมาใช้ประโยชน์ได้ด้วยไม่เปลืองเวลา และใช้แรงงานไม่มากนักเมื่อเทียบกับการแปรรูปไม้จริงในการก่อสร้าง อีกทั้งยังเป็นวัสดุที่เหมาะสมสำหรับการก่อสร้างในเขตร้อนชื้น และฝนตกชุกอันเป็นถิ่นกำเนิดของไม้ไผ่อีกด้วย แต่ไม้ไผ่ก็มีข้อเสีย เนื่องจากไม้กันแมลง ผุพังง่าย และเป็นเชื้อไฟเมื่อแห้งกรอบ ดังนั้นในปัจจุบัน ส่วนต่างๆ ของบ้าน โดยเฉพาะ ส่วนที่ต้องการ ความแข็งแรง หรือรื้อซ่อมแซมยากเช่น เสา ช่อ เครื่องบน และสวนรับน้ำหน้าต่างๆ จึงมักสร้างด้วยไม้ (จุฬาลักษณ์, 2536, p. 98)

โครงสร้างของบ้าน

1. ใต้ถุนมีเสาค้ำ
2. เสารับน้ำหนักชายคาชั้นบน
3. เสารับน้ำหนักชายคาชั้นล่าง
4. ซื่อรับน้ำหนักพื้นบ้าน
5. กรอบหลังคา
6. หนัามุงส่วนเชื่อมต่อหลังคา
7. ไม้กลอน
8. พื้น
9. ฝา
10. หลังคามุงกระเบื้อง

ภาพที่ 8: รูปตัดแสดงโครงสร้างเรือนกลุ่มลื้อในยุคนานจากการศึกษาของจุฬาลักษณ์

ที่มา: จุฬาลักษณ์. *ชนชาติไต สถาปัตยกรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีไทในสิบสองปันนา*.
หน้าที่ 79.

ในยุคสังคัมคักดินาในช่วงก่อนพ.ศ.2207 | ค.ศ.1949 มีกฎจารีตว่าห้ามไม่ให้สามัญชนใช้ไม้ทำพื้นกระดาน ฝา กระดาน ไม้กลอน หรือใช้กระเบื้องมุงหลังคา เพื่อเป็นเครื่องหมายแบ่งชนชั้นในสังคัม ต่อมาเมื่อระบอบคักดินา ยกเลิกไปเมื่อหลายสิบปีผ่านมากการสร้างบ้านด้วยไม้ทั้งหลังจึงถูกปฏิบัติกันทั่วไป และยังใช้กระเบื้องมุงหลังคาใช้แทนตับหญ้าคา ซึ่งแต่เดิมต้องรื้อมุงใหม่ทุก 2-3 ปี ดังนั้นแม้ว่าชื่อเรือนไม้ไม่ได้ถูกสูงยังคงเป็นศัพท์เทคนิค ใช้เรียกกันมาเป็นภาษาจีน แต่วัสดุที่ใช้สร้างบ้านในความเป็นจริง ได้เปลี่ยนไปจากเดิมเกือบทั้งหมดแล้ว

ในปัจจุบัน ยังพบบ้านบางหลังที่สร้างด้วยไม้ไม่ทั้งหมด และบางพื้นที่ครอบครัวมีฐานะก็ใช้ไม้ไผ่สร้างบ้านของคู่สมรสใหม่ เมื่อเลิกแต่งงานหรืออาจเป็นบ้านชั่วคราวให้กับคู่สมรสจนกว่าจะมีเงินพอที่จะสร้างบ้านถาวร

นอกจากนี้ ในตำนานพื้นเมืองยังเล่าว่า การก่อสร้างเรือนนั้นได้รับความช่วยเหลือจากสัตว์ต่างๆ อันสะท้อนให้เห็นถึงวิถีโบราณที่มีความใกล้ชิดกับธรรมชาติ เช่น กล่าวว่่าสุนัขป่ามาบอกเล่าถึงวิธีถอนไม้มาทำเสาเรือน ลิงช่วยวางซื่อ นกกระจอกแม่นกนางแอ่น คาบหญ้ามามาช่วยมุงหลังคา นกกระยางกางปีกเพื่อบอกรูปร่างชายคา นางนาคสอนวิธีทำบันได ดังจะเห็นว่า ชื่อเรียกโครงสร้างไม้ในปัจจุบันเป็นชื่อเรียกส่วนต่างๆ ของบ้านยังคงเกี่ยวพันกับสัตว์เช่น บ้านนกกระจอก หรือ “จอกเรือน” ในภาษาลื้อเรียกตับหญ้ามุงส่วนชายคาว่า “หลังหมา” เรียกบันไดว่า “บันไดนาค” และเรียกหินหนุนดินบันไดว่า “หลังเต่า” และนอกนั้นยังมีส่วนอื่นอีก เช่น ลิ่นข้างข้างแมว เป็นต้น

1.4 ประวัติความเป็นมาของลื้อในสปป.ลาว

จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลทางเอกสารที่เกี่ยวข้องกับลื้อในสปป.ลาว ซึ่งมีเอกสาร และบทความ ที่กล่าวถึงกลุ่มชนชาติพันธุ์ผู้พูดภาษาตระกูลไท กลุ่มลื้อ เช่น หนังสือ “บรรดาชนเผ่าในสปป.ลาว” (กมชนเผ่า, 2008) “พงศาวดารลาว” (มหาสิลาวิระวงศ์, 2001) “ประวัติศาสตร์ธาตุหลวงเชียงตุง และประวัติศาสตร์เมืองสิงห์” (นางบัวสวรรค์ ไชยะบุณฑรวง, 2006) และ “เฮือนลื้อกะล่อม: บ้านนา ย่างใต้ เมืองน้ำบัก สปป.ลาว” (วิละ อาโนลัก, 2559)

นอกจากนี้ ยังมีบางเอกสารของนักวิชาการ จากต่างชาติที่ได้กล่าวถึงกลุ่มชนชาติพันธุ์ลื้อใน สปป.ลาว เช่น โครงการล้านนาศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ “การเปรียบเทียบภูมิปัญญาใน พัฒนาการของบ้านพื้นถิ่นไทลื้อระหว่างพื้นที่เลือกสรรใน อ.เชียงคำ จ.พะเยาประเทศไทย กับพื้นที่ เลือกสรรในแคว้นสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน” (กวิน ว่องวิทย์การ และ คณะ, 2548) “ประวัติศาสตร์สิบสองปันนา” (ยรรยง จิระนคร, 2551) “ไทสิบสองปันนา” (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2547a) และจากการลงสำรวจภาคสนาม ร่วมกับทีมงานคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุพานวง เริ่มสำรวจตั้งแต่ ปีพ.ศ.2551 | ค.ศ. 2008 ถึงพ.ศ.2558 | ค.ศ.2015 และการลง เก็บข้อมูลภาคสนามในวิทยานิพนธ์ที่บ้านนายเหนือเมืองบุนเหนือ แขวงพงสาลี ซึ่งพบว่ากลุ่มลื้อใน ภาคเหนือของสปป.ลาว มีความเชื่อมโยงและมีสายผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้น นอกจากนั้น ลื้อกลุ่มนี้ ยังมีความสัมพันธ์กับเขตปกครองตนเองสิบสองปันนา และอาณาจักรเชียงแขงในอดีตอีกด้วย

จากประวัติศาสตร์ลื้อเห็นว่าแต่เดิมนั้นกลุ่มลื้อสามารถสถาปนา ศูนย์กลางอำนาจในระบบรัฐ จาริต (Traditional State) ในนามสิบสองปันนา โดยมีศูนย์กลางปกครองอยู่ที่เชียงรุ่ง ตลอดจนมี ความสัมพันธ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ เครือญาติกับรัฐอื่นๆในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีป อาทิ อาณาจักรล้านช้าง และอาณาจักรล้านนา อย่างไรก็ตาม รัฐจาริตสิบสองปันนาต้องตกอยู่ภายใต้ การปกครองของราชสำนักจีนในสมัยราชวงศ์หยวน ซึ่งได้ขยายอำนาจยึดครองดินแดนเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ และภาคพื้นทวีป ซึ่งอยู่ทางตะวันตกของจีน และต่อมาหลังจากมีการเปลี่ยนแปลง ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมโลก โดยที่มหาอำนาจตะวันตกได้เริ่มเข้ามาแสวงหาทรัพยากรในภูมิภาค เอเชีย และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันเป็นเหตุให้จีนที่เคยเป็นมหาอำนาจในโลกสมัยก่อนเข้าสู่การ ปรับตัวขนาดใหญ่ ตลอดจนในเวลาต่อมาสังคมจีนได้เผชิญกับช่วงเวลาของการเข้าสู่การเปลี่ยนแปลง แบบถอดขั้ววัฒนธรรมคือ การปฏิวัติวัฒนธรรมดั้งเดิม เข้าสู่การเป็นสังคมนิยม และจากเหตุผล ดังกล่าว ทำให้ลื้อมีการกระจายตัวตั้งถิ่นฐานอยู่เขตลุ่มน้ำโขง ในเขตมณฑลยูนนาน เขตรัฐฉาน สหภาพ เมียนมา ทางภาคเหนือของประเทศไทย ภาคเหนือประเทศเวียดนาม และนอกจากนี้ยังมีการอพยพ เคลื่อนย้ายลงมาตามราบลุ่มแม่น้ำโขง และแม่น้ำสาขาของแม่น้ำโขง ทางภาคเหนือของสปป.ลาว เช่น แขวงหลวงน้ำทา แขวงพงสาลี แขวงบ่อแก้ว แขวงอุดมไซ แขวงหลวงพระบาง และแขวงไชยะบุรี ซึ่ง แต่ละกลุ่ม จะมีประวัติศาสตร์การเคลื่อนย้าย ที่แตกต่างกัน

กลุ่มลื้อในแขวงพงสาลี จากการลงสำรวจภาคสนาม ได้พบบันทึกเก่าแก่เล่ม 1 เขียนเป็นภาษาลื้อกล่าวไว้ว่า ลื้อในแขวงพงสาลีโดยเฉพาะลื้อในเมืองยอตฮู (อุเหนือ อุใต้) เป็นกลุ่มคนที่ตั้งถิ่นฐานเก่าแก่มากมาแต่ดั้งเดิม ซึ่งรู้จักกันในนามเมืองฮู มีศูนย์กลางปกครองอยู่ที่เชียงรุ่ง เป็นหัวเมืองหนึ่งที่สูงขึ้นกับสิบสองพันนา หลังจากอำนาจตะวันตกเข้ามามีบทบาทในภูมิภาคเอเชีย และ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งนำไปสู่การปรับตัวขนาดใหญ่ จีนได้ประสบกับช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลง แบบถอนรากถอนโคนวัฒนธรรม คือ การปฏิวัติวัฒนธรรมดั้งเดิมเข้าสู่การเป็นสังคมนิยม ในช่วงเวลาอันสั้น และมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงอันรวดเร็วๆนั้นได้อธิบายด้วยแนวคิด “ภูมิภาควิทยา” ของธงชัย วินิจกุลที่สรุปได้ว่า ความเป็นชาติ (national state) หรือขอบเขตรัฐชาติถูกสร้างขึ้นมาอย่างไม่เป็นเหตุเป็นผลบนการกำหนดขึ้นโดยเทคโนโลยี พื้นฐานของความรู้ทางภูมิศาสตร์ว่าการกำเนิดขึ้น ของแนวคิดรัฐชาตินั้นกลับได้สร้างความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่อยู่เดิม ซึ่งเป็นลักษณะรูปธรรมที่สุดของรัฐชาติคือดินแดนทำให้เกิดการแบ่งเส้นเขตแดนใหม่เกิดขึ้นในพื้นที่ต่างๆ ภายใต้ความคิดรัฐชาติใหม่ จากปรากฏการณ์ทางการเมืองโลกที่เกิดขึ้นภายใต้ความคิดการขีดเส้นเพื่อแบ่งแยกเขตการปกครองนั้น ได้ส่งผลให้เกิดการแบ่งพื้นที่โดยลักษณะทางภูมิศาสตร์ อาทิ สันเขา และร่องน้ำเป็นตัวขีด แบ่งหาได้สนใจผู้คนที่ร่วมวัฒนธรรมระหว่างกันไม่ ทั้งนี้ประเทศต่างๆในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อยู่ภายใต้สภาพเช่นเดียวกันนั่นเองสำหรับ สปป.ลาว ซึ่งมีชายแดนติดกับ จีน ประเทศเวียดนาม ประเทศไทย ประเทศเมียนมาร์ และกัมพูชา ก็ถูกขีดเส้นแบ่งพื้นที่ออกจากกันกลายเป็นรัฐชาติสมัยใหม่ ซึ่งไม่สามารถลงรอยครอบคลุมทับได้สนิท และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติพันธุ์หรือกลุ่มวัฒนธรรม

จากการลงภาคสนาม พบว่าลื้อในแขวงพงสาลีไปแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มแรกเป็นกลุ่มที่ตั้งถิ่นฐานเก่าแก่มากมาแต่ดั้งเดิม และกลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานใหม่ ซึ่งกลุ่มแรกตั้งถิ่นฐานมาแต่ดั้งเดิมนั้น อาศัยอยู่ตามราบลุ่มแม่น้ำฮู และสาขาของแม่น้ำฮูตอนเหนือ เช่น บ้านเชียงเสี้ยว บ้านสวยงาม บ้านหนองงาย อุเหนือ อุใต้ เมืองยอตฮูในปัจจุบัน แล้วพบบ่อยที่บ้านงายเหนือ เมืองบุญเหนือ และกลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มที่ตั้งถิ่นฐานใหม่ในแขวงพงสาลี ซึ่งอพยพมาในช่วงที่จีนปฏิวัติวัฒนธรรมในปีพ.ศ.2493 | ค.ศ.1950 จะพบบ่อยในบ้านกลอง บ้านใหม่ บ้านเชียงฟ้า เมืองบุญเหนือ

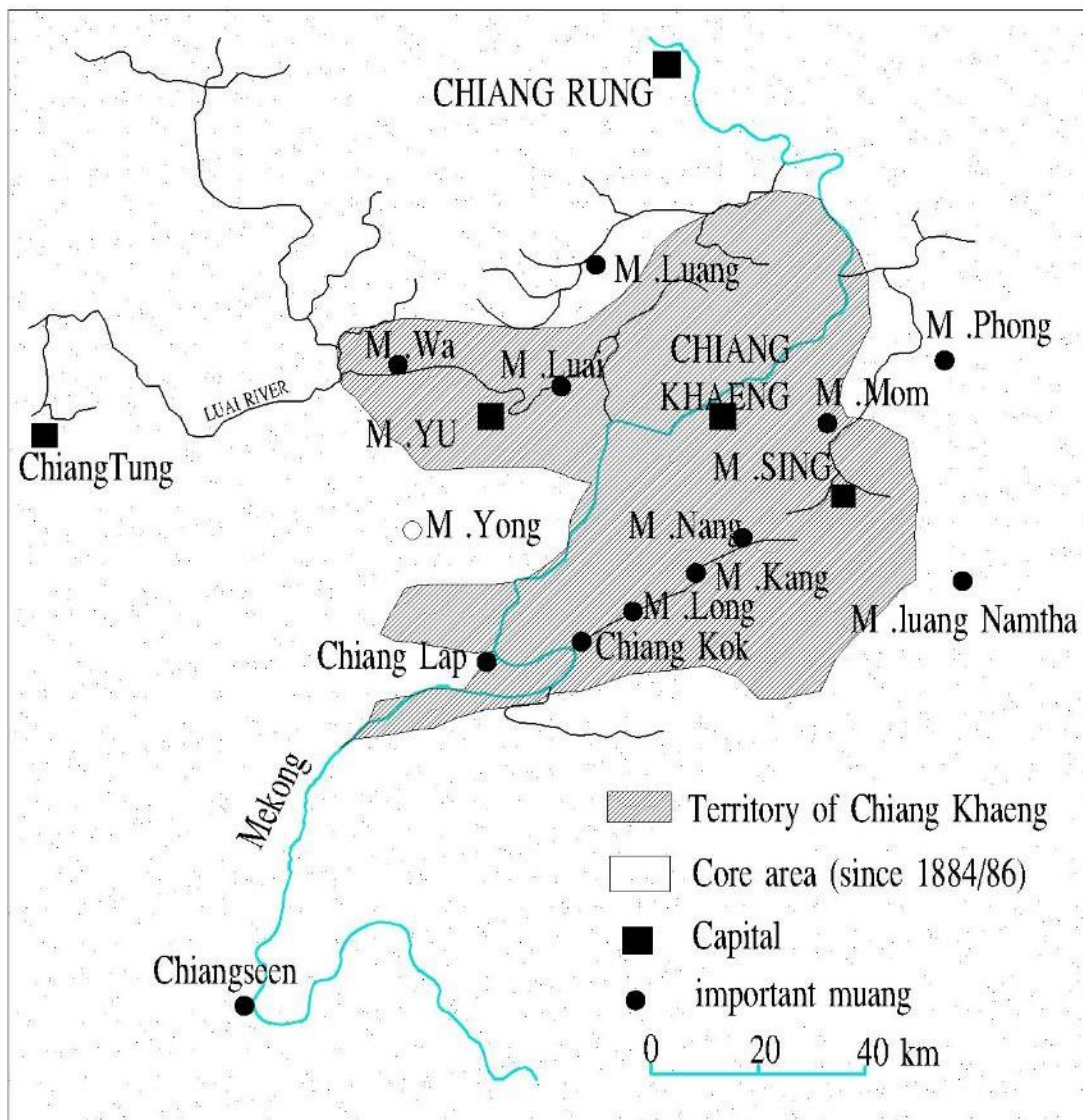
รูปที่ 9: วิหารหลวงลืออุใต้ แขวงพงสาลี
ที่มา: อินทนิล พรหมสุวรรณ

กลุ่มลือในเมืองสิงห์แขวงหลวงน้ำทา (ไชยะบุนทะวง, 2549) จากประวัติศาสตร์ทาดหลวง เชียงตุง และประวัติศาสตร์เมืองสิงห์ ที่เรียบเรียงโดยเจ้านางบัวสุวรรณ และลูกหลาน เชื้อสายเมืองสิงห์ (เชื้อสายพระเจ้าแผ่นดินอาณาจักรเสิงแซ็ง) ได้กล่าวไว้ว่าเมืองสิงห์เป็นเมืองแหล่งสุดท้ายที่มีระบบการปกครองแบบจารีต ซึ่งมีพระเจ้าแผ่นดินปกครองอาณาจักรรวมทั้งหมด 13 พระองค์ จากประวัติศาสตร์ที่เล่าต่อกันมากกว่าเมืองสิงห์เป็นเมืองร้างหลายร้อยปี มีประชาชนอาศัยอยู่น้อยที่สุด เมืองสิงห์ ล้มลุกคลุกคลานด้วยสงคราม ประชาชนไม่มีความสุข เริ่มจากราชาการเจ้าฟ้าเด็กน้อย เป็นต้นมาบ้านเมืองได้อุดมสมบูรณ์

เจ้าฟ้าเด็กน้อยถูกประชาชนเชียงรุ่งเนรเทศออกจากบ้านเมืองลงมาตามแม่น้ำโขง จึงมาตั้งอาณาจักรเชียงแขงเป็นเมืองเอก และสถาปนาตนเองขึ้นเป็นเจ้าฟ้าคาค่าในศตวรรษที่ 13-14 และได้อภิเษกสมรสกับลูกสาวพญาเมืองบ่เล็กบ่สร้าง มีนามว่านางหวยสามกน และมีโอรสขึ้นมาสืบแทนพระบิดา และยังมียุทธการใกล้ชิดติดต่อกันมาสถาบันหลายพระองค์ ที่ได้ปกครองเมืองเชียงแขงต่อกันมา ในเวลานั้นเมืองสิงห์เป็นเมืองหนึ่งที่ขึ้นกับเมืองเชียงแขง

ในปีพ.ศ.2371 | ค.ศ.1828 มีพวกขอม (นางบัวสุวรรณ ไชยะบุนทะวง, 2006, p. 48) มากวาดต้อนลือเมืองสิงห์ไปอยู่ดินแดนสยาม จนทำให้บ้านเมืองขาดคนลือเนื่องจากถูกกวาดต้อนไปอยู่ฝั่งขวาของแม่น้ำโขง แต่ก่อนเรียกว่าเขตเชียงฮ่อน เชียงลม ซึ่งในปัจจุบันเป็นเมืองเชียงฮ่อนแขวงไชย

บุรี และอีกกลุ่มหนึ่ง ถูกกวาดต้อนไปอยู่จังหวัดน่านในปัจจุบัน จะยังปรากฏร่องรอยให้เห็น ซึ่งยังมีหมู่บ้านเชียงแขง ที่ยังคงรักษาชื่อดั้งเดิมของอาณาจักรเชียงแขงไว้อยู่เมืองสิงห์ลุ่มลูกคลุกคลาน จนมาถึงปี พ.ศ.2410 | ค.ศ.1867 เจ้าฟ้าสิริหน่อคำ จึงได้แต่งตั้งท้าวพระยาประชาชน และหม่อมนางของตน มีนามว่ายาหม่อมบัวคำเข้ามาสร้างเมืองสิงห์ ในชุดที่ 1 และขบวนก่อสร้างเมืองสิงห์ขบวนที่ 2 เจ้าศิริหน่อคำนำพาครอบครัววมเหสี และโอรสทุกคนพร้อมด้วยเสนาอำมาตย์ท้าวแก้วคุณทหาร และประชาชนเข้ามาสร้างเมืองสิงห์ ประชาชนจึงได้อภิเษกครอง พระองค์ขึ้นครองราชสมบัติ เป็นเจ้าแผ่นดิน และจึงได้สืบต่อสร้างพัฒนาบ้านเมืองให้สวยสดงดงามส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณี และพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด

ภาพที่ 9: แผนที่อาณาจักรเชียงแขง และเมืองอื่นๆ ในลุ่มน้ำโขงที่มีความสัมพันธ์ระหว่างกัน

ลำดับผู้ปกครองเมืองเชียงใหม่ มี 13 พระองค์ คือ

องค์ที่ 1 เจ้าฟ้าเด็กน้อย (เจ้าฟ้าหัวลอก เจ้าอินปัน เจ้าฟ้าคำลือ เจ้าฟ้าเล็กน้อย เจ้าแสนเมือง) องค์พระบิดาของเจ้าฟ้าเด็กน้อยมีนามว่า เจ้าสามลือเจ้าแสนหวีฟ้า เป็นเจ้าแผ่นดิน 12 ปีนา
องค์ที่(ไชยะบุนทวง, 2549) 12 องค์ที่ 2 เจ้าหน่อเมือง

องค์ที่ 3 เจ้าสุตอก

องค์ที่ 4 เจ้าคำสุก

องค์ที่ 5 เจ้ายอดใจแพง

องค์ที่ 6 เจ้าต๋อมคำแดง

องค์ที่ 7 เจ้าอินแปลง

องค์ที่ 8 เจ้าหน่อแก้ว

องค์ที่ 9 เจ้าน้อยใจน้อย

องค์ที่ 10 เจ้าเทพมณีคำ

องค์ที่ 11 เจ้ากองไต

องค์ที่ 12 เจ้าสิริหน่อคำ

องค์ที่ 13 เจ้าองค์คำ เป็นเจ้าแผ่นดินองค์สุดท้าย.

ลำดับผู้ปกครองเมืองสิงห์ มี 4 พระองค์

องค์ที่ 1 เจ้าแสงสี

องค์ที่ 2 เจ้าน้อย

องค์ที่ 3 เจ้าฟ้าสิริหน่อคำ

องค์ที่ 4 เจ้าองค์คำ เป็นเจ้าแผ่นดินองค์สุดท้าย.

เจ้าเมือง เมืองสิงห์ กับครอบครัว รูปถ่ายละโว้วาปี 1894 - 1896

ภาพที่ 10-11: ครอบครัวเจ้าองค์คำ เป็นเจ้าแผ่นดินองค์สุดท้ายปกครองอยู่เมืองสิงห์
ที่มา: มหาสิลา วีระวงค์. พงศาวดารลาว. เวียงจันทน์ สปป.ลาว: มณฑาตุราช. 2001.

เมื่อปี พ.ศ.2337 | ค.ศ.1794 เจ้าฟ้าเมืองน่านก็ได้มากวาดล้างเอาท้าวพญา และบ่าวไพร่ ราษฎรเมืองเชียงแขงลงไปอยู่เมืองน่าน ส่วนเจ้าเมืองเชียงแขงพร้อมทั้งพญา ประชาชนพลเมืองที่ยัง เหลืออยู่ก็พากันสร้างตั้งบ้านเมืองต่อไป และต่อมาปีพ.ศ.2439 | ค.ศ.1896 ฝรั่งเศส และอังกฤษ ได้ ตกลงแบ่งเขตน้ำแดนดิน อาณาจักรเชียงแขง ที่มีศูนย์การปกครองอยู่ที่เมืองสิงห์ ซึ่งทั้งสองฝ่ายได้ตกลง กันว่า ทิศตะวันออกของแม่น้ำโขงฝั่งซ้ายเบื่องเหนือ เป็นเขตแดนที่ขึ้นกับเมืองสิงห์ (ฝรั่งเศส) และ ทิศตะวันตกของแม่น้ำโขงฝั่งขวาเบื่องเหนือให้เป็นเขตดินแดนที่ขึ้นกับพม่า (อังกฤษ) ทั้งสองฝ่ายได้ตกลงทำสัญญาบันทึกไว้เป็นหลักฐานใน เดือนกรกฎาคม ปีพ.ศ.2439 | ค.ศ.1896 ซึ่งฝั่งขวาของแม่น้ำ โขงที่ขึ้นกับพม่ามี เมืองยู่ เมืองหลวย เมืองเชียงแขง เมืองวะ เมืองแลม เมืองอุ่น เมืองนำ บ้านเหล็ก บ้านหัวตุย และเมืองฝืน

จากการลงภาคสนามที่เมืองสิงห์ อดีตศูนย์กลางปกครองของอาณาจักรเชียงแขงที่เป็น ศูนย์กลางปกครองในระดับท้องถิ่นที่สุดท้ายที่มีระบบการปกครองโดยพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งในปัจจุบัน บ้านที่เก่าแก่ของลื้อยังปรากฏอยู่ คือ บ้านขวาง บ้านน้ำด้าย บ้านยางเพียง บ้านดอนใจ บ้านสิริมูล เมืองสิงห์ แขวงหลวงน้ำทาในปัจจุบัน

อะບອນແຂ່ງເຈົ້າເມືອງສິງ ຕໍ່ຫນ້າໂຮງຮູບຖ່າຍລະຫວ່າງປີ 1864 - 1896

ภาพที่ 12: เจ้าสิริหน่อคำ เตรียมต้อนรับข้าหลวงใหญ่ฝรั่งเศสอยู่หน้า หอคำ ระหว่างปีค.ศ.1864-1896
ที่มา: มหาสิลา วีระวงส์. พงศาวดารลาว. เวียงจันทน์ สปป.ลาว: มนธาตุราช. 2001.

สำหรับกลุ่มลื้อในแขวงหลวงพระบาง ไชยะบุรี และอุดมไซ (วิละ อาโนลัก, 2559) ได้แบ่งออกเป็นกลุ่มลื้อ และลื้อกะล่อมเป็นกลุ่มที่ตั้งถิ่นฐานทางทิศใต้ที่สุดในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในบรรดาของกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อ ทั้งนี้ได้พบหลักฐานทางประวัติศาสตร์ การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มลื้อ และลื้อกะล่อม เป็นการบอกเล่าต่อกันมาว่า กลุ่มดังกล่าวมีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่เขตปกครองตัวเองสิบสองปันนาประเทศจีนในปัจจุบัน เนื่องจากไฟสงคราม และภัยธรรมชาติ จึงได้อพยพลงมาทางใต้ เพื่อจะลงมาถวายวิพากษ์กับเจ้าชีวิต ลาวซ้าง (ประเทศลาวในปัจจุบัน) ในศตวรรษที่ 14 สมัยอาณาจักรล้านช้างตอนต้น โดยมีประชากรที่เคลื่อนย้ายมาทั้งหมด 100,000 กว่าคน ซึ่งในนั้นรวมทั้งกลุ่มลื้อ และลื้อกะล่อมได้ลงมาตั้งบ้านเรือน ในเขตภูจอมแจ้ง และเมืองเวียงภูคาแขวงหลวงน้ำทา เนื่องจากภัยสงครามและการถูกเก็บส่วยจาก ศักดินาพม่า จีน และมาถึงปีพ.ศ.2268 | ค.ศ.1725 (ต้นศตวรรษที่ 18) จึงพากันอพยพลงมาทางใต้ มาตั้งถิ่นฐานอยู่เมืองปากแบ่งแขวงอุดมไซ และได้ตั้งถิ่นฐานสร้างบ้านเรือนถึง 70 ปี หลังจากนั้น จึงมีการอพยพกระจายเพื่อหาแหล่งทำมาหากินอยู่แขวงภาคเหนือของ สปป.ลาว โดยมีเจ้าชีวิตหลวงพระบางเป็นผู้วางแผนจัดสรรที่ดินให้ ในการอพยพกลุ่มลื้อได้แยกออกเป็นหลายกลุ่ม และ กระจายไปอยู่แขวงหลวงพระบาง แขวงไชยบุรี

สำหรับกลุ่มที่อพยพไปแขวงหลวงพระบางในปัจจุบันจะพบอยู่ บ้านนาียงใต้ บ้านนาียงเหนือ บ้านห้วยห้า เมืองน้ำบัก บ้านพนม เมืองและแขวงหลวงพระบาง และ กลุ่มที่อพยพไปอยู่แขวงไชยบุรี ตามการสัมภาษณ์ข้อมูลผู้เฒ่าผู้แก่คนภายในพื้นที่ มันจะแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มที่อพยพลงมาจากสงครามที่เมืองสิงห์ และกลุ่มที่อพยพมาจากเมืองปากแบ่ง แขวงอุดมไซ ซึ่งในปัจจุบันปรากฏพบเห็นอยู่ บ้านเวียงแก้วเมืองหงสา บ้านปี่หมี่ บ้านซอน บ้านหลวงมีชัย บ้านนางัว บ้านเพียงงาม บ้านแก้วดอนคูณ เมืองเงิน และกลุ่มที่อพยพมาจากเมืองสิงห์จะอยู่เมืองเชียงฮ่อน เมืองคอบ แขวงไชยบุรี

จากข้อมูลที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้น สามารถสรุปเป็นกลุ่มดังต่อไปนี้ เพื่อให้สะดวกในการศึกษา คือ กลุ่มที่ 1 กลุ่มที่ตั้งถิ่นฐานเก่าแก่มาแต่ดั้งเดิม เช่น เมืองยอดดู่ (อุเหนือ-อุใต้) เมืองบุนเหนือ แขวงพงสาลี และเมืองสิงห์ แขวงหลวงน้ำทา กลุ่มที่ 2 กลุ่มผู้ที่อพยพเคลื่อนย้ายมาจากไฟสงคราม ภัยธรรมชาติ เช่น กลุ่มที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในแขวงหลวงพระบาง แขวงอุดมไซ แขวงไชยบุรี

อย่างไรก็ดี จากข้อมูลแสดงให้เห็นประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานที่ยาวนานหลายร้อยปีของลื้อในแขวงภาคเหนือของสปป.ลาว แสดงให้เห็นกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งของวงศาควณาญาติของกลุ่มชนชาติพันธุ์ผู้พูดภาษาตระกูลไทที่มีการตั้งถิ่นฐาน และทำมาหากินในเขต สปป.ลาว มาอย่างยาวนาน ทั้งนี้แรกเริ่มเดิมทีได้อพยพเคลื่อนย้ายมาจากภาคใต้ และภาคตะวันตกเฉียงใต้ของจีน บริเวณมณฑลยูนนานเขตปกครองตัวเองสิบสองปันนา เข้าสู่แขวงภาคเหนือของลาวในท้ายศตวรรษที่ 13 เป็นต้นมา

1.4.1 ลักษณะโดยรวมของรูปทรงเรือนแท้ในภาคเหนือ สปป.ลาว

จากบทความ “เรือนลื้อกะล่อม: บ้านนาทางใต้ เมืองน้ำบัก สปป.ลาว” (วิไล อาโนลัก, 2559) แสดงให้เห็นว่าเรือนลื้อในภาคเหนือ สปป.ลาว เป็นเรือนยกพื้นสูงจากหน้าดินประมาณ 1.8-2.2 เมตร และจากพื้นเรือนหาซื้อประมาณ 1.8-2.5 เมตร เป็นเรือนมุงหญ้าคา ใบค้อ มุงหลังคาชัน ประมาณมุม 45 องศา และยื่นชายคาออกลดต่ำปกคลุมพื้นที่ภายในเรือน ลักษณะโครงสร้างเป็นไม้เนื้อแข็ง ฝาเรือน และพื้นเรือนเป็นวัสดุไม้จริง และไม้ไผ่ (ไม้ป่อง) และการเรียกชื่อเรือนจะเรียกตามรูปทรง และโครงสร้างของเรือนตามภาษาท้องถิ่นดังต่อไปนี้.

1. เรือนมีแท้ หรือรูปทรงแท้.
2. เรือนทรงตัด (เรือนไม่มีแท้ หรือปีกนก 2 ด้าน)

เรือนมีแท้ หรือรูปทรงแท้ เป็นเรือนที่เรียกตามรูปทรง และลักษณะของหลังคาเรือน และลักษณะของโครงสร้างของเรือน ซึ่งจะพบในปัจจุบันอยู่เมืองสิงห์แขวงหลวงน้ำทา และเมืองยอดคูเมืองบุญเหนือ แขวงพงสาลี พบเรือน “เรือนมีแท้” หรือ “รูปทรงแท้” ยังได้แบ่งออกเป็นหลายประเภทเช่น เรือน 4 ด้าน เรือนเจ้าต้าวขาว “เรือนฮา” หรือเรือน 5 คอบ เรือน 3 ต่าว (วิไล อาโนลัก, 2559)

ภาพที่ 13: เรือน 4 ด้าน

ภาพที่ 14: เรือนฮา

เรือน 4 ด้าน เป็นเรือนที่เรียกตามลักษณะรูปทรงของเรือน ซึ่งมันมีจุดพิเศษโดยรวม แสดงออกในลักษณะของผังเรือนเป็นรูปสี่จัตุรัส และรูปทรงของเรือนทั้ง 4 ด้านจะเท่ากัน มีจุดพิเศษอีกอย่างหนึ่งคือระบบเสารับน้ำหนักโครงสร้างหลังคา จะมีความสูงเท่ากันทุกเสา โดยส่วนใหญ่ จะพบอยู่ในแขวงพงสาลี

เรือนตำข้าว

มีเสารับน้ำหนักโครงสร้างหลังคา 2 แบบคือ 1 เสาหลัก 2 เสาปอก เสาทั้งสองประเภทนี้มีความสูงไม่เท่ากัน เรือนฮามีจุดพิเศษสำคัญคือมีไม้ก้านฮาเป็นไม้ยึดหัวเสาปอกหาหัวเสาหลัก โดยปกติแล้วเรือนตำข้าวจะมีไม้ก้านฮาต่ำสุด 10 ตัว ขึ้นไปจำนวนปอก มากกว่าเสาหลัก และมีจำนวน 28 เสาขึ้นไป โดยส่วนใหญ่จะพบอยู่แขวงพงสาลี

เรือน 3 ต่าว

ทุกอย่างจะคล้ายคลึงกับเรือนฮา แต่จะมีจำนวนเสาหลักมากกว่าเสาปอก ซึ่งมีไม้ก้านฮาจำนวน 4-6 ตัว

เรือนโกม

จะเรียกตามลักษณะโครงสร้างของเรือน โดยจะมีไม้ซื่อโกมกันอยู่ (ซื่อกันอยู่ 3 ตัว) ถ้าดูจากลักษณะข้างนอกจะไม่แตกต่าง เรือน 4 ด้าน เรือนฮา

เรือนทรงตัด หรือหลังคาตัด ซึ่งจะพบเห็นหลาย ในพื้นที่แขวงหลวงพระบางไชยบุรีส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มที่มีนามว่าลื้อกะล่อม และลื้อจากการลงสำรวจเรือนนี้ในบ้านนาียงใต้ เมืองน้ำบัก แขวงหลวงพระบาง และบ้านเวียงแก้ว เมืองหงสา บ้านปืหมี่ เมืองเงิน และเมืองเชียงฮ่อน แขวงไชยบุรี เมื่อนำเอาข้อมูลมาเปรียบเทียบกันแล้วจะพบเห็นว่า เรือนในแขวงนี้ มีรูปทรงคล้ายคลึงกันมีลักษณะรูปทรงตัดคล้ายคลึงกันกับเรือนลาวหลวงพระบาง

1.4.2 ลักษณะการวางผังเรือนลื้อในแขวงภาคเหนือของ สปป. ลาว

จากการลงสำรวจภาคสนามในแขวงภาคเหนือของ สปป.ลาว ซึ่งพบได้ว่าแผนผังเรือนมีองค์ประกอบ 2 ภาคส่วนหลักคือ พื้นที่การใช้สอย (พื้นที่ทำกิจกรรมประจำวัน) และองค์ประกอบสร้างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ นอกจากนี้ แผนผังเรือนยังมีความสัมพันธ์กับทิศของดวงตะวัน มีความสัมพันธ์ระหว่างเรือนกับเรือน เรือนกับวัดและภูมิฐานแม่น้ำ เป็นต้น ลักษณะโดยรวมของการวางผังหลังคาเรือนลื้อในภาคเหนือ สปป.ลาว ด้านยาวของเรือนจะวางไปตามแกนทิศเหนือใต้ หรือสั้นหลังคาจะตั้งฉากกับทิศตะวันออก-ตะวันตก บันไดและทางขึ้นเรือนจะหันไปทางทิศใต้-ทิศเหนือ นอกจากนี้ แผนผังเรือน ยังมีองค์ประกอบพื้นที่ความเชื่อภายในเรือนคือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ จะพบเห็นอยู่ชั้นบน ซึ่งเรียกว่า “*หิ้งเทวดา*” (ใช้เป็นที่บูชาบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว) และได้พบองค์ประกอบของพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนมี ปะ บันได ค่อม เต่าไฟ กลางเรือน หน้าปอง หน้าวาง ส้วม จาน ก้องตะลาง ใต้ถุน เล้าเข้า ห้องน้ำ

จากงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าได้มีการกล่าวถึงต้นกำเนิด กลุ่มชาติพันธุ์ลื้อซึ่งเห็นว่า ลื้อมีต้นกำเนิดมาจากเขตปกครองตัวเอง สิบสองปันนา มณฑลยูนนาน ประเทศจีน หลังจากประเทศจีนมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และการกวาดต้อนยามสงคราม และการอพยพ หนีภัยสงคราม ทำให้ชาวลื้อตั้งถิ่นฐานกระจายตัวออกไปในหลายพื้นที่ เช่น ทางตะวันออกของภูฏาน สหภาพเมียนมา ทางตอนเหนือของลาว เวียดนาม และไทย การวางผังหมู่บ้านมักตั้งอยู่ใกล้แหล่งน้ำ เช่น ใกล้แม่น้ำ หรือ ตั้งอยู่พื้นที่ราบบนภูเขา หรือเนินสูงเพื่อให้ได้พื้นที่ราบ และหมู่บ้านจะมีเส้นทางแบ่งเขตที่ชัดเจน หมู่บ้านลื้อยังมีทางเข้าหมู่บ้านหลายทาง ซึ่งมีถนนเชื่อมต่อกันและถนนทุกสายมุ่งไปสู่วัด หรือลานที่ตั้งใจกลางบ้าน และลักษณะแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส (ไม่นับนอกชาน) หลังคาหน้าจั่ว ซึ่งอาจมีสองตอน และมีชายคาซ้อนสองชั้น หลังคาคลุมบันได ระเบียงหน้า ห้องโถง ห้องนอน และสวนภายในบ้านทั้งหมด. เรือนลื้อเป็นลักษณะ "เรือนไม้ใต้ถุนสูง" เพราะในอดีตส่วนต่างๆ ของบ้าน ไม่ว่าจะเป็นเสา ช่อ แป เครื่องบน กรอบหน้าต่างๆ พื้น บันไดและฝา ร่วมสร้างจากไม้ไผ่ทั้งสิ้น.

จากการทบทวนวรรณกรรม ได้พบว่าการศึกษาลื้อส่วนใหญ่ จะศึกษา พื้นที่ในสิบสองปันนา ทางตะวันออกของประเทศพม่า และ ภาคเหนือประเทศไทย เห็นได้ว่าการศึกษาลื้อในสปป.ลาว ยังไม่มีใครศึกษาในประเด็น "สภาพแวดล้อม และสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลื้อบ้านงายเหนือ เมืองบุนเหนือ แขวงพงสาลี สปป.ลาว: อดีต สถานการณ์ปัจจุบัน และความเปลี่ยนแปลง" ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวนี้ เป็นพื้นที่ที่ความน่าสนใจเฉพาะเป็นลื้อนอกดินแดนต้นกำเนิดสิบสองปันนา และพื้นที่ดังกล่าวยังอยู่ห่างจาก ศูนย์กลางปกครองนครหลวงเวียงจันทน์ของสปป.ลาว

บทที่ 3

ชุมชนบ้านงายเหนือ

ข้อมูลเบื้องต้นชุมชน และประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานบ้านงายเหนือ

1.1 ประวัติความเป็นมาของบ้าน

บ้านงายเหนือเริ่มสร้างตั้งในปีพ.ศ.2303 | ค.ศ.1760 โดยแมนเพียซัด หรือเพียหลวงซัดเป็นคนนำพาประชาชนมาตั้งบ้าน ในเวลานั้นบ้านงายเหนือมีเพียง 15-18 หลังคาเรือนเท่านั้น มาถึงปัจจุบันปี (พ.ศ.2560 | ค.ศ.2017) ได้เพิ่มขึ้นเป็น 162 หลังคาเรือน มีจำนวนประชาชนทั้งหมดที่อาศัยอยู่ภายในบ้านมี 870 คน ผู้หญิง 405 คน ในนั้นมีกลุ่มคนดำที่มีความรู้เรื่องจารีตเรียกในภาษาลาวว่าเถ่าแกแวนโฮม 25 คน นับถือศาสนาพุทธอาชีพหลักของคนภายในหมู่บ้านทำนา และปลูกพืชผสมผสาน เป็นต้น บ้านงายเหนือมีเนื้อที่ทั้งหมด 79,184 เฮกตาร์, สามารถผลิตข้าวได้ 395,940 ตัน/ปี เฉลี่ยต่อหัวคนได้ 435 กิโลกรัม/คน/ปี และรายรับจากการปลูกพืช 4,350,000,000 กีบ | 17,983,902 บาท เฉลี่ยรายรับต่อหัวคน 5,000,000 กีบ | 20,671บาท/คน

จากการสัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ และผู้นำภายในหมู่บ้านให้ความเห็นที่แตกต่างกันเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของบ้าน เช่น

จากการสัมภาษณ์พ่อลวด อายุ 60 ในเมื่อวันที่ 5 มกราคม พ.ศ.2559 | ค.ศ.2016 ได้ข้อมูลว่าบ้านงายเหนือ เป็นหมู่บ้านที่เก่าแก่ ซึ่งเพียหลวงซัด เป็นผู้นำพาประชาชนมาตั้งบ้าน ในเมื่อก่อนจะมี 15-18 หลังคาเรือน คำว่า “งาย” ได้มาจาก “ง่วย” ในสมัยก่อนผู้คนมีจำนวนไม่มากนัก ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวมันเป็นอูข้าวอูปลา มันสะดวกสบายมันง่าย การหาปูหาปลา มันง่ายไปหาใช้เวลาไม่นาน ก็เหลือกินเหลือใช้มันง่าย ใบค้อที่เอามาเป็นวัสดุมุงเรือน ก็อยู่ใกล้ๆมันสะดวกสบายทุกอย่างมันง่าย จึงเรียกว่าบ้าน งายเหนือ และต่อมาจึงเปลี่ยนมาเป็นบ้านงายเหนือ

จากการสัมภาษณ์ แม่ป้า อ่อนอายุ 63 ปี ในวันที่ 05 มกราคม พ.ศ.2559 | ค.ศ.2016 ซึ่งเป็นแม่ตีน⁴เล่าว่าในสมัยก่อนกลุ่มคนมาตั้งเมืองอยู่ที่ “เมืองงาย” ซึ่งเป็นเมืองหนึ่งที่ขึ้นกับ “เมืองอู” คำว่า “เมืองงาย” นั้นมาจากคำบอกเล่าถึงความอุดมสมบูรณ์ของชุมชนว่าในสมัยก่อนมีสัตว์ป่า ปู ปลา, สิ่งใดก็หาง่าย ใช้น้ำดื่มปลา เป็นปูเป็นปลาเป็นกุ้งเป็นหอย หากินก็ง่าย “ซึ่งในสมัยก่อนเรียกว่าเมืองงาย” แล้วตกลมาถึงปัจจุบัน กลายมาเป็นบ้านงายเหนือ และต่อมาประชาชน ทั้งหมดหมู่บ้านถูกกวาดต้อนไปอยู่น้ำพุ เมืองสิงห์ แขวงหลวงน้ำทา หลังจากนั้นเจ้าเมืองยอดอุจึงนำผู้คนกลับมาตั้งถิ่นฐานจำนวน 20 หลังคาเรือน โดยมี 2 ตระกูล คือ สกุลแกนเสือ และสกุลแกนล่อ

³ เพีย หมายถึงเป็นคำในภาษาลาว กร่อนคำมาจากคำว่า พระยา

⁴ แม่ตีน หมายถึง ร่างทรงผู้ประกอบพิธีกรรมทางจิตวิญญาณของชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ภายในหมู่บ้าน ได้ความว่า “ในอดีตนั้น บ้านงายเหนืออยู่ภายใต้การปกครองของเมืองอุ” ซึ่งเมืองอุในช่วงเวลาดังกล่าวก็เป็นแคว้นหนึ่งของสิบสองปันนา และต่อมาหลังจากประเทศลาวตกเป็นเมืองในกำกับของฝรั่งเศส จึงทำให้เมืองงาย เมืองอุ แยกจากแคว้นสิบสองปันนามาขึ้นกับอินโดจีน ซึ่งหมายรวมถึงสปป.ลาว เวียดนาม และกัมพูชาหลังฝรั่งเศส ต่อมาภายหลังเมื่อฝรั่งเศสลดบทบาทลงจากภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ถึงแบ่งออกเป็น 3 ประเทศ “เมืองอุ” จึงเป็นเมืองหนึ่งของ สปป.ลาว ทั้งนี้ตามประวัติศาสตร์บอกเล่า หมู่บ้านงายเหนือนั้นมีอายุได้ 5 ชั่วคน ประมาณ 400 ปี.

1.2 การตั้งถิ่นฐาน และการเข้าถึงชุมชนบ้านงายเหนือ

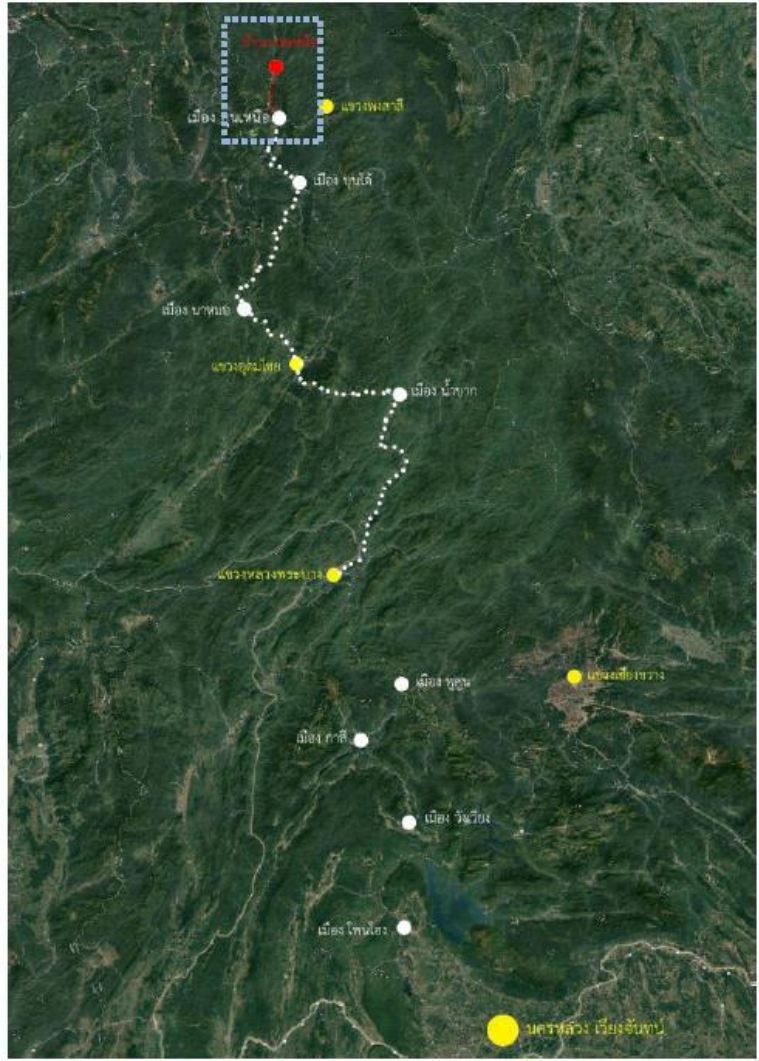
บ้านงายเหนือ ขึ้นกับเมืองบุนเหนือ แขวงพงสาลี ซึ่งเป็นหน่วยการปกครองระดับแขวงอยู่ภาคเหนือสุดของ สปป.ลาว การเข้าถึงพื้นที่ถ้าเดินทางจากหลวงพระบางไปยังเมืองบุนเหนือตามเส้นทางเลขที่ 13 ผ่านเมืองน้ำบัก แขวงหลวงพระบาง เมืองไซ เมืองนาหมอ แขวงอุดมไชย และเมืองอุใต้ แขวงพงสาลี จึงไปถึงเมืองบุนเหนือ จากนั้นเดินทางออกจากเมืองบุนเหนือไปยังบ้านงายเหนือโดยเส้นทาง 3A จะใช้เวลาอยู่ 2 ชั่วโมง ในระหว่างทางจะผ่านบ้านท่าฟ้า บ้านดงเหนือ บ้านห้วยหญิง และจึงไปถึงบ้านงายเหนือ ดังแสดงในภาพที่ 17 และ 18 ทั้งนี้บ้านงายเหนือตั้งอยู่ระหว่างกลางเมืองบุนเหนือ และเมืองยอดอู ลักษณะภูมิศาสตร์ของที่ตั้งบ้านงายเหนือตั้งอยู่ที่ราบบนหุบเขาและล้อมรอบไปด้วยเทือกเขาที่สูงชันล้อมรอบพื้นที่ทางทิศตะวันออก และทิศใต้ของหมู่บ้านเป็นทุ่งนาทางทิศตะวันตกเป็นภูเขา และเป็นที่ตั้งของหอคเวดดาเมืองโดยจะมีน้ำงายไหลผ่าน แต่หัวบ้านถึงหางบ้าน และจุดที่ตั้งยังเป็นแม่น้ำสองสายคือ แม่น้ำงาย และแม่น้ำกองไหลมาบรรจบกัน

ภาพที่ 15:แผนที่ สปป.ลาว

ภาพที่ 16:แผนที่การเข้าถึงชุมชนบ้านงายเหนือ

ภาพที่ 17:ภาพทางอากาศแสดงที่ตั้งของพื้นที่

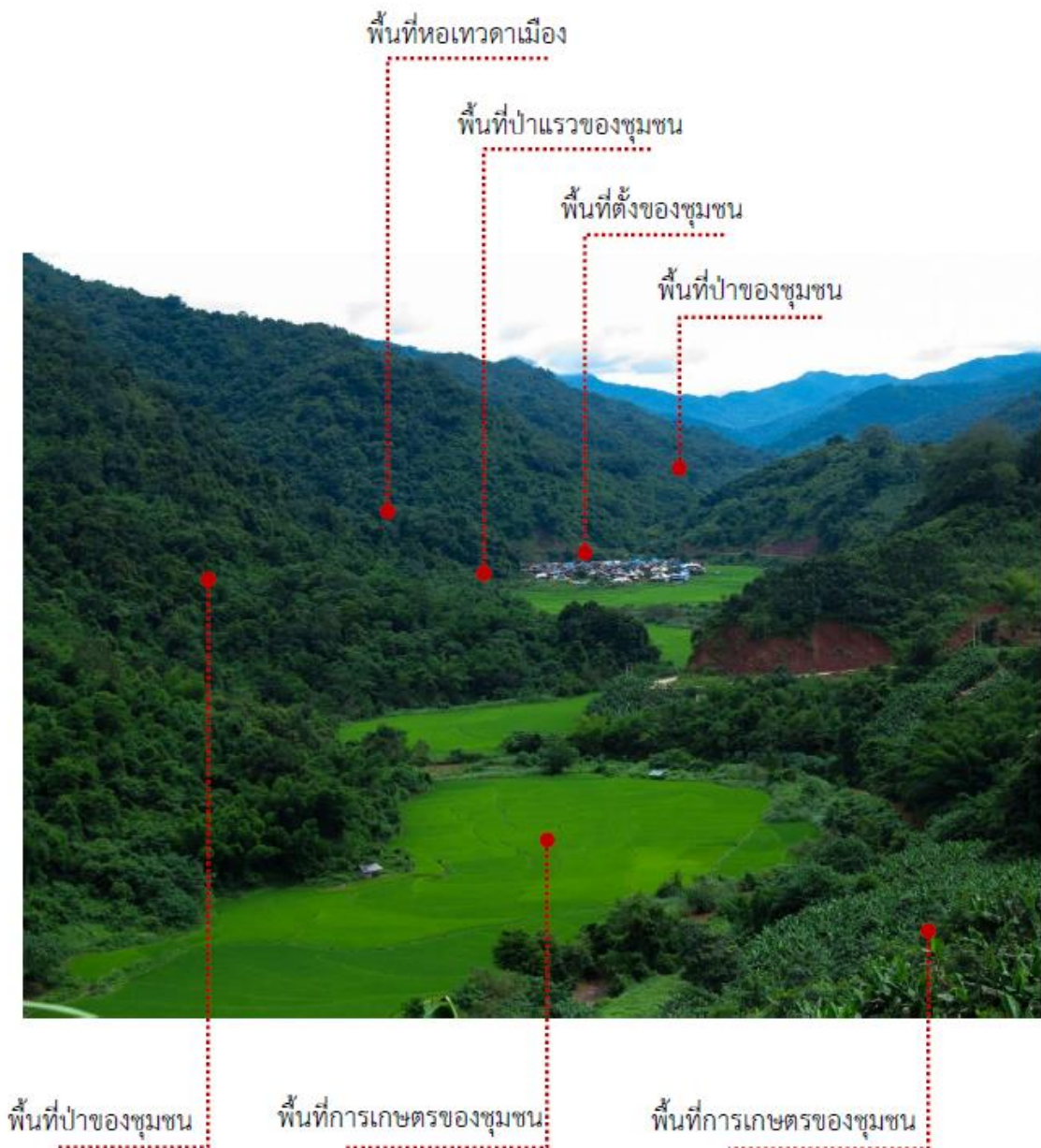
ภาพที่ 18: ลักษณะทางกายภาพโดยรอบ บ้านงายเหนือ

ภาพที่ 19: ลักษณะทางกายภาพโดยรอบ บ้านงายเหนือ

ภาพที่ 20: ลักษณะทางกายภาพโดยรอบ บ้านงายเหนือ

ภาพที่ 21: ลักษณะทางกายภาพโดยรอบ บ้านงายเหนือ จะเห็นว่าเป็นพื้นที่ราบระหว่างหุบเขา สำหรับการเกษตร และมีภูเขาล้อมรอบ

2. วัฒนธรรม และรืตคองประเพณีของบ้านงายเหนือ

ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชนชาติพันธุ์ลื้อจะเชือกสรรพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยธรรมชาติอันงดงาม และอุดมสมบูรณ์โดยส่วนใหญ่เราจะพบเห็นหมู่บ้านลื้อตามแนวราบลุ่มแม่น้ำตามเชิงเขา และความสูงเขาสูงที่มีป่าไม้ขึ้นหนาแน่นใกล้ชิดกับธรรมชาติโดยเหตุที่สังคมกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อมีวิถีชีวิตใกล้ชิดกับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาตินี้เอง ที่ทำให้กลุ่มลื้อมีวิถีดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติมาแต่บรรพบุรุษ ในอดีตนั้นกลุ่มลื้อได้นำเอาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของภูเขา แม่น้ำ ป่าไม้ ตลอดจนพืชพันธุ์ และสัตว์ในบริเวณที่พวกเขาอาศัยอยู่มาผสมผสานกับอารมณืความคิด และความมุ่งหวังเพื่อหาคำตอบ และคำอธิบายถึงสิ่งลึกลับต่างๆ จนกลายมาเป็นความเชื่อที่พวกเขา กำหนดขึ้นในช่วงเวลานั้นหรือมักจะมีการเรียกเป็นศาสนาแบบดั้งเดิมการนับถือผี และบรรพบุรุษผสมผสานเข้ากับศาสนาพุทธ แม้ว่าจะได้เป็นที่ยอมรับของชาวลื้อในฐานะของศาสนาประจำตน ทว่าพิธีกรรม และประเพณีปฏิบัติตามจารีตเดิมยังคงอยู่ ทั้งนี้ศาสนาพุทธ ตลอดจนการนับถือผีหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ ตลอดจนยังปรากฏร่องรอยของพิธีกรรมในศาสนาพราหมณ์ได้ผสมกลมกลืนกัน จนกลายเป็นแก่นหลักในโลกทัศน์ของชาวลื้อ ดังแสดงออกเป็นประจักษ์ในพิธีกรรม ตลอดจนการวางผังหมู่บ้านและการกำหนดพื้นที่ใช้สอยในเรือน (จูเหลียงเหวิน, 2536, p. 10)

การลงเก็บข้อมูลพบว่า ภาคสนามบ้านงายเหนือพบว่า คนในบ้านยังมีการนับถือศาสนาแบบดั้งเดิมผสมผสานกับศาสนาพุทธ เพื่อเป็นจุดยึดเหนี่ยวจิตใจของคนภายในหมู่บ้านโดยมีการแสดงออกดังนี้

ภายในหมู่บ้านมีหอเวทดาประจำหมู่บ้าน ทำหน้าที่เป็นสถานที่สถิตของ “เวทดาเมือง” ซึ่งจากชื่อเรียกดังกล่าวทำให้สันนิษฐานได้ 2 แนวทางว่า ชุมชนบ้านงายเหนือในอดีตนั้นเป็นที่รับรู้ว่ามีสถานะเป็นชุมชนระดับ “เมือง” แม้ว่าสภาพทางกายภาพจะมีขนาดของชุมชนไม่ใหญ่โตนัก หรือเมื่อแรกสร้างหมู่บ้านบรรพบุรุษบ้านงายเหนือได้นำพาสัมภาระทางวัฒนธรรม คือ “เวทดาเมือง” มาจากชุมชนเก่าของตน ก็อาจเป็นได้ทั้ง 2 แนวทาง “หอโรงกรรม” และมีวัดเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในหมู่บ้าน และประเพณีของบ้านในแต่ละปียังมีพิธีการกรรมบ้าน และยังปฏิบัติรีต 12 คอง 14 ซึ่งเป็นประเพณีลาวมาประยุกต์เป็นส่วนหนึ่งของประเพณีหมู่บ้าน หว่ามีการปรับให้สอดคล้องกับประเพณีเฉพาะของตน เช่น ขนบธรรมเนียมของหมู่บ้าน เช่น มีงานบุญข้าวประดับดิน แต่รีตคองประเพณีของบ้านงายเหนือ ในเดือน 9 จะมีพิธีการกรรมบ้านแทน และยังมีผู้นำด้านการเชื่อถือรีตของประเพณีของบ้าน คือ “หมอเมือง” และยังมี “แม่ตี่นั่ง” ซึ่งหมายถึงร่างทรง ประจำหมู่บ้านเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนภายในหมู่บ้าน ซึ่งคนภายในหมู่บ้านให้ความนับถือ เชื่อฟัง และปฏิบัติตามคำแนะนำของบุคคลดังกล่าว

2.1 การเชื่อถือแบบดั้งเดิม

การเชื่อถือศาสนาดั้งเดิม หรือความเชื่อในเรื่องผี และวิญญาณมีรากฐานมาจากวิถีชีวิตของบรรพบุรุษของชนชาติลื้อในอดีต และได้ปฏิบัติต่อกันมา ทั้งนี้รศคองประเพณีดั้งเดิมแสดงออกมาในปัจจุบัน เช่น พิธีการกรรมบ้าน ซึ่งเป็นที่ประกอบพิธีกรรมในอดีตจะจัดขึ้นที่ หอประจำบ้านซึ่งมี 4 หอ คือ “หอเมือง” “หอแห้ว” “หอฟ้า” และ “หอเม็ด” แต่มาถึงปัจจุบันเหลือเพียง “หอเมือง” และ ความเชื่อเกี่ยวกับแมตี่นึ่ง ที่ยังได้สืบทอดกันไว้ได้

ภาพที่ 22: แผนผังหอเทวดา ทั้ง 4 หอที่บ้านงายเหนือ

2.1.1 พิธีกรรมกรรมบ้าน

เป็นหนึ่งในประเพณีที่ชาวบ้านงายเหนือ ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดำเนินกิจกรรมกรรมบ้านในเดือน 9 ของทุกปี หลังจากเสร็จสิ้นภาระกิจทำไร่ทำนา ในช่วงเวลาที่ข้าวเริ่มตั้งท้องหรือที่เรียกว่า “ข้าวเริ่มถอดห้วง เป็นบ่าวเป็นสาว” ประชาชนภายในบ้านทั้งหมดต้องกลับเข้ามาในหมู่บ้านทั้งคนที่เป็นไปทำงาน คนที่เป็นเรียน คนที่เป็นค้าขายซึ่งเดินทางออกจากหมู่บ้านไป ต้องกลับเข้ามาหมู่บ้านทั้งหมด และวันที่ทำพิธีกรรมบ้านจะมีข้อห้าม “คนในห้ามออกคนนอกห้ามเข้า” ในพิธีกรรมบ้านจะมีการรวบรวมข้าวของเครื่องใช้ในการประกอบพิธีกรรมจากสมาชิกในชุมชน กล่าวคือจะมีการนำข้าวและสัตว์เลี้ยง เช่น ไก่ มาร่วมกันเพื่อนำไปทำอาหารในพิธีกรรมและเลี้ยงคนภายในหมู่บ้าน การกรรมบ้านนั้นใช้เวลา 30 วัน ซึ่งแบ่งเป็น 3 รอบ รอบละ 10 วัน และภายใน 10 วันจะกรรมบ้าน 3 วัน คือ “วันบ่อกาบ” “วันบ่อรับ” และ “วันบ่อราย” การกรรมบ้านในอดีตจะฆ่าควายเพื่อประกอบพิธีกรรมเลี้ยงเทวดา แต่ปัจจุบันจะฆ่าหมูแทน (พ่อหมอบประจำบ้าน, 2558) การเตรียมพิธีกรรม คือ

1. หมูสองตัว ต้องเป็นหมูดำปอด หมายถึง หมูที่มีสีดำตลอดทั้งตัว ไม่มีสีอื่นมาปน
2. ดาบ 12 เล่ม (เซ็ม)
3. ป่าวหมอ 12 คน
4. หมอเมือง

ภาพที่ 23: พิธีการกรรมบ้าน บ้านงายเหนือ แขวงพงสาตี สปป.ลาว

ในพิธีกรรมจะมีการคัดเลือกบ่าวหมอ 12 คนซึ่งบ่าวหมอคนที่ 9 ทำหน้าที่เป็น “คนกรรมจัดสัตว์” ซึ่งหมายถึง เป็นผู้คนฆ่าสัตว์เพื่อประกอบพิธี แล้วทำอาหารเพื่อเลี้ยงเทวดา อาหารที่ใช้ในพิธีกรรมจะเป็นอาหารดิบ เช่น เลือดดิบ ส้าดิบ และลาบดิบ ในการปรุงอาหารจะไม่ให้ชิมก่อน หลังจากทำอาหารเสร็จ แล้วให้พ่อหมอกล่าวเชิญให้เทวดาลงมากินโดยเนื้อหาบางตอนได้กล่าวว่: “วันนี้เป็นโอกาสที่ดี เป็นวันแถนตกกกล้า น้ำตกนา ครบรอบประเพณีมาถึงแล้ว ขอให้เทวดามาอยู่มากิน และมาชักสมฮักษาชาวบ้านชาวเมือง บ่ว่าจะอยู่ภายในบ้าน ท้องถิ่นแดนใด คนที่ไปร่ำเรียนในต่างประเทศ หรือไปอยู่ต่างเขตแขวง ภาคเหนือกลางใต้ขอให้ไปฮักสมรักษา และเข้าไร่, ดินนา ก็บให้หมากแดง แมงก็บให้มาย้า และสัตว์วาลิ่งก็บให้ซี้ลักฮ้ายโจรมาลักลอบ ขอให้ประชาชนในบ้านนายเหนือให้ได้พาได้พึ่ง มีเหตุอันใดก็จะพึ่งก็จะไ้รอดขอเบิ่งขอแยง” หลังจากกล่าวพิธีสิ้นสุดจะมีการหยาดเกล้า และหลังจากนั้นประชาชนภายในหมู่บ้านก็จะพากันกิน และม่วนซื่น

2.2.2 หมอเมือง

“หมอเมือง” เป็นผู้รักษาพิธีกรรมของหมู่บ้านตามประเพณีที่ปฏิบัติกันมาผู้ปฏิบัติหน้าที่เป็นหมอเมืองจะสืบทอดตามเชื้อสาย (สายเลือด) รุ่นพ่อต่อรุ่นลูกต่อกันมาจนถึงปัจจุบันถ้าไม่ใช่เชื้อสายจะมาปฏิบัติหน้าที่เป็นหมอเมืองไม่ได้ เพราะชาวบ้านเชื่อว่าเทวดาเป็นคนบอกเรื่องนี้โดยตรง หมอเมืองมีภาระบทบาทเป็นผู้ที่ถือพิธีกรรมของบ้าน และผู้ที่ชาวบ้านมาปรึกษาหารือเกี่ยวกับพิธีกรรมและความเชื่อต่างๆของบ้าน ซึ่งเรือนของพ่อหมอจะมีร้านบูชาเทวดาเมือง และเทวดาเรือน 2 ร้านอยู่ภายในเรือน พ่อหมอจะสามารถเดินออกจากหมู่บ้านได้เกิน 10 วัน เพราะต้องบูชาเทวดาเมือง ซึ่งกำหนดว่าภายใน 10 วันต้องบูชา 1 ครั้ง เทวดาเมืองที่ชาวบ้านนับถือมีนามดังนี้ “เจ้าฟ้าสมิงคำมหารวงศ์แดงอ่อน”, “เจ้าเพียรแสนหลวงปางเม็ด”, “เจ้าสุริยวงศา” และ “เจ้าจอมใจเด็ด” เป็นตำราจรรยา

ภาพที่ 24: หมอเมือง

2.2.3 แม่ตีนั่ง (ร่างทรง)

“แม่ตีนั่ง” เป็นบุคคลที่ชาวบ้านเชื่อถือกันว่าเป็นร่างทรงของเทวดา เมื่อมีเหตุการณ์ที่ไม่ดีเกิดขึ้นกับหมู่บ้าน เทวดาจะมาเตือนประชาชนภายในหมู่บ้านให้รักสมรึกษาว่าดีวาวาราม ดูเรื่องฟืนไฟ บอกเหตุบ้านการเมือง และนอกจากนั้นยังเป็นที่พึ่งพาอาศัยในเวลาที่มีข้อบกพร่องหมองใจ และเจ็บป่วยต่างๆ ชาวบ้านเชื่อกันว่าเทวดาจะลงมาบอก และเป็นที่พึ่งทางใจของประชาชนภายในหมู่บ้าน จากการสัมภาษณ์แม่ตีนั่งมีดังต่อไปนี้

ถาม: เวลาเทวดามาจะลง แม่รู้สึกอย่างไร?

ตอบ: เวลาเทวดามาลงแม่ไม่รู้สึกยังเลย ก่อนเทวดาจะมาแม่รู้สึกร้อนจิตร้อนใจ ร้อนหมดทั้งหน้าตา เหมือนคนกินเหล้าเมา รู้สึกบ้างไม่รู้สึกบ้าง หลังจากนั้นแม่ก็ปิดเหย้ากวาดเรือน และไปสระผมในน้ำท่าใกล้ๆบ้าน ในตอนนี้แม่ไม่รู้จักใครแล้ว แม่เห็นเพียงแต่ตา ไม่สามารถพูดด้วย หลังจากไปอาบน้ำแล้วก็ไปตากผม (เทวดาจะแต่งตัวเอาเอง) และหลังจากนั้นก็อาบน้ำสัมน้อยอาบอยู่ที่งาน (ชาน) เรือน เมื่ออาบแล้วก็เอาสาดมาปูกกลางเรือนให้พี่น้องที่มาดูเทวดานั่ง ส่วนที่นั่งของเทวดา จะนั่งอยู่ทางทิศเหนืออยู่ห้องหน้าหวาง ที่นั่งจะปูผ้าสีดำ เมื่อชาวบ้าน และพ่อหมอ คนเฒ่าคนแก่ภายใน

หมู่บ้านรู้ว่าเทวดามาลงก็จะพากันมาดู หลังจากพ่อบอก และเล่าแก่มาคบแล้ว เทวดาจะบอก เหตุการณ์ต่างๆที่จะเกิดขึ้นกับบ้านจะบอกเรื่องเวียกบ้าน การเมืองที่ทำอยู่ว่าทำอะไรผิดทำอย่างไร ถูก และบอกให้รักสมรักษาไว้ความอารามรักษาริตของประเพณี หรือมาสิ่งที่เราขอสิ่งที่เราอยากรู้ ประเด็นต่างๆ (แม่ป้า อ่อน, 2558)

ถาม: หลังจากเทวดาออกแล้ว แม่รู้สึกอย่างไร

ตอบ: หลังจากนั้นเทวดาก็จะนอนบางครั้งเป็นเวลา 2 ชั่วโมง หรือมากกว่า ถ้ายังไม่รู้สึกตัวลูกจึง มาถามแม่รู้สึกตัวบ? เทวดามาลงส่วนเฒ่าแก่ก็นั่งเฝ้า หลังจากนั้นรู้สึกตัวขึ้นมาก็แข็งตัวแข็งคิง⁵ และ เจ็บปวดหมดทั้งเนื้อทั้งตัวลูกจึงมาบีบให้ และผู้เฒ่าผู้แก่จึงมาเล่าให้ฟังว่าป้าเอียบต้องตกใจ เทวดามา ลง ป้าอย่าย่นเด้อ หลังจากนั้นแม่ก็รู้สึกว่าตัวเองพูดผิดพูดถูก อะไรก็ไม่รู้ กลัวชาวบ้านเขาว่าให้ ชาวบ้านจะไม่ดีใจแม่เป็นแบบนี้ แม่คิดไปคิดมาจนออกน้ำตาคนหมดบ้านหมดเมือง คนฮั่งมี⁶ เทวดาก็ ไม่ลง แต่เทวดามาลงคนทุกคนจนเดียวชาวบ้านจะมาขอขวัญแม่ได้.(แม่ป้า อ่อน, 2558)

ถาม: มีเหตุการณ์อะไรบ้าง ตอนครั้งแรกที่เทวดามาลง.

ตอบ: ช่วงนั้นแม่นอนฝันเห็นตัวข้างตัวม้า ฝันขี่ช้างขี่ม้าฝันว่าผู้บ่าวงามๆพาไปกินข้าวกินน้ำนำกัน และหลังจากนั้นฝันเห็นช้างเองจะเอางามาชน แม่เลยเล่นขึ้นไปเทิง⁷ เรือน ช้างก็กลายเป็นผู้บ่าว งามๆ ขึ้นมาบนเรือน แล้วมากอดเอาแม่แล้วลงเรือนไป หนึ่งช้างกลายเป็นเสื้อของชายคนนั้นแล้ววาง ไว้บันไดขึ้นเรือน หลังจากนั้นมาเทวดาก็มาลงแม่ตลอดมา ตอนนั้นแม่มีลูกเพียงคนเดียวลูกแม่อายุ แม่ ประมาณ 20 ปี บางครั้งแม่ไม่อยากจะให้เทวดามาลง หลังจากแม่รู้สึกร้อนตัวร้อนแม่ก็เอาชินปกหัว แล้ว เทวดาก็มาด่าแทะว่าเอาของช้างล้างขึ้นมาปกข้างบน (แม่ป้า อ่อน, 2558)

⁵ คิง หมายถึง ร่างกาย

⁶ ฮั่งมี หมายถึง ร่ำรวย

⁷ เทิง หมายถึง บน

ภาพที่ 25: “แม่ต๋นัง” หรือซึ่งเป็นร่างทรงผู้ประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อของหมู่บ้าน

2.3 การนับถือพุทธศาสนา

ในศตวรรษที่ 14 ปีพ.ศ.1896 | ค.ศ.1353 เจ้าฟ้าจัมมหาราช ได้นำเอาศาสนาพุทธมาจากประเทศเขมร (กัมพูชา) เข้ามาเผยแพร่ และเป็นที่ยอมรับของลาว ศาสนาพุทธค่อยๆแทรกซึมเข้าสู่แนวคิด และกลายเป็นหลักเทียบฐานอำนาจเหนือธรรมชาติกับบรรดาวิญญาณท้องถิ่น ในการนี้ทำให้ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติหรืออำนาจวิญญาณท้องถิ่นอ่อนพลัง

ในปี พ.ศ.2436 | ค.ศ.1893 ประเทศลาวได้ตกเป็นหัวเมืองขึ้นของฝรั่ง ซึ่งในช่วงระยะนี้ที่มีการแย่งชิงดินแดน และมีการปักปันเขตแดนระหว่างประเทศลาว และประเทศอ้อมข้างที่มีชายแดนติดกัน จึงทำให้ เมืองอุ เมืองบุนเหนือ ขึ้นกับอินโดจีน ซึ่งในนั้นบ้านงายเหนือก็เป็นพื้นที่ที่ตั้งอยู่ในเขตดังกล่าว หลังจากประเทศลาวสถาปนาตัวเองเป็นเอกราชเป็นที่เรียบร้อยแล้ว วัฒนธรรม และรีตของประเพณีลาว จึงได้ค่อยๆแทรกซึมเข้าไปแต่ละท้องถิ่นในขอบเขตทั่วประเทศด้วยเหตุดังกล่าวจึงทำให้บ้านงายเหนือได้รับวัฒนธรรม และจารีตของประเพณีของลาว

2.3.1 จารีต และครรลองในวิถีวัฒนธรรมลาว (ฮีต 12 คอง 14)

2.3.1.1 ฮีต 12

สปป.ลาวเป็นประเทศที่อุดมไปด้วยวัฒนธรรมที่หลากหลายของกลุ่มชนชาติพันธุ์ต่างๆ ซึ่งในแต่ละกลุ่มต่างก็มีความเชื่อและประเพณีที่แตกต่างกันสำหรับ คำว่า “ฮีต” อ่านว่าฮีด บ่อยครั้งจึงเห็นเอกสารทางวิชาการเขียนคำดังกล่าวนี้ตามการออกเสียงว่า “ฮีด” เป็นความเชื่อ และขนบธรรมเนียมประเพณีของลาวที่ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่บรรพบุรุษทั้งนี้ คำว่า “ฮีดสิบสอง” คำว่า: “ฮีต” ซึ่งกล่าวโดยย่อของคำว่า “จารีต” หรือสิ่งที่ยึดถือประเพณีปฏิบัติสืบต่อกันเป็นระยะเวลายาวนาน ส่วนคำว่า “สิบสอง” หมายถึง เดือนทั้ง 12 เดือนในรอบหนึ่งปี (พฤษภาคม, 2558) ดังนั้นความหมายโดยรวมๆ จึงหมายถึง งานบุญประเพณีในแต่ละเดือนของลาว ซึ่งยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่ครั้งโบราณจุดมุ่งหมายเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ ตอบแทนบุญคุณของธรรมชาติ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ช่วยดลบันดาลให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ในแต่ละเดือนจะจัดให้มีงานบุญที่แตกต่างกันดังนี้คือ

เดือนเจียง หรือเดือน 1: บุญเลี้ยงผีฟ้า ผีแถน และนิมนต์พระสงฆ์เข้ากรรม

ตามขนบธรรมเนียมประเพณี บุญเข้ากรรมจัดขึ้นในเดือนเจียง หรือเดือนอ้าย เป็นพิธีทำบุญ โดยการที่พระภิกษุสงฆ์เข้าไปอยู่ในที่ ที่มีการจำกัดขอบเขต เพื่อทำความเพียรทางกาย และจิตใจให้หายจากกรรมคือ: พนจากอาบัติสังฆาทิเสส และสำหรับใจให้ผ่องแผ้ว สดใส ตามปกติจะจัดกัน 9 คืน เชื่อกันว่าการอยู่กรรม เป็นการให้ทำบุญเพื่อแทนคุณแม่นำด้วย เพราะว่าแม่ได้อยู่กรรม หรืออยู่ไฟ ทรمانร่างกายแล้วเมื่อคลอดลูกใหม่

เดือนยี่: บุญลานข้าว หรือ บุญคูณข้าว

คำว่า “ลาน” ได้แก่ สถานที่โล่งที่ตากถางแล้ว ปัดแผ้วให้เกลี้ยงเป็นลาน (เดิน) สำหรับพาดข้าว (ตีข้าว) บนลานดังกล่าว ทั้งนี้ คำว่า “คูณ” หมายความว่า เต็ม (เต็ม) หรือทำให้มากขึ้น ฉะนั้นบุญลานข้าว หรือบุญคูณข้าว จึงมีความหมายว่า บุญที่ทำในขณะที่เข้ารวมลานแล้ว เพื่อเป็นสิริมงคลให้ได้ข้าวมากกว่าปีที่ผ่านมา บุญลานข้าวจัดกันในเดือนยี่ ฮีตนี้เป็นของชาวนา คือ เมื่อใดทำนาได้ข้าวหลายๆ ก่อนจะขนข้าวขึ้นสู่ยุ้งข้าว (เล้า) ก็จะจัดทำบุญ มีการกราบไหว้พระสงฆ์มาสวด (สวด) พร้อมทั้งให้ทาน โดยการถวายอาหาร และธรรมเทศนา ที่ลานข้าวนั่นเองเพื่อเป็นสิริมงคลคือเพิ่มความมั่งมี (รัง)ศรีสุขให้แก่ตนเอง และครอบครัว

เดือน 3: บุญข้าวจี

บุญข้าวจีเป็นงานบุญที่จัดขึ้นในวันมาฆบูชา เป็นบุญระลึกถึงพระพุทธเจ้าที่ทรงปลงสังขารจะปรินิพพานในเดือน 6 เพลงข้างหน้า ทั้งเป็นน้บังเอิญ ที่พระอรหันต์ ลูกศิษย์ของพระองค์ 1250 องค์ ประชุมกันโดยไม่ได้นัดหมายกันมาก่อน ในโอกาสนี้พุทธเจ้าทรงเทศนาพระธรรมสำคัญที่สุดให้แก่พระอรหันต์เหล่านั้น พระธรรมนี้เรียกว่า “โอวาทปาติโมกข์” (ระเบียบวินัยพระสงฆ์) ในวันเดียวกันนั้น พระองค์ได้ทรง ปลงสังขาร บอกให้รู้กำหนดการปรินิพพาน เพราะว่าพระองค์มีอายุแก่ ร่างกายทรุดโทรมเจ็บป่วยลงแล้ว “วันมาฆบูชา (วันบุญข้าวจี)” เมื่อถึงวันเพ็ญเดือน 3 ของทุกปี ชาวบ้านทั้งหลายก็จัดหาเครื่องสักการบูชา เช่น ดอกไม้ธูปเทียน พากันไปทำบุญที่วัดในตอนเช้า ก็จะมีการรับศีล และตักบาตร แต่ส่วนมากแล้ว ชาวบ้านจะทำ “ข้าวจี” เพื่อไปใส่บาตรให้ทานแก่พระสงฆ์ ในตอนค่ำพระสงฆ์พร้อมกับประชาชนชาวบ้านพากันเวียนเทียนรอบสมิ ของวัดประจำหมู่บ้าน

เดือน 4: บุญพระเวส

บุญพระเวส หรือบุญมหาชาติ คือบุญฟังเทศน์มหาชาติ หมายถึงอดีตชาติสำคัญของพุทธองค์ ก่อนจะมาเกิดเป็นพระโพธิสัตว์และตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ในการเทศน์มหาชาติประกอบด้วยคาถา 1000 คาถา เป็นเรื่องยืดยาวแต่ฟังสนุก ทว่าแฝงด้วยคำสอนและข้อควรปฏิบัติอยู่หลายแนวทาง ฟังไปแล้วเกิดศรัทธาความเลื่อมใสในบุญพระเวส หรือบุญมหาชาติ จัดขึ้นในเดือน 4 ในวันเดือนขึ้น หรือข้างแรมก็ได้ ฉะนั้นบุญนี้จึง เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “บุญเดือนสี่”

เดือน 5: บุญปีใหม่ลาว บุญสงกรานต์

ตามขนบธรรมเนียมประเพณีบุญกุศลสงกรานต์นั้นแม้จัดขึ้นเป็นบุญที่เพชรตามความเชื่อตำราโหราศาสตร์ แต่วิธีทำบุญนี้มีลักษณะผสมผสานกันระหว่างศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพุทธ ซึ่งมีมูลเหตุจากเรื่อง นางธิดาทั้ง 7 คน ได้ผลัดเปลี่ยนกันมาแห่เศียรของพระยากบิลพรหมผู้เป็นพ่อมารดสรองสงกรานต์นั้น ตามคำสั่งของพ่อ ตามที่ได้พนันกับหากผู้ใดแพ้จะถูกตัดเศียรถูกรวมบาลกุมาร บุญกุศลการจะเริ่มแต่วันที่ 13-15 เมษายน ของทุกปี วันที่ 13 เป็นสังขารล่วง วันที่ 14 เป็นสังขารเนา และวันที่ 15 เป็นวันสังขาร หากเป็นปีที่มีเดือนแปดสองหนก็จะมิวันเนา 2 วัน คือ วันเถลิงศก จะเป็นวันที่ 16 เมษายน

ในประเพณีปีใหม่ จะมีกิจกรรมต่างๆของประชาชน เช่น สรงน้ำพระพุทธรูป สรงน้ำพระ สรงน้ำผู้เฒ่าผู้แก่ สรงน้ำพ่อแม่ครูบาอาจารย์ มีกิจกรรมทำบุญเวียน ก่อพระเจดีย์ทราย และตามประเพณีที่นิยมปฏิบัติปฏิบัติกันมาจนถึงทุกวันนี้

เดือน 6: บุญวิสาขบูชา หรือบุญบั้งไฟ

เมื่อถึงวันเพ็ญเดือนหกของทุกๆปี เป็นวันสำคัญทางพุทธศาสนา เพราะเป็นวันประสูติ (วันเกิด) วันตรัสรู้ (วันบรรลุธรรมพิเศษ) และวันปรินิพพาน (วันตาย) ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้นับถือพุทธศาสนาร่วมเฉลิมฉลองด้วยการบำเพ็ญบุญ เป็นต้นว่าให้ทานรักษาศีล ฟังธรรมเทศนา และบำเพ็ญกุศลโดยวิธีต่างๆ เพื่อตอบสนองบุญคุณ และเชิดชูพระพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองต่อไป

ทั้งนี้ เมื่อถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 วัดก็จะตกแต่งสถานที่ให้เป็นที่เรียบร้อย จัดหาเครื่องสักการบูชาไว้ ตอนเช้าก็จะมีการตักบาตร ให้ทานรักษาศีล ฟังธรรมเทศนาตอนคืนไปร่วมกันที่วัด ให้อุทิศพระสวดมนต์แล้วจตุรพิธเวียนเทียนรอบอาคารสำคัญทางด้านศาสนา เช่น เจดีย์ (ธาตุ) อุโบสถ (สิม) ศาลาโรงธรรม หอแจก ตามแต่ที่แต่ละวัดกำหนด เมื่อเวียนครบ 3 รอบแล้วขึ้นไปสูงศาลาวัดเพื่อรับศีล และฟังเทศน์ต่อ บางวัดก็มีการอบรมศีลธรรม นอกจากนั้น พระสงฆ์สามเณร และออกตัญญาติโยมก็สวดมนต์ เพื่อระลึกถึงพระคุณของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

บุญบั้งไฟ

บุญบั้งไฟถือเป็นบุญประเพณีสำคัญของหมู่บ้าน ทั้งนี้ต้องไปซื้อเชิญหมู่บ้านอื่นๆ มาร่วมกันบ้านใดเป็นเจ้าภาพจะได้ปลุกอาคารชั่วคราว เรียกว่า “ผาม” ไว้ต้อนรับ ทั้งนี้การต้อนรับเลี้ยงดูนั้นคล้ายคลึงกับบุญพระเวส อีกประการหนึ่งต้นเล่ากันว่าเหตุของการทำบุญบั้งไฟนี้มีสาเหตุจากชาวอินเดียโบราณที่อาศัยทางภาคใต้ เขาเจ้าจตุบั้งไฟเพื่อเป็นพิธีนำส่งศิวลึงค์ของพระศิวะไปให้แม่กาลี (ตามพิธีทางศาสนาพราหมณ์)

ฉะนั้น การเล่นบั้งไฟจึงมักเอารูปศิวลึงค์ และโยนีอันเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ ในบริบท สังคมวัฒนธรรมที่สืบทอดมาจากอดีตกระทั่งปัจจุบัน หมายถึงการทำบุญด้วยการถวายโยนีให้แก่ พระศิวะ และเอารูปศิวลึงค์เขวนเอว และพ่อนแอะพ่อนแอน⁸ตามความเชื่ออันเก่าแก่ของศาสนาพราหมณ์

ต่อมาคนนับถือพญาแถนตามนิทานพื้นเมือง เช่น แถนฟ้า แถนล่อ แถนแต่ง... แล้วจตุบั้งไฟ จึงมีความหมายไปในการบูชาพญาแถนเพื่อขอน้ำฝน ในบุญประเพณีนี้ มันมีการแข่งขันบั้งไฟงาม แข่งขันบั้งไฟขึ้นสูง แข่งขันแข่งบั้งไฟ บั้งไฟบ้านไหนขึ้นสูงไปไกล บ้านนั้นก่อนจะได้หน้าตา ได้รับของรางวัลอันมีค่า เจ้าของช่าง ขอได้รับการยกยอ และถูกห้ามแห่ ตรงกันข้ามถ้าบั้งไฟผู้ใดไม่ขึ้นจะถูกห้ามห้ามไปโยนในบ่อตม

⁸ พ่อนแอะพ่อนแอน หมายถึง การพ่อนตามความชื่นชอบของผู้พ่อนเอง

เดือน 7: บุญเลี้ยงผีฟ้ามหลักหม่อง

ในเดือน 7 เป็นเดือนขึ้น หรือเดือนแรมก็ได้ คนเราเรามักทำบุญชำระ คำว่า “ชำระ” หมายถึงทำให้สะอาด เช่น เสื้อผ้าอาภรณ์ของของเรา บ่สะอาด หรืออุปกรณ์เครื่องใช้ในเรือน เป็นต้น หม้อ ไห ถ้วย หากร่างกาย และข้าวของเครื่องใช้ไม่สะอาดเราก็ชำระล้างให้สะอาด เช่นเดียวกับจิตใจก็เหมือนกัน เมื่อเศร้าหมองด้วยกิเลส ตัณหา ความโลภ ความโกรธ ความหลง เราก็ชำระให้สะอาดผ่องใส เกิดการให้ทาน และรักษาศีลภาวนา

เดือน 8: บุญเข้าพรรษา

การเข้าพรรษาในภาษาบาลี มีชื่อ 2 อย่าง คือ การเข้าพรรษา และการจำพรรษา ทั้งสองอย่างมีความหมายอย่างเดียวกัน คือ ไม่เที่ยว ไปพักค้างแรมคืนที่อื่นตลอด 3 เดือนในฤดูฝน นับแต่แรม 1 ค่ำเดือน 8 ถึงแรม 1 ค่ำเดือน 11 เพราะในระยะเวลานี้เป็นฝน พระภิกษุจะเที่ยวสัญจรไปหาทางใดก็ลำบาก ทั้งยังเป็นการขัดต่อพระวินัย เว้นแต่กรณีมีคนเป็นเป็นเรื่องยากไว้ในพระวินัยขณสง

ในเทศกาลเข้าพรรษา หรือจำพรรษานั้นเป็นประเพณีที่นิยมอย่างหนึ่ง ในสมัยโบราณของ คนเราผู้ที่นับถือศาสนาพุทธศาสนา เมื่อถึงยามเข้าพรรษาก็จะได้พากันชุมนุมอยู่ที่วัด หรือ สถานที่ที่จัดไว้เพื่อทำพิธีทางศาสนาโดยเฉพาะ

เดือน 9: บุญข้าวประดับดิน

ในช่วงเดือน 9 นี้ตามประเพณีบ้านนายเหนือจะไม่มีบุญข้าวประดับดิน เพราะมีงานบุญประจําหมู่บ้านพฤกษ์ คือ พิธีกรรมการกรรมบ้านแทน

เดือน 10: บุญข้าวสลาก เข้าตา

คำว่า “สลาก” มาจากคำว่า “สะหลาก” คือการนำสงของมารวมกันแล้วทำสลากที่อ้างอิงกับสิ่งของนั้นๆ มาติดไว้เพื่อให้ผู้ที่ได้รับสิ่งของเหล่านั้นไปไม่ได้ตั้งใจว่าจะได้รับของสิ่งใดและผู้นำของมารวมก็ไม่ได้ระบุน่าใครจะเป็นผู้รับของสิ่งนั้น พระสงฆ์สามเณรจับสลากถูกของผู้ใด เจ้าศรัทธานั้นก็ถวายตามสลากนั้น บุญประเพณีนี้เคยปฏิบัติมาเป็นปกติ จนกลายเป็นประเพณี จัดขึ้นในวันเพ็ญเดือน 12 เรียกว่า บุญเดือนสิบบุญข้าวสลาก

เดือน 11: บุญออกพรรษา

เป็นธรรมเนียมที่พระสงฆ์ต้องอยู่จำพรรษาครบ 3 เดือน ในฤดูฝนตั้งแต่วันเพ็ญเดือน 8 ถึงวันเพ็ญเดือน 11 เพลงถ้วน. ซึ่งเป็นระยะ 3 เดือนพอดี พร้อมกันกับการออกพรรษาของพระสงฆ์นั้น ออกตณญาติโยมก็มีการทำบุญอีกครั้งหนึ่ง

คำว่า “ออกพรรษา” คือ ออกจากเขตจำกัณฑ์ เมื่อเข้าพรรษานั้นต้องอยู่ในเขตจำกัณฑ์จะไปพักแรมคืนอยู่ที่อื่นไม่ได้ เว้นเสียแต่กรณีความจำเป็น หรือพระวินัยอนุญาตไว้ เมื่อพ้นจาก 3 เดือนไปแล้วแต่ก่อนจะออกพรรษาต้องพิจารณาก่อน (การเปิดโอกาสให้แก่กัน และกัน ในการว่ากล่าวตักเตือน ในเมื่อผู้ใดผู้หนึ่งหากทำไม่จบไม่งามพาให้เกิดความเสื่อมเสียในหมู่พระสงฆ์) จึงจะสัจจรไปตามลำพังได้ จุดประสงค์ของการออกพรรษาก็เพื่อเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ออกไปเทศน์สั่งสอนโยม และเยี่ยมยามครูบาอาจารย์พ่อแม่ และพี่น้อง

เดือน 12: บุญกฐิน

คำว่า “กฐิน” หมายถึง “ไม้ซึ่ง” หรือ “ไม้สะดึง” ที่ตีเป็นขอบใช้สำหรับดัดผ้าให้ตึงเพื่อจะเย็บผ้าให้สะดวก ผ้าที่เย็บได้จึงเรียกว่า “ผ้ากฐิน” คือผ้าที่เย็บมีดด้วยไม้ที่ตีเป็นขอบนั่นเอง เพราะสมัยก่อนนั้นการหีบผ้าแมนจะเย็บด้วยมือ ไม่มีจักรเย็บผ้าเหมือนวันนี้

เมื่อได้ผ้านั้นมาแล้ว ก็พากันไปถวายแก่พระสงฆ์ ผู้จำพรรษาถ้วนไตรมาส (3 เดือน) ในวัดนั้นๆ กิจกรรมนั้นเรียกว่า “ทอดกฐิน” ซึ่งบางทีคนจะกล่าววาก็คือวางไว้ คือการนำเอาผ้านั้นเข้าไปวางไว้หน้าพระสงฆ์โดยไม่ต้องยกประเคน เพียงแต่วางไว้แล้วก็กล่าวคำถวาย พระสงฆ์รับเอาแล้วก็อนุโมทนาเป็นอันเสร็จสิ้นพิธีทอดกฐิน

2.3.1.2 คอง 14

คำว่า “คอง” หมายถึง กฎที่กำหนดไว้เป็นคำที่สันนิษฐานว่า กร่อนเสียงมาจาก คำว่า “ครรลอง” ซึ่งเป็นที่ทุกคนควรรู้ และปฏิบัติกฎเกณฑ์ หรือแนวปฏิบัติที่กำหนดไว้ซึ่งทุกคนจะต้องได้ปฏิบัติเป็นประจำ ในแต่ละมือแต่ละวันระหว่างครอบครัว ผัวกับเมีย ตลอดถึงประชาชนทุกทั่วหน้าที่ปฏิบัติต่อพระสงฆ์ และต่อกับตัวเอง คอง 14 เป็นสิ่งที่คนลาวปฏิบัติกันมาเป็นเวลานาน ซึ่งถือได้ว่าเป็นรืตเก่าคองหลังปัจจุบันการเชื่อถือ และการปฏิบัติตาม

1. เมื่อมีการสมโภชข้าวกล้า หมากไม้เป็นห้วง เป็นหมาก อย่ากินก่อน ให้เอาไปทำบุญให้ทานแก่ผู้มีศีลก่อนแล้วจึงคอยกิน
2. อย่าพากันโรคตาซัง อย่าพากันจ่ายเงินแดงอย่าใช้คำหยาบช้า ปากกล่าวแข็งต่อกัน และกัน
3. ให้พาช่วยนทำไร่ล้อมวัด และอ้อมเรือนของตนเองให้ดี
4. ก่อนจะขึ้นเรือนให้ล้างตีนก่อนจึงขึ้น
5. เมื่อถึงวันศีล 8 ศีล 15 ให้พากันขอขมา (สมา) ก้อนเส้า แม่บันได ประตูเรือน และที่อยู่อาศัย
6. ก่อนจะนอนให้เอาน้ำล้างตีนเสียก่อนจึงนอน
7. เมื่อถึงวันศีล 15 คำ ให้แต่งขันดอกไม้รูปเทียนขอขมา (สมา) ผัวของตน
8. เมื่อถึงวันศีลดับ และวันศีลเพ็ญ (เพ็ง) ให้นมนต์พระสงฆ์มาสวด (สูด) เรือนแล้วทำบุญ

ใส่บาตร

9. เมื่อพระสงฆ์ หรือสามเณรมาบิณฑบาตรต้องมารอก่อนหน้าที่ท่านจะมาถึง การตักบาตรระวังอย่าให้มีมือโดนบาตรห้ามถืออาวุธ ใส่รองเท้า หรือใส่หมวก เอาผ้าคลุมหัว ในเวลาตักบาตร
10. เมื่อพระภิกษุเข้ากรรมให้มีดอกไม้ธูปเทียน และเครื่องบริวารไปกินทานร่วม
11. เมื่อพระสงฆ์กลายมาให้นั่งลงแล้วยอมมือไหว้ แล้วจึงค่อยกาย
12. อย่าเหยียบเงาพระสงฆ์ หรือ ผู้มีศีลบริสุทธิ
13. อย่าเอาอาหารเหลือ หรือเงินกินไป ให้พระสงฆ์ และสามเณร (ผู้) ของตัวเองกิน
14. อย่าเสพกามคุณในเมื่อวันพระ วันศีล วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันมาฆบูชา และตรุษสงกรานต์ (กุดสงกรานต์) อย่างเด็ดขาด

2.3.2 พื้นที่พิธีกรรมภายในเรือน

2.3.2.1 พิธีกรรมเกี่ยวเนื่องกับการเกิด

การคลอดบุตร หรือที่เรียกว่า “การเกิด” นั้นถือเป็นโอกาสอันเป็นมงคลที่เกิดขึ้นแก่ครอบครัว ทั้งนี้ในแบบแผนสังคมลื้อมาแต่โบราณนั้น เป็นสังคมเกษตรกรรมซึ่งพึ่งพาแรงงานเป็นจำนวนมากในการประกอบการเกษตร โดยเฉพาะการทำนา ทว่าในแต่ละช่วงเวลาของปีก็ไม่ได้ใช้จำนวนแรงงานเท่ากัน จึงเปิดโอกาสให้บางช่วงเวลาแรงงานในภาคการเกษตรนั้นได้ออกเดินทางไปค้าขาย หรือแสวงหาทรัพยากรอื่นๆ เช่น การหาของป่าต่างๆ เป็นต้น นอกจากนี้ ตามความเชื่อดั้งเดิมในทุกๆ ชนชาติพันธุ์ต่างก็ให้ความสำคัญกับการเกิดในฐานะของการบังเกิดขึ้นของชีวิตใหม่ของคร้วเรือน ทั้งนี้ สำหรับกลุ่มลื้อจะมีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกิดใน 4 ขั้นตอนดังนี้

1. ตัดสายสะดือ
2. การฝังสายรก (สายแร่)
3. การนั่งกรรม (อยู่กรรม หรือ อยู่ไฟ)
4. การออกกรรมเดือน

เมื่อคลอดลูกแล้วแม่จะนั่งกรรม 30 วันโดยนั่งอยู่ทางทิศใต้ของเตาไฟโดยนั่งบนตั่งโกก ซึ่งหมายถึงเก้าอี้ที่สานด้วยหวาย ที่วางอยู่เหนือ “หมูเดือน” ซึ่งหมายถึงกอละมังที่ใส่ถ่านจุดไฟ และใบปิงซึ่งเป็นใบของต้นปิง ซึ่งดังแสดงในภาพที่ 27 ตามความเชื่อของคนภายในหมู่บ้านการนั่งก็เพื่อไม่ให้ผีปอบมาทำร้ายผู้เป็นแม่ (พ่อลอด, 2558)

ภาพที่ 26: พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกิดที่บ้านงายเหนือ

2.3.2.2 พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกิด กรณีศึกษาที่บ้านบิหมี่ เมืองเงิน แขวงไชยบุรี สปป.ลาว

ตามที่ผู้วิจัยได้ลงภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลในหมู่บ้านงายเหนือ แขวงพงสาลี ได้สัมภาษณ์เกี่ยวกับพิธีกรรมของชาวลื้อที่เกี่ยวข้องกับการเกิด ซึ่งในการลงภาคสนามเก็บข้อมูลเรื่องต่างๆ ได้รับคำบอกเล่าเกี่ยวกับธรรมเนียมและพิธีกรรมเกี่ยวข้องกับการเกิด และได้ขออนุญาตครอบครัวซึ่งเพิ่งมีการคลอดบุตรใหม่เพื่อทราบถึงวัฒนธรรมเกี่ยวเนื่อง ตลอดจนการใช้พื้นที่ภายในเรือน

อย่างไรก็ตาม สืบเนื่องจากผู้วิจัยเป็นลูกเขยของกลุ่มชนชาติพันธุ์ลื้อ และได้มีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม และธรรมเนียมที่เกี่ยวข้องกับการเกิด ซึ่งเป็นบุตรของผู้วิจัยเองมาถ่ายทอดไว้ในการวิจัยนี้ แม้ว่ากรณีศึกษาที่ยกมานี้จะไม่ได้เป็นการเกิดที่หมู่บ้านงายเหนือ แขวงพงสาลี แต่เป็นการเกิดที่บ้านบิหมี่ แขวงไชยบุรี แต่เมื่อผู้วิจัยได้รับคำแนะนำจากผู้เฒ่าผู้แก่ที่ได้บอกให้ผู้วิจัยและภรรยาได้ปฏิบัตินั้นก็ตรงกับคำสัมภาษณ์ที่บ้านงายเหนือซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษา ผู้วิจัยจึงได้นำกรณีศึกษาที่ผู้วิจัยได้ปฏิบัติมาถ่ายทอดไว้ในการวิจัยในวิทยานิพนธ์นี้ ในรูปแบบของภาพประกอบ ดังภาพที่ 28

ภาพที่ 27: พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกิด กรณีศึกษาบ้านปืหมี่ เมืองเงิน แขวงไชยบุรี

1.3.2.2 พิธีเกี่ยวเนื่องกับกรรมการตาย

พิธีเกี่ยวเนื่องที่เกี่ยวเนื่องกับกรรมการตายนั้นมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับพื้นที่ใช้สอยภายในเรือน และเชื่อมโยงไปถึงความเชื่อภายในเรือนซึ่งแสดงออกอย่างชัดเจน จากการลงภาคสนามในครั้งวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ.2559 | ค.ศ.2016 เป็นเหตุบังเอิญที่มีผู้เสียชีวิตในหมู่บ้านในขณะที่ผู้วิจัยอยู่ในการปฏิบัติการภาคสนาม ผู้วิจัยได้ขออนุญาตเข้าไปร่วมทำบุญทำทานกับเจ้าของเรือน จึงได้มีโอกาสติดตามขั้นตอนพิธีกรรมการตายในครั้งนี้ตั้งแต่ต้นจนจบ(ปลาย) ซึ่งมีขั้นตอนต่อไปนี้

1. คนใกล้ตายเวลาก่อนจะสิ้นลมหายใจเรียกว่า “กำลังจะถอดจิต”ญาติจะนำร่างกายของผู้ป่วยไปนอนที่ห้องหน้าหวาง เพื่อให้สิ่งลาลูกหลาน และญาติพี่น้องก่อนสิ้นลมหายใจซึ่งพื้นที่ส่วนหน้าหวางนี้เป็นพื้นที่สัมพันธ์กับหิ้งเทวดาของเรือน

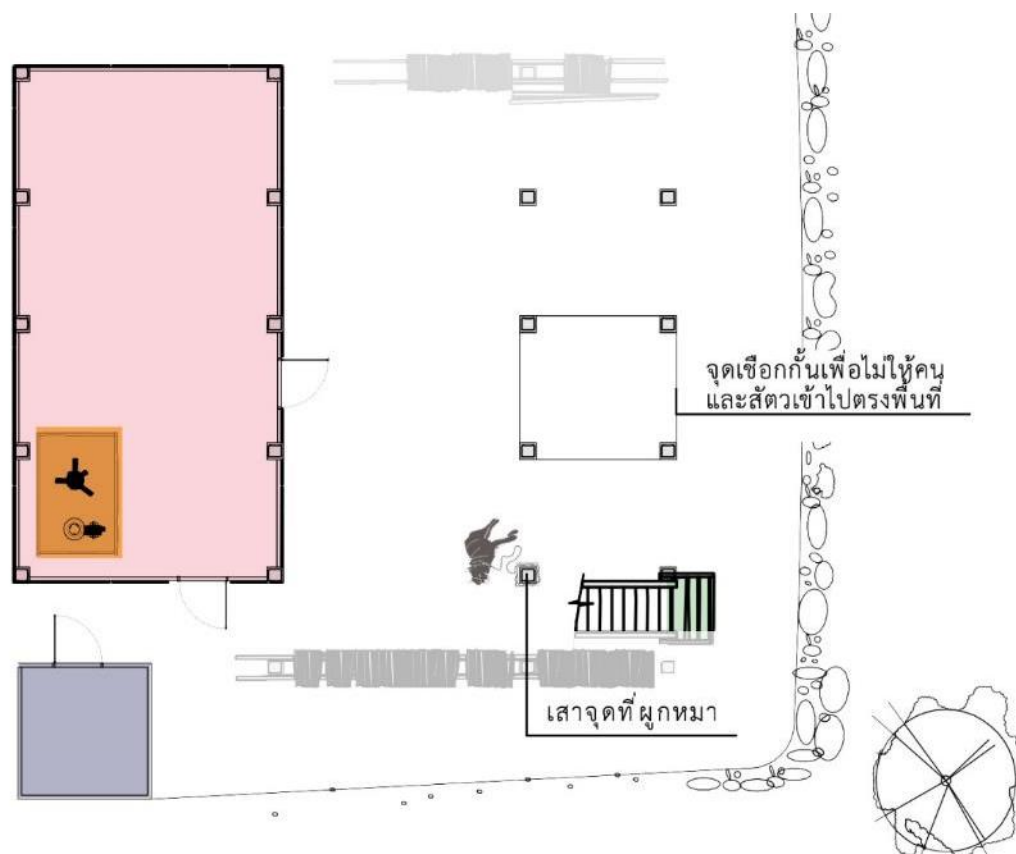
2. เมื่อถอดจิตแล้วจะจะนำร่างไว้วิญญาณไปนั่งอิงเสาตั้ง เพื่ออาบน้ำหมากส้มป่อย และเปลี่ยนเสื้อผ้าซึ่งจุดคนตายนั่งนี้เป็นจุดที่ชาวบ้านเรียกว่า “คะล่ำ” ซึ่งเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ภายในเรือน พื้นที่บริเวณนี้เป็นพื้นที่ที่ห้ามทุกคนนั่ง แม้แต่เจ้าของเรือนก็ห้ามนั่งอย่างเด็ดขาด ชาวบ้านเชื่อถือกันว่าเป็นพื้นที่นั่งของคนตายเท่านั้น

3. หลังจากอาบน้ำ และเปลี่ยนเสื้อผ้าแล้วจะนำร่างไปนอนอยู่ห้องกลางซึ่งเรียกพื้นที่นี้ว่า “ห้องกำ” ซึ่งเวลานี้จะได้รื้อ (ม้าง) ผนึ่งของห้องกลางออก ดังแสดงในภาพที่ 28

ภาพที่ 28: คนตายนำไปนอนอยู่ห้องกลาง (ห้องกำ)

4. ใต้ถุนเรือนตรงตำแหน่งที่อยู่ในแนวเดียวกันกับห้องกลาง หรือห้องกรรม จะมีเชือกกันเพื่อไม่ให้คนและสัตว์ เข้าไปตรงพื้นที่ดังกล่าว เพราะถือว่าเป็นสิ่งไม่ดี ฉะนั้นเวลามีคนเสียชีวิตจะมีการผูกหมาไว้ตรงเสาต้นที่สองถัดบันไดทางทิศใต้ดังแสดงในภาพที่ 29

ภาพที่ 29: จุดผูกเชือกกัน และผูกสุนัขเพื่อป้องกันไม่ให้ผู้ไม่เกี่ยวข้องเดินเข้าไป

5. ส่วนญาติพี่น้องและประชาชนภายในบ้านที่มาช่วยงาน หรือมาทำบุญกินทานนำเจ้าของเรือนเวลาเช้า และเมื่อออกจากเรือนคนตายจะนำน้ำส้มป่อย ที่เตรียมไว้อยู่หน้าเรือนพรมใส่ศีร์ษะ 2-3 ครั้งก่อนจะเข้า และออกทุกครั้งดังแสดงในภาพที่ 30

6. ญาติพี่น้อง และประชาชนภายในบ้านมาช่วยงานศพ จะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ 1 ผู้ชายจะทำโรงศพโดยจะเอาไม้กระดาน (ไม้แป้น) มาตีเป็นกล่องสี่เหลี่ยม ยาวประมาณ 1.8-2 เมตร แล้วจะเอาซี่คางหมายถึง ยางของไม้สนิทหนึ่งที่มีความเหนียวอุดตันช่องว่างของไม้แป้นโรงศพเพื่อไม่ให้มีกลิ่นเหม็น การทำโรงศพจะทำอยู่บริเวณ “กางโซ่ง” จะอยู่ข้างเรือนหลักทางทิศตะวันออกดังแสดงในภาพที่ 31 และชายฉกรรจ์ ผู้ที่เป็นญาติสนิทจะพากันแบกฟืนเพื่อไปทำกองฟอน (ที่เผาศพ) ดังแสดงในภาพที่ 32 ส่วนผู้หญิงจะเข้าครัวเพื่อทำอาหาร เลี้ยงผู้คนที่มาบอญ และช่วยงาน

ภาพที่ 30: พรมน้ำสัมป่อยใส่ศิระชะ

ภาพที่ 31: การทำโลงศพ

ภาพที่ 32: ชายฉกรรจ์ในหมู่บ้านช่วยกันไปทำกองฟอนสำหรับการฃาปนกิจ

7. ในระหว่างรอกการทำโลศพนั้นจะมีญาติสนิท หรือครอบครัวผู้มีความผูกพันทางสายเลือด เป็นคนนั่งเฝ้า ศพผู้ตายเพื่อรับเอาสิ่งของผู้ที่มาร่วมกินทานนำญาติผู้เสียชีวิตจะมีข้าวของเครื่องใช้ และเงินค่า

8. ศพคนตาย จะวางหันหัวไปทางทิศตะวันออก ฟันปูด้วยผ้าสีแดง และเอาผ้าสีขาวห่อหุ้ม (พัน) ศพวางไว้อยู่ข้างศพด้านทิศตะวันตก สำหรับเสื้อผ้าของคนตายจะแขวนไว้บนเชือกที่มัดกับเสา และปลายอีกด้านจะนำมาผูกติดกับเชือกอีกเส้นที่ผูกใส่พื้นและซี่ ศพคนตายจะหันเท้าไปทางทิศตะวันตก ที่ปลายเท้าจะมีเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ผ้าสีขาวที่พับวางไว้ มีตั้งหวาย หีบ ฟืน หวด ดังแสดงในภาพที่ 28 ส่วนด้านข้างทางทิศเหนือของศพจะเป็นที่นั่งของคนเฝ้าศพดังแสดงในภาพที่ 31

9. หลังจากโลศพสำเร็จแล้วจะได้เอาศพคนตายที่พันด้วยผ้าขาวเข้าไปในโลง แล้วจะเอาผ้าสีแดงปกคลุมโลงศพไว้ บนโลงศพจะมีข้าวสารกระจัดกระจายไปทั่วจะมีรูปปั้นด้วยเทียนเป็นรูปค้ายคลึงกับรูปกวางไว้ข้างบนโลงศพ ส่วนด้านหัว และเท้า จะมีการจุดเทียนที่ทำจากกระบอกไม้ไผ่ที่เรียกว่า: “กระบอกเทียน” ดังแสดงในภาพที่ 34

10. ในระหว่างที่รอกการทำปราสาทให้แล้วเสร็จนั้น ญาติพี่น้องผู้เสียชีวิตจะมารวมตัวกันเพื่อให้ข้าวให้น้ำแก่ผู้เสียชีวิต และหลังจากนั้น จะตัดขาดความเป็นญาติที่พี่น้องโดยจะให้คนที่จะได้สืบทอดมรดก เป็นคนกล่าวพร้อมด้วยร้องไห้ การแต่งตัวของผู้ได้สิทธิ์สืบทอดมรดก จะเอาผ้าสีขาวพันหวงอยู่ตลอดเวลา และจะมาส่งข้าวผู้เสียชีวิตนั้นจะจมด้วยความโศกเศร้าเสียใจที่สุดแล้วก็ร้องไห้ ดังแสดงในภาพที่ 34

ภาพที่ 33: การวางศพคนตาย

ภาพที่ 34: การให้ข้าวให้น้ำแก่ผู้เสียชีวิต

11. หลังจากสร้างปราสาทสำเร็จแล้ว ก็จะเอามาวางไว้บนโลงศพ ลักษณะปราสาทจะทำด้วยไม้ไผ่ 3 ชั้น ช่วงล่างเป็นฐานหุ้มด้วยกระดาษสีดำ สีขาว สีเขียว และสีแดง ส่วนที่ 2 จะเป็นส่วนกลางจะหุ้ม และตกแต่งด้วยกระดาษที่ตัดเป็นรูปพลูดลายดอกสีเหลือง สีแดง และส่วนสุดท้ายเป็นยอดปราสาทตกแต่งด้วยกระดาษสีขาว และปราสาทจะมีไม้ขนาดเท่านิ้วมือที่ห่อหุ้มด้วยกระดาษสีฟ้ายาวประมาณ 60 เซนติเมตร เสียบใส่ปราสาทเพื่อเป็นที่แขวนข้าวของเครื่องใช้ เช่น ผ้าอาบนํ้า เสื้อ และเอาเงินมาใส่เชือกแล้วแขวนใส่ ไม้ดังกล่าวดังแสดงในภาพที่ 35

ภาพที่ 35: การวางปราสาทบนโลงศพ

12. สำหรับจากผู้ไปทำกองฟอน (สำหรับเผาศพ) ที่ป่าช้า เมื่อดำเนินการเสร็จแล้วเข้ามายังหมู่บ้าน ห้ามออกเส้นทาง หรือไปเส้นทางอื่นอย่างเด็ดขาดไปเรือนอื่นๆ ที่ไม่ใช่เรือนคนเสียชีวิต เพราะว่าจะนำเอาเคราะห์ร้ายสิ่งไม่ดีเข้าไปสู่เรือนนั้น

13. เมื่อทำปราสาทสำเร็จมีพระสงฆ์ จะมาสวดให้พรแก่ผู้เสียชีวิตเมื่อเสร็จพิธีก็จะให้บุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องออกจากเรือน และจะให้ผู้ที่เป็นขេยทั้งหลายเป็นผู้ หามโลงศพลงจากเรือนโดยจะเอาหัวลงเรือนไปก่อน

14. หลังจากเอาน้ำศพ (ขอนผี) ลงจากเรือนแล้วก็จะเอาไม้ไผ่ 2 ลำที่เตรียมไว้ก่อนนั้น เรียกว่า ไม้หามโลง เป็นไม้ที่มีเส้นผ่าศูนย์กลาง 10-12 เซนติเมตร ยาว 8-10 เมตร ผูกติดกับโลงศพ 2 ข้างแล้วให้ ญาติพี่น้องผู้ที่มาเป็นขេย 8 คนเป็นคนหามไปป่าช้า ดังแสดงในภาพที่ 36

ภาพที่ 36: การหามขอนผีไปป่าช้า

15. โลงศพจะถูกหามไปตามทางเดินเล็กๆระหว่างเรือน ซึ่งเรียกว่า “ฮ่อมเรือน” แล้วไปสู่ทางฮ่อมไปถึงทางหลัก จะหามลงไปทางบ้าน เลียบไปตามริมทุ่งนา ทางบ้าน ไปป่าช้า ในระหว่างทางสองข้างจะมีเชือกกันไม่ให้หามศพ และคนที่ไปส่งเข้าไปขอบเขตบริเวณเรือนของตัวเองเพราะเชื่อว่าจะนำสิ่งชั่วร้ายข้อเขียนเข้าไปสู่เรือน

16. หลังจากเผาศพแล้ว คนที่ไปร่วมงานจะห้ามไม่ให้เดินกลับทางเดิม ทั้งนี้จะมีอีกเส้นทางที่เลียบไปตามภูเขาของหมู่บ้านไปยังทำน้ำหัวบ้าน เพื่อทำพิธีชำระสะสางสิ่งชั่วร้ายออกจากร่างกายแต่ละคนโดยจะเอาน้ำส้มป่อยล้างมือ และศีระชะพร้อมด้วยคำพูดที่ว่า “ขอให้สิ่งไม่ดีที่ติดมานำให้ไหลไปตามน้ำ” หมายถึง ให้สิ่งชั่วร้ายไหลไปตามน้ำ ดังแสดงในภาพที่ 37 และ 38

17. ส่วนญาติพี่น้องคนที่ไม่ได้ไปส่งคนตาย แต่ได้เข้าไปบริเวณเรือนคนตายเช่น: เด็กน้อย คนแก่ ที่รอทำอยู่เรือนทั้งหมดก็จะไปทำน้ำหัวบ้านเช่นเดียวกัน เพื่อทำพิธีชำระสะสางสิ่งชั่วร้ายออกจากร่างกาย

18. หลังจากทำพิธีชำระสะสางสิ่งชั่วร้ายออกจากร่างกายแล้วก็จะกลับไปเรือนคนเสียชีวิต เพื่อให้คนเฒ่าคนแก่ผูกแขนเอาขวัญถือว่าสิ้นสุดพิธี ดังแสดงในภาพที่ 39 และ 40

ภาพที่ 39-40: พิธีชำระสะสางสิ่งชั่วร้ายออกจากร่างกายที่ทำน้ำหัวบ้านหลังกับจากที่เผาศพ

ภาพที่ 37-38: เฒ่าแก่ทำพิธีผูกแขนเอาขวัญหลังกับจากที่เผาศพ

2.3.2.4 พิธีการแต่งงาน (แต่งงาน)

หมู่บ้านเมืองเหนือมีธรรมเนียมว่าด้วยการแต่งงาน หรือที่เรียกว่า “การแต่งงาน” มีธรรมเนียมว่าให้แต่งงานกันเองในหมู่บ้านไม่ให้ไปแต่งงานกับคนต่างหมู่บ้าน แต่ต้องแต่งงานข้ามเชื้อสายตระกูลกัน ทั้งนี้คนในหมู่บ้านมี 2 สาย คือ “แกนเสื้อ” และ “แกนล่อ” กล่าวคือ ห้ามบ่าวสาวที่อยู่ในสกุลแกนล่อห้ามแต่งงานกับแกนล่อตัวกันเอง เป็นต้น ซึ่งสังคมลือบ้านนายเหนือเป็นสังคมที่เพศชายเป็นใหญ่ หรือที่เรียกว่า “ประชาธิปไตย” เพราะฉะนั้นใครจะถูกนับในสายสกุลใด ให้นำตามสายสกุลของบิดา

ประเพณีแบบดั้งเดิม ในการแต่งงานนั้นผู้ชายไม่ต้องเสียค่าดอง (ค่าสินสอด) แต่จะมีประเพณีการเข้าเขย กล่าวคือ เมื่อแต่งงานแล้วฝ่ายชายต้องไปอยู่เรือนฝ่ายหญิงเป็นระยะเวลา 3 ปี เพื่อทำนา ฟันฟัน และเอาใบคอมมุงหลังคา เรือนจนมีคำเรียกว่า “เอาน้ำใส่นาเอา ฝ้ายใส่เรือน” ถึงจะเป็นผู้ที่ร่ำรวยที่เรียกในภาษาถิ่นว่า “รั้งมี” อ่านว่า “ฮั้งมี” หรือลูกของคนใหญ่คนโต หรือเรียกในภาษาถิ่นว่า เจ้าก๊กเจ้าเล่าก็ตามต้องได้เข้าเขย เมื่อครบ 3 ปีแล้ว จึงย้ายไปอยู่เรือนฝ่ายชาย ตามประเพณีแล้วผู้ชายจะเป็นผู้หาเลี้ยงครัวเรือน หลังจากรับลูกสะใภ้กลับมาเรือน ผู้เป็นลูกชาย และลูกสะใภ้จะถูกกำหนดให้อยู่ในห้องกลาง หรือห้องกรรม

3. ระบบการวางแผนผังบ้านนายเหนือ

3.1 แบบแผนการวางแผนผังบริเวณหมู่บ้านนายเหนือ

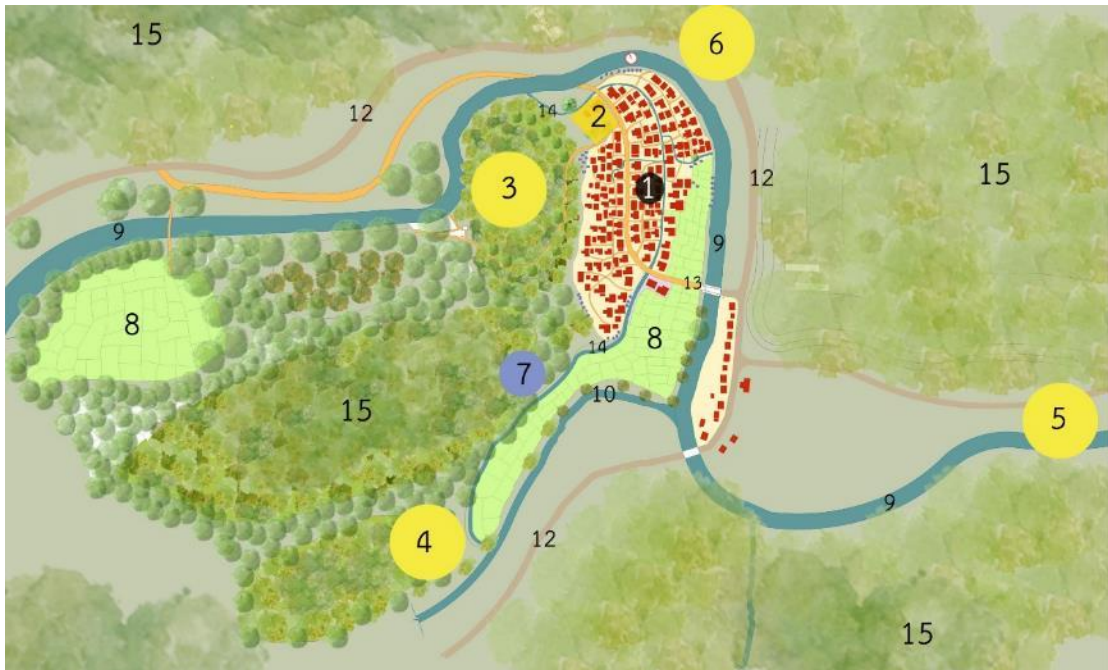
การวางแผนผังชุมชนหมู่บ้านนายเหนือ แสดงให้เห็นถึงความเก่าแก่ของหมู่บ้านลือในอดีต ซึ่งแบบแผนการวางแผนผังยังมีความเชื่อมโยง และให้ความสำคัญกับพื้นที่ความเชื่อศาสนาดั้งเดิม และพุทธศาสนาเป็นหลัก นอกจากนั้นหมู่บ้านยังตั้งอยู่จุดแม่น้ำสองสายไหลมาบรรจบกัน คือ แม่น้ำนาย และแม่น้ำกอง คุณลักษณะภูมิศาสตร์ของที่ตั้งเป็นพื้นที่ราบบนลาดเขาสูง ทิศตะวันตกติดกับเนินสูง เป็นภูเขาศักดิ์สิทธิ์ หรือคนในหมู่บ้าน เรียกว่า “หอโรงกรรม” ทิศเหนือ และทิศตะวันออก ติดกับแม่น้ำนาย และที่ตั้งติดกับทุ่งนาซึ่งเป็นนาของพ่อหม่อ หรือเจ้าบ้าน

นอกจากนี้การวางแผนผังหมู่บ้านยังได้รับอิทธิพลจากความเชื่อดั้งเดิม ยังแสดงออกให้เห็นผ่านประจักษ์หลักฐานทางกายภาพของหมู่บ้านกล่าว คือ ยังมี “หลักใจกลางบ้าน” และ “ประตูบ้าน” ซึ่งประตูทางเข้าหลักจะอยู่ทางทิศตะวันออก และยังมีหอเวทดาอยู่ 4 จุดล้อมรอบหมู่บ้าน อยู่ทางทิศตะวันตกจะเป็น “หอเวทดาเมือง” ทางทิศตะวันออกจะเป็น “หอเม็ด” ทางทิศเหนือจะเป็น “หอแห่ม่ว” ทิศใต้จะเป็น “หอฟ้า” หอทั้ง 4 เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ และเป็นที่เคารพของคนภายในบ้าน เพราะชาวบ้านเชื่อกันว่า จะมีเวทดาสถิตอยู่หอเพื่อปกป้องรักษาคนภายในหมู่บ้าน และจะช่วยปกป้องรักษาพืชผลลัพท์ปลูก ตลอดถึงสัตว์เลี้ยงของตัวเอง และสิ่งที่สำคัญที่สุดคือเป็นที่พึ่ง และยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้าน

เพราะฉะนั้นคนภายในหมู่บ้าน และนอกหมู่บ้านจะไม่ไปตัดไม้ และไปทำมาหาอยู่ในบริเวณดังกล่าวถ้าบุคคลใดละเมิดจะเชื่อกันว่าจะมีอันเป็นไป ในปัจจุบันพุทธศาสนายังเป็นตัวกำหนดแบบแผนผังของหมู่บ้าน เช่น จะสังเกตเห็นว่าวัดจะอยู่จุดสูงสุดของหมู่บ้าน และจะต้องอยู่หัวบ้านส่วนป่าช้าจะอยู่จุดต่ำสุด และต้องอยู่ห่างบ้านเท่านั้น ส่วน เส้นทางเข้าหลักจะเข้าทางประตูทิศตะวันออก และมุ่งตรงเข้าไปหาวัด ส่วนเส้นทางเดินจะเชื่อมต่อติดต่อกันทุกเส้น และมุ่งตรงเข้าไปหาวัด ถือได้ว่าวัดก็เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และให้ความเคารพนับถือ อีกสิ่งหนึ่งที่ได้แสดงให้เห็นถึงความเก่าแก่ของหมู่บ้านที่แสดงออกในการวางผังบ้านจะเห็นได้ว่าการวางผังบ้านจะมีลักษณะแบบรูปทรงไม่สมมาตรไม่มีแนวแกนเรือนแต่หลังจะเชื่อมจอดหากันโดยทางเดิน ระหว่างช่องว่างเรือนหาเรือนโดยจะไม่มีรั้วกั้นฉะนั้นจะสังเกตเห็นว่าการแบ่งขอบเขตดินของแต่ละเรือนจะอาศัยต้นไม้ สวนครัว คอกสัตว์ และกองฟืนเป็นตัวแบ่งกั้นเขตแดนของเรือน

นอกจากนั้น การวางแผนผังของหมู่บ้าน ยังมีความสัมพันธ์กับการวางทิศจะสังเกตเห็นว่าเรือนแต่ละหลังทั้งหมดหมู่บ้านจัดหันไปแนวทิศทางเดียวกัน โดยสันหลังคาเรือนด้านยาวจะวางตามแนวแกนทิศเหนือ-ใต้ เรือนแต่ละหลังจะหันหน้าลงทิศใต้ และเวลานอนจะหันหัวไปทางทิศตะวันออก และหันตีนไปทางทิศตะวันตก

ทั้งนี้ จากการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลภาคสนามเห็นว่าการวางผังหมู่บ้านจะเป็นแบบอิสระ และจะอยู่เป็นกลุ่มเครือญาติของหมู่บ้าน ในตอนแรกที่เริ่มสร้างหมู่บ้านมีเพียง 15-18 หลังคาเรือนอยู่เลยบริม 2 ข้างถนนหลัก และต่อมาได้ค่อยๆขยายออก จนถึงปัจจุบัน มี 160 หลังคาเรือน และอีกประการหนึ่งที่สังเกตเห็นคอกสัตว์เลี้ยงหมูจะอยู่ขอบบ้านทั้ง 4 ด้าน และอยู่ตามทุ่งนาติดบ้าน ถ้าสังเกตโดยรวมแล้ว จะเห็นได้ว่าขอบเขตหมู่บ้านอาศัย ภูเขาแม่น้ำ และทุ่งนาเป็นตัวกั้นก่อนจะเข้าถึงหมู่บ้าน

ภาพที่ 41: แผนการวางผังบริเวณหมู่บ้านงายเหนือ

หมายเหตุ

1 หลักใจกลางบ้าน	6 หอแห่ม่ว	11 บ้านใหม่
2 วัด	7 ป่าช้า	12 ถนน 3A
3 หอเวทดาเมือง	8 ทุ่งนา	13 ถนนเข้าบ้าน
4 หอฟ้า	9 แม่น้ำงาย	14 น้ำเหมือง
5 ป่าช้าหอเม็ด	10 แม่น้ำกลอง	15 เนินเขาสูง

3.2 แผนผังวัสดุผนังหลังคา บ้านงายเหนือ

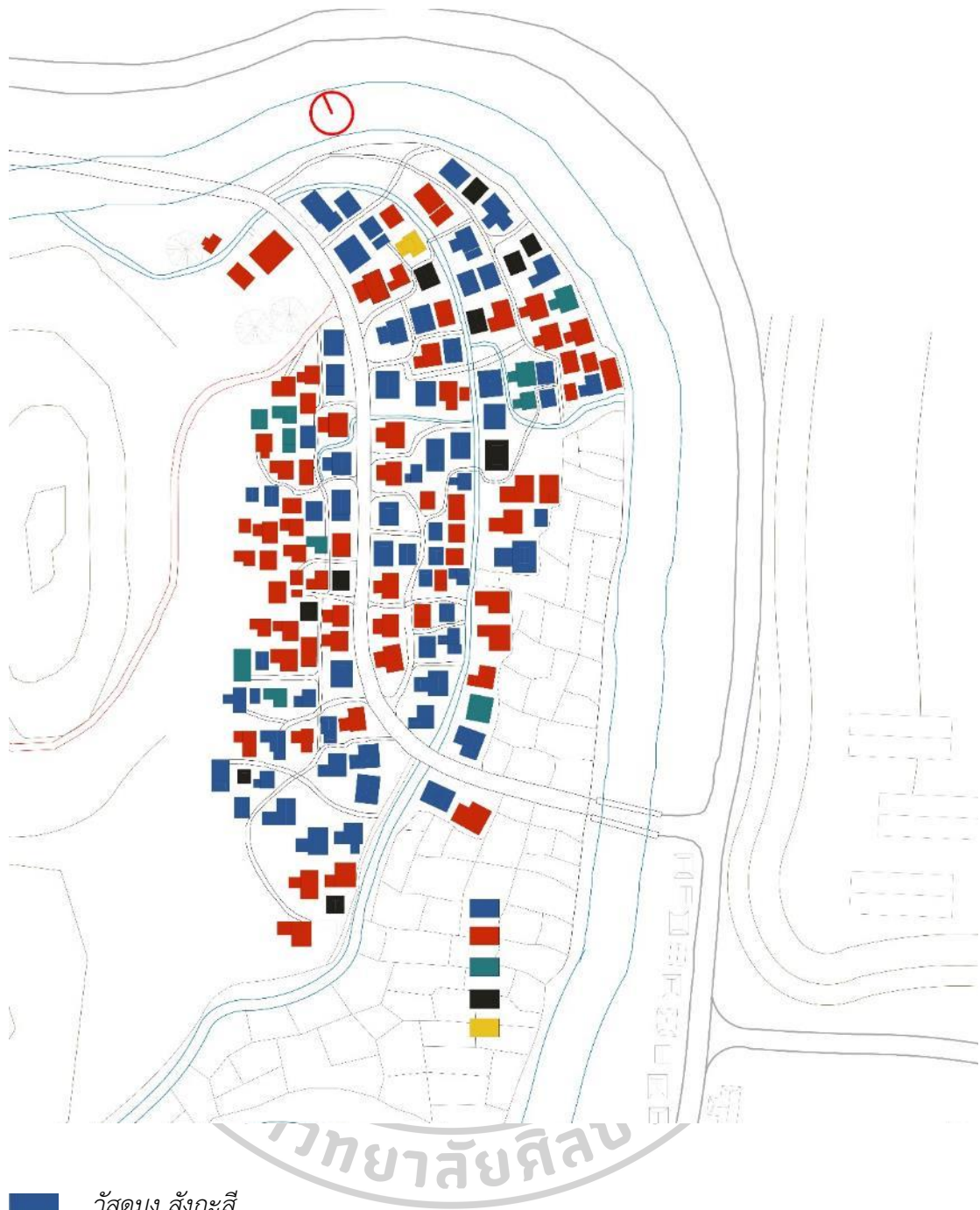
วัสดุในการก่อสร้างเรือนพื้นถิ่นเป็นสิ่งสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของเรือนพื้นถิ่น และเป็นสิ่งหนึ่งได้บ่งบอกถึงอิทธิพลของวัสดุสมัยใหม่ที่เข้ามาแทนวัสดุพื้นถิ่น จากการลงเก็บข้อมูลภาคสนาม และการสัมภาษณ์พบว่า เรือนบ้านงายเหนือในช่วงระยะแรกตั้งแต่เริ่มสร้างบ้านปี พ.ศ.2303-2500 | ค.ศ.1760-1957 มีจำนวนเกือบ 200 ปีเรือนทั้งหมดในบ้านงายเหนือจะมุงหลังคาด้วยใบค้อเพราะเป็นวัสดุที่หาได้ง่ายตามธรรมชาติ แต่มาถึงปัจจุบันคงเหลือเพียง 10 หลังคาเรือนที่มุงหลังคาด้วยใบค้อ และในระยะที่ 2 จึงมีผู้นำเอาสังกะสีมาเป็นวัสดุผนังหลังคาที่ทำให้รูปทรงหลังคาเรือนมีการเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะทำให้โครงสร้างของหลังคามีมุมต่ำลง และวัสดุโครงสร้างเรือนที่มุงสังกะสีมีอายุมากที่สุด 60-100 ปี ในระยะแรกเรือนที่มุงด้วยสังกะสีมีเพียง 2-3 หลัง ซึ่งเจ้าของเรือนเป็นรัฐกรผู้ใหญ่ของเมือง และเป็นเรือนผู้ที่มีฐานะร่ำรวย หลังจากนั้นจึงค่อยๆ เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ มาถึง

ปัจจุบันมีถึง 65 หลังคาเรือนที่มุงด้วยสังกะสี และต่อมาได้นำกระเบื้องเข้ามาเป็นวัสดุมุงหลังคาเรือน ทั้งนี้เรือนที่มุงกระเบื้องมีอายุสูงสุด 10-20 ปี ในปัจจุบันมีเรือนที่มุงด้วยกระเบื้องจำนวน 56 หลัง และต่อมาได้นำแผ่นเหล็กเคลือบโลหะผสม (Aluminium Zinc Coated Steel) ซึ่งเรียกภาษาลาวว่า (อาลุยซิง) ที่นำเข้าจากจีนมาเป็นวัสดุมุง เรือนที่มุงด้วยอาลุยซิงมีอายุสูงสุด 5 ปีในปัจจุบัน มีจำนวน 11 หลังคาเรือนมุงอาลุยซิง และมีเพียงเรือน 1 หลังที่มุงด้วยกระเบื้องดินขอมมีอายุของเรือน 18 ปี กระเบื้อง ทั้งนี้ดินขอได้นำเข้าจากประเทศจีนดังแสดงในภาพที่ 42

3.3 การต่อเติมอาคาร บ้านงายเหนือ

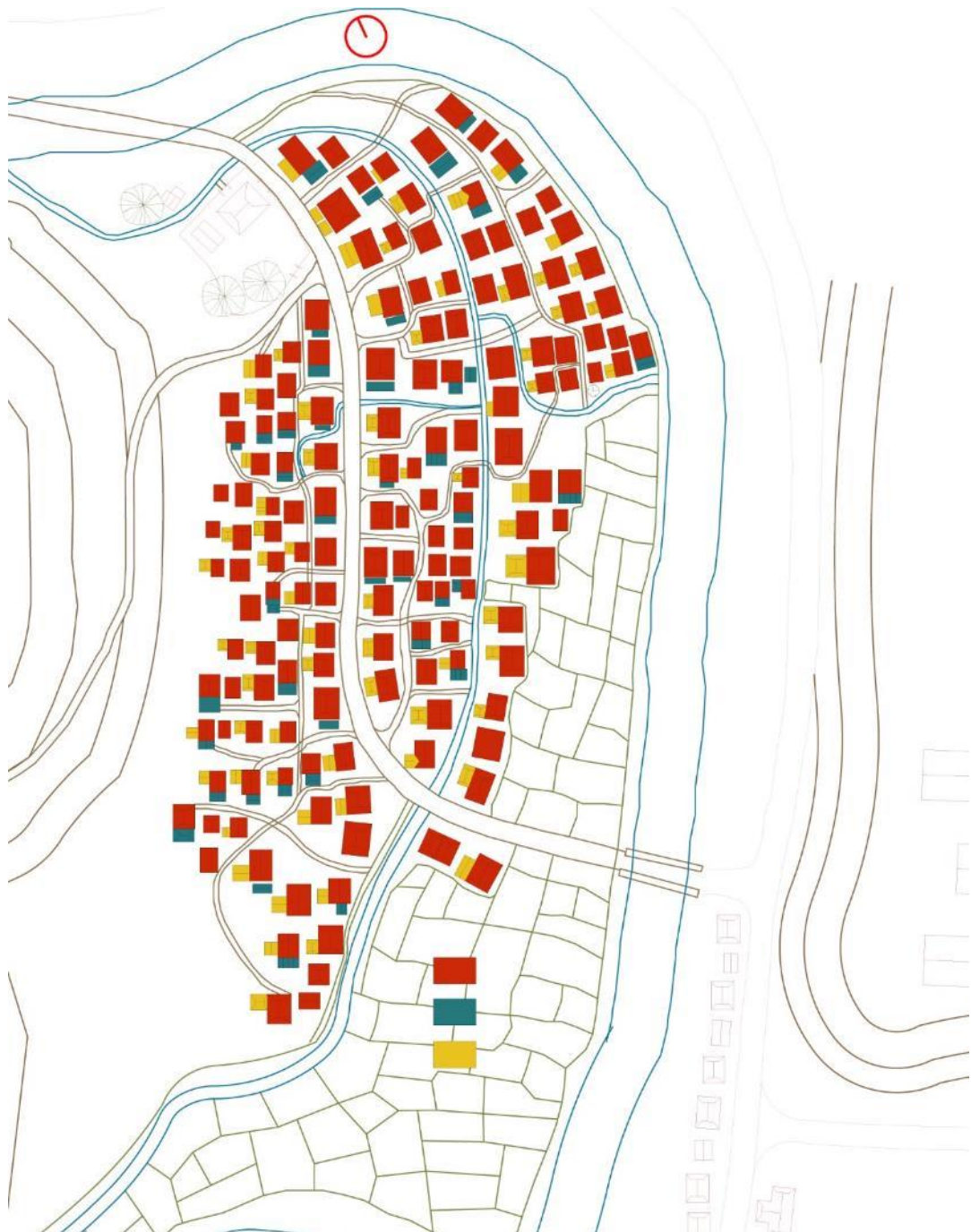
การต่อเติมอาคาร จากการสำรวจ ภาคสนาม และการสัมภาษณ์ แบบแผนของเรือนลื้อบ้านงายเหนือในอดีตจะมีอยู่เรือนอยู่ 2 รูปแบบ คือ “เรือนสี่ด้าน” และ “เรือนฮา” แต่ เรือนฮาจะมีขนาดใหญ่กว่าเรือนสี่ด้านอย่างไรก็ดีเรือนทั้ง 2 รูปแบบนี้เป็นเรือนหลังคาจั่วเดี่ยวคลุมบันได ซึ่งบันไดจะเชื่อมต่อจากใต้ถุน ไปยังห้องโถงภายในเรือน ส่วนชานจะต่อออกจากเรือน และไม่มีหลังคาคลุมแบบแผนหลังคาเรือนบ้านงายเหนือจะวางไปตามแนวแกนเดียวกัน สันหลังคาจะวางตัวในแนวเหนือ-ใต้ ในเวลาต่อมา จึงมีการแยกเรือนครัวออกจากเรือนหลัก และมีการต่อเติมระเบียงออกทางด้านหน้า เรือนครัวส่วนใหญ่จะต่อเติมไปทางทิศตะวันตก และทิศใต้ การต่อเติมเรือนครัวซึ่งจะต่อเติม ออกเป็น 3 แบบ และค่อม จะต่อเติมออกไปทางทิศใต้ ลักษณะการต่อเติมมีอยู่ 2 แบบ คือ รูปแบบที่ 1 หลังคาเรือนหลัก และระเบียงเป็นหลังคาเดียวกัน. รูปแบบที่ 2 จะมีการแยกหลังคาเรือนหลัก และหลังคาระเบียงออกจากกันแต่ยังคงรักษาทิศทางของเรือนไว้เหมือนเดิมดังแสดงใน ภาพที่ 43

- วัดดุมุง สังกะสี
- วัดดุมุง กระเบื้อง
- วัดดุมุง อาสุยชิง
- วัดดุมุง ไบค้อ
- วัดดุมุง ดินขอ

ภาพที่ 42: แผนผังวัดดุมุงหลังคา บ้านงายเหนือ

- เรือนหลัก
- ระเบียง(ค่อม)
- เรือนครัว

ภาพที่ 43: แผนผังการต่อเติมอาคาร บ้านงายเหนือ

3.3 แผนผังระบบการสัญจรภายในบ้านงายเหนือ

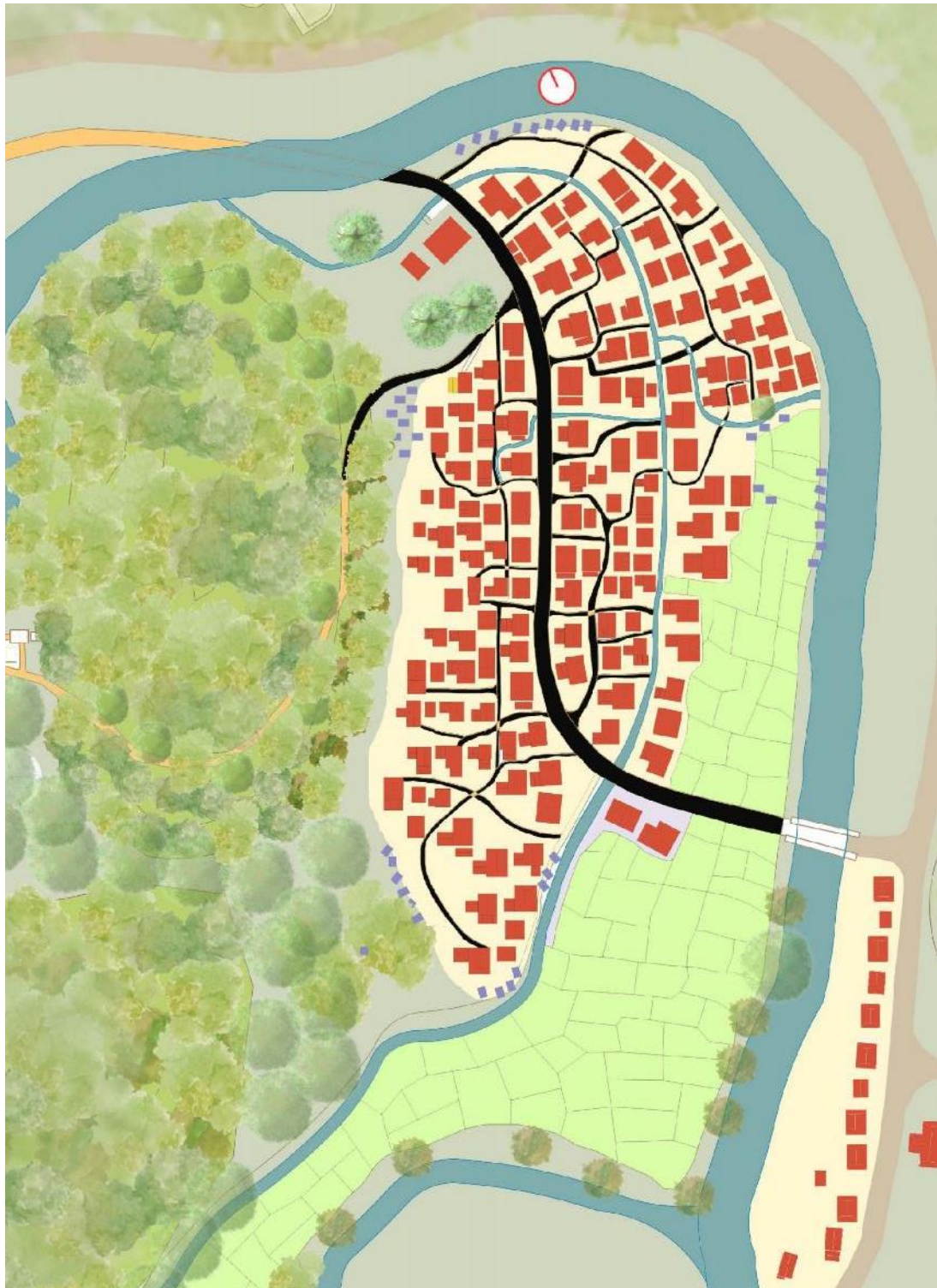
ชาติพันธุ์ลื้อมีประวัติศาสตร์อันยาวนานมีขนบธรรมเนียมมรดกประเพณีเป็นของตัวเอง ที่ได้สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน แต่สังคมปัจจุบันอยู่ในยุคโลกาภิวัตน์ทำให้มีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว ฉะนั้นจึงส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมมรดกประเพณี และความเชื่อค่อยๆเปลี่ยนแปลง จากการลงสำรวจข้อมูลภาคสนามชาติพันธุ์ลื้อบ้านงายเหนือ เมืองบุญเหนือ แขวงพงสาลี สปป.ลาว ได้พบว่ายังมีความเป็นเอกลักษณ์ทางด้านวัฒนธรรมมรดกประเพณีที่ได้สืบทอดกันมาหลายชั่วคนแล้ว มาถึงปัจจุบันร่องรอยอย่างหนึ่งที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่ยังคงรักษาไว้แต่คนเกิดใหม่ใหญ่รุ่นไม่รู้ก็คื าระบบเส้นทางการสัญจรภายในหมู่บ้านที่มีแบบแผน ความคิดแบบดั้งเดิมบนพื้นฐานความเชื่อที่ส่งอิทธิพลต่อระบบการสัญจรโดยจะมีการแยกระบบการสัญจรภายในหมู่บ้านดังต่อไปนี้

- ระบบเส้นทางการสัญจรทั่วไปภายในหมู่บ้าน
- ระบบเส้นทางการสัญจรไปทำพิธีกรรมทางความเชื่อ เส้นทาง ไปหอโรงกรรม
- ระบบเส้นทางการสัญจรไปทำน้ำ
- ระบบเส้นทางการสัญจรไปถ่ายหนักหรือไปห้องน้ำ
- ระบบเส้นทางการสัญจร ไปส่งขอนผิไปป่าแรว หรือป่าช้า

3.3.1 ระบบเส้นทางการสัญจรทั่วไปภายในหมู่บ้าน

ระบบเส้นทางการสัญจรโดยทั่วไปภายในหมู่บ้าน มี 2 รูปแบบ คือ เส้นทางหลักของบ้าน และเส้นทางขนาดเล็กเรียกว่า “ฮ่อม” เส้นทางหลักของหมู่บ้านเป็นเส้นทางเชื่อมต่อจากถนนใหญ่ 3A เข้าไปหมู่บ้าน และไปสิ้นสุดอยู่ที่วัด ขนาดของเส้นทางมีความกว้าง 3-4 เมตร ลักษณะเป็นเส้นทางลูกรังซึ่งเรียกในภาษาถิ่นว่า “เส้นทางดินแดง” เป็นเส้นทางที่คนภายในหมู่บ้านเข้า-ออกในการดำรงชีวิตประจำวัน และถือเป็นเส้นทางหลักของบ้าน ซึ่งทางเข้าหลักหมู่บ้านอยู่ทิศตะวันออก สวนทางฮ่อมเป็นเส้นทางที่แยกออกจากถนนหลัก มีความกว้าง 2-2.5 เมตร ได้เชื่อมต่อหากันระหว่างช่องว่างระหว่างเรือน โดยส่วนใหญ่เส้นทางจะเกิดขึ้นระหว่างพื้นที่ว่างของเรือน 2 หลัง ที่ใช้ร่วมกันติดต่อกันไป จึงกลายเป็นเส้นทางเดินเชื่อมต่อหากันคดเคี้ยวไปตามช่องว่างของเรือนมีรูปแบบเป็นอิสระ ไม่มีแนวแกนที่ชัดเจน ทางเดินดังกล่าวจะมีบทบาทสำคัญในการดำรงชีวิตประจำวัน ได้แสดงให้เห็นถึงแบบแผนชีวิตดั้งเดิมที่อยู่อาศัยแบบเป็นเครือญาติจะอยู่เป็นกลุ่มก้อน คนภายในหมู่บ้านจะอาศัยซึ่งกัน และกันในการช่วยสอดส่อง (เบ็งแยง) บ้านเรือนให้กันเวลาที่อีกฝ่ายไม่อยู่บ้าน ถ้าคนแปลกหน้าเข้ามาภายในหมู่บ้านก็จะรู้ทันที ทั้งนี้ หากเป็นคนภายนอกเข้ามาในหมู่บ้านจะไม่อาจเข้าใจระบบเส้นทางลำดัดบรอง หรือทางฮ่อมได้เนื่องจากมีความซับซ้อนจึงเดินอยู่บนเส้นทางหลักเท่านั้น เพราะเส้นทางฮ่อมมันไม่แสดงขอบเขตเส้นทางอย่างชัดเจน ถือได้ว่าระบบนี้มันแสดงให้เห็นถึงความ

เก่าแก่ของชุมชน ที่มีอายุหลายร้อยปี เราสังเกตเห็นได้ว่าเรือนจะเกิดก่อนเส้นทางไม่เหมือนในปัจจุบัน ระบบเส้นทางจะเกิดก่อนค่อยมีเรือนตามมาทีหลัง ซึ่งแตกต่างจากการวางแผนแบบดั้งเดิม

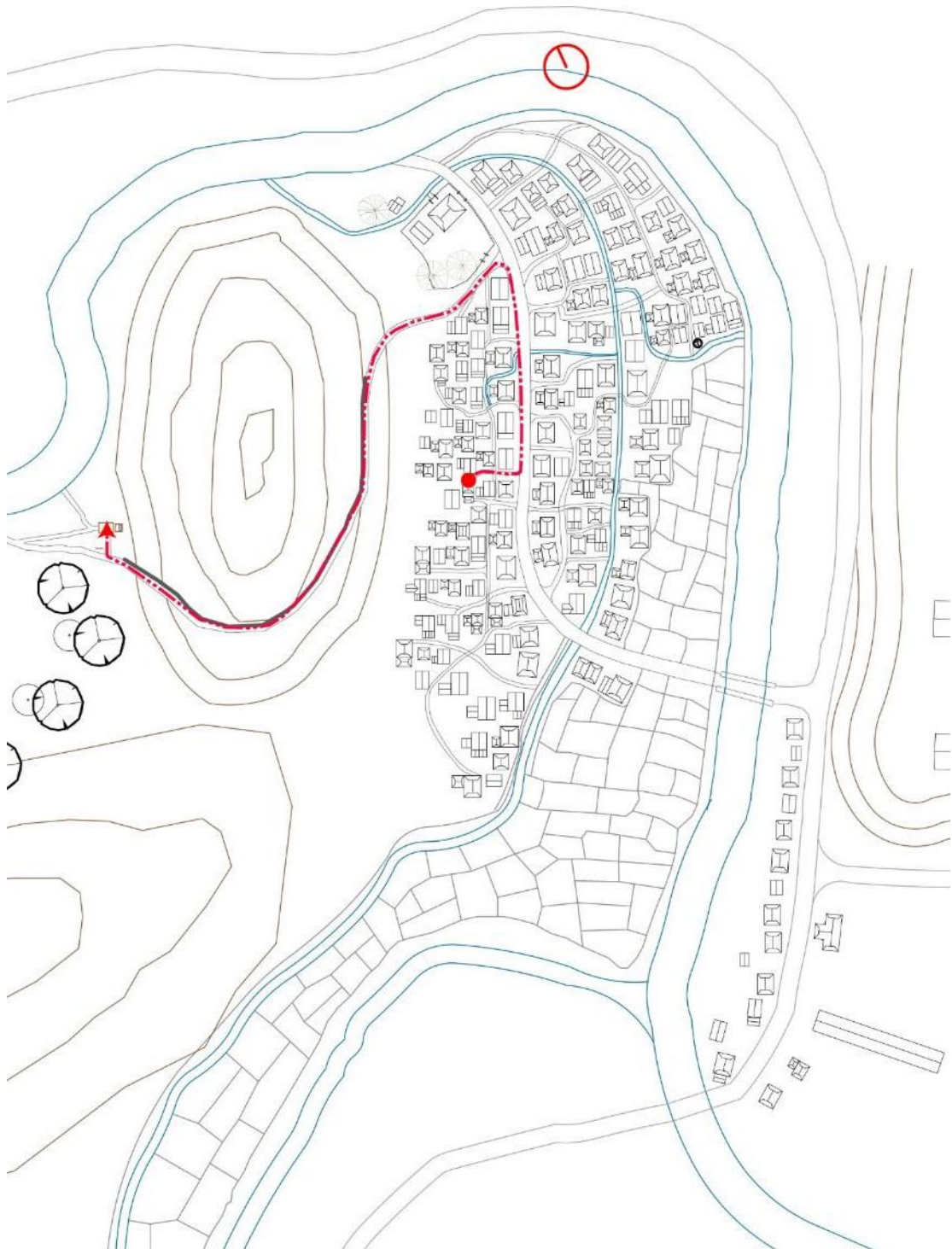
ภาพที่ 44: ระบบเส้นทางการสัญจรทั่วไปภายในหมู่บ้าน

3.3.2 ระบบเส้นทางที่ไปพิธีกรรมทางด้านความเชื่อ (ทางไปหอโรงกรรม)

“หอเวทดาเมือง” หรือ “หอโรงกรรม” ถือเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สุด และเป็นสิ่งในกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อให้ความสำคัญเคารพนับถือเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจคนภายในหมู่บ้านแต่บรรพบุรุษ และได้สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน จากการลงภาคสนามเก็บก้าข้อมูลบ้านงายเหนือเมืองบุญเหลือแขวงพงสาลี สปป.ลาว พบว่าหอเวทดาเมืองเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สุดที่ชาวบ้านให้ความเคารพและนับถือ ซึ่งในอดีตหอเวทดาจะมีอยู่ 4 หอ ที่ชาวบ้านให้ความเคารพ และนับถือ คือ หอเวทดาเมือง หอฟ้า หอเม็ด และหอแหมว⁹ แต่มาถึงปัจจุบันยังเหลือ 3 หอที่ศักดิ์สิทธิ์คือ: หอเวทดาเมือง หอฟ้า หอเม็ด เนื่องจากหอแหมว ถูกถนนตัดผ่าน

ในอดีตการเลี้ยงเวทดาต้องได้เลี้ยงทั้งหมด 4 หอแต่มาถึงปัจจุบัน จะเอามาเลี้ยงรวมกันอยู่ที่หอเดียว คือ หอเวทดาเมือง ในเวลาทำพิธีกรรมเลี้ยงเวทดา “คนในห้ามออกคนนอกห้ามเข้า” ผู้หญิงและลูกเขยต่างบ้านจะห้ามไม่ให้เข้าไปในพิธี อย่างเด็ดขาด ในการทำพิธีกรรมจึงมีเส้นทางเฉพาะที่ชาวบ้านเรียกว่า “ทางไปหอโรงกรรม” เส้นทางดังกล่าวจะถูกใช้ในเวลาไปทำพิธีกรรม หรือกรณีมีเหตุฉุกเฉินที่ชาวบ้านอยากให้เวทดาช่วยเหลือเช่น: เข้าของเงินค่า และสัตว์เลี้ยง เสียหาย หรือผู้ที่จะเดินทางไกล ในกรณีดังกล่าวชาวบ้านอยากให้เวทดาช่วยเหลือก็จะไปหาพ่อหมอประจำบ้านพ่อหมอจึงจะได้ใช้เส้นทางดังกล่าวเข้าไปหาเวทดาเมืองเพื่อวิงวอนขอความช่วยเหลือ ในเวลาปกติแล้วคนภายในหมู่บ้านจะไม่ใช้เส้นทางนี้อย่างเด็ดขาด เพราะเชื่อกันว่าเส้นทางเมืองเก่า เป็นเส้นทางศักดิ์สิทธิ์เข้าไปไม่ได้ ถ้าหากเข้าไปโดยไม่ได้รับอนุญาตจากเวทดาจะมีอันเป็นไป เส้นทางไปหอโรงกรรมจะเริ่มจากเรือนพ่อหมอประจำบ้านแล้วเลี้ยวขวาไปหาเส้นทางหลักของหมู่บ้านแล้วเดินมุ่งหน้าไปหาวัด จะเลี้ยวซ้ายเดินไปตามกำแพงวัดพอไปถึงตีนภูเขาก็จะเลี้ยวซ้ายอีกที แล้วเดินไปตามตีนภูเขาศักดิ์สิทธิ์แล้วเลี้ยวขวาตรงไปอ้อมภูเขาศักดิ์สิทธิ์ หอเวทดาจะอยู่บริเวณที่ราบตีนเขาอีกฝั่งหนึ่งของหมู่บ้าน หรือว่าเส้นทางดังกล่าวเริ่มต้นจากเรือนพ่อหมอ และสิ้นสุดอยู่ที่หอเวทดาเมือง เส้นทางดังกล่าวจะห้ามไม่ให้คนต่างบ้านผู้หญิง และเด็กน้อยเข้าไป และจะไม่รู้จักเส้นทางนี้เลยถือได้ว่าเส้นทางดังกล่าวมีความเชื่อมโยงกับความเชื่อ และยังรักษาสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ถือได้ว่าเป็นเส้นทางศักดิ์สิทธิ์แห่งสุดท้ายที่ยังคงรักษาไว้ได้จากการสำรวจหมู่บ้านลื้อในเขตภาคเหนือของลาวจะไม่มีเส้นทางนี้แล้ว เส้นทางไปหอโรงกรรมที่พบอยู่บ้านงายเหนือ เมืองบุญเหนือ แขวงพงสาลี สปป.ลาว ถือว่าเป็นหมู่บ้านสุดท้ายที่ยังรักษาจารีตการวางผังหมู่บ้านเช่นนี้ไว้ได้จนถึงปัจจุบัน

⁹ หอเวทดาเมือง หอฟ้า หอเม็ด และหอแหมว หมายถึง หอผีเมือง

 เส้นทางที่ไปพิธีกรรม

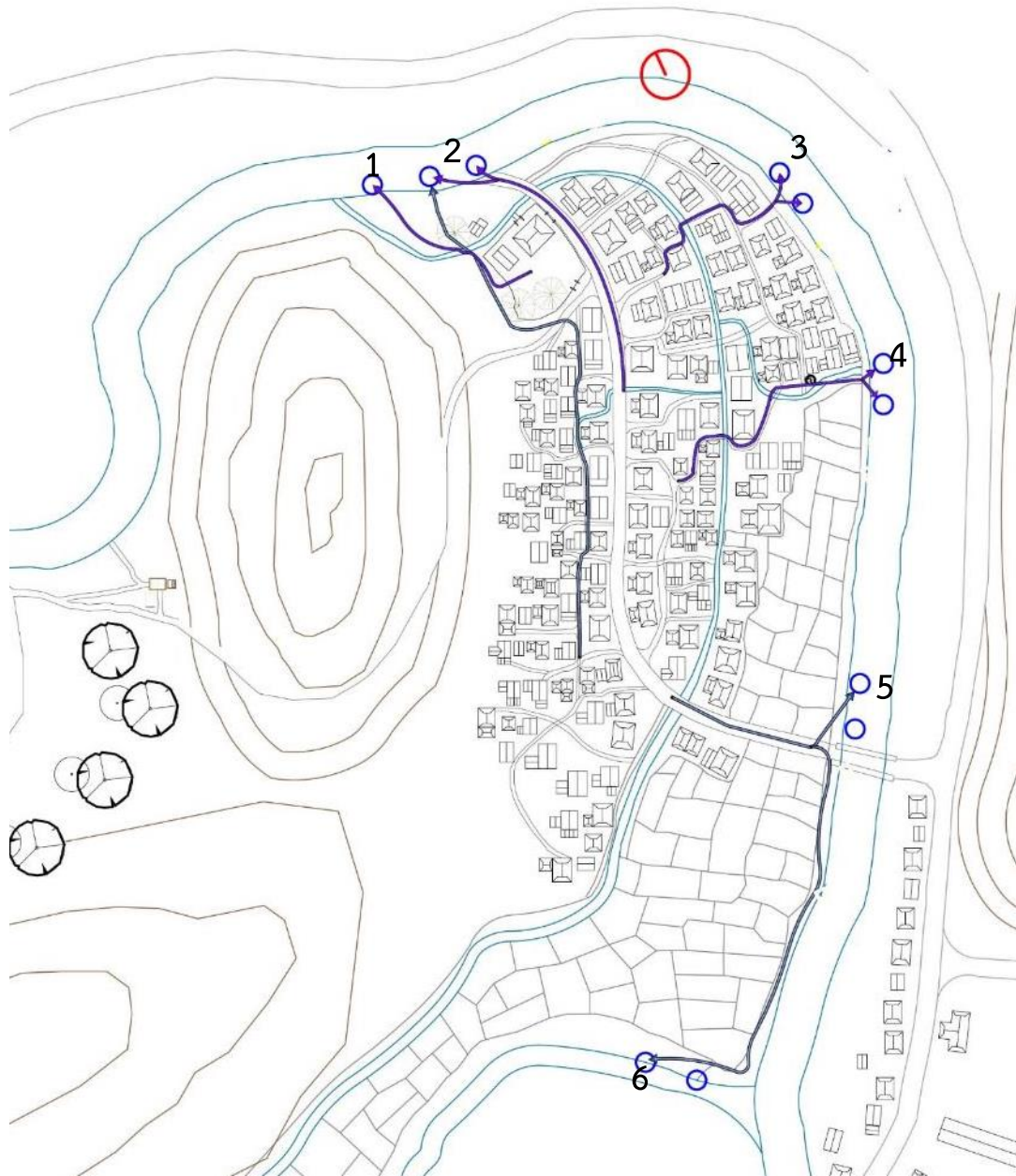
ภาพที่ 45: ระบบเส้นทางที่ไปพิธีกรรมทางด้านความเชื่อ ในที่นี้ คือ เส้นทางไปหอโรงกรรม

3.3.3 ระบบเส้นทางไปทำน้ำ

จุฬาลักษณ์เวทิน ได้กล่าวไว้ว่าการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้านชาติพันธุ์ลื้อตั้งอยู่ใกล้กับแหล่งน้ำ เช่น ใกล้กับแม่น้ำ หรืออาจตั้งอยู่บนที่ลาดเชิงเขาหรือเนินสูง โดยสอดคล้องกับทำเลที่ตั้งบ้านงายเหนือ เมืองบุนเหนือ แขวงพงสาลี ซึ่งตั้งอยู่พื้นที่ราบบนเนินเขาอยู่ใกล้กับแม่น้ำงาย และเป็นที่บรรจบกันของแม่น้ำงาย และแม่น้ำกอง ทั้งนี้ แม่น้ำทั้ง 2 สาย มีบทบาทสำคัญในการดำรงชีวิตประจำวัน และการเกษตรกรรม แม่น้ำงายเปรียบเสมือนสายเลือดที่หล่อเลี้ยงประชาชนบ้านงายเหนือ ก็พูดได้เนื่องจากประชาชนภายในบ้านจะใช้น้ำเพื่ออุปโภคบริโภคเป็นแหล่งทำมาหากิน และนำไปใช้ในการเกษตรแล้วสิ่งที่สำคัญ ที่ขาดไม่ได้ในชีวิตประจำวันก็คือการชำระล้างร่างกายของประชาชนทั้งหมดหมู่บ้านในอดีตจะลงไปอาบน้ำที่ท่าน้ำ ภาษาลื้อบ้านงายเหนือเรียกท่าน้ำว่า “น้ำต่า” ไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่เล็กน้อย ผู้เฒ่าผู้แก่ผู้หญิงผู้ชายก็ล้วนแต่ได้ลงไปอาบน้ำต่าฉะนั้น จึงมีการแบ่งเขตท่าน้ำอย่างชัดเจนดังต่อไปนี้

“หัวต่าพระ” เป็นท่าน้ำสำหรับสำหรับพระสงฆ์ ซึ่งจะอยู่สูงสุดของท่าน้ำจะอยู่ทางหัวบ้าน ใกล้ๆกับวัด ถัดจากหัวต่าพระแล้วลงมาจะเป็น “น้ำต่าเหนือ” จะมีการแบ่งแยกชาย-หญิง ท่าน้ำสำหรับเพศชายจะอยู่เหนือน้ำ และท่าน้ำผู้หญิงจะอยู่ข้างล่าง คนผู้ที่มาน้ำใช้น้ำต่าเหนือจะเป็นประชาชนผู้ที่อยู่หัวบ้าน และกลางบ้านทางทิศตะวันตกของถนนหลัก ส่วนมากเส้นทางที่ไปท่าน้ำจะเป็นเส้นทางเล็กๆ (ทางฮ่อม) ระหว่างเรือน เป็นเส้นทางสัญจรถัดจากน้ำต่าเหนือลงมาจะเป็น “น้ำต่ากิวกกดงสิงห์” ซึ่งเป็นท่าน้ำกลางบ้าน จะมีจุดอาบน้ำ 2 ท่า และแต่ละท่าจะมีการแยกชายหญิงตามธรรมเนียม คนผู้ที่มาน้ำใช้น้ำต่ากิวกกดงสิงห์ ประชาชนอยู่ในกลางบ้าน และหัวบ้านทางทิศตะวันออก จะลงมาใช้น้ำต่ากิวกกดงสิงห์ และต่อจากน้ำต่ากิวกกดงสิงห์ลงไปทางใต้ จะเป็นท่าน้ำท้ายบ้าน หรือที่เรียกว่า “น้ำต่าหางบ้าน” เรียกขานกันว่า “น้ำต่ากเคื่อ” เป็นท่าน้ำสุดท้ายคนที่มาใช้คือประชาชนที่อยู่ท้ายบ้าน (หางบ้าน)

ท่าน้ำทั้ง 6 ท่า มีการแบ่งลำดับศักดิ์ในการใช้สอยท่าน้ำอย่างชัดเจน เช่น ท่าน้ำที่อยู่เหนือสุดจะเป็นท่าน้ำพระ รวมทั้งมีการจำแนกตามเพศชาย-หญิง กล่าวคือ จุดอาบน้ำของผู้ชายจะอยู่เหนือน้ำกว่าจุดอาบน้ำของผู้หญิงซึ่งจะอยู่ถัดลงมา นับแต่อดีตถึงปัจจุบันท่าน้ำยังมีบทบาทสำคัญ เนื่องจากประชาชนยังมาใช้งานปกติ เช่น ใช้อาบน้ำ ใช้ซักผ้า มีบางครัวเรือนที่พัฒนามีห้องน้ำอยู่ในเรือนจะใช้อยู่ที่บ้านของตัวเองดังแสดงใน ภาพที่ 46

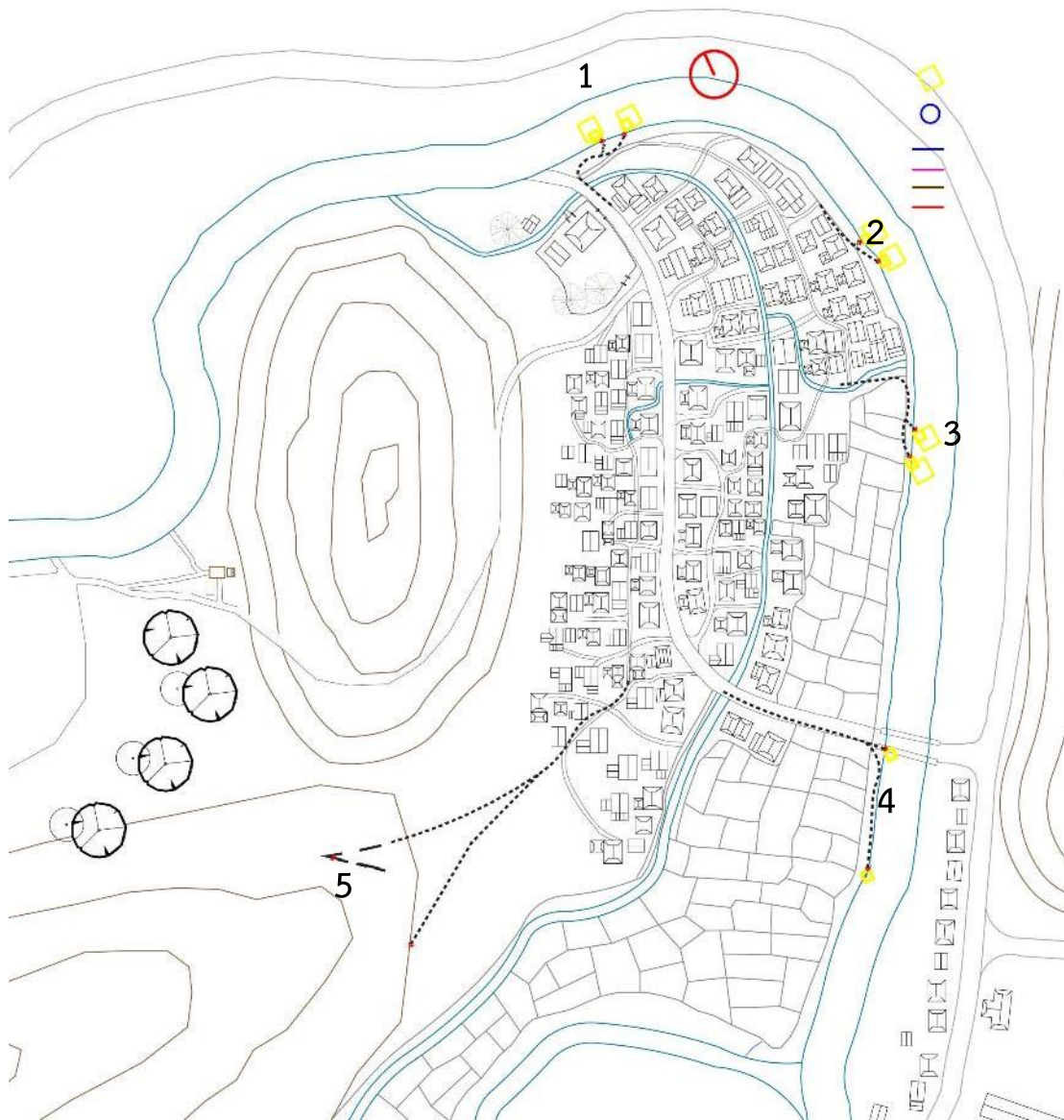
1 หัวต่าพระ	4 น้ำต่ากิวก็กดงสิงห์ 2
2 น้ำต่าเหนือ	5 น้ำต่ากกเตื่อ
3 น้ำต่ากิวก็กดงสิงห์ 1	6 น้ำต่าใต้

ภาพที่ 46: แผนผังระบบที่ไปเส้นทางไปน้ำต่าบ้านงายเหนือ

3.3.4 เส้นทางไปถ่ายอุจจาระ (ถ่ายหนัก)

จากการลงสำรวจข้อมูลภาคสนาม ที่บ้านงายเหนือพบว่าเรือนส่วนมากจะไม่มีห้องน้ำ จากข้อสังเกตดังกล่าวจึงเกิดคำถามขึ้นว่า ประชาชนภายในบ้านไปเข้าห้องน้ำที่ไหนกัน? เลยหาคำตอบเพื่อคลายข้อสงสัย จากการสังเกตการณ์ และสอบถามประชาชนภายในบ้านจึงพบว่า ในอดีตบ้านงายเหนือจะไม่มีห้องน้ำอยู่ภายในเรือน และนอกเรือน ซึ่งประชาชนคนในบ้านจะมีจุดถ่าย หรือห้องน้ำรวมกันประชาชนคนในบ้านทั้งหมดจะอาศัยถ่ายลงแม่น้ำ บางครอบครัวก็ไปถ่ายอยู่ที่ป่า โดยใช้วิธีขุดหลุมฝัง และบางคนอาศัยไปถ่ายอยู่ที่ไร่นา หรือสวนในเวลาไปทำงาน ในอดีตห้องน้ำอยู่ภายในบ้านใช้รวมกัน ซึ่งจะทำห้องน้ำรวม เรียบตามริมฝั่งแม่น้ำงาย จะพบเห็นห้องน้ำอยู่หัวบ้าน 1 จุด แยกหญิงชาย ห้องน้ำชายจะอยู่เหนือขึ้นไปตามลำน้ำ และห้องน้ำหญิงจะอยู่ต่ำลงมาตามลำน้ำ จุดที่ 2 จะพบอยู่ริมแม่น้ำกลางของหมู่บ้าน จะมีห้องน้ำ 2 จุดจะแยกหญิงชาย และจุดที่ 3 จะอยู่ ริมแม่น้ำท้าย (หาง) บ้านจะพบอยู่ 1 จุดแยกห้องน้ำหญิงห้องน้ำชาย นอกจะถ่ายลงแม่น้ำแล้ว ยังมีประชาชนอีกจำนวนหนึ่งอยู่ภายในบ้านจะไปถ่ายอยู่ป่าริม (แคม) หมู่บ้านโดยจะใช้วิธีขุดหลุม (ขุม) ฝัง

ในปัจจุบันจากการสำรวจพบว่า มีเรือนบางหลังมีการก่อสร้างห้องน้ำอยู่ในเรือน หรืออยู่ใต้ถุนเรือน หรือบางหลังจะทำห้องน้ำติดกับเรือนครัว และมีเรือนแบบดั้งเดิม ที่ยังคงรักษารูปแบบดั้งเดิมไว้ได้ จะไม่มีห้องน้ำอยู่ภายในเรือน สมาชิกภายในครอบครัวยังใช้วิธีการถ่ายแบบดั้งเดิมอยู่ โดยเฉพาะคนเฒ่าจะสังเกตเห็นว่า จะตื่นแต่เช้าๆแล้วเดินไปทำน้ำเพื่อล้างหน้า และถ่ายหนักอยู่ริมน้ำที่เตรียมไว้ โดยอาศัยพุ่มไม้เป็นที่กำบัง และจะไม่มีห้องน้ำอยู่ริมน้ำอีกแล้ว เพราะถูกลบล้างจากนโยบายของภาครัฐเรื่องสุขลักษณะ แต่ละครัวเรือนต้องมีห้องน้ำ ไม่ให้ไปขับถ่ายแบบกระจัดกระจาย (ชะชวย) ฉะนั้นการไปถ่ายหนักแบบดั้งเดิมจึงค่อยๆจางหายไปตามกาลเวลา

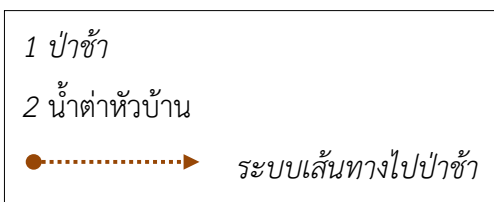
1 สัมภาษณ์ เหนือ	4 สัมภาษณ์ทางบ้าน
2 สัมภาษณ์กลางบ้าน1	5 จุดถ่ายหนักอยู่ป่าแคมบ้าน
3 สัมภาษณ์กลางบ้าน2	

ภาพที่ 47: แผนผังระบบทางไปถ่ายหนัก (ไปห้องน้ำ)

3.3.5 เส้นทางไปป่าช้า

ธรรมเนียมพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการตาย เป็นสิ่งที่ชาวลื้อให้ความสำคัญ และถือปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างเคร่งครัด พิธีกรรมเกี่ยวกับการตายยังมีอิทธิพลต่อรูปแบบสถาปัตยกรรม ระบบการสัญจรภายในบ้านซึ่งแสดงออก ภายในหมู่บ้านจะมีเส้นทางเฉพาะสำหรับคนเสียชีวิต หรือชาวบ้านเรียกกันว่า: “ทางไปป่าช้า หรือป่าแร่ว” ความเชื่อพิธีกรรมการตายจะมีอิทธิพลต่อการวางผัง ของหมู่บ้าน วัดจะอยู่หัวบ้านจุดที่สูงที่สุดของบ้าน และจะวางป่าช้า (ที่เผาผีตาย) เอาไว้หางบ้าน จุดที่ต่ำสุดของบ้าน และอีกธรรมเนียมชาวบ้านได้ปฏิบัติกันมาแต่อดีต คือ การเอาศพ หรือที่เรียกในภาษาท้องถิ่นว่า “ขอนผี” ไปเผาที่ป่าช้าจะต้องหามขอนผีจากหัวบ้านหาทางบ้านตามเส้นทางหลัก หรือทางฮ่อม ถ้ากรณีเรือนอยู่ติดกับเส้นทางฮ่อมจะหามขอนผีจากทิศตะวันตกหาทิศตะวันออก ไปตามช่องว่างระหว่างเรือน แต่จะไม่ให้ขอนผีเข้าไปในบริเวณชายคาเรือนใดๆ เพราะถือว่าเป็นมงคลเป็นเรื่องที่ไม่ดี เวลาจะหามขอนผีต้องได้เอาเชือกมัดกันเขตแดนของเรือนแต่ละหลัง เพื่อเป็นแนวทาง (แหลวทาง) จนกว่าจะถึงเส้นทางหลัก หลังจากนั้นแล้วหามขอนผีไปตามแนวทางดังกล่าว แล้วจึงเชื่อมต่อกับถนนหลัก ถึงหางบ้านจึงจะพบทางไปป่าช้า ซึ่งเป็นเส้นทางที่เลียบบยาวไปตามริมทุ่งนาหางบ้าน

เส้นทางนี้เป็นเส้นทางที่รกเรือเป็นป่าเหล่า บางจุดก็มีน้ำขังเส้นทางดังกล่าวจะมีข้อห้ามอยู่ว่า “จะไม่ให้ถางเป็นแหลวทาง และไม่ให้ทำความสะอาด (อนามัย) สิ่งที่เกิดขวางต่างๆ เพราะเชื่อกันว่า ถ้าทางไปสะดวกสบายแล้วจะมีคนตาย บ่อยๆ” สิ่งที่สำคัญเส้นทางดังกล่าวเวลาญาติพี่น้อง และประชาชนที่ไปส่งขอนผีในป่าช้าจะไม่ให้กลับทางเดิม จะมีอีกเส้นทางที่เดินวนกลับไปหาทำน้ำหัวบ้าน แล้วจะมีพิธีล้างสะสางสิ่งที่ไม่ดีออกจากร่างกายหลังจากเสร็จพิธีจึงกลับไปเรือนคนที่เสียชีวิตอีกครั้งหนึ่งเพื่อผูกแขนรับเอาขวัญจึงกับบ้านเรือนของตนได้

ภาพที่ 48: แผนผังระบบเส้นทางไปป่าช้า

4. สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลื้อบ้านงายเหนือ

การสำรวจเก็บข้อมูลภาคสนามลงพื้นที่ 3 ครั้ง เพื่อเก็บข้อมูลด้านต่างๆ เกี่ยวกับชุมชนบ้านงายเหนือ ตลอดจนรูปแบบทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลื้อ ดังมีกำหนดการลงปฏิบัติการภาคสนามดังนี้

- ภาคสนามครั้งที่ 1 เดือน 1-5 (มกราคม-พฤษภาคม) พ.ศ.2559 | ค.ศ.2016 ซึ่งเป็นช่วงเวลาของการทำสวน

- ภาคสนามครั้งที่ 2 เดือน 9-12 (กันยายน-ธันวาคม) พ.ศ.2559 | ค.ศ.2016 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มียุทธศาสตร์การกรรรมบ้าน

- ภาคสนามครั้งที่ 3 เดือน 6-8 (มิถุนายน-สิงหาคม) พ.ศ.2560 | ค.ศ.2017 ซึ่งเป็น

ฤดูกาลเกษตรกรรมหลักของชุมชน คือ การทำนา

สำหรับการอภิปรายผลข้อมูลนั้น จะใช้จากการเก็บข้อมูลจนพบความอึดตัวของข้อมูล ตามวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบก้อนหิมะ (Snow Ball-Technique) และมุมมองการวิเคราะห์แบบองค์รวม (Holistic Approach) โดยจะมีการกำหนดรหัสบ้านเป็น NG: Ngayneua กลุ่มเร่ H: House และตามตัวรหัสเรือน (1, 2, 3 และ 4) และเก็บข้อมูลอายุเรือน จำนวนผู้อาศัย เจ้าของบ้าน อาชีพ และรายรับต่อปี และข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้ ผู้วิจัยมีเป้าหมายในการเก็บข้อมูลเรือนให้มากที่สุดจนพบความอึดตัวของข้อมูล เพื่อนำผลดังกล่าวมาสู่การจัดรูปแบบและเป็นฐานในการวิเคราะห์ในประเด็นอื่นๆ ต่อไป ทั้งนี้ จำนวนเรือนในหมู่บ้านงายเหนือ มีจำนวนทั้งสิ้น 162 หลัง ผู้วิจัยได้ลงสนามศึกษา สำรวจจริงวัด สัมภาษณ์ เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ในวิจัยนี้ จำนวนทั้งสิ้น 45 หลัง ซึ่งพบความอึดตัวของข้อมูลอันนำมาสู่การวิเคราะห์และอภิปรายผล

กรณีศึกษาที่ 1: เรือนท้าวต๋วย

รหัสเรือน: VNGH 1

อายุเรือน: 14 ปี

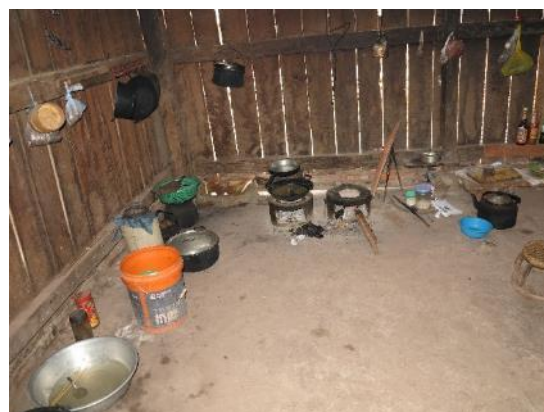
จำนวนผู้อาศัย: 7 คน

เจ้าของบ้าน: ท้าว ต๋วย อายุ: 29 ปี

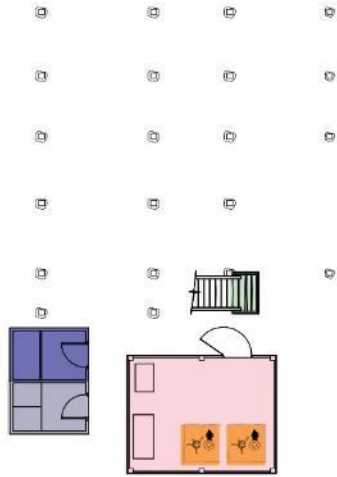
อาชีพ: ทำนา

เรือนเลขที่: 02 หน่วย: 01 บ้านงายเหนือ

รายได้ต่อปี: 100,000 - 150,000 บาท

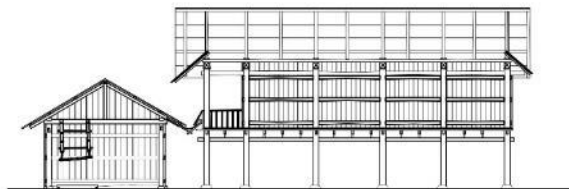
VNGH 1

Plan 1

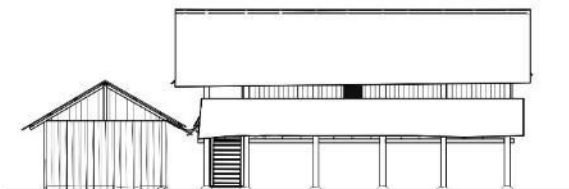
Plan 2

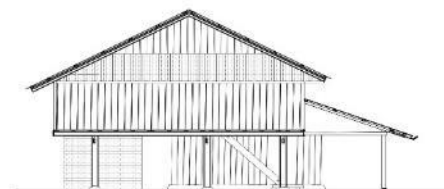
section2

section1

Eesth Elevation

South Elevation

กรณีศึกษาที่ 2: เรือนท้าวเวียงแก้ว

รหัสเรือน: VNGH 2

อายุเรือน: 3 ปี

จำนวนผู้อาศัย: 7 คน

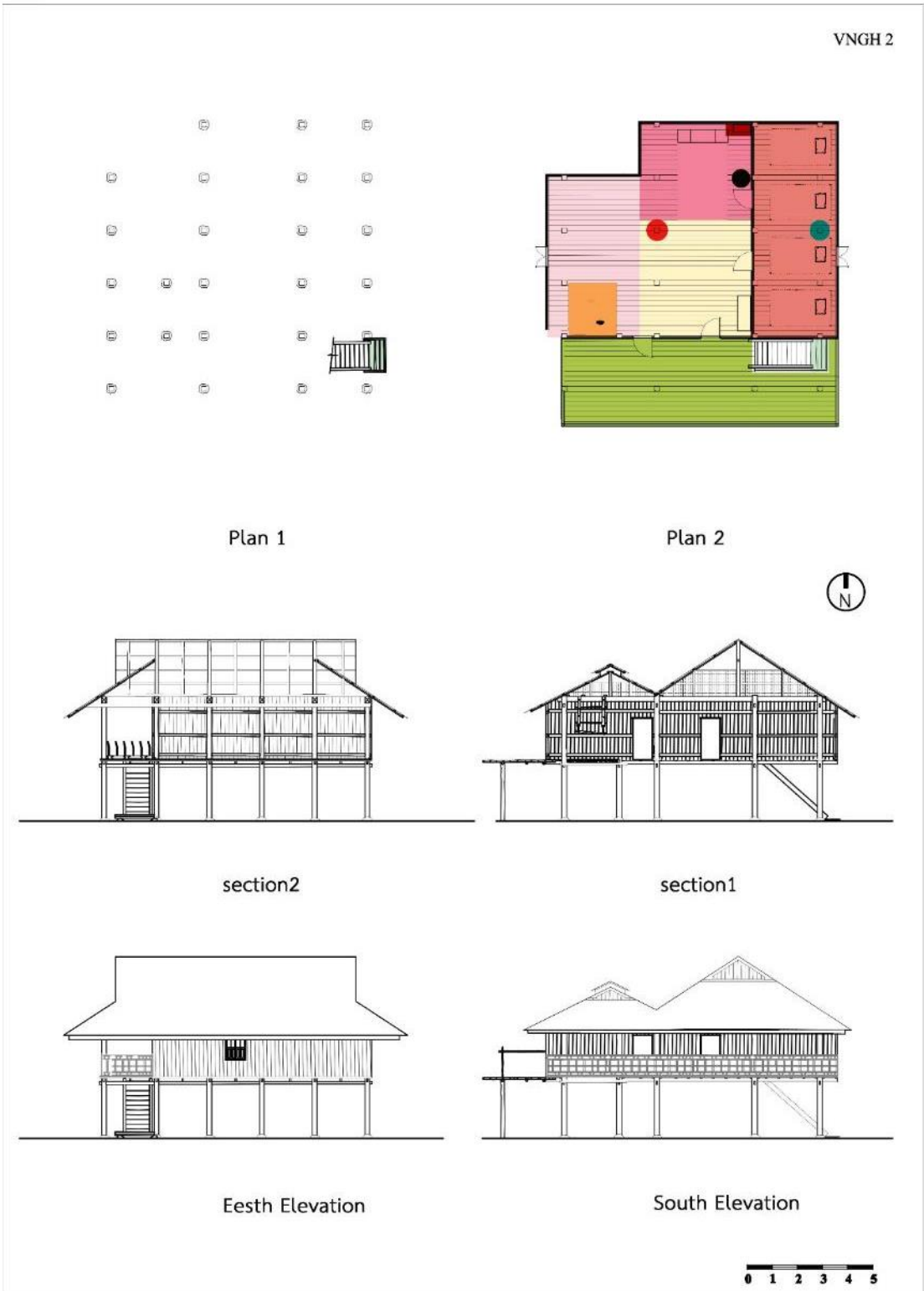
เจ้าของบ้าน: ท้าวเวียงแก้ว อายุ: 28 ปี

อาชีพ: ทำนา

เรือนเลขที่: 11 หน่วย: 01 บ้านงายเหนือ

รายได้ต่อปี: 100,000 - 160,000 บาท

กรณีศึกษาที่ 3: เรือนแม่จันทอน

รหัสเรือน: VNGH 3

อายุเรือน: 24 ปี

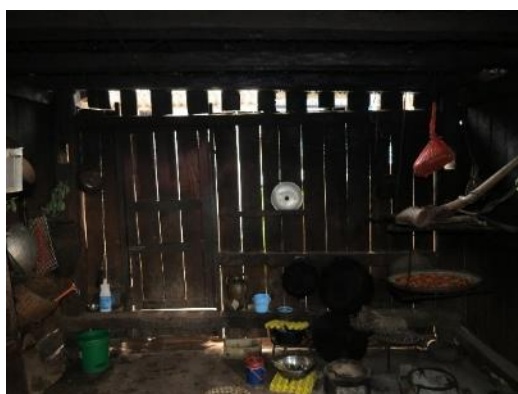
จำนวนผู้อาศัย: 8 คน

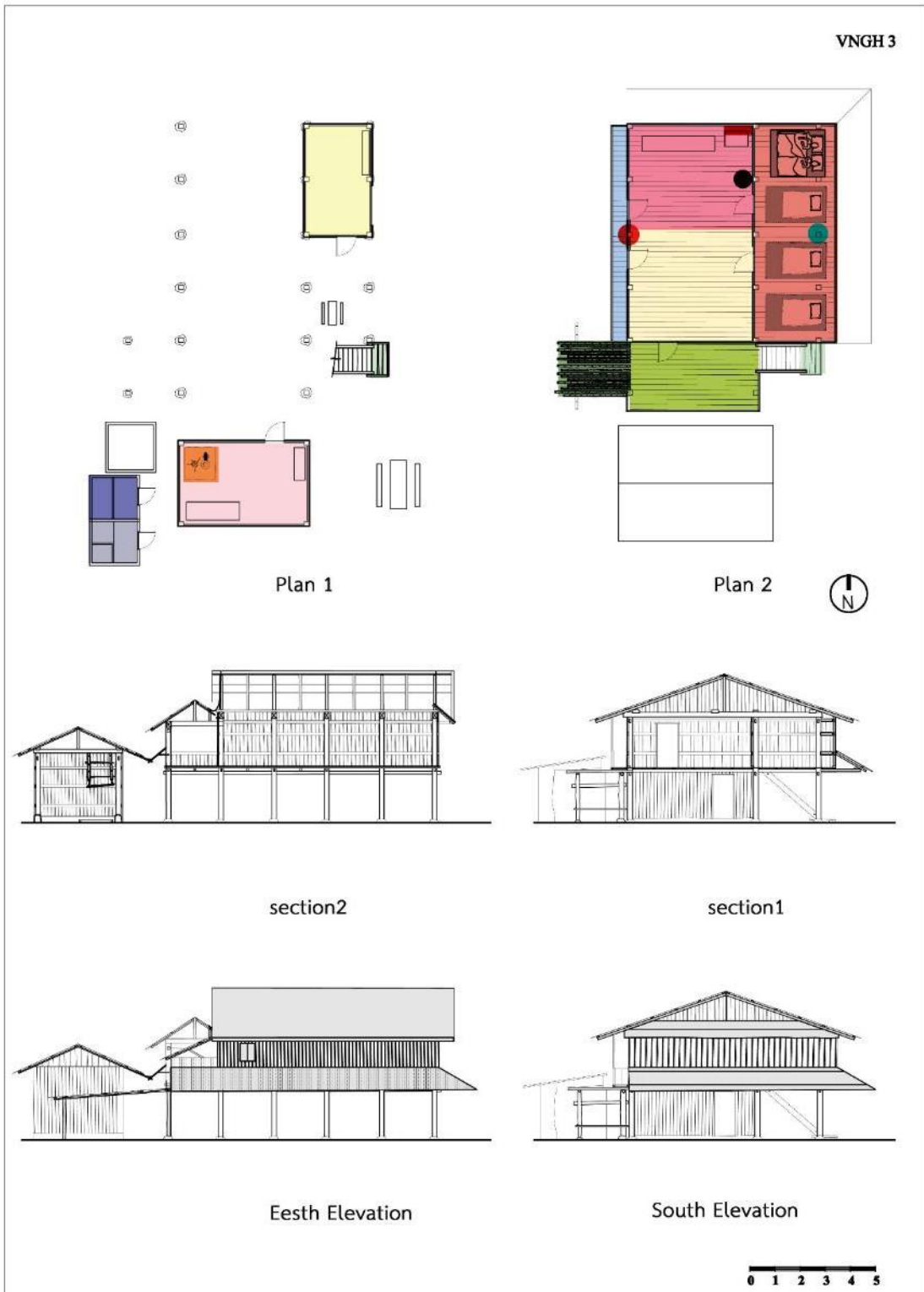
เจ้าของบ้าน: แม่จันทอน อายุ: 47 ปี

อาชีพ: ทำนา

เรือนเลขที่: 17 หน่วย: 02 บ้านงายเหนือ

รายได้ต่อปี: 80,000 - 120,000 บาท

กรณีศึกษาที่ 4: เรือนพ่อแสงคำ

รหัสเรือน: VNGH 4

อายุเรือน: 08 ปี

จำนวนผู้อาศัย: 09 คน

เจ้าของบ้าน: พ่อแสงคำ อายุ: 53 ปี

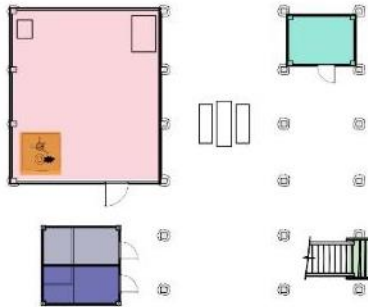
อาชีพ: ทำนา

เรือนเลขที่: 25 หน่วย: 02 บ้านงายเหนือ

รายได้ต่อปี: 80,000 -120,000 บาท

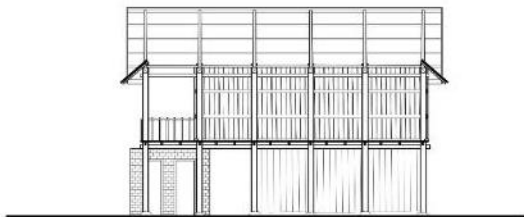
VNGH 4

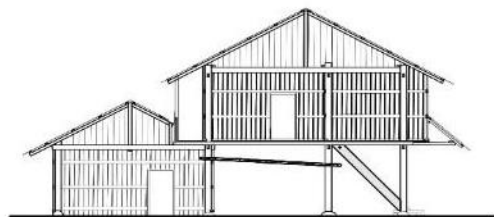
Plan 1

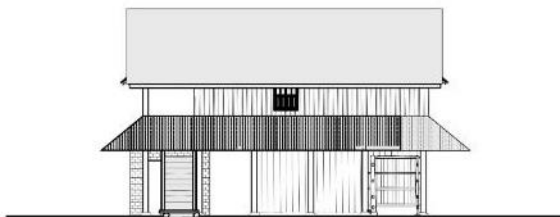
Plan 2

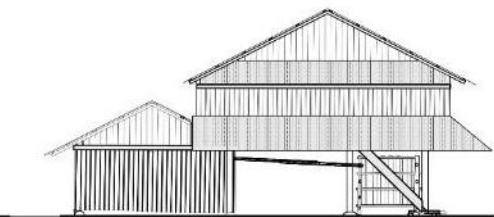
section2

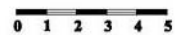
section1

Easth Elevation

South Elevation

กรณีศึกษาที่ 5: เรือนพ่อไหมจอม

รหัสเรือน: VNGH 5 old

อายุเรือน: 60 ปี

จำนวนผู้อาศัย: 4 คน

เจ้าของบ้าน: พ่อไหมจอม อายุ: 67 ปี

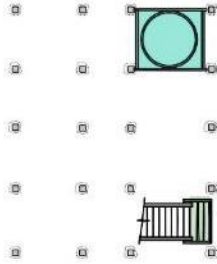
อาชีพ: ทำนา

เรือนเลขที่: 24 หน่วย: 02 บ้านงายเหนือ

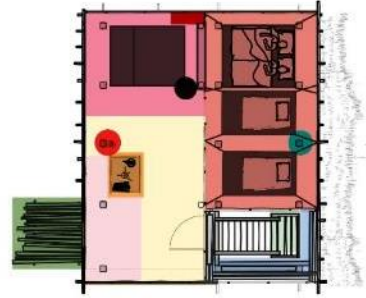
รายได้ต่อปี: 60,000 - 100,000 บาท

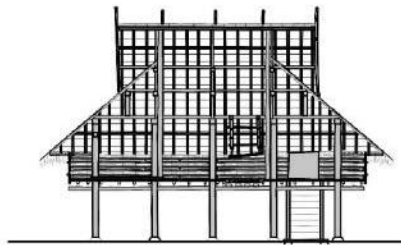
VNGH 5 OLD

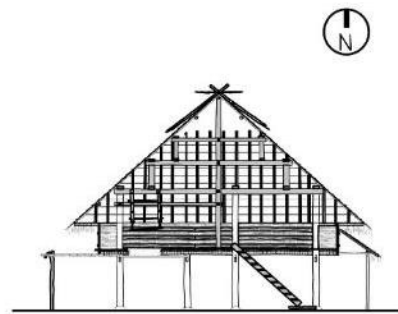
Plan 1

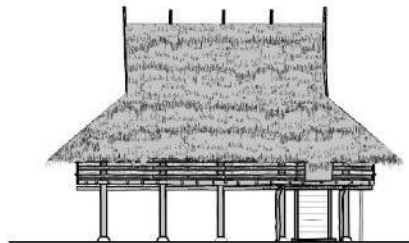
Plan 2

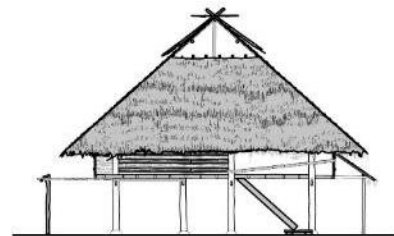
section2

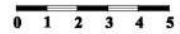
section1

Eesth Elevation

South Elevation

กรณีศึกษาที่ 6: เรือนท้าวไชยะเกด

รหัสเรือน: VNGH 5

อายุเรือน: 01 ปี

จำนวนผู้อาศัย: 7 คน

เจ้าของบ้าน: ท้าว ต้อย อายุ: 27 ปี

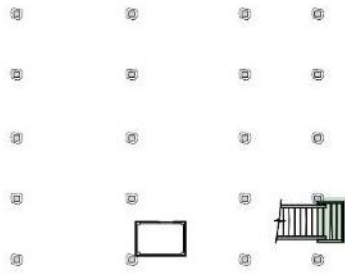
อาชีพ: ครู

เรือนเลขที่: 26 หน่วย: 03 บ้านงายเหนือ

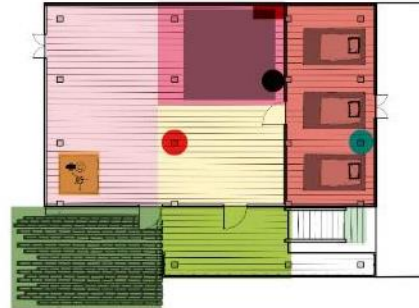
รายได้ต่อปี: 200,000 - 300,000 บาท

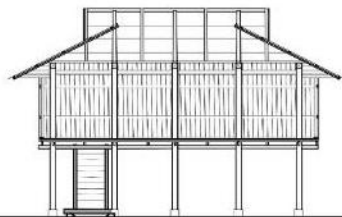
VNGH 5

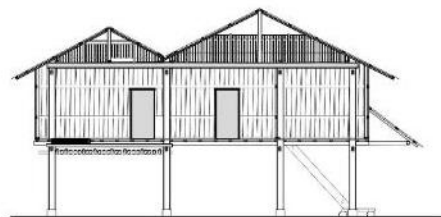
Plan 1

Plan 2

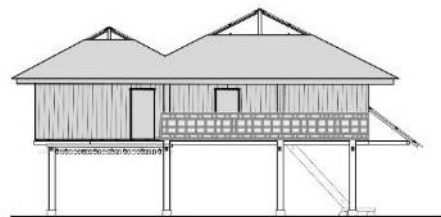
section2

section1

East Elevation

South Elevation

กรณีศึกษาที่ 7: เรือนพ่อจอมสี

รหัสเรือน: VNGH6

อายุเรือน: 18 ปี

จำนวนผู้อาศัย: 9 คน

เจ้าของบ้าน: พ่อจอมสีอายุ: 76 ปี

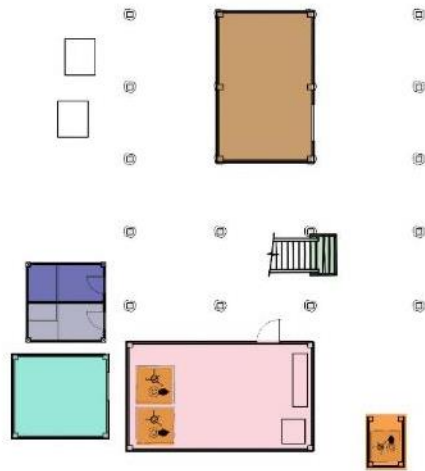
อาชีพ: ทำนาปลูกหมากแห้ง ปลูกกล้วย (2500ต้น)

เรือนเลขที่: 02 หน่วย: 01 บ้านงายเหนือ

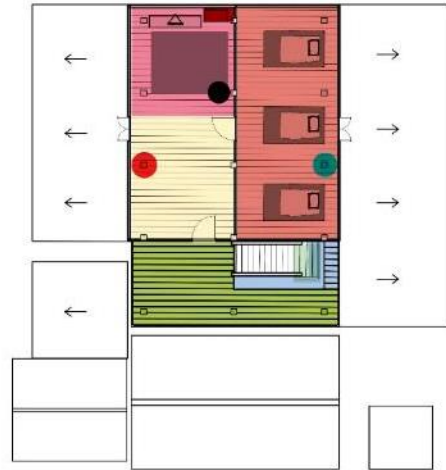
รายได้ต่อปี: 400,000 - 450,000 บาท

VNGH 6

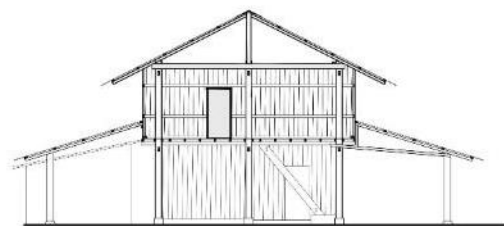
Plan 1

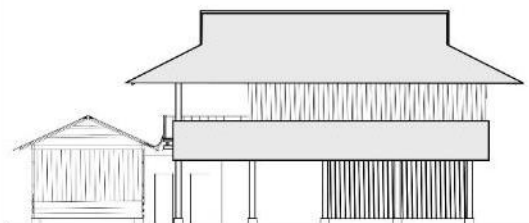
Plan 2

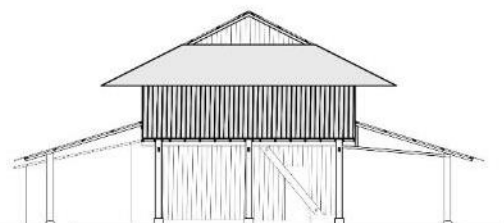
section2

section1

Eesth Elevation

South Elevation

กรณีศึกษาที่ 8: เรือนทำวแกน

รหัสเรือน: VNGH 7

อายุเรือน: 17 ปี

จำนวนผู้อาศัย: 04 คน

เจ้าของบ้าน: ทำวแกน อายุ: 33 ปี

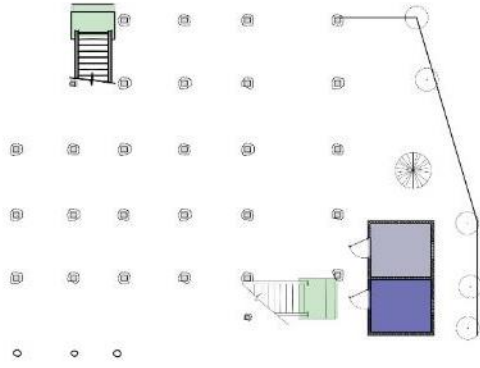
อาชีพ: ทำนา

เรือนเลขที่: หน่วย: บ้านงายเหนือ

รายได้ต่อปี: 70,000 - 100,000 บาท

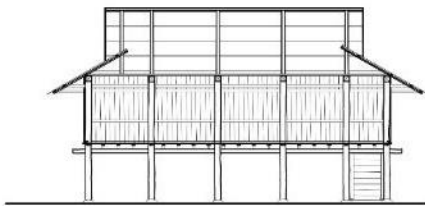
VNGH 7

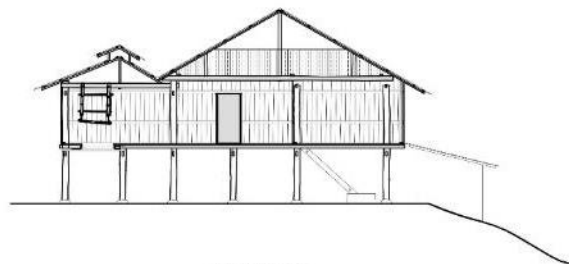
Plan 1

Plan 2

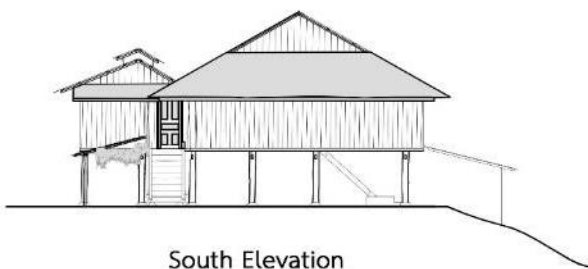
section2

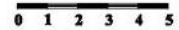
section1

East Elevation

South Elevation

กรณีศึกษาที่ 9: เรือนท้าวแก่น

รหัสเรือน: VNGH 8

อายุเรือน: 17 ปี

จำนวนผู้อาศัย: 04 คน

เจ้าของบ้าน: ท้าวแก่น อายุ: 33 ปี

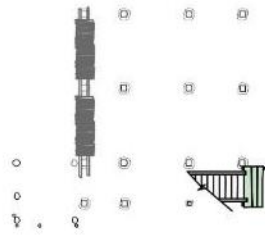
อาชีพ: ทำนา

เรือนเลขที่: หน่วย: บ้านงายเหนือ

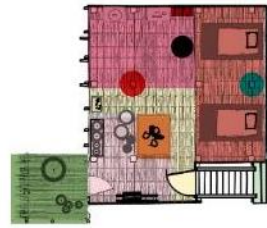
รายได้ต่อปี: 70,000 - 100,000 บาท

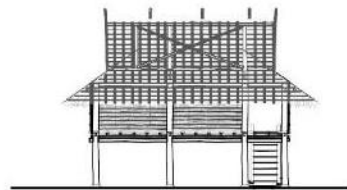
VNGH 8

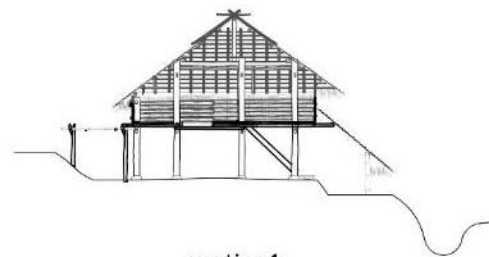
Plan 1

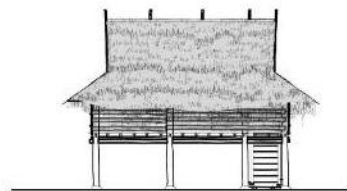
Plan 2

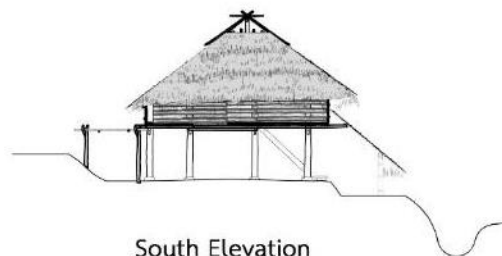
section2

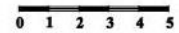
section1

East Elevation

South Elevation

กรณีศึกษาที่ 10: เรือนแม่เฒ่าช่อ

รหัสเรือน: VNGH 9

อายุเรือน: 90 ปี

จำนวนผู้อาศัย: 04 คน

เจ้าของบ้าน: แม่เฒ่าช่ออายุ: 90 ปี

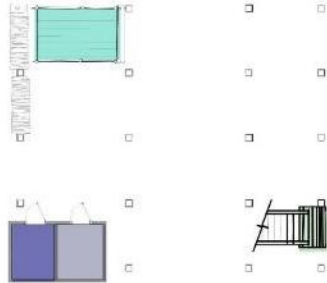
อาชีพ: ทำนา ปลูกหมากแห้ง ปลูกกล้วย

เรือนเลขที่: หน่วย: บ้านงายเหนือ

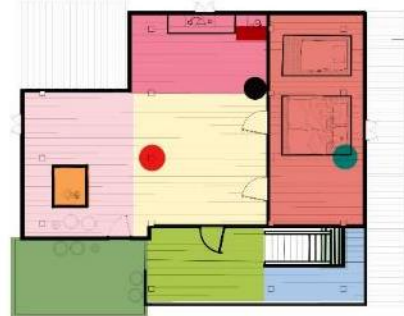
รายได้ต่อปี: 100,000 - 180,000 บาท

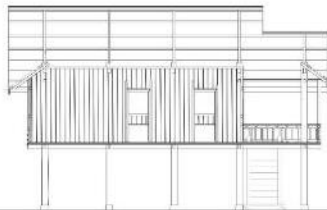
VNGH 9

Plan 1

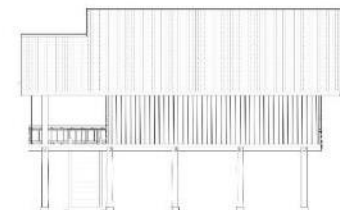
Plan 2

section2

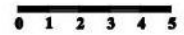
section1

Eesth Elevation

South Elevation

กรณีศึกษาที่ 11: เรือนพ่อจ้ง

รหัสเรือน: VNGH 10

อายุเรือน: 10 ปี

จำนวนผู้อาศัย: 05 คน

เจ้าของบ้าน: พ่อจ้ง อายุ: 59 ปี

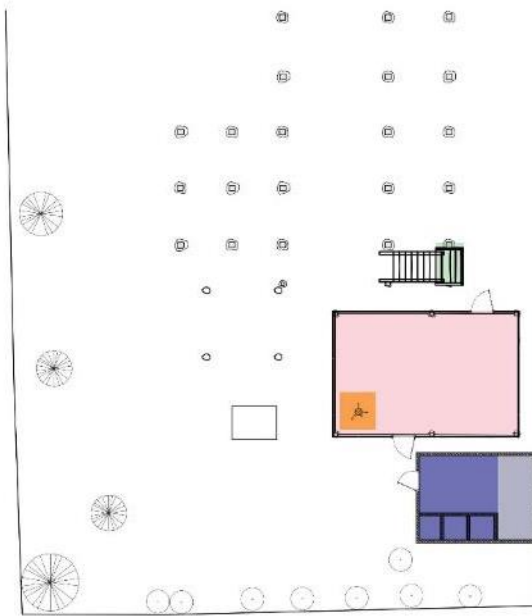
อาชีพ: ทำนา ปลูกหมากแห้ง ปลูกกล้วย

เรือนเลขที่: 02 หน่วย: 01 บ้านงายเหนือ

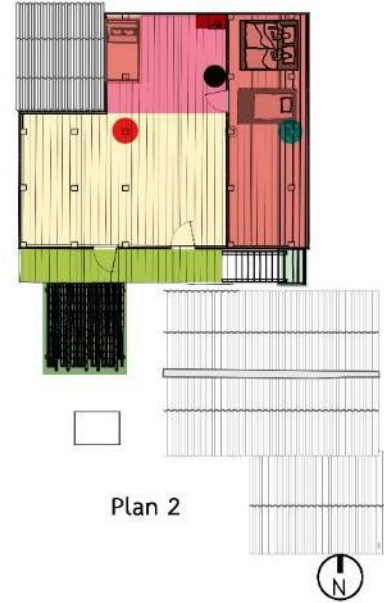
รายได้ต่อปี: 300,000 - 400,000 บาท

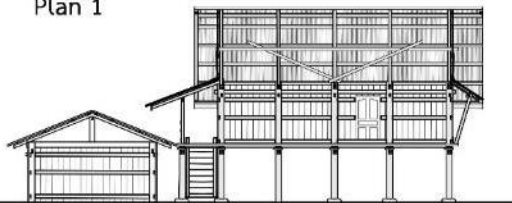
VNGH 10

Plan 1

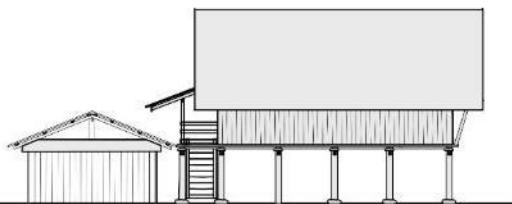
Plan 2

section2

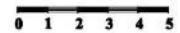
section1

Eesth Elevation

South Elevation

กรณีศึกษาที่ 12: เรือนพ่อลวด

รหัสเรือน: VNGH 11old

อายุเรือน: 26 ปี

จำนวนผู้อาศัย: 07 คน

เจ้าของบ้าน: พ่อลวด อายุ: 59 ปี

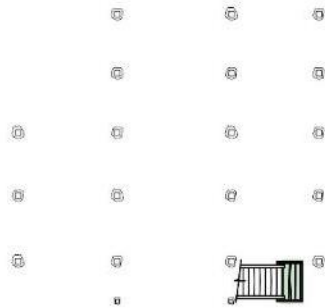
อาชีพ: ทำนา ปลูกหมากแห้ง ปลูกกล้วย

เรือนเลขที่: 40 หน่วย: 03 บ้านงายเหนือ

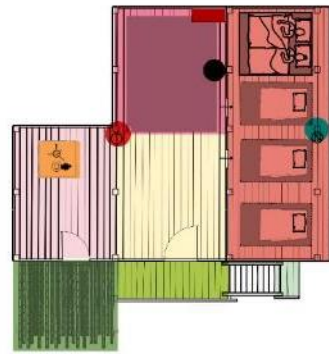
รายได้ต่อปี: 400,000 - 500,000 บาท

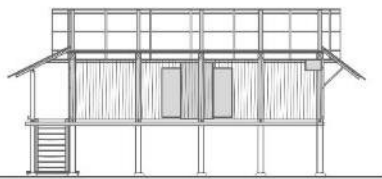
VNGH 11

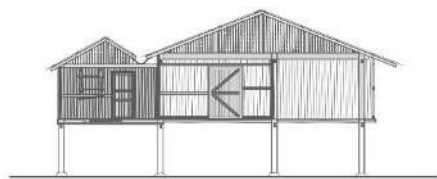
Plan 1

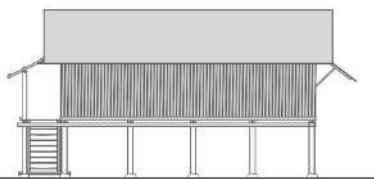
Plan 2

section2

section1

Eesth Elevation

South Elevation

กรณีศึกษาที่ 13: เรือนฟอลอด

รหัสเรือน: VNGH 11

อายุเรือน: 1 ปี

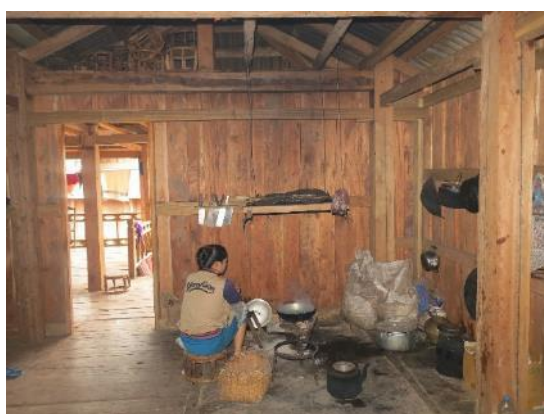
จำนวนผู้อาศัย: 07 คน

เจ้าของบ้าน: ฟอลอดอายุ: 59 ปี

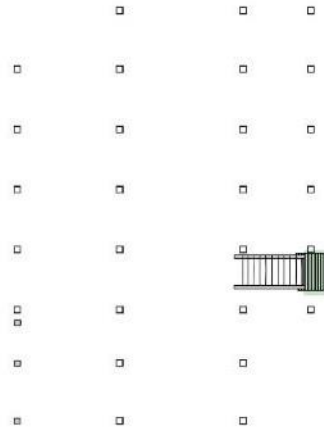
อาชีพ: ทำนา ปลูกหมากแห้ง ปลูกกล้วย

เรือนเลขที่: 40 หน่วย: 03 บ้านงายเหนือ

รายได้ต่อปี: 400,000 -500,000 บาท

VNGH 11

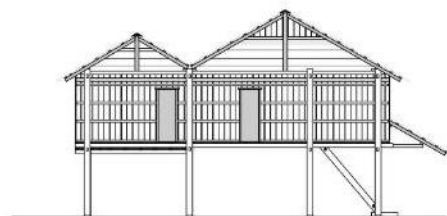
Plan 1

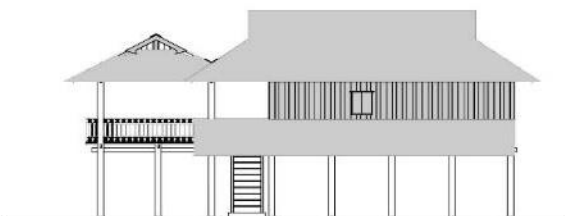
Plan 2

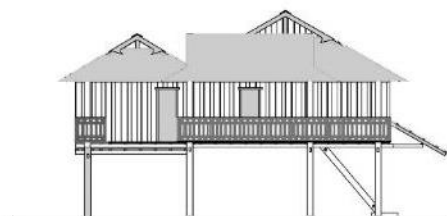
section2

section1

Eesth Elevation

South Elevation

กรณีศึกษาที่14: เรือนพ่อขุนแสง

รหัสเรือน: VNGH12

อายุเรือน: 18 ปี

จำนวนผู้อาศัย: 07 คน

เจ้าของบ้าน: พ่อขุนแสง อายุ: 54 ปี

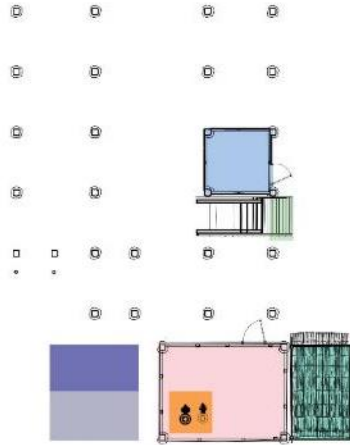
อาชีพ: ทำนา ปลูกหมากแห้ง ปลูกกล้วย

เรือนเลขที่: 02 หน่วย: 01 บ้านงายเหนือ

รายได้ต่อปี: 200,000 - 300,000 บาท

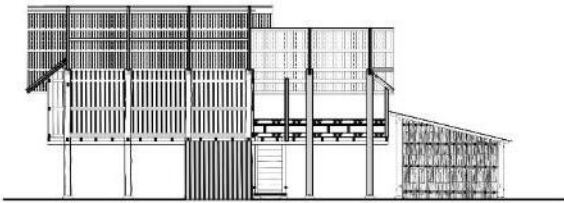
VNGH 12

Plan 1

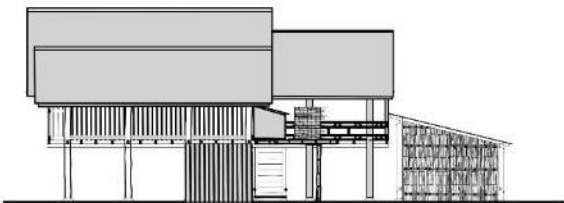
Plan 2

section2

section1

Eesth Elevation

South Elevation

กรณีศึกษาที่ 15: เรือนท้าวแอน

รหัสเรือน: VNGH 13

อายุเรือน: 10 ปี

จำนวนผู้อาศัย: 04 คน

เจ้าของบ้าน: ท้าวแอน อายุ: 40 ปี

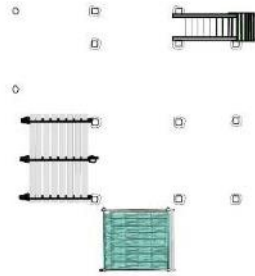
อาชีพ: ทำนา

เรือนเลขที่: 39 หน่วย: 03 บ้านงายเหนือ

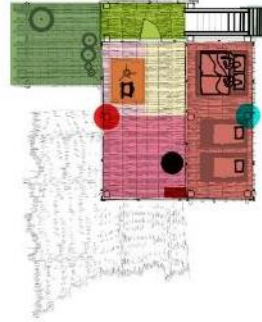
รายได้ต่อปี: 100,000 -120,000 บาท

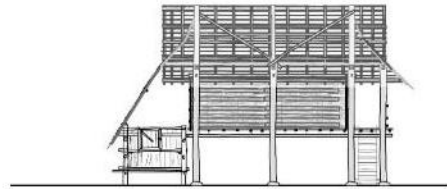
VNGH 13

Plan 1

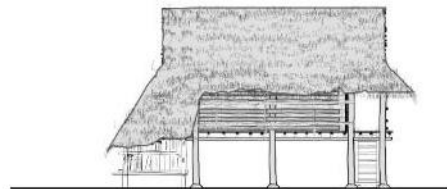
Plan 2

section2

section1

Easth Elevation

South Elevation

กรณีศึกษาที่ 16: เรือนแม่สา

รหัสเรือน: VNGH 14

อายุเรือน: 42 ปี

จำนวนผู้อาศัย: 05 คน

เจ้าของบ้าน: แม่สา อายุ: 65 ปี

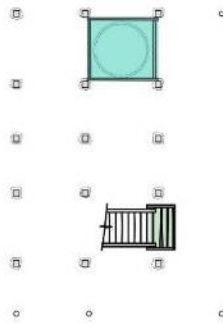
อาชีพ: ทำนา

เรือนเลขที่: 28 หน่วย: 02 บ้านงายเหนือ

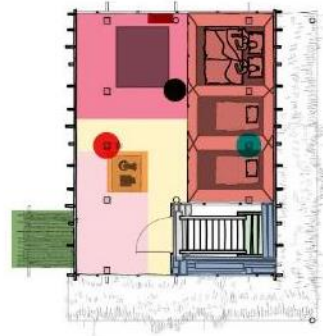
รายได้ต่อปี: 80,000 - 100,000 บาท

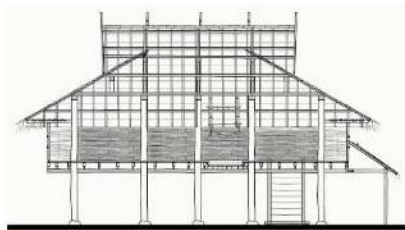
VNGH 14

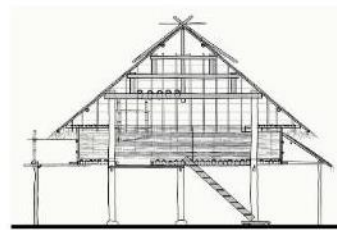
Plan 1

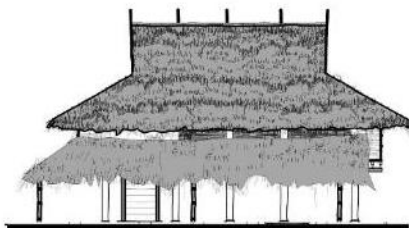
Plan 2

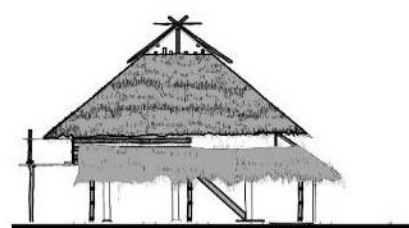
section2

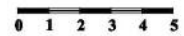
section1

Eesth Elevation

South Elevation

กรณีศึกษาที่ 17: เรือนพ่อหมอ

รหัสเรือน: VNGH 15

อายุเรือน: 11 ปี

จำนวนผู้อาศัย: 09 คน

เจ้าของบ้าน: พ่อหมอประจำบ้าน อายุ:69ปี

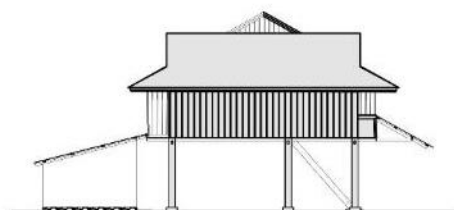
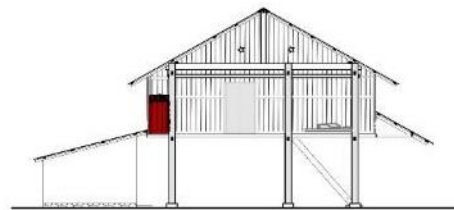
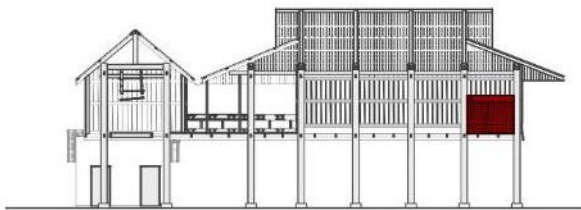
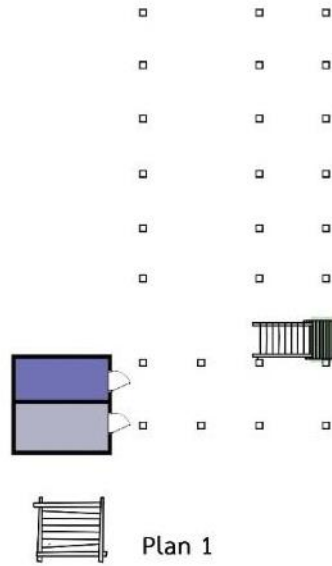
อาชีพ: ทำนา ปลูกหมากแห้ง ปลูกกล้วย

เรือนเลขที่: 02 หน่วย: 01 บ้านงายเหนือ

รายได้ต่อปี: 300,000 - 400,000 บาท

VNGH 15

กรณีศึกษาที่ 18: เรือนพ่อใหม่ตาน

รหัสเรือน: VNGH16

อายุเรือน: 25 ปี

จำนวนผู้อาศัย: 03 คน

เจ้าของบ้าน: พ่อใหม่ตาน อายุ: 29 ปี

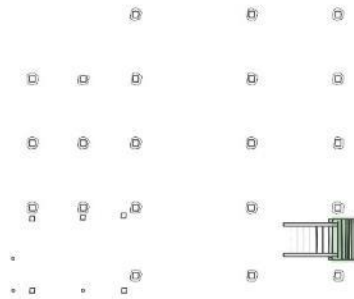
อาชีพ: ทำนา

เรือนเลขที่: 21 หน่วย: 02 บ้านงายเหนือ

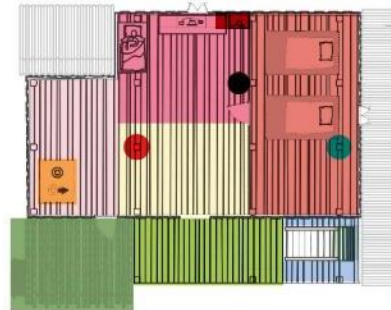
รายได้ต่อปี: 150,000 -250,000 บาท

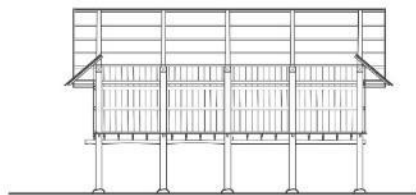
VNGH 16

Plan 1

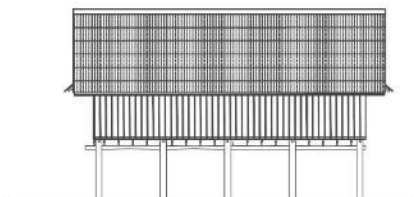
Plan 2

section2

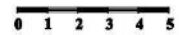
section1

East Elevation

South Elevation

กรณีศึกษาที่ 19: เรือนพ่อสายคำ

รหัสเรือน: VNGH 17

อายุเรือน: 10 ปี

จำนวนผู้อาศัย: 07 คน

เจ้าของบ้าน: เรือนพ่อสายคำ อายุ: 29 ปี

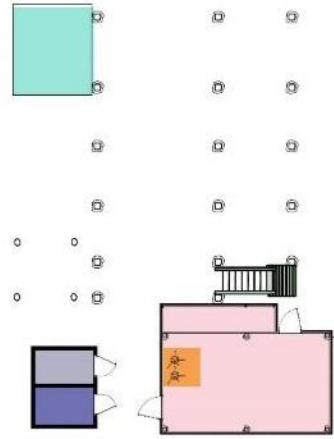
อาชีพ: ทำนา ปลุกหมากแห้ง

เรือนเลขที่: 18 หน่วย: 02 บ้านงายเหนือ

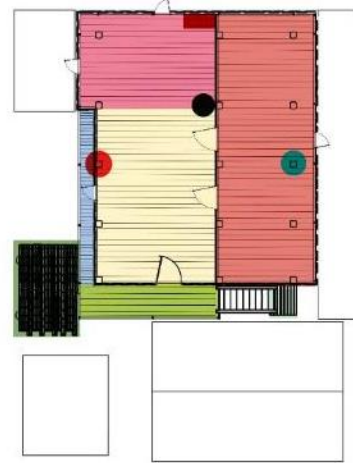
รายได้ต่อปี: 200,000 - 300,000 บาท

VNGH 17

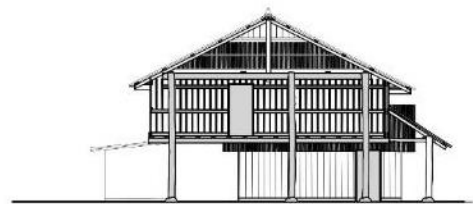
Plan 1

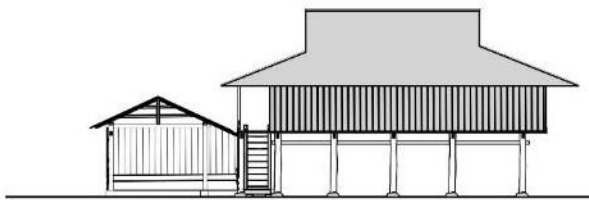
Plan 2

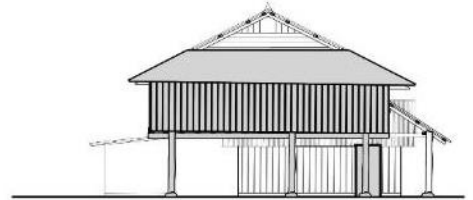
section2

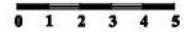
section1

East Elevation

South Elevation

กรณีศึกษาที่ 20: เรือนพ่ออุ่นจั่ง

รหัสเรือน: VNGH 18

อายุเรือน: 25 ปี

จำนวนผู้อาศัย: 05 คน

เจ้าของบ้าน: พ่ออุ่นจั่ง อายุ: 52 ปี

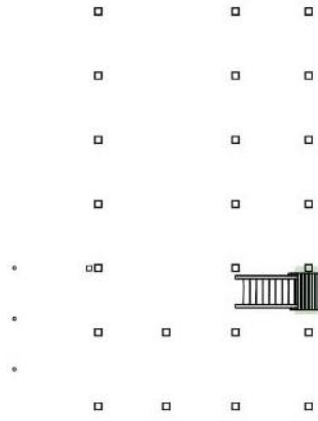
อาชีพ: นายช่างสร้างบ้าน

เรือนเลขที่: 09 หน่วย: 01 บ้านงายเหนือ

รายได้ต่อปี: 400,000 - 450,000 บาท

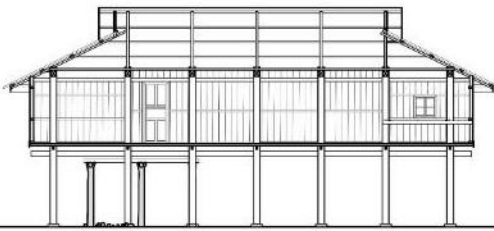
VNGH 18

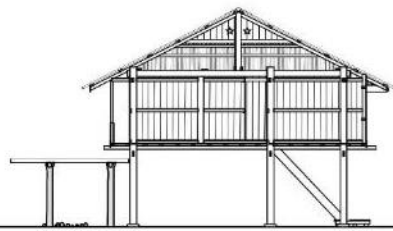
Plan 1

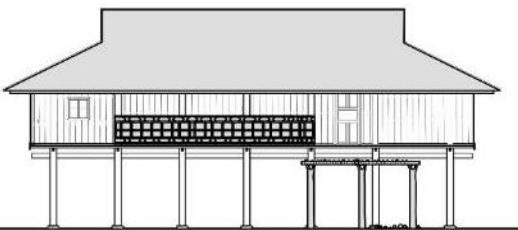
Plan 2

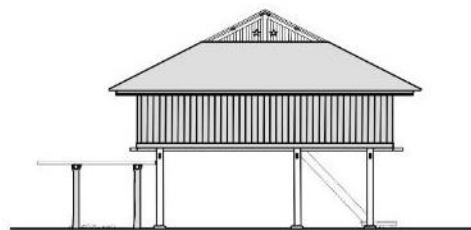
section2

section1

East Elevation

South Elevation

กรณีศึกษาที่ 21: เรือนพ่อใหม่สิง

รหัสเรือน: VNGH 19

อายุเรือน: 13 ปี

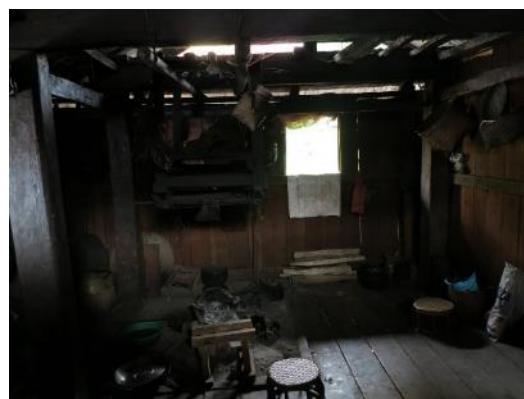
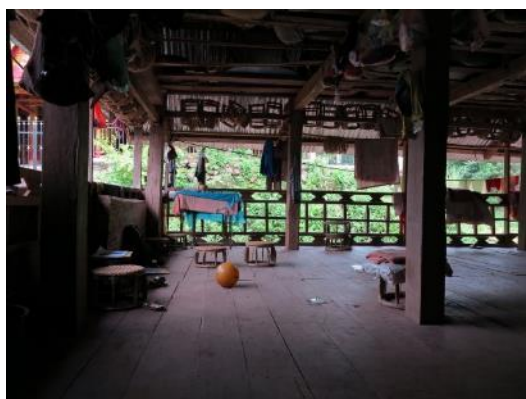
จำนวนผู้อาศัย: 12 คน

เจ้าของบ้าน: พ่อใหม่สิง อายุ: 64 ปี

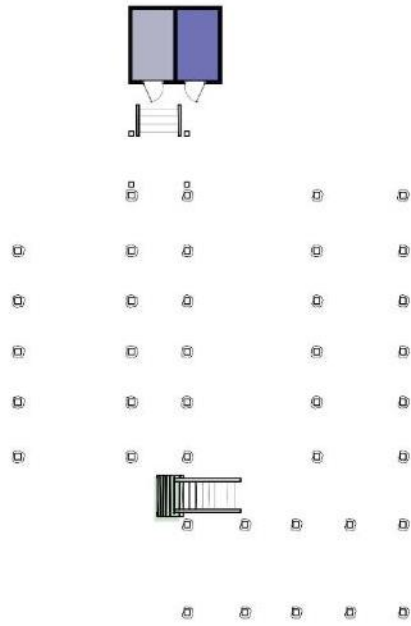
อาชีพ: ผู้ใหญ่บ้านเก่า

เรือนเลขที่: 98 หน่วย: 07 บ้านงายเหนือ

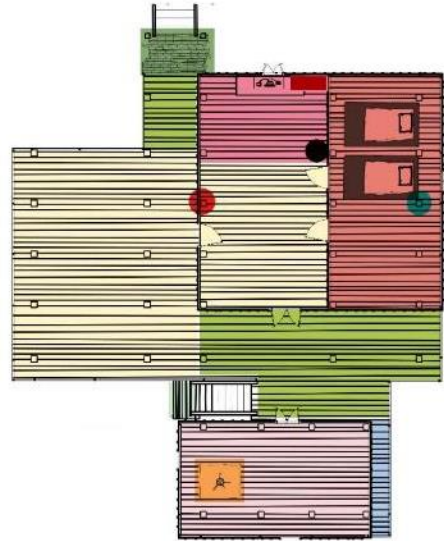
รายได้ต่อปี: 500,000 - 600,000 บาท

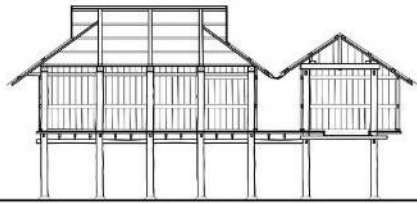
VNGH 19

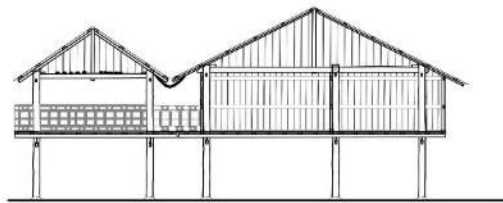
Plan 1

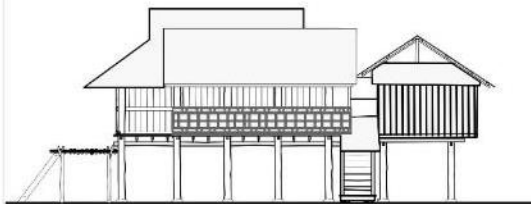
Plan 2

section2

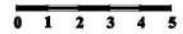
section1

East Elevation

South Elevation

กรณีศึกษาที่: 22: เรือนท้าวคำฟุ้ง

รหัสเรือน: VNGH 20

อายุเรือน: 10 ปี

จำนวนผู้อาศัย: 06 คน

เจ้าของบ้าน: ท้าวคำฟุ้ง อายุ: 35 ปี

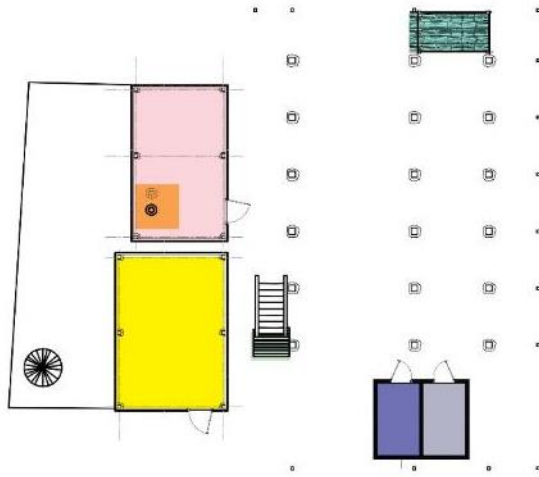
อาชีพ: ทำนา ปลูกหมากแห้ง

เรือนเลขที่: 96 หน่วย: 07 บ้านงายเหนือ

รายได้ต่อปี: 200,000 - 300,000 บาท

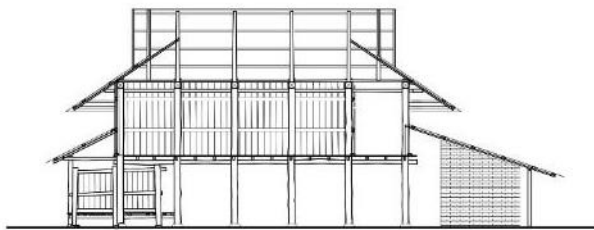
VNGH 20

Plan 1

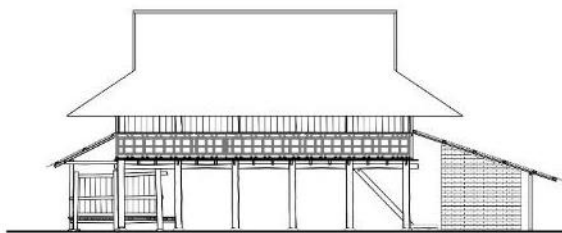
Plan 2

section2

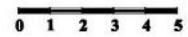
section1

East Elevation

South Elevation

กรณีศึกษาที่ 23: เรือนพ่อตาน

รหัสเรือน: VNGH 21

อายุเรือน: 10 ปี

จำนวนผู้อาศัย: 09 คน

เจ้าของบ้าน: พ่อตาน อายุ: 54 ปี

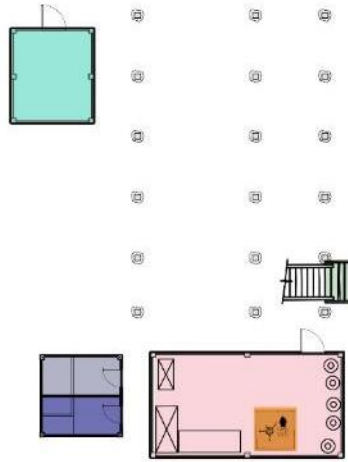
อาชีพ: พ่อทำนา ลูกขาย: พนักงานราชการครู

เรือนเลขที่: 81 หน่วย: 06 บ้านงายเหนือ

รายได้ต่อปี: 400,000 - 500,000 บาท

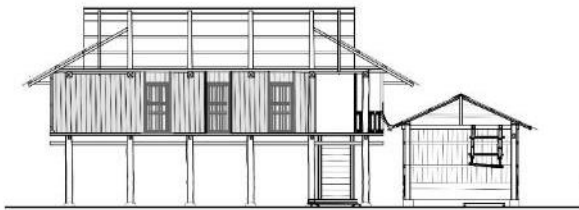
VNGH 21

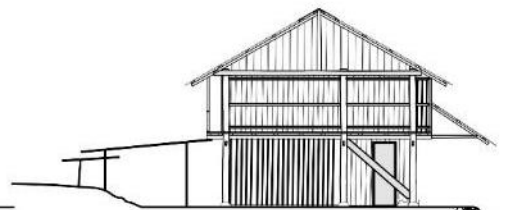
Plan 1

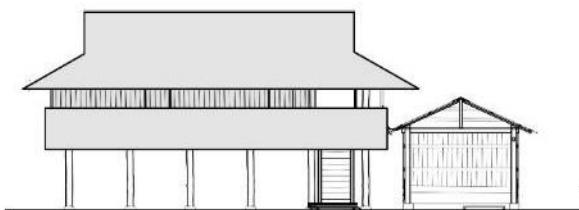
Plan 2

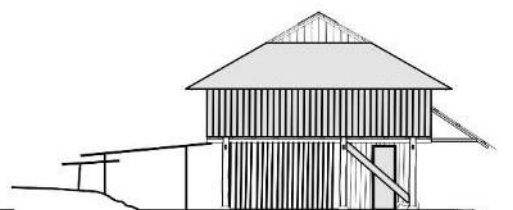
section2

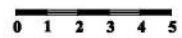
section1

East Elevation

South Elevation

กรณีศึกษาที่ 24: เรือนพ่อชั้น

รหัสเรือน: VNGH 22

อายุเรือน: 42 ปี

จำนวนผู้อาศัย: 08 คน

เจ้าของบ้าน: พ่อชั้น อายุ: 50 ปี

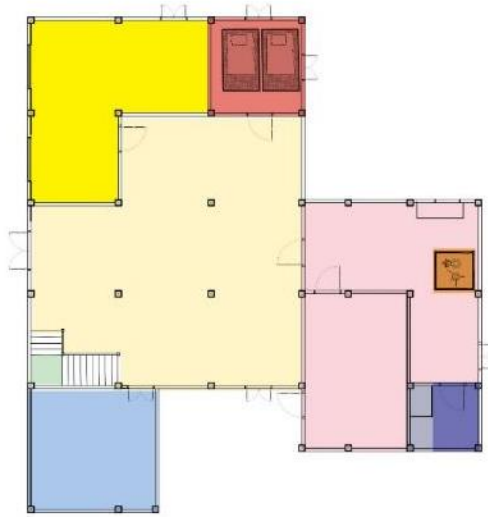
อาชีพ: พนักงานราชการ

เรือนเลขที่: 68 หน่วย: 05 บ้านงายเหนือ

รายได้ต่อปี: 700,000 - 800,000 บาท

VNGH 22

Plan 1

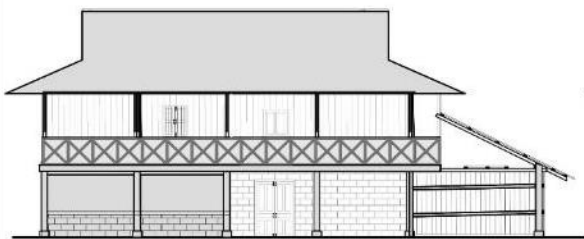
Plan 2

section2

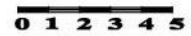
section1

East Elevation

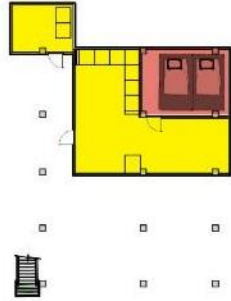
South Elevation

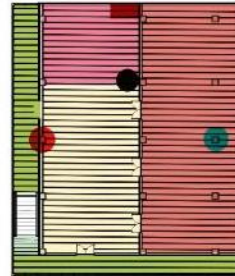
กรณีศึกษาที่ 25: เรือนพ่อไหมก้อน
รหัสเรือน: VNGH 23
อายุเรือน: 12 ปี
จำนวนผู้อาศัย: 06 คน
เจ้าของบ้าน: พ่อไหมก้อน อายุ: 55ปี
อาชีพ: พนักงานราชการ
เรือนเลขที่: 02 หน่วย: 01 บ้านงายเหนือ
รายได้ต่อปี: 600,000 - 700,000 บาท

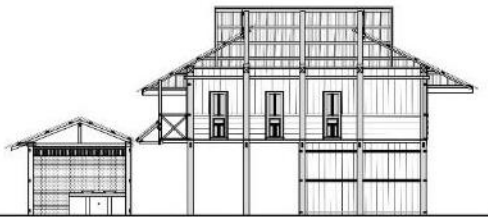
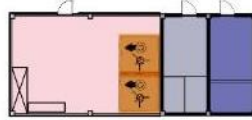
VNGH 23

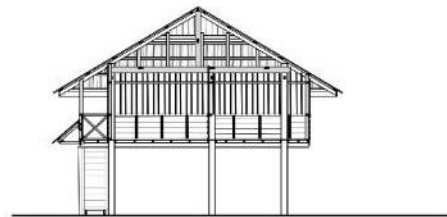
Plan 1

Plan 2

section2

section1

Eesth Elevation

South Elevation

กรณีศึกษาที่ 26: เรือนพ่อทะวี

รหัสเรือน: VNGH 24

อายุเรือน: 06 ปี

จำนวนผู้อาศัย: 04 คน

เจ้าของบ้าน: พ่อทะวี อายุ:54ปี

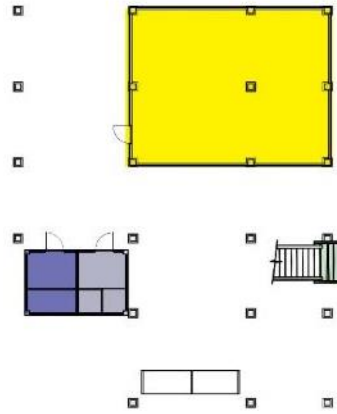
อาชีพ: พนักงานราชการ

เรือนเลขที่: 54 หน่วย: 04 บ้านงายเหนือ

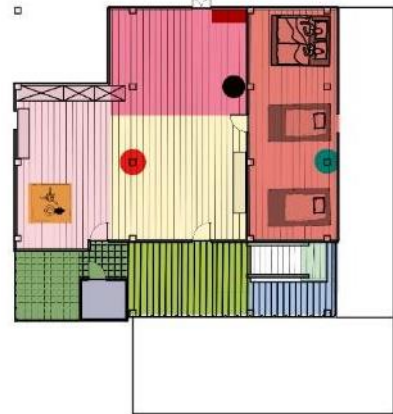
รายได้ต่อปี: 600,000 - 700,000 บาท

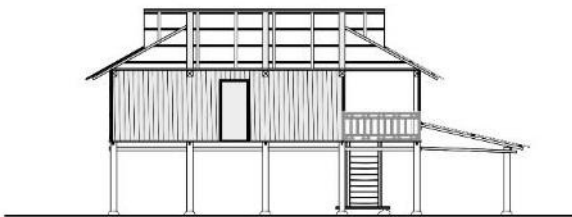
VNGH 24

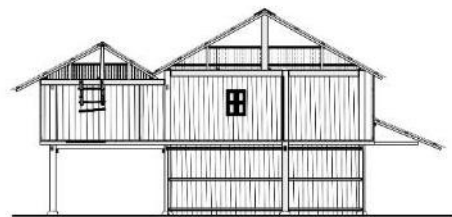
Plan 1

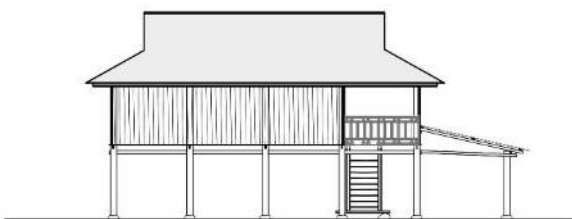
Plan 2

section2

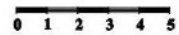
section1

East Elevation

South Elevation

กรณีศึกษาที่ 27: เรือนแม่อ่อน(แม่ต๋นัง)

รหัสเรือน: VNGH 25 NEW

อายุเรือน: 01 ปี

จำนวนผู้อาศัย: 09 คน

เจ้าของบ้าน: เรือนแม่อ่อน อายุ: 63ปี

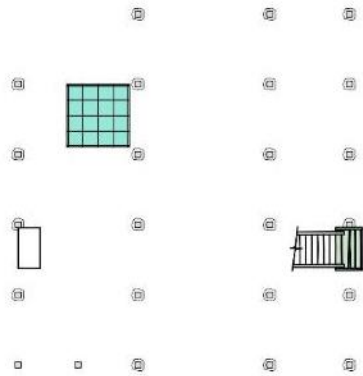
อาชีพ: ทำนา

เรือนเลขที่: 50 หน่วย: 04 บ้านงาย

รายได้ต่อปี: 200,000 - 250,000 บาท

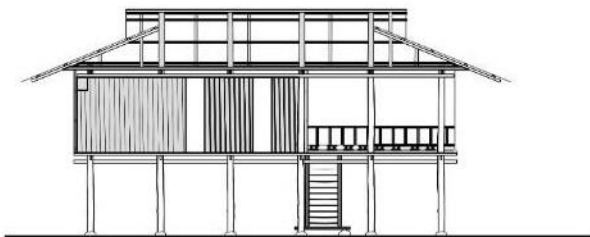
VNGH 25

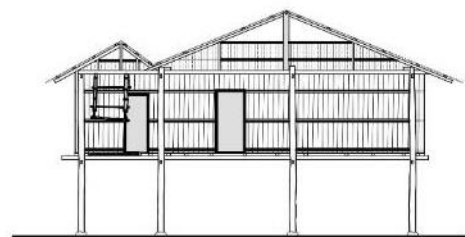
Plan 1

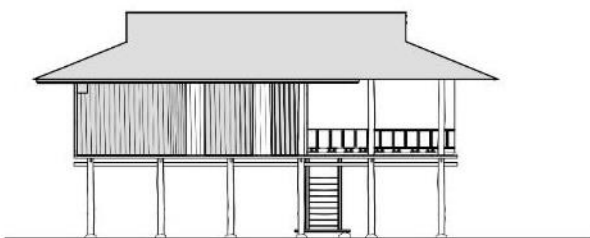
Plan 2

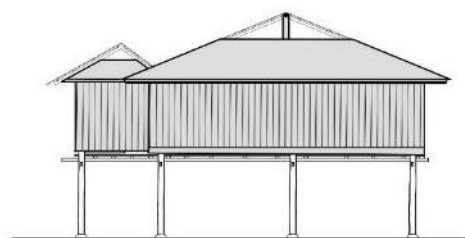
section2

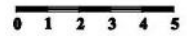
section1

East Elevation

South Elevation

กรณีศึกษาที่ 27: เรือนแม่อ่อน(แม่ต๋นัง)

รหัสเรือน: VNGH 25 OLD

อายุเรือน: 37 ปี

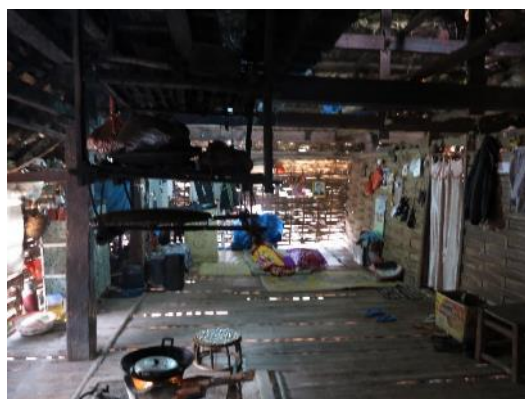
จำนวนผู้อาศัย: 09 คน

เจ้าของบ้าน: เรือนแม่อ่อน อายุ: 63ปี

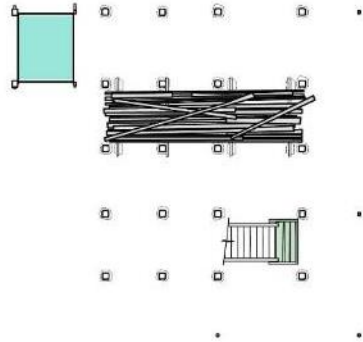
อาชีพ: ทำนา

เรือนเลขที่: 50 หน่วย: 04 บ้านงาย

รายได้ต่อปี: 200,000 - 250,000 บาท

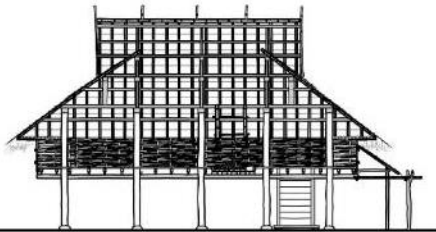
VNGH 25 OLD

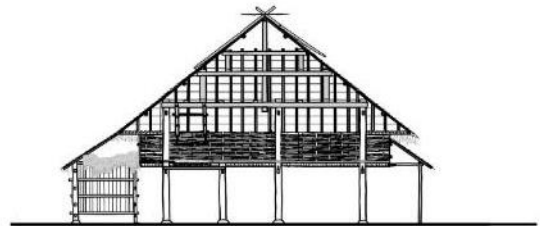
Plan 1

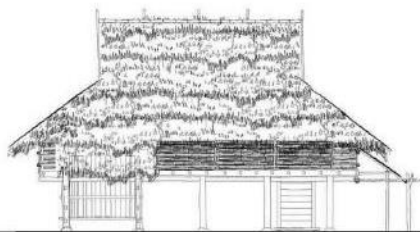
Plan 2

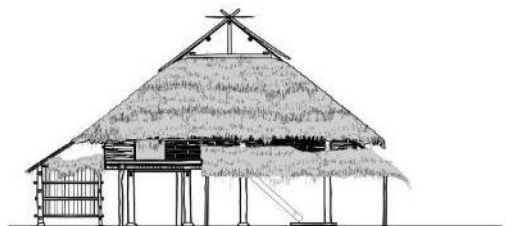
section2

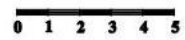
section1

East Elevation

South Elevation

กรณีศึกษาที่ 29: เรือนท้าวเวียงไช

รหัสเรือน: VNGH 26

อายุเรือน: 08 ปี

จำนวนผู้อาศัย: 04 คน

เจ้าของบ้าน: ท้าวเวียงไช อายุ: 29 ปี

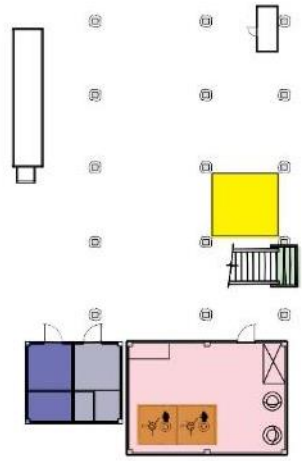
อาชีพ: พ่อค้าหมากแห้ง

เรือนเลขที่: 56 หน่วย: 04 บ้านงายเหนือ

รายได้ต่อปี: 400,000 - 500,000 บาท

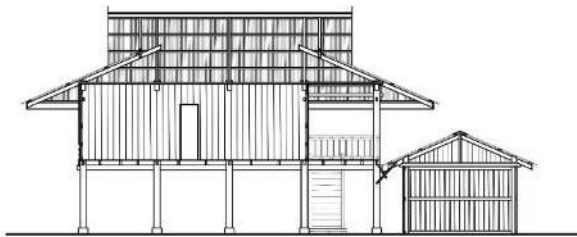
VNGH 26

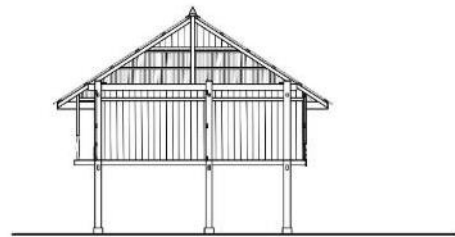
Plan 1

Plan 2

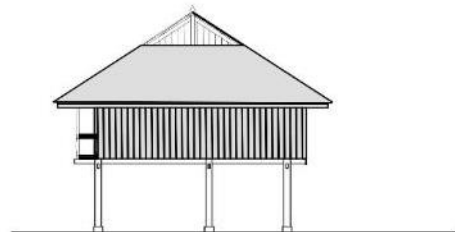
section2

section1

Eesth Elevation

South Elevation

กรณีศึกษาที่ 30: เรือนพ่อแสงดี

รหัสเรือน: VNGH 27

อายุเรือน: 15 ปี

จำนวนผู้อาศัย: 11คน

เจ้าของบ้าน: ท้าวต๋วย อายุ: 29ปี

อาชีพ: ทำนา ปลูกหมากแง่ง ปลูกกล้วย

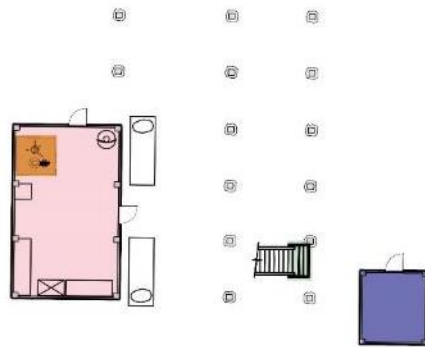
เรือนเลขที่: 70 หน่วย: 05 บ้านงายเหนือ

รายได้ต่อปี: 100,000 - 200,000 บาท

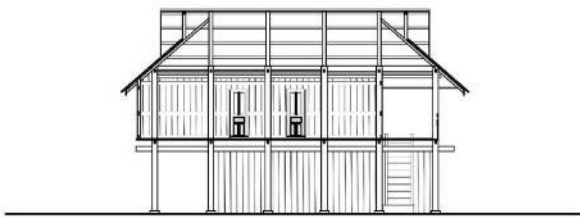
VNGH 27

Plan 1

Plan 2

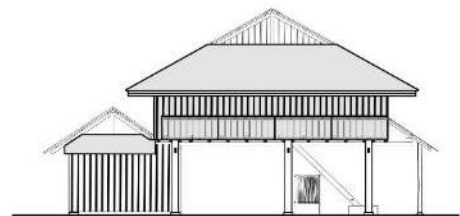
section2

section1

East Elevation

South Elevation

กรณีศึกษาที่ 31: เรือนพ่อทอง

รหัสเรือน: VNGH 28

อายุเรือน: 12 ปี

จำนวนผู้อาศัย: 08 คน

เจ้าของบ้าน: พ่อทอง อายุ: 50ปี

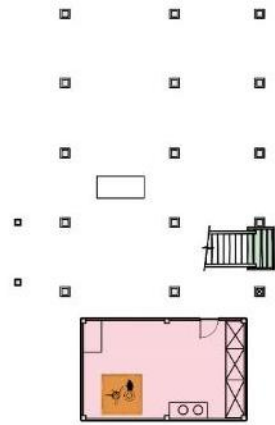
อาชีพ: ทำนา ปลุกหมากแห้ง

เรือนเลขที่: 72 หน่วย: 06 บ้านงายเหนือ

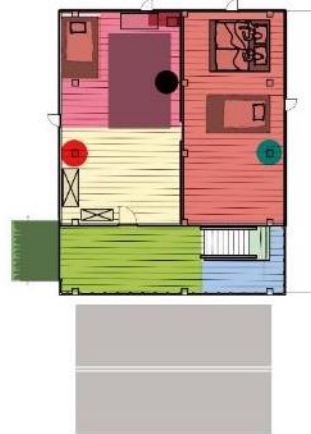
รายได้ต่อปี: 200,000 - 30,000 บาท

VNGH 28

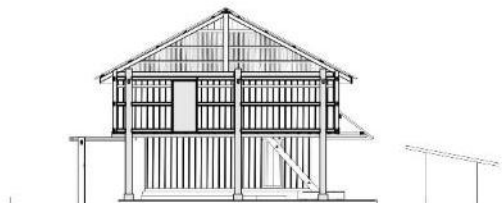
Plan 1

Plan 2

section2

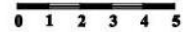
section1

Eesth Elevation

South Elevation

กรณีศึกษาที่ 32: เรือนพ่อขุนปัง

รหัสเรือน: VNGH 29

อายุเรือน: 05 ปี

จำนวนผู้อาศัย: 10 คน

เจ้าของบ้าน: พ่อขุนปัง อายุ: 40 ปี

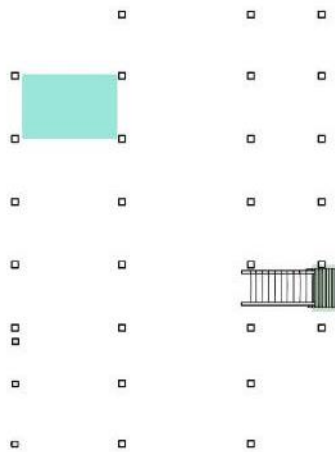
อาชีพ: ทำนา ปลูกหมากแห้ง ปลูกกล้วย

เรือนเลขที่: 83 หน่วย: 06 บ้านงายเหนือ

รายได้ต่อปี: 300,000 - 400,000 บาท

VNGH 29

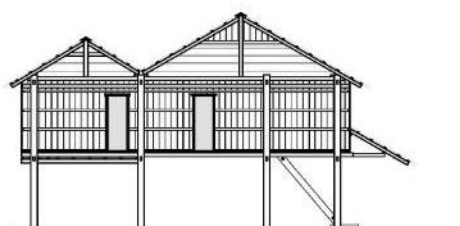
Plan 1

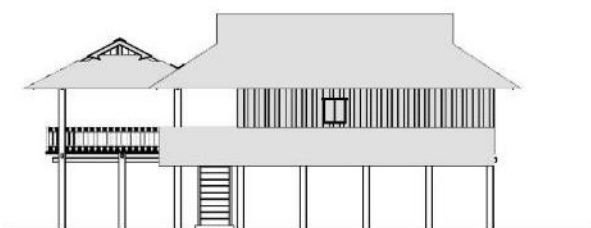
Plan 2

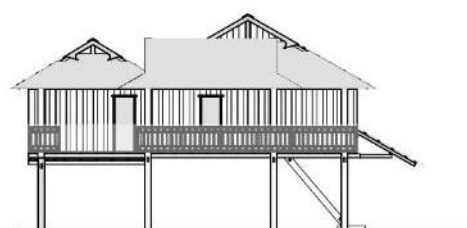
section2

section1

Eesth Elevation

South Elevation

กรณีศึกษาที่ 33: เรือนแม่รุ่ง

รหัสเรือน: VNGH 30

อายุเรือน: 40 ปี

จำนวนผู้อาศัย: 05 คน

เจ้าของบ้าน: แม่รุ่ง อายุ: 70 ปี

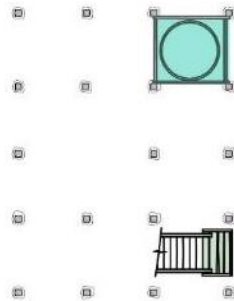
อาชีพ: ทำนา

เรือนเลขที่: 90 หน่วย: 07 บ้านงายเหนือ

รายได้ต่อปี: 100,000 - 120,000 บาท

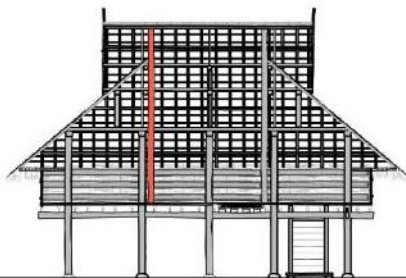
VNGH 30

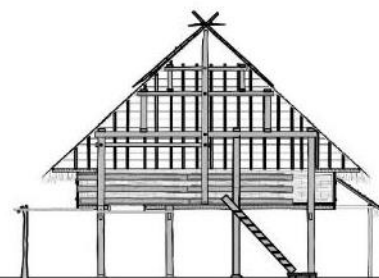
Plan 1

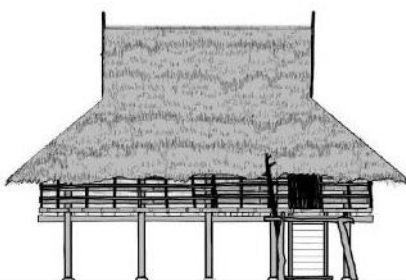
Plan 2

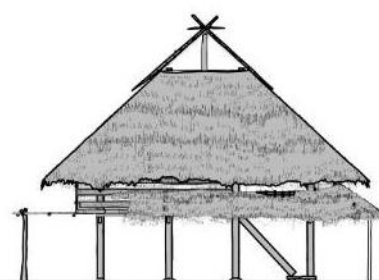
section2

section1

Easth Elevation

South Elevation

กรณีศึกษาที่ 34: เรือนพ่อโลมา

รหัสเรือน: VNGH 31

อายุเรือน: 18 ปี

จำนวนผู้อาศัย: 07 คน

เจ้าของบ้าน: พ่อโลมา อายุ: 49 ปี

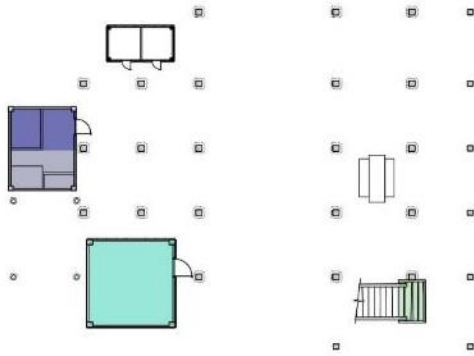
อาชีพ: ทำนาปลูก หมากแห้ง

เรือนเลขที่: 97 หน่วย: 07 บ้านงายเหนือ

รายได้ต่อปี: 300,000 - 400,000 บาท

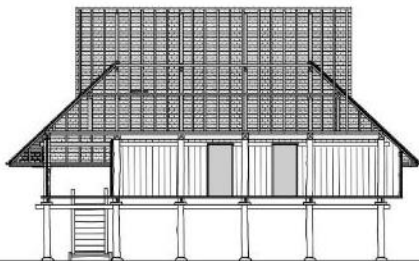
VNGH 31

Plan 1

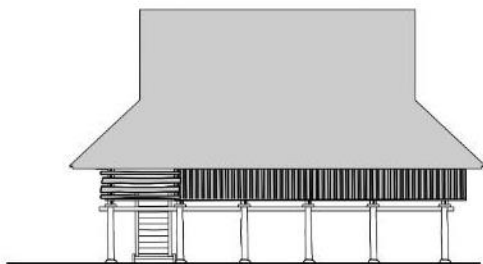
Plan 2

section2

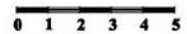
section1

East Elevation

South Elevation

กรณีศึกษาที่ 35: เรือนนาง ปาง

รหัสเรือน: VNGH 32

อายุเรือน: 08 ปี

จำนวนผู้อาศัย: 05 คน

เจ้าของบ้าน: นาง ปาง อายุ: 21ปี

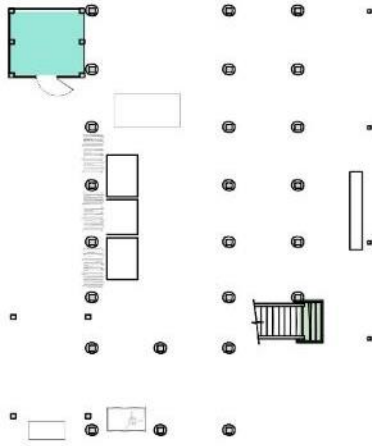
อาชีพ: ทำนา ปลูกหมากแห้ง

เรือนเลขที่: 101 หน่วย: 08 บ้านงายเหนือ

รายได้ต่อปี: 250,000 - 350,000 บาท

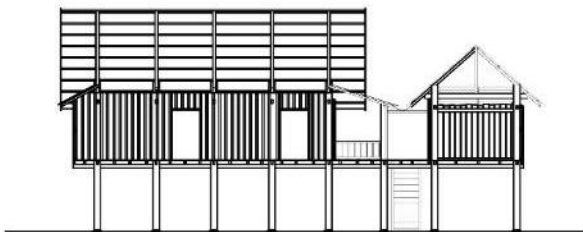
VNGH 32

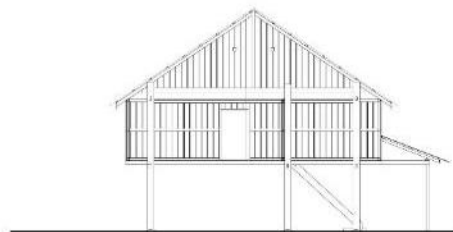
Plan 1

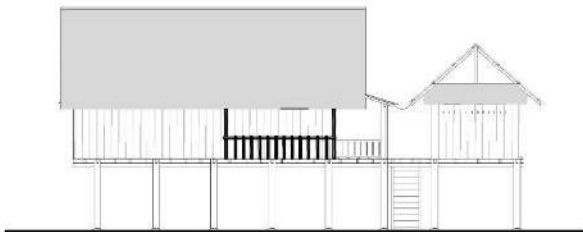
Plan 2

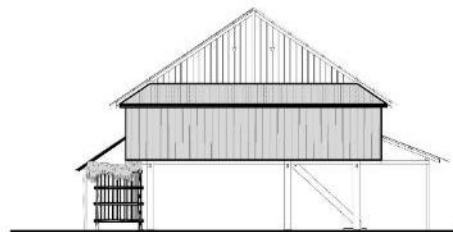
section2

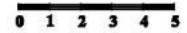
section1

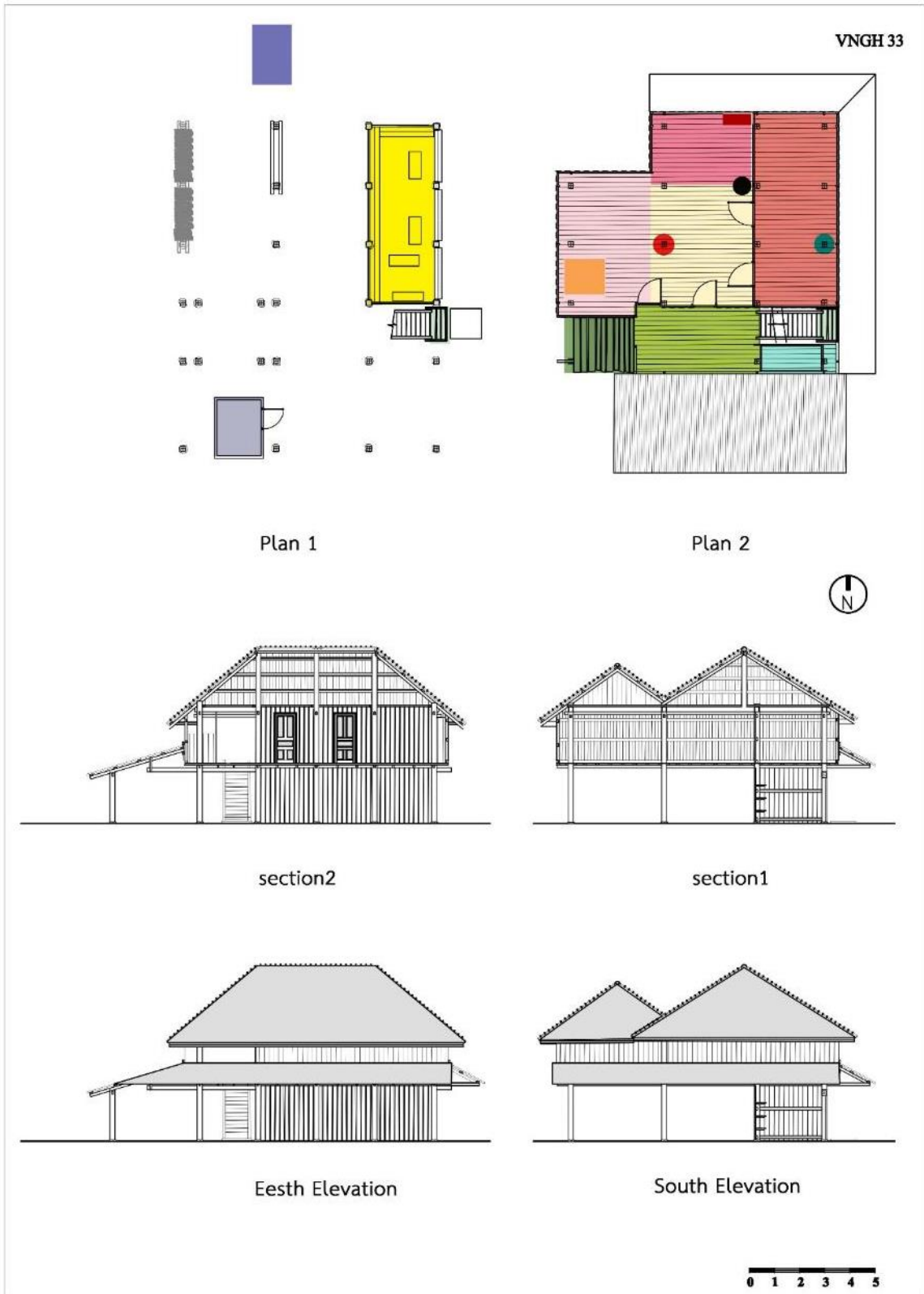
East Elevation

South Elevation

กรณีศึกษาที่ 36: เรือนท้าวตุ้ย**รหัสเรือน: VNGH 33****อายุเรือน: 02 ปี****จำนวนผู้อาศัย: 04 คน****เจ้าของบ้าน: ท้าว ตุ้ย อายุ: 38 ปี****อาชีพ: ทำนา และค้าขาย****เรือนเลขที่: 110 หน่วย: 08 บ้านงายเหนือ****รายได้ต่อปี: 300,000 - 400,000 บาท**

กรณีศึกษาที่ 37: เรือนท้าวหน่ออ่อน

รหัสเรือน: VNGH 34

อายุเรือน: 25 ปี

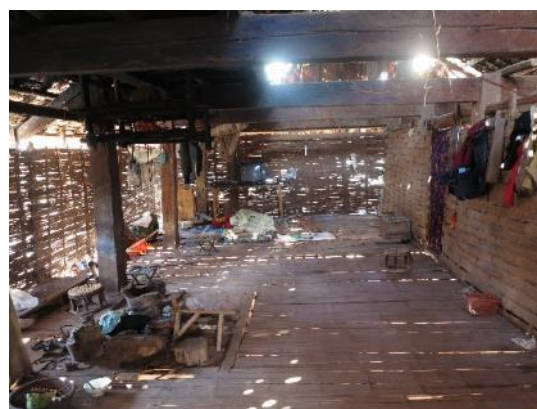
จำนวนผู้อาศัย: 02 คน

เจ้าของบ้าน: ท้าวหน่ออ่อน อายุ: 30 ปี

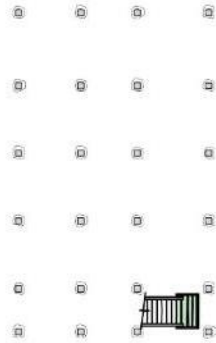
อาชีพ: ทำนา

เรือนเลขที่: 116 หน่วย: 09 บ้านงายเหนือ

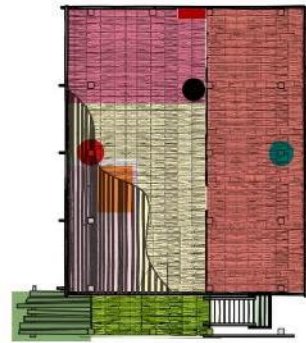
รายได้ต่อปี: 100,000 - 150,000 บาท

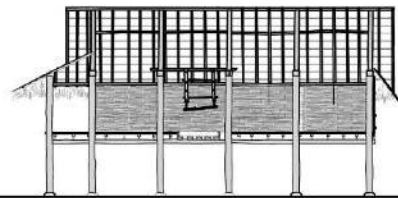
VNGH 34

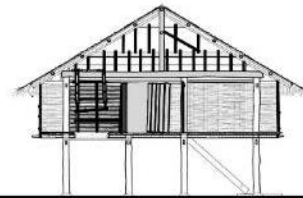
Plan 1

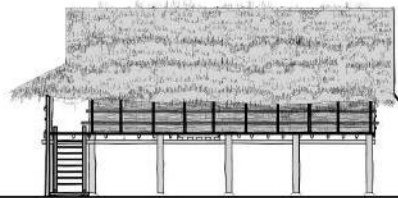
Plan 2

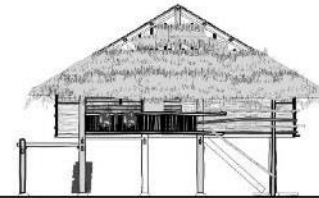
section2

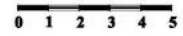
section1

East Elevation

South Elevation

กรณีศึกษาที่ 38: เรือนแม่ลอด

รหัสเรือน: VNGH 35

อายุเรือน: 30 ปี

จำนวนผู้อาศัย: 05 คน

เจ้าของบ้าน: แม่ลอด อายุ: 48 ปี

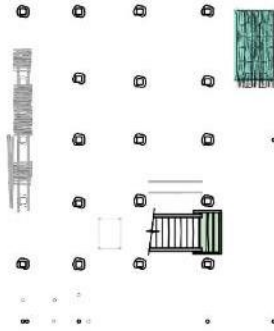
อาชีพ: ทำนา

เรือนเลขที่: 125 หน่วย: 10 บ้านงายเหนือ

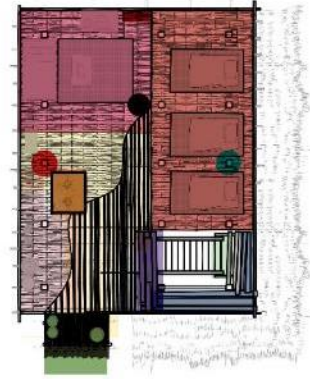
รายได้ต่อปี: 100,000 - 150,000 บาท

VNGH 35

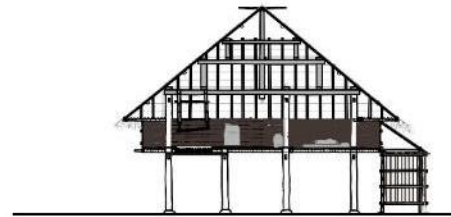
Plan 1

Plan 2

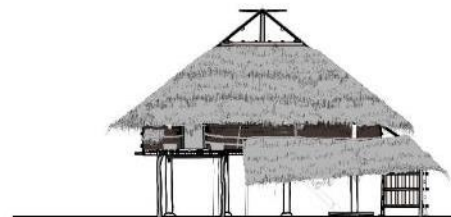
section2

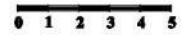
section1

East Elevation

South Elevation

กรณีศึกษาที่ 39: เรือนพ่อสมพอน

รหัสเรือน: VNGH 36

อายุเรือน: 19 ปี

จำนวนผู้อาศัย: 06 คน

เจ้าของบ้าน: พ่อสมพอน อายุ: 45 ปี

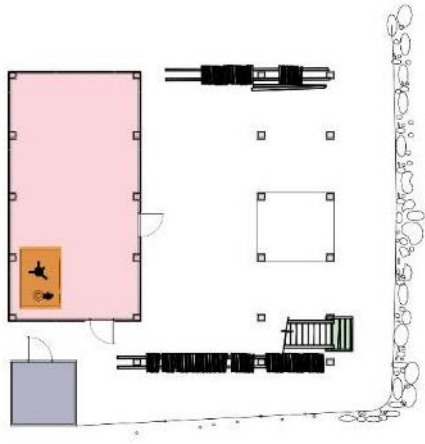
อาชีพ: ทำนา

เรือนเลขที่: 123 หน่วย: 09 บ้านงายเหนือ

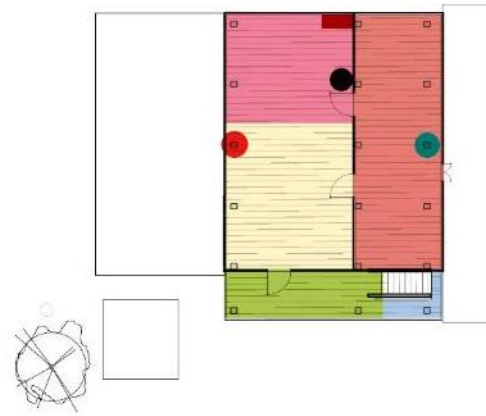
รายได้ต่อปี: 100,000 - 150,000 บาท

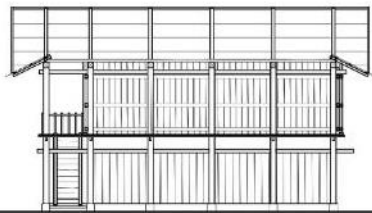
VNGH 36

Plan 1

Plan 2

section2

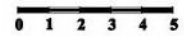
section1

East Elevation

South Elevation

กรณีศึกษาที่ 40: เรือนแม่ลอด

รหัสเรือน: VNGH 37

อายุเรือน: 37 ปี

จำนวนผู้อาศัย: 07 คน

เจ้าของบ้าน: แม่ลอด อายุ: 67 ปี

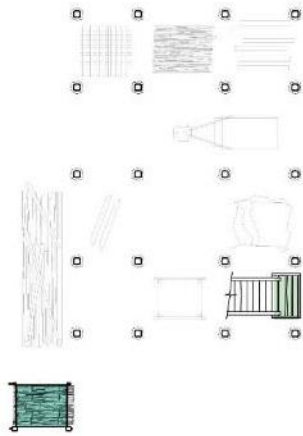
อาชีพ: ทำนา

เรือนเลขที่: 127 หน่วย: 10 บ้านงายเหนือ

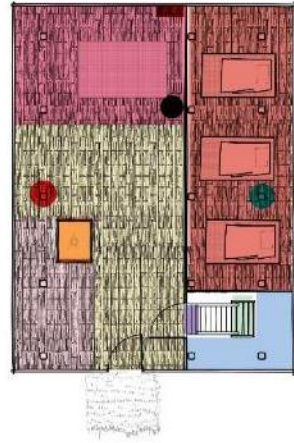
รายได้ต่อปี: 150,000 - 200,000 บาท

VNGH 37

Plan 1

Plan 2

section2

section1

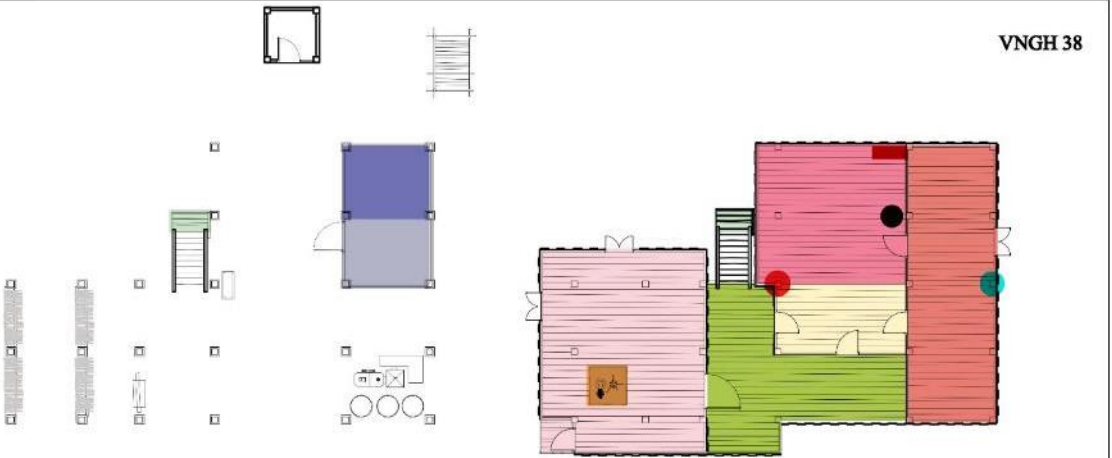
Eesth Elevation

South Elevation

กรณีศึกษาที่ 41: เรือนพ่อไหมกอง
รหัสเรือน: VNGH 38
อายุเรือน: 10ปี
จำนวนผู้อาศัย: 06 คน
เจ้าของบ้าน: พ่อไหมกอง อายุ: 65 ปี
อาชีพ: ทำนา ปลุกหมากแห้ง ปลุกกล้วย
เรือนเลขที่: 129หน่วย: 10 บ้านงายเหนือ
รายได้ต่อปี: 300,000 - 400,000 บาท

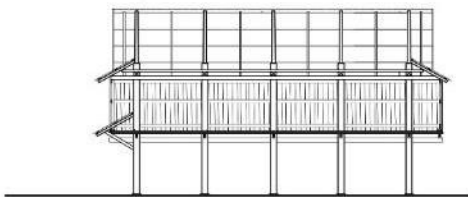

VNGH 38

Plan 1

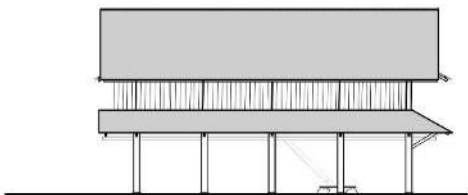
Plan 2

section2

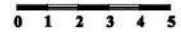
section1

Eesth Elevation

South Elevation

กรณีศึกษาที่ 42: เรือนพ่อไหมพม

รหัสเรือน: VNGH 39

อายุเรือน: 03 ปี

จำนวนผู้อาศัย: 04 คน

เจ้าของบ้าน: พ่อไหมพม อายุ: 64 ปี

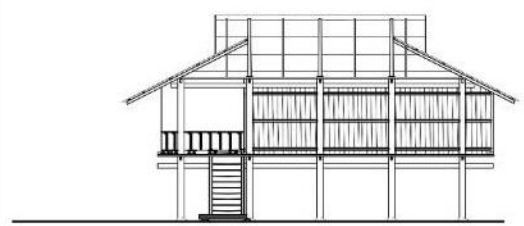
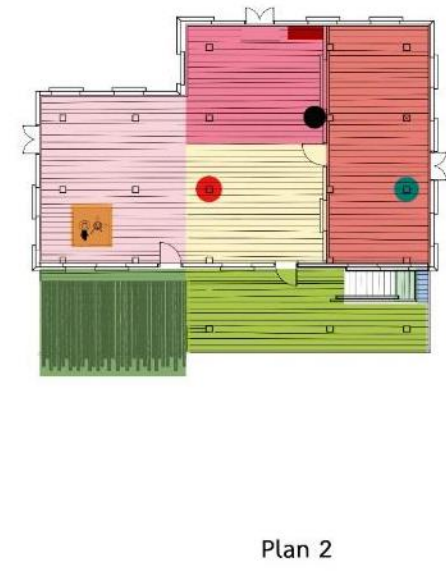
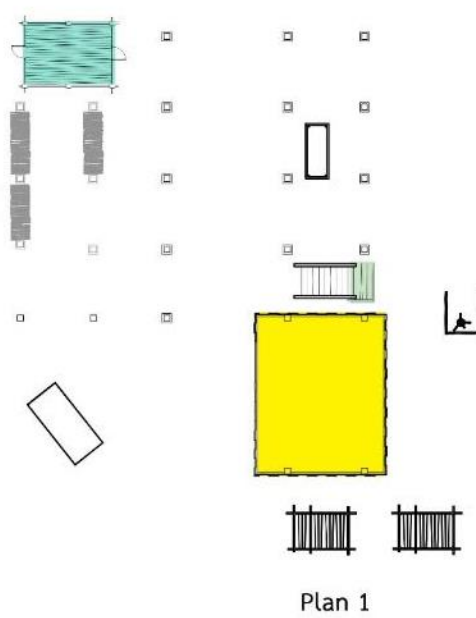
อาชีพ: ทำนา ปลูกหมากแห้ง ปลูกกล้วย

เรือนเลขที่: 65 หน่วย: 05 บ้านงายเหนือ

รายได้ต่อปี: 3500,000 - 450,000 บาท

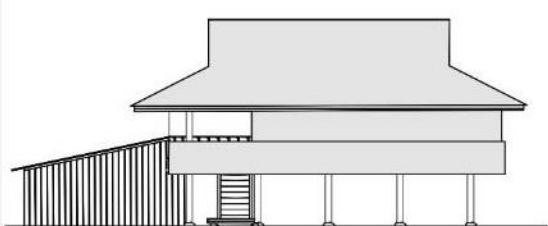
VNGH 39

section2

section1

Eesth Elevation

South Elevation

5. การกำหนดพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนลื้อบ้านงายเหนือ

การกำหนดพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนลื้อมีบ้านงายเหนือซึ่งมีการกำหนดการจัดวางพื้นที่ ที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวถิ่นลื้อบ้านงายเหนือที่นำใช้อยู่ใน ชีวิตประจำวัน ซึ่งแต่ละพื้นที่จะมีหน้าที่ เฉพาะ และมีชื่อเรียกตามคำศัพท์ท้องถิ่นดังต่อไปนี้:

- (1) ใต้ถุนเรือน (The space under the house) ภาษาถิ่นลื้อบ้านงายเหนือ เรียกว่า “ก้อง ตาล่าง (ก้องต่าว)” สำหรับพื้นที่ด้านข้างเรือนที่อยู่ใต้ชายคาพาไล เรียกว่า “ปะ (ปะ)” เรียกพื้นที่ส่วนนี้ว่า “กางควาง (กางควาง)”
- (2) บันได (Main Stair) ภาษาถิ่นลื้อบ้านงายเหนือ เรียกว่า “เขิ่นไต (เขิ่นไต)”
- (3) ชานพักบันไดด้านล่าง (Quarter-Space landing) ภาษาถิ่นลื้อบ้านงายเหนือ เรียกว่า “ปุมปึก (ปุมปึก)”
- (4) ชานพักบันไดด้านบน (Landing Tread) ภาษาถิ่นลื้อบ้านงายเหนือ เรียกว่า “หัวเขิ่น (ทิวเขิ่น)”
- (5) ระเบียงโถงหน้าเรือน (Veranda) ภาษาถิ่นลื้อบ้านงายเหนือ เรียกว่า “ค่อม (ถ่อม)”
- (6) ชานแดด (Terrace) ภาษาถิ่นลื้อบ้านงายเหนือ เรียกว่า “จาน (จาน)”
- (7) ห้องโถง (Hall) ซึ่งเป็นพื้นที่โถงขนาดใหญ่ ทว่าก็จำแนกพื้นที่ออกเป็น 3 ส่วน คือ พื้นที่ ส่วน “กางเฮือน (กางเฮือน)” พื้นที่ส่วน “หน้าวาง (หน้าวาง)” และพื้นที่ส่วน “หน้า ป่อง (หน้าป่อง)”
- (10) ห้องนอน (Bedroom) ภาษาถิ่นลื้อบ้านงายเหนือ เรียกว่า “ไนโซ่ม (ไนโซ่ม)” ทั้งนี้ ใน ห้องนอนยังถูกแบ่งพื้นที่ออกเป็นส่วนๆ ตามห้องเสา ทั้งนี้การจำแนกพื้นที่ที่จะแบ่งตาม จำนวนห้องเสา คือ หากห้องนอนมีความลึก 3 ห้องเสา จะจำแนกพื้นที่ได้ดังนี้ คือ ห้อง เสาที่อยู่ลึกสุดทางด้านเหนือ เรียก “ห้องแจ่ง (ห้องแจ่ง)” หรือ “ห้องโซฮ่อง (ห้องโซฮ่อง)” และพื้นที่ถัดมา คือ “ห้องกาง (ห้องกาง)” หรือ “ห้องกำ (ห้องกำ)” และพื้นที่ ส่วนสุดท้าย “ห้องหัวเขิ่น (ห้องหัวเขิ่น)” หากห้องนอนมีความลึก 4 ห้องเสา จะจำแนก พื้นที่ได้ดังนี้ คือ ห้องเสาที่อยู่ลึกสุดทางด้านเหนือ เรียก “ห้องแจ่ง (ห้องแจ่ง)” หรือ “ห้องโซฮ่อง (ห้องโซฮ่อง)” และพื้นที่ถัดมา คือ “ห้องซอง (ห้องซอง)” และต่อมาคือ “ห้องกาง (ห้องกาง)” หรือ “ห้องกำ (ห้องกำ)” และพื้นที่ส่วนสุดท้าย “ห้องหัวเขิ่น (ห้องหัวเขิ่น)”
- (11) ส่วนครัว (Kitchen) ภาษาถิ่นลื้อบ้านงายเหนือเรียกว่า “เฮือนโค (เฮือนโค)”
- (12) หิ้งผี (Spirit's Shelf) ภาษาถิ่นลื้อบ้านงายเหนือเรียกว่า “ห้างเตวดา (ห้างเตวดา)”
- (13) เสาหัวภาษาถิ่นลื้อบ้านงายเหนือเรียกว่า “เสาตัว (เสาตัว)”

- (14) เสานางภาษาลื้อบ้านงายเหนือเรียกว่า “เสานาง (เสานาง)”
- (15) เสาดั้ง ภาษาลื้อบ้านงายเหนือเรียกว่า “เสาล้าง (เสาล้าง)” เป็นเสาที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมการตาย โดยจะนำร่างไว้วิญญาณมานั่งฟังตอนอาบน้ำศพ
- (16) ประตูปะณะสำหรับเจ้าของเรือนเพศชายที่อาวุโสที่สุด ภาษาลื้อบ้านงายเหนือเรียกว่า “ประตูปังนาง (ปะตูปังนาง)”
- (17) ห้องน้ำ ภาษาลื้อบ้านงายเหนือเรียกว่า “ซุมถ่าย (ซุมถ่าย)”
- (16) หิ้งเหนือเตาไฟ ภาษาลื้อบ้านงายเหนือเรียกว่า “ซา (ซ่า)” ซึ่งประกอบด้วย “ชาน้อย (ซ่า้อย)” หมายถึง หิ้งชั้นล่างใช้สำหรับรมควันอาหารประเภทเนื้อสัตว์ “ซาทาง (ซ่าทาง)” หมายถึง หิ้งชั้นกลางใช้ในการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืช และ “ซาโหลง (ซ่าโหลง)” หมายถึง หิ้งชั้นบนสุดใช้ในการรมควันเครื่องจักสานเพื่อให้ทนทานและไม่มีมอดแมลง
- (17) แม่เตาไฟ ภาษาลื้อบ้านงายเหนือเรียกว่า “เตาไฟ (เตาไฟ)”
- (18) เตาไฟที่ใช้หินเป็นก้อนเส้า ภาษาลื้อบ้านงายเหนือเรียกว่า “ก้อนเซ้า (ก้อนเซ้า)” ทั้งนี้มีชื่อเรียกก้อนเส้าแต่ละก้อนว่า “เส้าตัว (เส้าตัว)” เป็นก้อนเส้าที่อยู่ติดกับเสาท้าวอยู่ทางทิศตะวันตก “เส้านาง (เส้านาง)” เป็นก้อนเส้าที่อยู่ติดกับเสานางอยู่ทางทิศตะวันออก และ “ก้อนเส้าอ้าย (เส้าอ้าย)” เป็นก้อนเส้าที่อยู่ทางทิศใต้ ทั้งนี้ มีธรรมเนียมอยู่ว่าในขณะที่หุงหาอาหารในชีวิตประจำวันจะ วางท่อนฟืนให้พาดมาทางเส้าตัวหรือทางตะวันตก และหากปรุงอาหารเพื่อพิธีกรรมการปลงศพจะวางท่อนฟืนให้พาดมาทางเส้านางหรือทางตะวันออกเขาเตาไฟ
- (19) ร่องละบายน้ำ ภาษาลื้อบ้านงายเหนือเรียกว่า “ร่องหล่อ (ร่องหล่อ)”
- (20) ยุงข้าว แบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ หากเป็นห้องสี่เหลี่ยมจะเรียกว่า “ยุงข้าว (ยุงข้าว)” และหากเป็นภาชนะสานด้วยไม้ไผ่วงกลม จะเรียกว่า “หิ้นข้าว (หิ้นข้าว)”
- (21) มุ้ง ภาษาลื้อบ้านงายเหนือเรียกว่า “ซุด (ซุด)”
- (22) เตียนนอน ภาษาลื้อบ้านงายเหนือเรียกว่า “แตนนอน (แตนนอน)”

ทั้งนี้ ขออธิบายรายละเอียดของพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนลื้อในชุมชนกรณีศึกษาเรียงลำดับจากพื้นที่ส่วนนอกเข้าไปยังพื้นที่ด้านใน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

สำหรับเรือนลื้อบ้านงายเหนือแบบจาริตันนั้นมีลักษณะเป็นเรือนยกพื้นสูงใต้ถุน เพราะฉะนั้นในภาพรวมของการจัดวางพื้นที่จึงแบ่งเป็นพื้นที่ระดับพื้นดิน และพื้นที่บนเรือน การวางทิศทางนั้นหันหน้าเรือนซึ่งเป็นที่ตั้งของบันไดซึ่งจะอยู่ทางทิศตะวันออกของฝั่งเรือน ที่ดินบันไดมีขนพักบันไดด้านล่างเป็นไม้ท่อนใหญ่เรียกว่า “ปุมปึก (ปุมปึก)” สำหรับตำแหน่งบนเรือนที่แม่บันไดนั้นพาดขึ้นไป

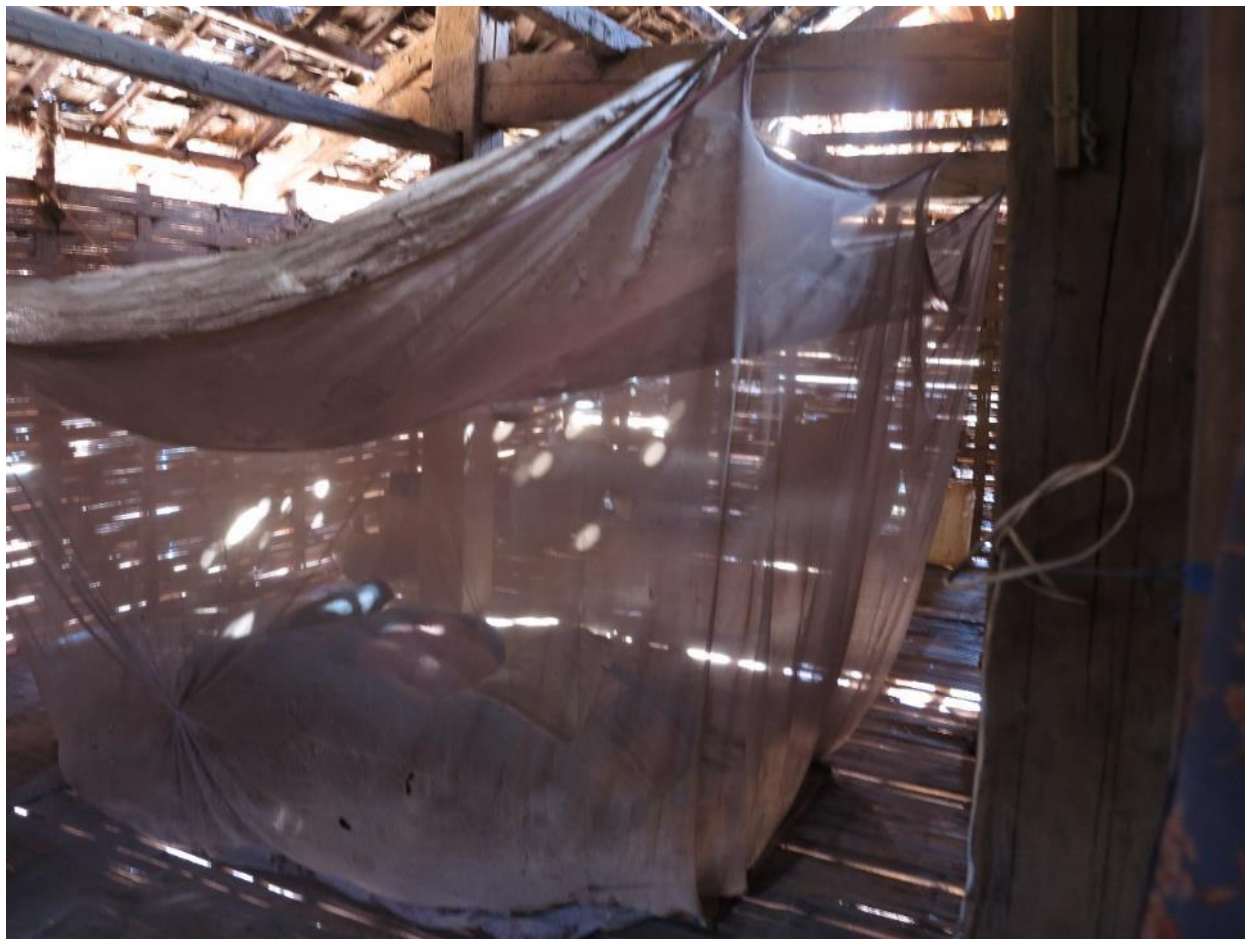
เชื่อมต่อนั้นมี 2 แบบ คือ เชื่อมขึ้นสู่พื้นที่โถงกลางเรือน (Hall) และเชื่อมขึ้นสู่พื้นที่ระเบียงโถงหน้าเรือน ซึ่งเรียกในภาษาถิ่นว่า “ค่อม (ຄ່ອມ)”

5.1 ห้องนอน (ในโซ่ม) | ในโซ่ม | Bedroom

“โซ่ม (ໂຊ່ມ)” หมายถึง “พื้นที่ส่วนตัว” ซึ่งเป็นทั้ง “ห้องนอน” และ “พื้นที่พิธีกรรม” ในเรือนลื้อบ้านยวนเหนือ นั้น หากพิจารณาจากแผนผังพื้นที่ใช้สอยในเรือนจะเห็นว่า โซ่มจะอยู่ทางปากตะวันออกของผังเรือน ทั้งนี้ เนื่องจากทิศทางการนอนนั้นจะหันศีรษะไปทางทิศตะวันออก และปลายเท้าชี้ไปทางทิศตะวันตก

จากการศึกษาพบว่า โซ่มจะแบ่งเป็น 2 แบบ ตามจำนวนห้องเสา คือ “แบบ 3 ห้องเสา” และ “แบบ 5 ห้องเสา” ซึ่งแม้ว่าภายในจะไม่มีผนังกัน แต่ก็มีการกำหนดความหมายของพื้นที่ไว้อย่างชัดเจน กล่าวคือ ห้องเสาที่อยู่ทิศเหนือสุด หรือเป็นห้องที่อยู่ลึกสุดเมื่อนับจากประตูเข้าเรือน จะเรียกพื้นที่ดังกล่าวในภาษาถิ่นลื้อยวนเหนือว่า “ห้องแจ้ง (ຫ້ອງແຈ້ງ)” หรือ “ห้องโซ่ม (ຫ້ອງໂຊ່ມ)” ซึ่งเป็นห้องเจ้าของเรือนผู้นำครอบครัวที่มีอายุสูงสุดภายในเรือน พื้นที่ส่วนถัดมาคือ “ห้องกาง (ຫ້ອງກາງ)” หรือ “ห้องกำ (ຫ້ອງກຳ)” เป็นห้องที่มีความสำคัญทางด้านความเชื่อเพราะเมื่อมีคนวายชนม์เมื่ออาบน้ำชำระล้างร่างกายแล้วจะเปลี่ยนเครื่องแต่งกาย (เปลี่ยนเครื่อง) แล้วนำร่างไว้วิญญาณ (ซอนผี) มานอนในห้องนี้ จึงเรียกพื้นที่ส่วนดังกล่าวว่า “ห้องกำ (ຫ້ອງກຳ)” ทั้งนี้ หากเป็นแบบห้องโซ่ม 3 ห้องเสา กำหนดให้ห้องกลาง หรือห้องที่ 2 นับจากห้องเสาในสุดเป็นห้องที่เรียกว่า “ห้องกาง (ຫ້ອງກາງ)” หรือ “ห้องกำ (ຫ້ອງກຳ)” และหากเป็นแบบห้องโซ่ม 5 ห้องเสา จะกำหนดให้ห้องที่ 3 นับจากห้องเสาในสุดเป็น ห้องกาง (ຫ້ອງກາງ)” หรือ “ห้องกำ (ຫ້ອງກຳ)”

นอกจากนี้ พื้นที่ส่วน “ห้องกาง (ຫ້ອງກາງ)” หรือ “ห้องกำ (ຫ້ອງກຳ)” ยังใช้เป็นพื้นที่เฉพาะสำหรับลูกชาย และลูกสะใภ้ที่แต่งงานเข้ามาอยู่ในเรือน ห้องถัดมาจะเป็นห้องสำหรับลูกชาย ลูกสาว หลาน ถ้าครอบครัวใดไม่มีลูกห้องนี้เป็นพื้นที่อเนกประสงค์สำหรับเก็บเครื่องของต่างๆ

ภาพที่ 49: แสดงภาพพื้นที่“ในโซ่ม (ใบไผ่)” ซึ่งหมายถึง ห้องนอน

5.2 โถงกลางเรือนประธาน | ภาวเรือน | Main Hall

ในเรือนลื้อบ้านงายเหนือจะมีพื้นที่โถงอเนกประสงค์อยู่ขนานข้างของพื้นที่ห้องนอนภาษาถิ่นลื้อบ้านงายเหนือ เรียกว่า “ในโซ่ม (ใบไผ่)” ทั้งนี้ พื้นที่โถงกลางเรือนถูกจำแนกออกเป็น 2 ส่วน แม้ว่าจะไม่มีการใช้องค์ประกอบทางกายภาพเป็นตัวขวางกั้นพื้นที่ กล่าวคือ หากนับจากพื้นที่ประตูเข้าสู่ห้องโถงนั้น คือ พื้นที่ห้องเสาทที่อยู่ลึกที่สุด คือ พื้นที่ส่วน “หน้าวาง (ซำฮ่าว)” และพื้นที่ด้านหน้าติดกับประตูเรียกพื้นที่ดังกล่าวในภาษาลื้อบ้านงานเหนือว่า พื้นที่ส่วน “กางเฮือน (ภาวเรือน)”

5.3 หน้าวาง | ໜ້າວາງ

พื้นที่ “หน้าวาง” เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และส่วนตัวของคนในครัวเรือน ทั้งนี้ ดังที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่าการแบ่งแยกพื้นที่ออกจากพื้นที่ส่วนกลางเรือนด้วยการใช้เพียงเสื่อ (สาต) ปูพื้นที่เพื่อแสดงขอบเขตของพื้นที่เท่านั้น นอกจากนี้ พื้นที่ดังกล่าวยังใช้ในการบาศรีสู่ขวัญ และพิธีกรรมความเชื่อต่างๆ ทั้งนี้ หากเป็นคนในครอบครัวก็สามารถใช้พื้นที่ส่วนนี้ในการพักผ่อน หรือใช้ที่นอนสำหรับแขกที่เป็นเครือญาติ หน้าวางอยู่ทิศเหนือสุดของผังเรือนทิศใต้ติดกับกำแพงเอือน ทิศตะวันออกติดกับส้วม ทิศตะวันตกติดกำแพงเอือน และครอบครัว

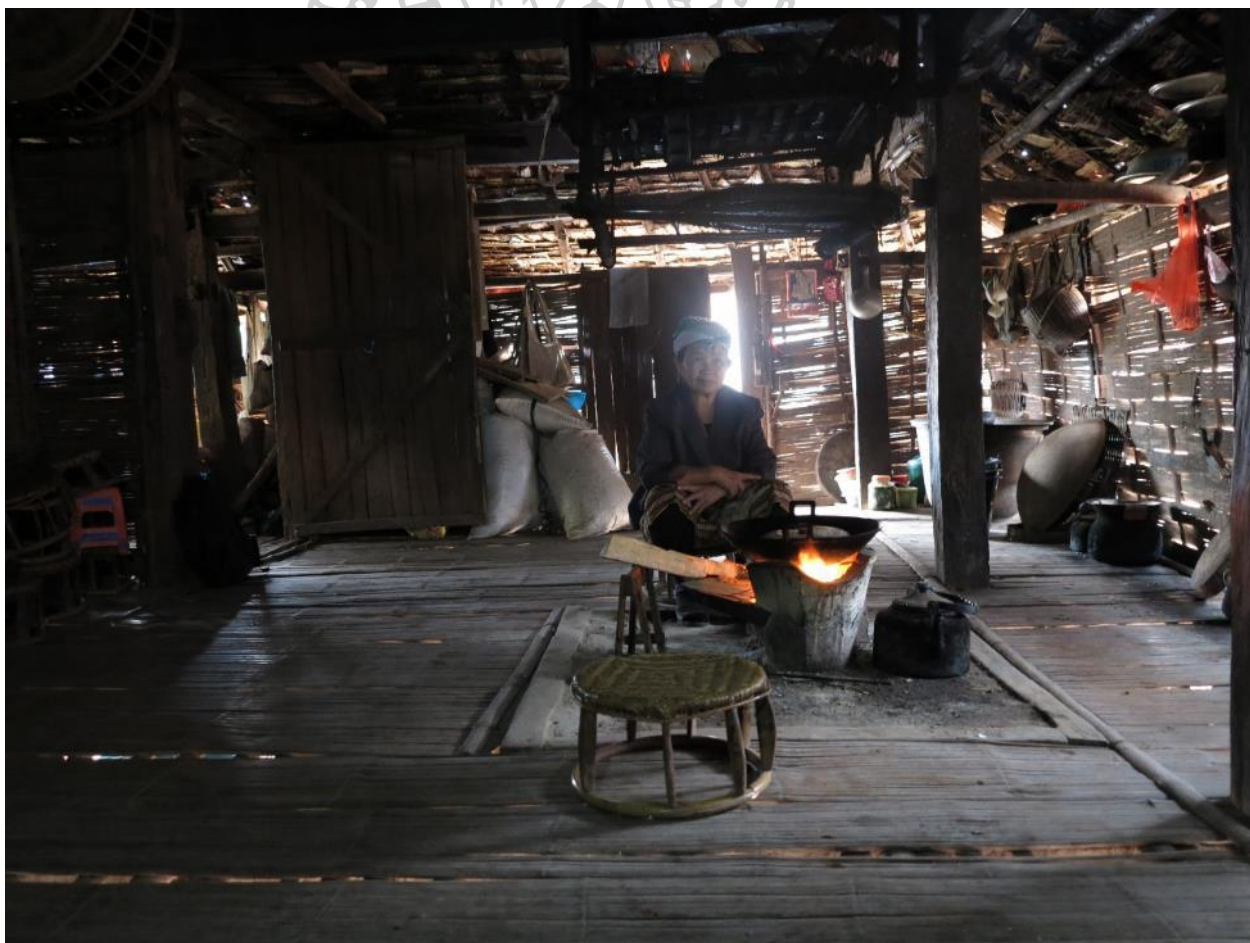

ภาพที่ 50: “ หน้าวาง (ໜ້າວາງ) ” (Living Space) บ้านนายเหนือ

5.4 กางเอือน | ກາງເຮືອນ | Hall

สำหรับพื้นที่ “กวางเอือน” คือ เป็นห้องโถงอเนกประสงค์ภายในเรือน และเป็นพื้นที่เชื่อมต่อไปยังพื้นที่ส่วนต่างๆ ของเรือน กล่าวคือ พื้นที่กลางเรือนเชื่อมต่อมาจากพื้นที่ด้านนอกโดยมีประตู

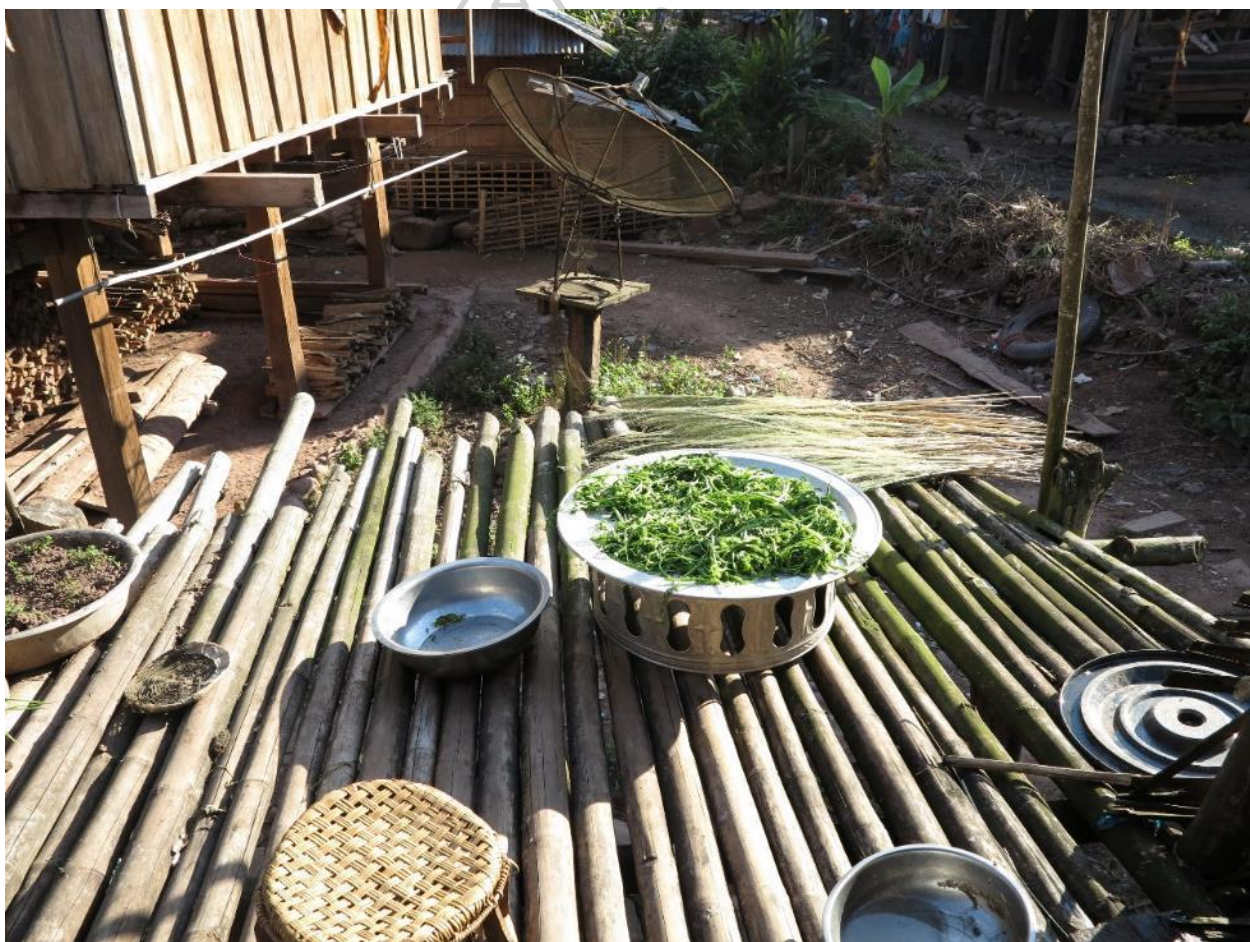
ทางเข้าเรือนเป็นจุดต่อเชื่อมพื้นที่นี้ เป็นที่ตั้งของแม่เตาไฟจึงเป็นพื้นที่ในการประกอบอาหาร และกินข้าว รวมทั้งรับแขกอยู่ในพื้นที่นี้ กลางเรือนเป็นพื้นที่หนึ่งที่รองรับการใช้สอยของผู้อยู่อาศัยคนภายใน เรือนอาศัยอยู่มากที่สุด เพราะเป็นจุดศูนย์รวมกิจกรรมภายในเรือน. ซึ่งแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิต และการอยู่ร่วมกันของครอบครัวตั้งแต่ ตอนเช้าที่ใช้เป็นพื้นที่ประกอบอาหาร และกินข้าวร่วมกัน ก่อนที่แต่ละคนจะกระแจกกระจายกันไปทำนา ทำสวน และอื่นๆ ตามหน้าที่ของแต่ละคนหลังจากกลับทำนาทำสวนมาก็มีดื่มาแล้ว สมาชิกภายในครอบครัวก็พากันนั่งล้อมรอบเตาไฟ และทำอาหาร นั่งคุยกันไปตามประสาคนในครอบครัว นอกจากนั้น ยังใช้เป็นพื้นที่สำหรับการรับแขก และเป็นพื้นที่สำหรับพิธีกรรม ในเสียเคราะห์เรือนด้วย กลางเรือนทิศเหนือติดกับพื้นที่หน้าวาง ทิศใต้ติดกับค่อมทิศตะวันออกติดกับโคม ทิศตะวันตกติดกับพื้นที่ครัว พื้นที่กลางเรือนจะสามารถใส่รองเท้าขึ้นบนเรือนได้ เพราะอากาศหนาวเย็น นอกจากนั้นพื้นที่กลางเรือนยังมีที่นั่ง (บ่อนนั่ง) เฉพาะเจ้าของเรือน หรือผู้นำครอบครัวนั่ง ห้ามสมาชิกภายในครอบครัว และคนอื่นนั่ง ในตำแหน่งดังกล่าว ซึ่งอยู่ติดกับเสาทำวข้างเตาไฟทางทิศเหนือ

ภาพที่ 51: กลางเรือน (Hall)

5.5 ชานแดด (จาน) | จาม | Terrace

พื้นที่ส่วน “ชาน” ภาษาถิ่นลื้อบ้านงายเหนือ เรียกว่า “จาม” หมายถึง พื้นที่เปียกซึ่งอยู่นอกเรือน ชานส่วนมากจะต่อเติมออกจากเรือนใหญ่ โดยจะไม่มีหลังคามุง ทั้งนี้จะต่อออกจากทางทิศใต้และทิศตะวันตก ซึ่งชานเป็นพื้นที่เปียกใช้สำหรับเป็นพื้นที่เก็บน้ำ และล้างผัก ล้างปลา เพื่อประกอบอาหาร (แต่งอยู่ควักกิน) และเป็นพื้นที่ ใช้สำหรับล้างเท้าก่อนนอน นอกจากนั้นพื้นที่ดังกล่าวยังใช้สำหรับปลูกต้นหอม (ผักหอม) ที่ใช้ประกอบอาหารต่างๆ ในชีวิตประจำวัน พื้นที่ชานจะมีความสัมพันธ์กับพื้นที่ครัวโดยตรง เพราะว่าพื้นที่ทั้งสองมีความเกี่ยวเนื่องและกิจกรรมเชื่อมโยงกัน โดยไม่สามารถแยกออกจากกันได้

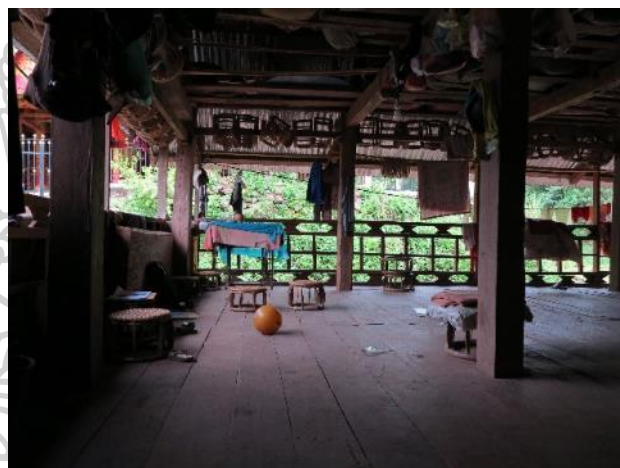

ภาพที่ 52: พื้นที่ส่วนชาน ออกเสียงว่า “จาม” ที่เรือนในบ้านงายเหนือ

5.6 ค่อม | ถ่อม | Veranda

“ค่อม” หมายถึง ระเบียงโถงด้านหน้าของเรือน เป็นจุดที่บันไดทางขึ้นมาบรรจบเป็นพื้นที่อเนกประสงค์สำหรับการพักผ่อน และทำงานที่ต้องการแสงสว่าง เช่น การจักสาน การตระเตรียมข้าว

ของต่างๆ สันนิษฐานว่าพื้นที่ส่วนนี้เกิดขึ้นมาเมื่อสังคมลื้อมีความซับซ้อนหลากหลายมากขึ้นตลอดจนมีการติดต่อสัมพันธ์กับคนอื่นๆ ผู้คนที่ไปมาหาสู่ จากการศึกษาพบว่าเรือนแบบจารีตดั้งเดิมจะไม่ปรากฏเห็นพื้นที่ดังกล่าว ทั้งนี้รูปแบบเรือนจารีตจะมีบันไดเข้าสู่พื้นที่ตอนในซึ่งผ่านค่อมทำหน้าที่เป็นพื้นที่เชื่อมต่อระหว่างบันไดกับเรือนใหญ่ และชาน พบเห็นเรือนบางหลังที่ต่อเติมเรือนครัว พื้นที่ส่วนค่อมจะทำหน้าที่เชื่อมต่อระหว่างเรือนครัวกับเรือนใหญ่

ภาพที่ 53-54: ค่อม “ ถ่อม ” (Veranda)

6. ภาพรวมของการจำแนกรูปแบบของแผนผังเรือนตามหน้าที่การใช้สอย

สำหรับการจำแนกประเภทของเรือนตามหน้าที่ใช้สอย และอายุของเรือน สรุปว่ารูปแบบของแผนผังเรือนที่แบ่งตามหน้าที่การใช้สอยทั้งหมดมี 6 แบบแผน คือ

แบบแผนที่ 1 บันไดเชื่อมต่อขึ้นสู่พื้นที่โถงของเรือนหลัก และมีแม่เตาไฟอยู่ในโถง ไม่มีระเบียงซึ่งมีอายุระหว่าง 35-60 ปี

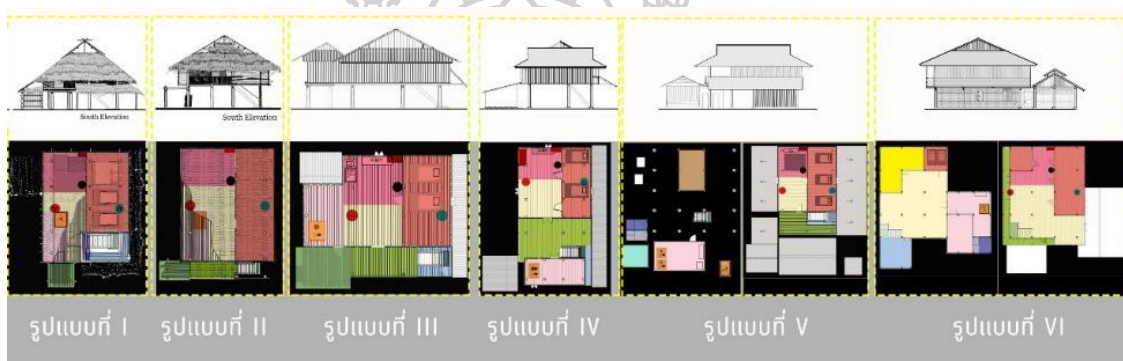
แบบแผนที่ 2 บันไดเชื่อมต่อขึ้นสู่ระเบียงหน้า (ค่อม) มีประตูกั้นระหว่างระเบียงหน้าสู่พื้นที่โถงของเรือนหลัก และมีแม่เตาไฟในโถง ซึ่งมีอายุระหว่าง 30-35 ปี

แบบแผนที่ 3 บันไดเชื่อมต่อขึ้นสู่ระเบียงหน้า (ค่อม) มีประตูกั้นระหว่างระเบียงหน้าสู่พื้นที่โถงของเรือนหลัก และมีการต่อเติมเรือนไฟขนานกับเรือนหลัก โดยเชื่อมต่อสู่เรือนไฟผ่านโถง เรือนส่วนมากจะมีอายุระหว่าง 2-25 ปี

แบบที่ 4 บันไดเชื่อมต่อขึ้นสู่ระเบียงหน้า (ค่อม) และสามารถเชื่อมต่อไปยังห้องโถงซึ่งมีประตูกัน และจากระเบียงหน้าก็สามารถเชื่อมต่อไปสู่เรือนไฟที่ตั้งอยู่ด้านหัวของระเบียงหน้า เรือนส่วนมากจะมีอายุระหว่าง 15-38 ปี

แบบที่ 5 บันไดเชื่อมต่อขึ้นสู่ระเบียงหน้า (ค่อม) มีประตูกันระหว่างระเบียงหน้าสู่พื้นที่โถงของเรือนหลัก แยกเรือนไฟเป็นเรือนเดี่ยวติดพื้นดิน และมีการก่อสร้างห้องน้ำอยู่ด้วย เรือนส่วนมากจะมีอายุระหว่าง 1-36 ปี

แบบที่ 6 มีการก่อสร้างใต้ถุนเรือน และย้ายบันไดเข้าไปอยู่ในอาคารเชื่อมต่อจากใต้ถุนสู่พื้นที่โถงในเรือน มีห้องนอนใต้ถุนเรือน และมีเรือนไฟสร้างเป็นเรือนเดี่ยวติดพื้นดิน และมีการก่อสร้างห้องน้ำอยู่ด้วย อายุของเรือนอยู่ระหว่าง 22 ปี ทั้งนี้ แบบแผนของเรือนทั้ง 6 รูปแบบนั้นสัมพันธ์กับพัฒนาการทางสถาปัตยกรรม

ภาพที่ 55: “ ค่อม ” (Veranda)

6.1 แบบผังที่ 1

บันไดเชื่อม ต่อขึ้นสู่พื้นที่โถงของเรือนหลัก และมีแม่เตาไฟอยู่ในโถง ไม่มีระเบียง แผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าโดยไม่มีบาน (ชาน) เป็นเรือนแบบจารีตที่มีอายุระหว่าง 30-60 ปี ผู้อยู่อาศัยส่วนมากเป็นประชาชน ผู้ที่มีรายรับไม่มาก ซึ่งจะอยู่เป็นครอบครัว ในครอบครัวหนึ่ง มีสมาชิกภายในครอบครัว 5-9 คน อาชีพ ส่วนใหญ่จะทำนา ปลูกกล้วย และปลูกหมากแห้ง¹⁰

แผนผังของเรือนได้แสดงให้เห็นถึงลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่การใช้สอยกับรูปทรงของเรือน ถ้าดูจากลักษณะแผนผังแล้วจะเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส โดยไม่มีบาน (ชาน) พื้นที่ใช้สอยทั้งหมดประมาณ 50-60 ตารางเมตร พื้นที่ห้องนอนประมาณ 16-30 ตารางเมตร พื้นที่พักผ่อนของคน

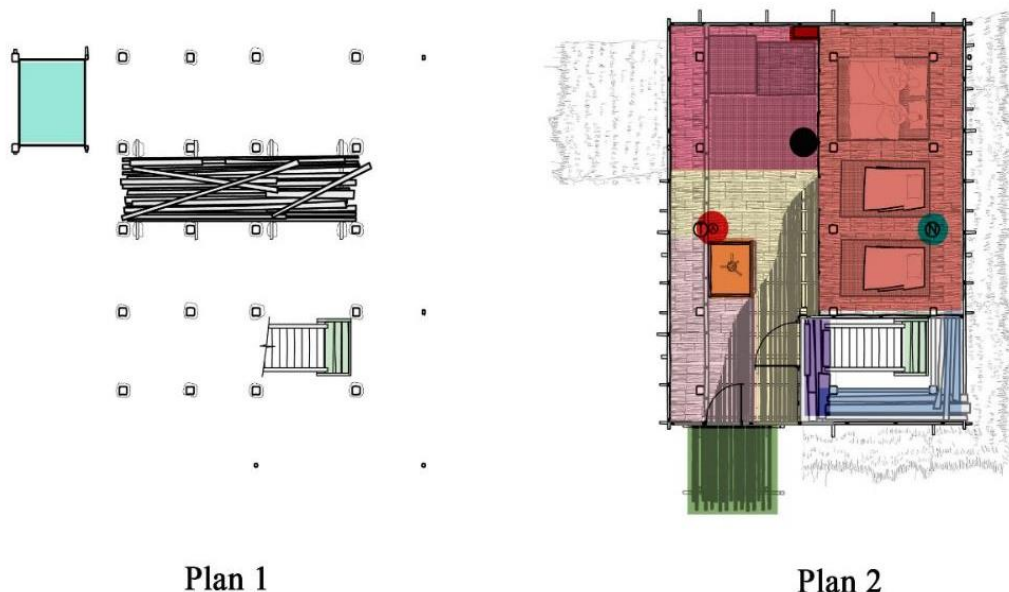
¹⁰ หมากแห้ง คือ เป็นพืชใบเลี้ยงเดี่ยวมีการเจริญเติบโตแบบกอ มีลำต้นทอดเลื้อยอยู่ใต้ดินเรียกว่า เหง้า ซึ่งมีความสูงประมาณ 1-4 เมตร และมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางกอประมาณ 1-3 เมตร

ในครัวเรือน และห้องโถง มีพื้นที่ประมาณ 20-28 ตารางเมตร พื้นที่ครัวและเตาไฟประมาณ 8-10 ตารางเมตร

องค์ประกอบพื้นที่ใช้สอยของรูปแบบที่ 1 นั้น ชั้นใต้ถุนประกอบมียุ่งข้าว (เล้าข้าว) พื้นที่เก็บรักษาไม้แปรรูปสำหรับการเตรียมตั้งเรือนใหม่ พื้นที่เก็บพื้นคอกสัตว์ เช่น เป็ด ไก่ และมีบันไดเชื่อมต่อหาชั้นบนซึ่งประกอบมีห้องนอนห้องนอนจะอยู่ทางทิศตะวันออกของฝั่งเรือน ซึ่งจะมีฝาผนังระหว่างห้องนอน และห้องโถง ลักษณะห้องนอนจะไม่มีฝาผนังห้อง ห้องอยู่ทางทิศเหนือสุดเรียกว่า “ห้องแจ้ง” ซึ่งเป็นที่นอนของผู้นำครอบครัวผู้อาวุโสมากที่สุดภายในเรือน เช่น พ่อเฒ่าแม่เฒ่า หรือพ่อแม่ ตามระดับ และห้องถัดมา เรียกว่า “ห้องกลาง” หรือ “ห้องกำ” ซึ่งเป็นห้องนอนของลูกสะใภ้ และห้องอยู่ทางทิศใต้สุดจะเป็นห้องนอนของลูกชายลูกสาว

สำหรับพื้นที่ “หน้าวาง (หน้าท้าว)” จะอยู่กับโถงกลางเรือน ใช้เป็นพื้นที่นอนสำหรับคนต่างด้าวทำวต่างแดนที่มาเยี่ยมยามก็จะให้นอนในพื้นที่นี้ ถัดจากหน้าวางลงมาทิศใต้ จะเป็นห้องโถงเป็นพื้นที่ ที่มีความสำคัญในการประกอบกิจกรรมประจำวัน เช่น เป็นพื้นที่กินข้าว เป็นพื้นที่นั่งสนทนากัน เป็นพื้นที่ประกอบกิจกรรมเกี่ยวกับความเชื่อ ฯลฯ ถัดจากห้องโถงไปทางทิศตะวันตกจะเป็นพื้นที่ครัว และเตาไฟ ซึ่งอยู่ระหว่างห้องโถง และพื้นที่ครัว ถัดจากพื้นที่ครัวไปทางทิศตะวันตก หรือทิศใต้จะเป็นงาน (ชาน) ในรูปแบบที่นี้จะไม่ปรากฏเห็นค่อม(ระเบียง)

หมายเหตุ

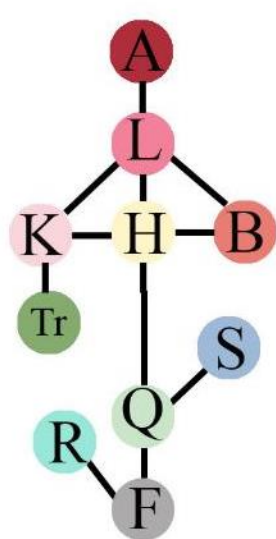
F	ใต้ถุนเรือน “ก่องตาล่าง (ก้อฏตาล่าง)”	Tr	ชานแดด “จาม (จาม)”
Q	ชานพักบันไดด้านล่าง “ปุ่มปุก (ปุ่มปุก)”	SH	ร้านขายของชำ “ร้านขายเคื่อง (ร้านขายเคื่อง)”
BC	ระเบียงโถงหน้าเรือน “ค่อม (ค่อม)”	S	ที่เก็บของ “บ่อนเก็บเคื่อง (บ่อนเก็บเคื่อง)”
H	ห้องโถง “กางเขื่อน (กางเขื่อน)”	R	ห้องน้ำ “ขุมถ่าย (ขุมถ่าย)”
B	ห้องนอน “โนโซ่ม (โนโซ่ม)”	●	เสาทำว “เสาทำว (เสาทำว)”
L	ห้องโถงพักผ่อน “หน้าหวาง (หน้าหวาง)”	●	เสานาง “เสานาง (เสานาง)”
A	หิ้งผี “ห้วงเตวดา (ห้วงเตวดา)”	●	เสาดัง “เสาดัง (เสาดัง)”
K	ส่วนครัว “เฮื่อนโค (เฮื่อนโค)”	●	แม่เตาไฟ “เตาไฟ (เตาไฟ)”
T	ห้องน้ำ “ขุมถ่าย (ขุมถ่าย)”		

ภาพที่ 56: แผนผังเรือนแบบแผนที่ 1

นอกจากนี้ยังปรากฏเห็นพื้นที่ทางด้านความเชื่อที่ได้สืบทอดกันมาอยู่ในของเรือน เช่น “ห้วงเตวดา” โดยส่วนมากจะอยู่ทางทิศเหนือ ซึ่งทำหน้าที่เป็นที่สักการะบูชาบรรพบุรุษที่ได้ล่วงลับไปแล้ว “พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์” ห้ามสมาชิกภายในครอบครัว และคนนอกนั่งอย่างเด็ดขาด ซึ่งเป็นพื้นที่สำหรับคนที่เสียชีวิต แล้วจะเอามานั่งเปลี่ยนเสื้อผ้าอยู่ในจุดนี้พื้นที่ดังกล่าวอยู่ระหว่างห้องนอน และหน้าหวางอยู่ช่วงเสาที่สองนับจากทางทิศเหนือ และ “เสาทำว” เป็นเสาที่สำคัญในเวลาปลูกเรือนจะปลูกขึ้นเป็นเสาแรก เสาทำวจะตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกซึ่งเป็นเสาที่สามนับจากทิศเหนือ ติดกับแม่เตาไฟเป็นจุดที่เจ้าของเรือนนั่ง ในสมัยก่อนสมาชิกภายในครอบครัว และคนนอกห้ามนั่งอย่างเด็ดขาด สำหรับ “เสานาง” จะเป็นเสาที่เป็นตัวแทนของผู้หญิงในเวลาตั้งเรือนใหม่จะปลูกขึ้นเป็นเสาที่สองถัดจากเสาทำว เสาดังกล่าวจะอยู่ในห้องนอนทางทิศตะวันออกเป็นเสาที่สามนับจากทิศเหนือ ดังแสดงในภาพที่ 7

การเข้าถึงพื้นที่การใช้สอยภายในเรือนจากแผนภาพที่ 1 แสดงให้เห็นลำดับการเข้าถึง พื้นที่ว่างภายในเรือน จะเริ่มจากบันไดจะเป็นตัวเชื่อมต่อระหว่างใต้ถุนหาพื้นที่ชั้นบนของเรือน ใต้ถุนเรือนจะเป็นพื้นที่โล่ง และจะเชื่อมโยงองค์ประกอบต่างๆเข้าหากัน เช่น เล้าข้าว พื้นที่เก็บพื้น พื้นที่เก็บสะสมไม้ไว้สำหรับตั้งเรือนใหม่ มีคอกสัตว์ และบันไดเป็นตัวเชื่อมต่อหาชั้นบน ซึ่งจะพบห้องโถงบริเวณห้องโถงนี้จะติดกลับพื้นที่ครัว และแม่เตาไฟในทางทิศตะวันตก ถัดจากห้องโถงไปทางทิศเหนือจะเป็นพื้นที่หน้าวาง (พื้นที่พักผ่อนครอบครัว) และถัดจากห้องโถง ไปทางทิศตะวันออกจะเป็นห้องนอนซึ่งเราสังเกตเห็นว่าห้องโถงจะเป็นพื้นที่เชื่อมต่อพื้นที่ว่างภายในเรือน

ลักษณะการวางทิศของแผนผังเรือนรูปแบบที่หนึ่งจะมีความเป็นเอกภาพกันเกือบทั้งหมด ทุกๆหลัง จะเห็นได้ว่าการวางแผนผังเรือนจะกำหนดไปตาม ทิศเหนือ-ใต้เป็นหลัก ทางเข้าของเรือนทุกหลังจะหันหน้าไปทางทิศใต้ ส่วนหิ้งหิ้งเทวดาจะอยู่ทางทิศเหนือ ห้องนอน บันได เสานาง จะอยู่ทางทิศตะวันออก พื้นที่ครัว เตาไฟ เสาท้าวจะอยู่ทางทิศตะวันตก สำหรับพื้นที่ส่วนชานนั้นโดยส่วนใหญ่จะอยู่ทางทิศใต้ และทิศตะวันตก

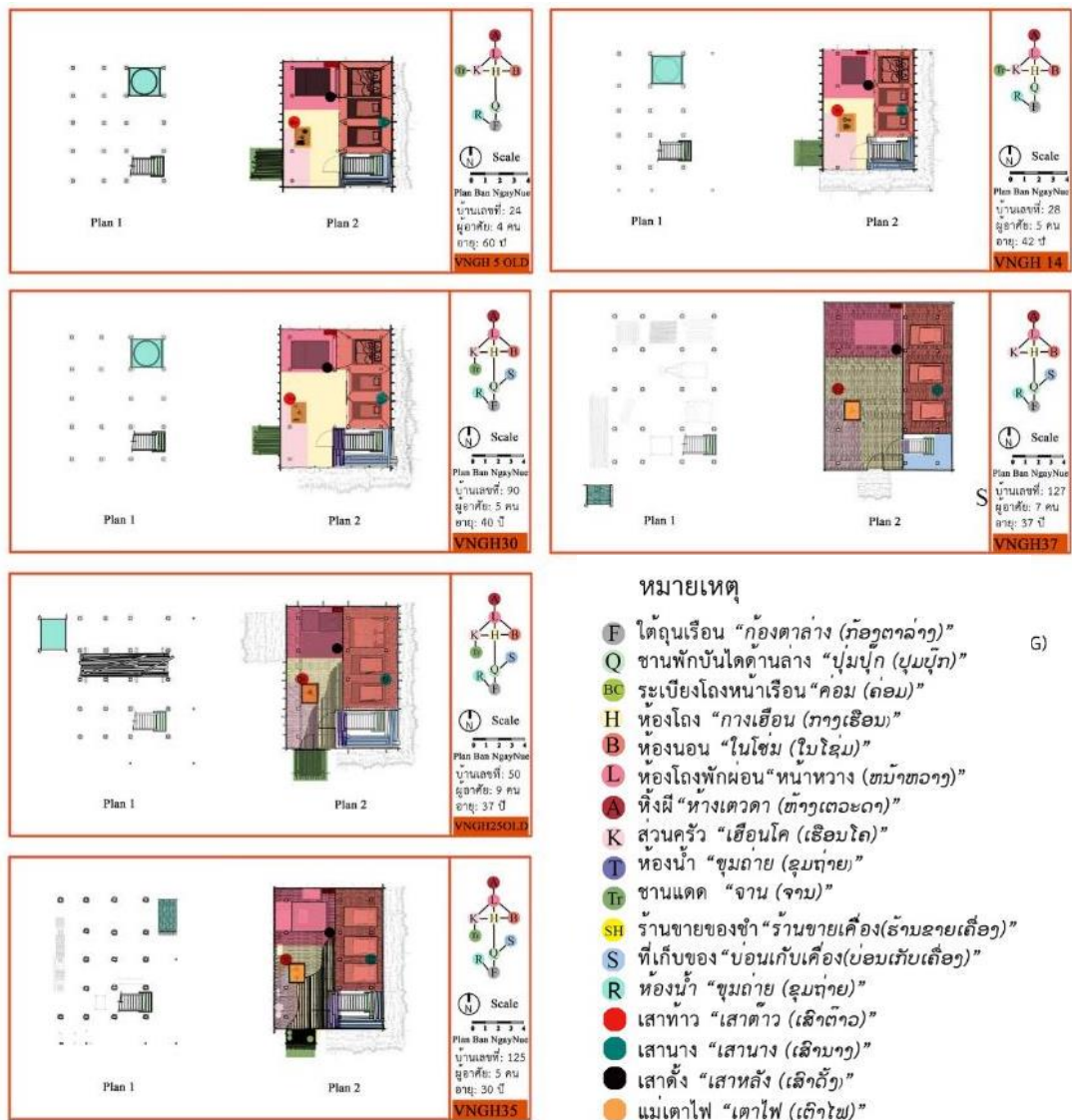
หมายเหตุ

- F ใต้ถุนเรือน “ก้องตาล่าง (ก้องตาล่าง)”
- Q ชานพักบันไดด้านล่าง “ปุมปุก (ปุมปุก)”
- BC ระเบียงโถงหน้าเรือน “ค่อม (ค่อม)”
- H ห้องโถง “กางเขื่อน (กางเขื่อน)”
- B ห้องนอน “โนโซ่ม (โนโซ่ม)”
- L ห้องโถงพักผ่อน “หน้าวาง (หน้าวาง)”
- A หิ้งหิ้ง “หิ้งเทวดา (หิ้งเทวดา)”
- K ส่วนครัว “เฮือนโค (เฮือนโค)”
- I ห้องน้ำ “ซุ่มถ้าย (ซุ่มถ้าย)”
- Tr ชานแดด “จาม (จาม)”
- SH ร้านขายของชำ “ร้านขายเคื่อง (ร้านขายเคื่อง)”
- S ที่เก็บของ “บ่อนเก็บเคื่อง (บ่อนเก็บเคื่อง)”
- R ห้องน้ำ “ซุ่มถ้าย (ซุ่มถ้าย)”
- เสาท้าว “เสาท้าว (เสาท้าว)”
- เสานาง “เสานาง (เสานาง)”
- เสาตั้ง “เสาหลัง (เสาตั้ง)”
- แม่เตาไฟ “เตาไฟ (เตาไฟ)”

แผนผัง 1: แสดงให้เห็นลำดับการเข้าถึง พื้นที่ภายในเรือน

ลักษณะการวางทิศของแผนผังเรือนรูปแบบที่หนึ่งจะมีความเป็นเอกภาพกันเกือบทั้งหมด ทุกๆหลัง จะเห็นได้ว่าการวางแผนผังเรือนจะกำหนดไปตาม ทิศเหนือ-ใต้เป็นหลัก ทางเข้าของเรือนทุกหลังจะหันหน้าไปทางทิศใต้ ส่วนหิ้งหิ้งเทวดาจะอยู่ทางทิศเหนือ ห้องนอน บันได เสานาง จะอยู่ทางทิศตะวันออก พื้นที่ครัว เตาไฟ เสาท้าวจะอยู่ทางทิศตะวันตก สำหรับพื้นที่ชานโดยส่วนใหญ่จะอยู่ทางทิศใต้ และทิศตะวันตก

วัสดุพื้น และโครงสร้างพื้นจะประกอบด้วยไม้ไผ่ (ไม้ปล้อง) และไม้จริงโครงสร้างหลักของพื้นจะเป็นไม้จริง สำหรับพื้นจะปูด้วยไม้ฝาเอามาปูเสียดกัน สำหรับโครงสร้างเตาไฟจะทำด้วยไม้จริง ตีเป็นบล็อกสี่เหลี่ยมขนาดกว้าง 1 เมตรยาว 1.2 เมตร แล้วเอาดินใส่ข้างในของกล่องไม้เพื่อเป็นพื้นที่สำหรับจุดไฟ หรือที่เรียกในภาษาถิ่นว่า “ดั่งไฟ”

ภาพที่ 57: แผนผังเรือนแบบแผนที่ 1

6.2 แบบแผนที่ 2

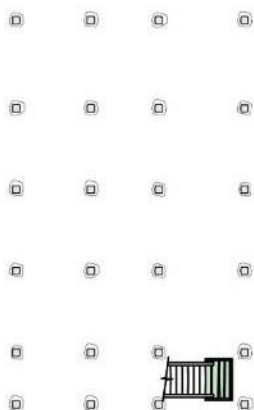
บ้านได้เชื่อมต่อขึ้นสู่ระเบียงหน้า (ค่อม) มีประตูกั้นระหว่างระเบียงหน้าสู่พื้นที่โถงของเรือนหลัก และมีแม่เตาไฟในโถง แผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าโดยไม่นับจาน (ชาน) อายุเรือน 25 ปี ผู้อยู่อาศัยส่วนมากเป็นประชาชน ผู้ที่มีรายรับไม่มากซึ่งจะอยู่เป็นครอบครัว ในครอบครัวหนึ่งมีสมาชิกภายในครอบครัว 2-5 คน อาชีพ ส่วนใหญ่จะทำนา ปลูกกล้วย และปลูกหมากแห้ง

แผนผังของเรือนได้แสดงให้เห็นถึงลักษณะการพัวพันระหว่างพื้นที่การใช้สอยกลับรูปทรงของเรือน ถ้าดูจากลักษณะแผนผังแล้วจะเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส โดยไม่นับจาน (ชาน) พื้นที่ใช้สอยทั้งหมดประมาณ 72 ตารางเมตร พื้นที่ห้องนอนประมาณ 28 ตารางเมตร พื้นที่พื้นที่พักผ่อนครอบครัว และห้องโถงมีขนาดพื้นที่ประมาณ 25 ตารางเมตร พื้นที่ครัว และเตาไฟประมาณ 24 ตารางเมตร พื้นที่ระเบียงหน้าประมาณ 3.6 ตารางเมตร

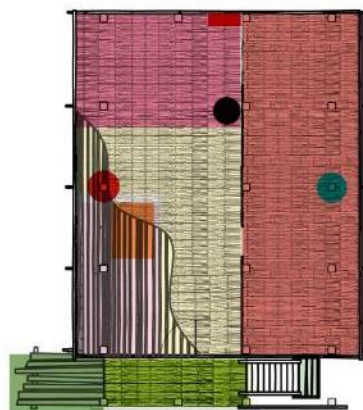
องค์ประกอบพื้นที่ใช้สอยของรูปแบบที่ 1 นี้ ชั้นใต้ถุนประกอบมี พื้นที่เก็บพิน และมีบ้านได้เชื่อมต่อหาชั้นบนซึ่งประกอบมีห้องนอนห้องนอนจะอยู่ทางทิศตะวันออก ซึ่งจะมีฉากกั้นระหว่างห้องนอน และห้องโถง ลักษณะห้องนอนจะไม่มีฉากกั้นห้อง ห้องอยู่ทางทิศเหนือสุดเรียกว่า “ห้องแจ้ง” ซึ่งเป็นที่นอนของผู้นำครอบครัวผู้อาวุโสที่สุดภายในเรือนเช่น พ่อเฒ่า แม่เฒ่า หรือพ่อแม่ ตามระดับ และห้องถัดมา เรียกว่า “ห้องกลาง” หรือ “ห้องกำ” ซึ่งเป็นห้องนอนของลูกสะใภ้ และห้องอยู่ทางทิศใต้สุดจะเป็นห้องนอนของลูกชายลูกสาวตามลำดับ

ถัดจากห้องนอนทางทิศตะวันตกเหนือสุดเรียกว่าหน้าวาง (ห้องพักผ่อนครอบครัว) หรือเป็นที่นอนสำหรับคนต่างดาวต่างแดนที่มาเยี่ยมยามก็จะให้นอนในพื้นที่นี้ ถัดจากหน้าวางลงมาทิศใต้จะเป็นห้องโถงเป็นพื้นที่ ที่มีความสำคัญในการประกอบกิจกรรมประจำวัน เช่น เป็นพื้นที่กินข้าว เป็นพื้นที่ที่นั่งคุยกัน เป็นพื้นที่ที่ประกอบกิจกรรมทางด้านความเชื่อฯลฯ

ถัดจากห้องโถงไปทางทิศตะวันตกจะเป็นพื้นที่ครัว และเตาไฟ ซึ่งเตาไฟจะอยู่ระหว่างห้องโถง และพื้นที่ครัว ถัดจากพื้นที่ครัวไปทางทิศตะวันตก หรือทิศใต้จะเป็นชาน และระเบียง (ค่อม)

Plan 1

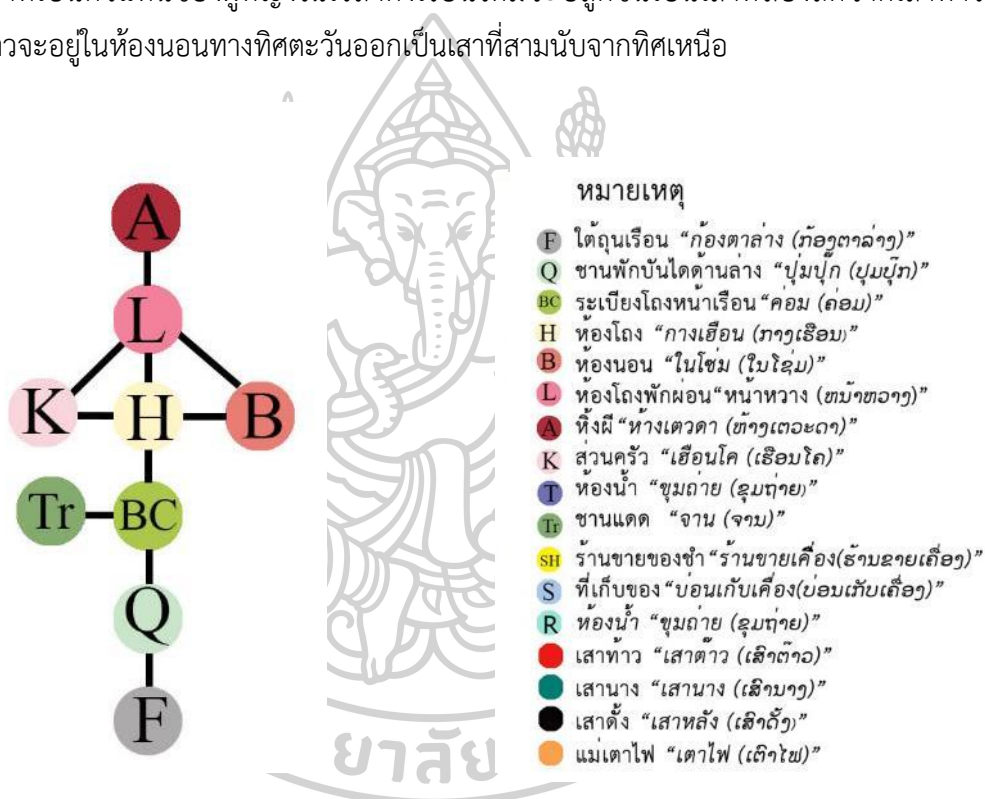
Plan 2

หมายเหตุ

F	ใต้ถุนเรือน “ก้องตาล่าง (ก้อฏตาล่าง)”	Tr	ชานแดด “จาม (จาม)”
Q	ชานพักบันไดด้านล่าง “ปุ่มปุก (ปุ่มปุก)”	SH	ร้านขายของชำ “ร้านขายเคื่อง (ร้านขายเคื่อง)”
BC	ระเบียงโถงหน้าเรือน “คอม (คอม)”	S	ที่เก็บของ “บ่อนเก็บเคื่อง (บ่อนเก็บเคื่อง)”
H	ห้องโถง “กางเขื่อน (กางเขื่อน)”	R	ห้องน้ำ “ชุมถ่าย (ชุมถ่าย)”
B	ห้องนอน “โนโซม (โนโซม)”	●	เสาท้าว “เสาท้าว (เสาท้าว)”
L	ห้องโถงพักผ่อน “หน้าหวาง (หน้าหวาง)”	●	เสานาง “เสานาง (เสานาง)”
A	หิ้งผี “ห้างเตวดา (ห้างเตวดา)”	●	เสาดั้ง “เสาดั้ง (เสาดั้ง)”
K	ส่วนครัว “เฮือนโค (เฮือนโค)”	●	แม่เตาไฟ “เตาไฟ (เตาไฟ)”
T	ห้องน้ำ “ชุมถ่าย (ชุมถ่าย)”		

ภาพที่ 58: แผนผังเรือนแบบแผนที่ 2

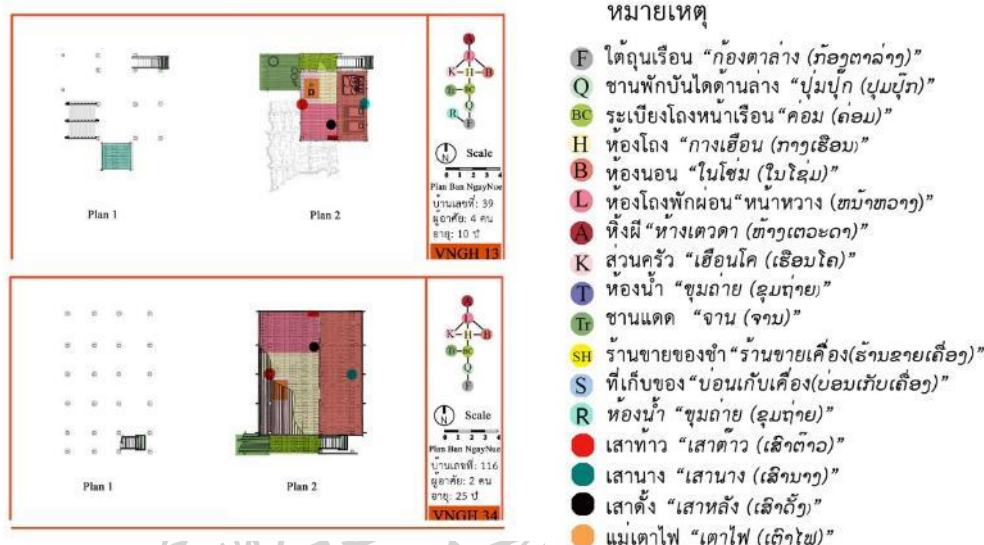
นอกจากนี้ ยังปรากฏเห็นพื้นที่ทางด้านความเชื่อที่ได้สืบทอดกันมาอยู่ในของเรือน เช่น “ห้วงเทวดา” โดยส่วนมากจะอยู่ทางทิศเหนือ ซึ่งทำหน้าที่เป็นที่สักการะบูชาบรรพบุรุษที่ได้ล่วงลับไปแล้ว “พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์” ซึ่งห้ามสมาชิกภายในครอบครัว และคนนอกนั่งอย่างเด็ดขาด ซึ่งเป็นพื้นที่สำหรับคนที่เสียชีวิต แล้วจะเอามานั่งเปลี่ยนเสื้อผ้าอยู่ในจุดนี้พื้นที่ดังกล่าวอยู่ระหว่างห้องนอน และหน้าวางอยู่ช่วงเสาที่สองนับจากทางทิศเหนือ “เสาท้าว” เป็นเสาที่สำคัญในเวลาปลูกเรือนจะปลูกขึ้นเป็นเสาแรก เสาท้าวจะตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกซึ่งเป็นเสาที่สามนับจากทิศเหนือติดกับแม่เตาไฟ เป็นตำแหน่งที่ห้ามไม่ให้เจ้าของเรือนนั่ง สมาชิกภายในครอบครัว และคนนอกห้ามนั่งอย่างเด็ดขาด “เสานาง” จะเป็นเสาที่เป็นตัวแทนของผู้หญิงในเวลาตั้งเรือนใหม่จะปลูกขึ้นเป็นเสาที่สองถัดจากเสาท้าว เสดังกล่าวจะอยู่ในห้องนอนทางทิศตะวันออกเป็นเสาที่สามนับจากทิศเหนือ

แผนภาพที่ 2: แสดงให้เห็นลำดับการเข้าถึงพื้นที่ส่วนต่างๆ ภายในเรือน

การเข้าถึงพื้นที่การใช้สอยภายในเรือนจากแผนภาพที่ 2 แสดงลำดับการเข้าถึง พื้นที่ว่างภายในเรือน จะเริ่มจากบันไดเชื่อมต่อขึ้นสู่ระเบียงหน้า (ค่อม) มีประตูกั้นระหว่างระเบียงหน้าสู่พื้นที่โถงของเรือนหลัก ซึ่งจะพบห้องโถงบริเวณห้องโถงนี้จะติดกลับพื้นที่ครัว และแม่เตาไฟในทางทิศตะวันตก ถัดจากห้องโถงไปทางทิศเหนือจะเป็นพื้นที่หน้าวาง (พื้นที่พักผ่อนครอบครัว) และถัดจาก

ห้องโถง ไปทางทิศตะวันออกจะเป็นห้องนอนซึ่งสังเกตเห็นว่าห้องโถงจะเป็นพื้นที่เชื่อมต่อพื้นที่ว่างภายในเรือนส่วนต่างๆ เข้าด้วยกัน

ภาพที่ 59: แผนผังเรือนแบบแผนที่ 2

ลักษณะการวางทิศของแผนผังเรือนรูปแบบที่หนึ่งจะมีความเป็นเอกภาพกันเกือบทั้งหมด ทุกๆหลัง จะเห็นได้ว่าการวางแผนผังเรือนจะกำหนดไปตาม ทิศเหนือ-ใต้เป็นหลัก ทางเข้าของเรือน ทุกหลังจะหันหน้าไปทางทิศใต้ ส่วนหิ้งเตวดาจะอยู่ทางทิศเหนือ ห้องนอน บันได เส้านาง จะอยู่ทางทิศตะวันออก พื้นที่ครัว เตาไฟ เส้าทาวจะอยู่ทางทิศตะวันตก งาน (ขาน) โดยส่วนมากจะอยู่ทางทิศใต้ และทิศตะวันตก

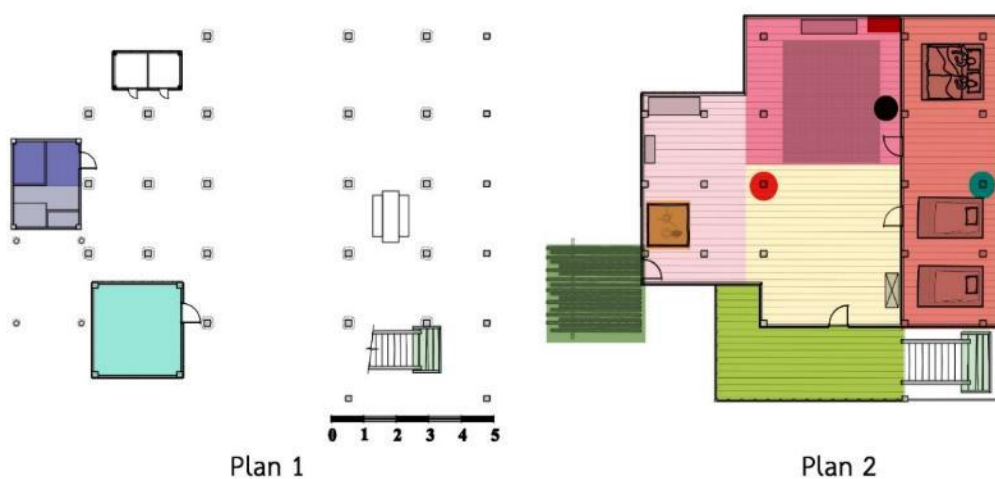
6.3 แบบแผนที่ 3

แผนผังของเรือนหลักยังคงรักษาเค้าโครงดั้งเดิมเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า แต่มีการต่อเติมเรือนครัวออกด้านข้าง และมีระเบียงทางด้านหน้า โดยส่วนมากอายุของเรือนอยู่ระหว่าง 5-25 ปี ผู้อยู่อาศัยจะเป็นประชาชนผู้มีรายได้ปานกลาง และรัฐกรครุ สมาชิกภายในครอบครัวมีจำนวน 3-9 คน อาชีพส่วนใหญ่จะทำนา ปลูกกล้วย และปลูกหมากแห้ง

แผนผังของเรือนได้แสดงให้เห็นพัฒนาการในการต่อเติมเรือน ซึ่งจะมีการแยกเรือนครัวออกจากเรือนหลัก มีระเบียงทางด้านหน้าของเรือน และบันไดได้เชื่อมต่อไตถุนเรือนไปยังระเบียงด้านหน้า พื้นที่ใช้สอยทั้งหมด 60-80 ตารางเมตร พื้นที่ห้องนอน 25-33 ตารางเมตร พื้นที่ห้องโถง

และพื้นที่พักผ่อนรอบครัว 35-40 ตารางเมตร พื้นที่ครัว และเตาไฟ 20-25 ตารางเมตร พื้นที่ระเบียง และบันได มีรวมกันประมาณ 20-30 ตารางเมตร

องค์ประกอบของพื้นที่ใช้สอยของแบบแผนที่ 3 นี้ สำหรับพื้นที่ใต้ถุนเรือนจะประกอบด้วย เล้าข้าว (ยุ้งข้าว) ร้านขายของชำ พื้นที่เก็บไม้สำหรับสร้างตั่งเรือนใหม่ และคอกสัตว์ ส่วนพื้นที่ใช้สอยชั้นบน ประกอบด้วยค่อม (ระเบียง) จาน (ชาน) ห้องโถง หน้าวางและห้องนอน

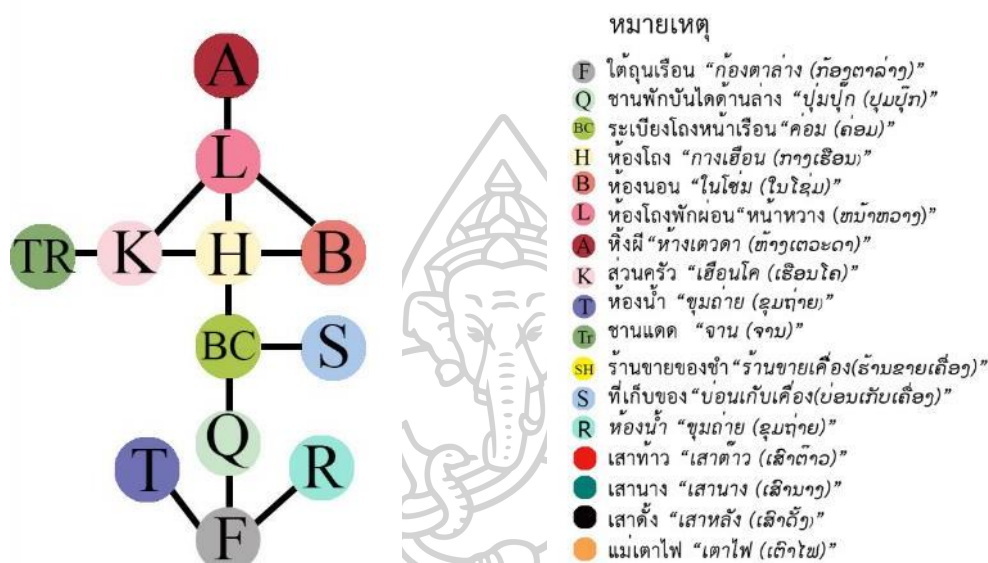
หมายเหตุ

Ⓕ ใต้ถุนเรือน “ก้องตาล่าง (ภ็องตาล่าง)”	Ⓘ ชานแดด “จาน (จาม)”
Ⓚ ชานพักบันไดด้านล่าง “ปุมปุ๊ก (ปุมปุ๊ก)”	Ⓜ ร้านขายของชำ “ร้านขายเคื่อง (ฮั้มขายเคื่อง)”
Ⓛ ระเบียงโถงหน้าเรือน “ค่อม (ถ่อม)”	Ⓝ ที่เก็บของ “บ่อนเก็บเคื่อง (บ่อมเก็บเคื่อง)”
Ⓗ ห้องโถง “กางเขือน (กางเขือน)”	Ⓡ ห้องน้ำ “ซุมถ่าย (ซุมถ่าย)”
Ⓛ ห้องนอน “ในโซ่ม (ในโซ่ม)”	Ⓡ เสาทาว “เสาทาว (เสาทาว)”
Ⓛ ห้องโถงพักผ่อน “หน้าวาง (หน้าวาง)”	Ⓡ เสานาง “เสานาง (เสานาง)”
Ⓛ หิ้งผี “หางเตวดา (หางเตวดา)”	Ⓡ เสาดั่ง “เสาดั่ง (เสาดั่ง)”
Ⓛ สวนครัว “เขือนโค (เขือนโค)”	Ⓡ แม่เตาไฟ “เตาไฟ (เตาไฟ)”
Ⓛ ห้องน้ำ “ซุมถ่าย (ซุมถ่าย)”	

ภาพที่ 60: แผนผังเรือนแบบแผนที่ 3

นอกจากนี้ยังมี พื้นที่ความเชื่อที่ได้สืบทอดกันมาที่ยังปรากฏอยู่ในแผนผังของเรือนซึ่งจุดตำแหน่งต่างๆของพื้นที่ดังกล่าวนี้ยังคงรักษาตำแหน่งเดิมตั้งรูปแบบที่หนึ่ง เช่น หิ้งเทวดาโดยส่วนมากจะอยู่ทางทิศเหนือ ซึ่งทำหน้าที่เป็นที่สักการะบูชาบรรพบุรุษที่ได้ล่วงลับไปแล้ว และพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ห้ามสมาชิกภายในครอบครัว และคนนอกนั่งอย่างเด็ดขาด ซึ่งเป็นพื้นที่สำหรับคนที่เสียชีวิต แล้วจะเอามานั่งเปลี่ยนเสื้อผ้าอยู่ในจุดนี้ พื้นที่ดังกล่าวอยู่ระหว่างห้องนอน และหน้าวางอยู่ช่วงเสาที่สองนับจากทางทิศเหนือ

“เสาท้าว” เป็นเสาที่สำคัญในเวลาปลูกเรือนจะปลูกขึ้นเป็นเสาแรก เสาท้าวจะตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกซึ่งเป็นเสาที่สามนับจากทิศเหนือ อยู่ติดกับแม่เตาไฟเป็นตำแหน่งที่ห้ามไม่ให้เจ้าของเรือนสมาชิกภายในครอบครัว และคนนอกห้ามนั่งอย่างเด็ดขาด “เสานาง” จะเป็นเสาที่เป็นตัวแทนของผู้หญิงในเวลาตั้งเรือนใหม่จะปลูกขึ้นเป็นเสาที่สองถัดจากเสาท้าว เสาดังกล่าวจะอยู่ในห้องนอนทางทิศตะวันออกเป็นเสาที่สามนับจากทิศเหนือ

แผนผังที่ 3: แสดงให้เห็นลำดับการเข้าถึงพื้นที่ภายในเรือน

การเข้าถึงพื้นที่การใช้สอยภายในเรือน แผนผังที่ 3 แสดงให้เห็นลำดับการเข้าถึง พื้นที่ว่างภายในเรือนจะแตกต่างจากรูปแบบที่ 1 ซึ่งบันไดจะเป็นตัวเชื่อมต่อระหว่างไตถุนเรือนหาค่อม (ระเบียง) ไตถุนเรือน จะเป็นพื้นที่โล่ง และจะเชื่อมโยงองค์ประกอบต่างๆหากันเช่น: เล้าข้าว พื้นที่เก็บฟืน พื้นที่เก็บไม้ไว้สำหรับตั้งเรือนใหม่ มีคอกสัตว์ นอกจากนั้นยังมีองค์ประกอบเพิ่มเติมเข้ามาใหม่ เช่น ห้องน้ำ และร้านขายเครื่อง (ร้านขายของชำ) และมีบันได เชื่อมต่อขึ้นถึงระเบียงชั้นบน ทั้งนี้เรือนในรูปแบบที่ 2 จะมี “ค่อม” (ระเบียง) เป็นองค์ประกอบที่รองรับกิจกรรมหลากหลาย เช่น เป็นที่นั่งพักผ่อน เป็นพื้นที่รับรองแขก หรือบุคคลภายในหมู่บ้าน และภายนอกหมู่บ้านมาเยี่ยมยามถามข่าว นอกจากนั้น ยังเป็นพื้นที่กินข้าวในบางโอกาส ถัดจากระเบียงไปทางทิศตะวันตกจะพบจาน (ขาน) ถัดจากระเบียงไปทางทิศเหนือจะเชื่อมต่อหาห้องโถง ซึ่งบริเวณห้องโถงจะแตกต่างจากรูปแบบที่หนึ่ง แยกพื้นที่ห้องครัว ออกจากเรือนหลัก และห้องโถงยังเชื่อมต่อหาห้องนอนทางทิศตะวันตก

บันไดเชื่อมต่อขึ้นสู่ระเบียงหน้า (ค่อม) และสามารถเชื่อมต่อไปยังห้องโถงซึ่งมีประตูกัน และจากระเบียงหน้าก็สามารถเชื่อมต่อไปสู่เรือนไฟที่ตั้งอยู่ด้านหัวของระเบียงหน้า แผนผังเรือนหลักทำ

หน้าที่คล้ายคือรูปแบบที่สองที่ยังคงรักษาพื้นที่เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ทั้งนี้ ไม่นับระเบียงและเรือนครัว ซึ่งจะมีระเบียงเป็นตัวเชื่อมต่อระหว่างเรือนหลัก และเรือนครัว ระเบียงยังเชื่อมต่อไปหาจาน (ชาน) ในทิศตะวันตก และบันไดในทิศตะวันออก จากการสำรวจทั้งหมดหมู่บ้านจะมีอยู่ 4 หลังคาเรือน ซึ่งจะเห็นได้ว่าเรือนในรูปแบบที่ 3 นั้นให้ความสำคัญกับระเบียงมากขึ้น และมีอายุของเรือนอยู่ระหว่าง 5-11 ปี โดยมีสมาชิกภายในครอบครัวจะมี 5-10 คน ทั้งนี้ เจ้าของเรือนทั้ง 3 หลังนั้นเป็นประชาชนธรรมดา และอีก 1 หลังเป็นเรือนพ่อบุญมาประจำบ้าน และประกอบอาชีพปลูกกล้วย และปลูกหมากแห้ง

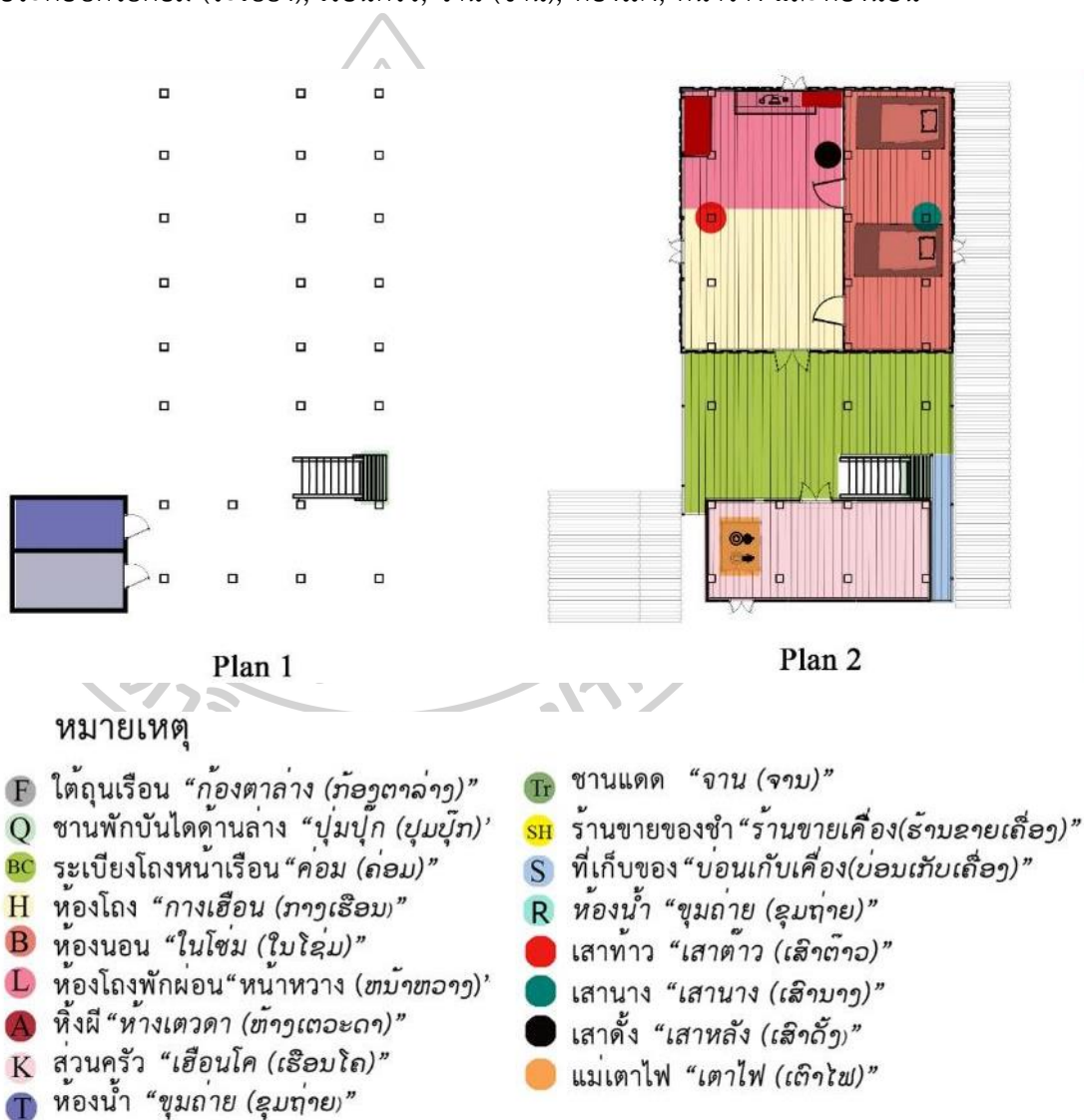

ภาพที่ 61: แผนผังเรือนแบบแผนที่ 3

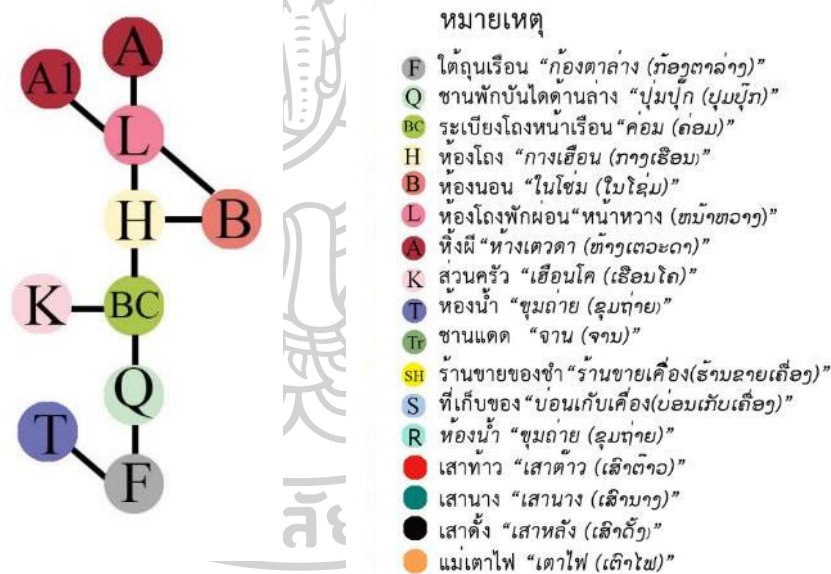
6.4 แบบแผนที่ 4

ลักษณะของแผนผังเรือนจะมีความแตกต่างจากสามรูปแบบที่ผ่านมา ซึ่งจะมีพัฒนาการของเรือนอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งแบบนี้จะเห็นได้ว่าระเบียบมีบทบาทมากขึ้น พื้นที่ใช้สอยทั้งหมดประมาณ 100 ตารางเมตร พื้นที่ห้องนอน 20-25 ตารางเมตร พื้นที่ห้องโถง และพื้นที่พักผ่อนครอบครัว 30-35 ตารางเมตร พื้นที่เรือนครัว และเตาไฟ 10-15 ตารางเมตร พื้นที่ระเบียง และบันได มีพื้นที่รวมกัน 25-30 ตารางเมตร องค์ประกอบของพื้นที่ใช้สอยชั้นใต้ถุนประกอบด้วย ห้องน้ำ, เล้าข้าว (ยุ้งข้าว), ร้านขายเครื่อง (ร้านขายของชำ) กองฟืน พื้นที่เก็บไม้สำหรับตั้งเรือนใหม่ และคอกสัตว์ ส่วนพื้นที่ใช้สอยชั้นบนประกอบด้วยค่อม (ระเบียง), เรือนครัว, จาน (ชาน), ห้องโถง, หน้าวาง และห้องนอน

ภาพที่ 62: แผนผังเรือนแบบแผนที่ 4

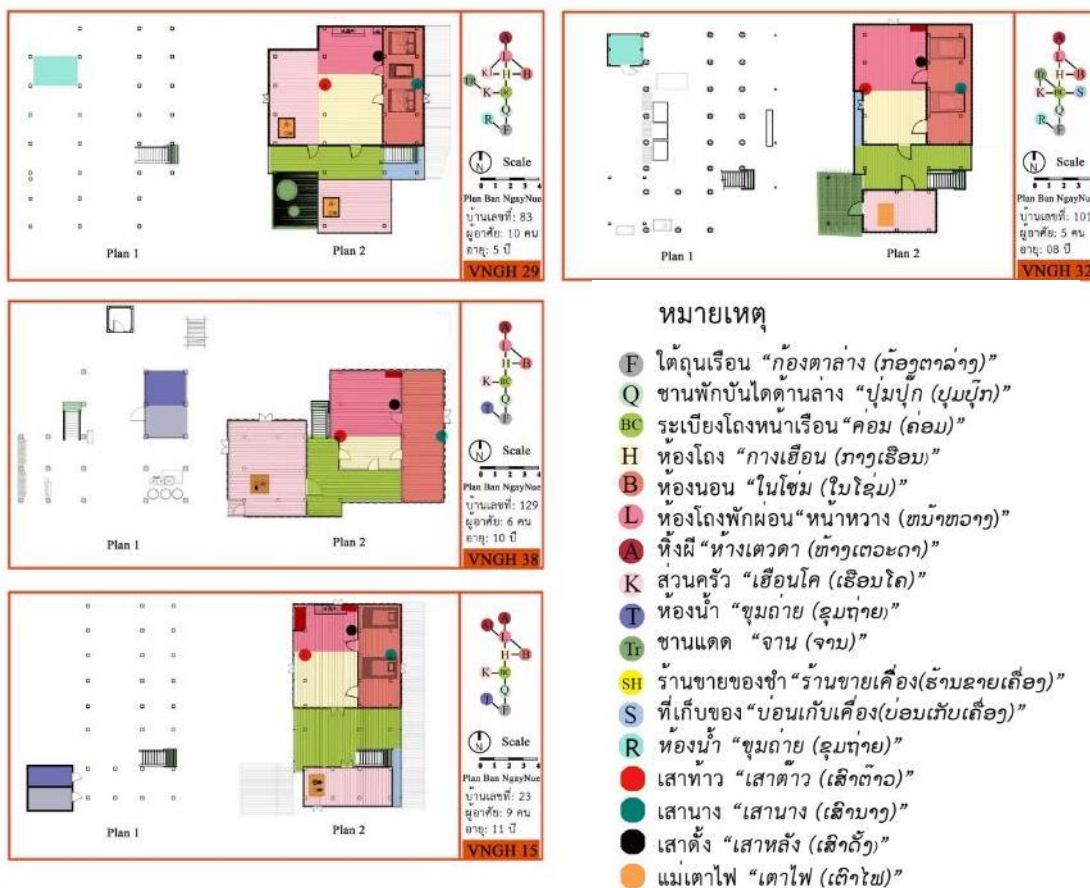
นอกจากนี้ ยังปรากฏมีพื้นที่ทางความเชื่อซึ่งได้สืบทอดกันมาแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนอยู่ในแผนผังของเรือน ซึ่งจุดตำแหน่งต่างๆ ของพื้นที่ดังกล่าวนี้ยังคงรักษาตำแหน่งเดิมตั้งรูปแบบหนึ่งที่หนึ่งพื้นที่ส่วนที่ 1 คือ “หิ้งเทวดา” โดยส่วนมากจะอยู่ทางทิศเหนือ ซึ่งทำหน้าที่เป็นที่สักการะบูชาบรรพบุรุษที่ได้ล่วงลับไปแล้ว พื้นที่ส่วนที่ 2 คือ “พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์” ห้ามสมาชิกภายในครอบครัวและคนนอกนั่งอย่างเด็ดขาด ซึ่งเป็นพื้นที่สำหรับคนที่เสียชีวิต แล้วจะเอามานั่งเปลี่ยนเสื้อผ้าอยู่ในจุดนี้ พื้นที่ดังกล่าวอยู่ระหว่างห้องนอน และหน้าวางอยู่ช่วงเสาที่สองนับจากทางทิศเหนือ พื้นที่ส่วนที่ 3 คือ “เสาท้าว” เป็นเสาที่สำคัญในเวลาปลูกเรือนจะปลูกขึ้นเป็นเสาแรก เสาท้าวจะตั้งอยู่ทางทิศตะวันตก ซึ่งเป็นเสาที่สามนับจากทิศเหนือ ติดกับแม่เตาไฟกินจุดที่เจ้าของเรือนนั่งในสมัยก่อนสมาชิกภายในครอบครัว และคนนอกห้ามนั่งอย่างเด็ดขาด และ “เสานาง” จะเป็นเสาที่เป็นตัวแทนของผู้หญิงในเวลาตั้งเรือนใหม่จะปลูกขึ้นเป็นเสาที่สองถัดจากเสาท้าว เสาดังกล่าวจะอยู่ในห้องนอนทางทิศตะวันออกเป็นเสาที่สามนับจากทิศเหนือ

แผนผังที่ 4: แสดงให้เห็นลำดับการเข้าถึง พื้นที่ภายในเรือน

การเข้าถึงพื้นที่การใช้สอยภายในเรือน แผนผังที่ 4 แสดงลำดับการเข้าถึง พื้นที่ใต้ถุนเป็นพื้นที่โล่งเชื่อมต่อทางองค์ประกอบต่างๆ เช่น ห้องน้ำ กองหิน และบันไดเป็นตัวเชื่อมต่อ ใต้ถุนไปยังระเบียงชั้นบน ในรูปแบบนี้ระเบียงจะทำหน้าที่เชื่อมโยงไปหาทั้งห้องโถงทางทิศเหนือ ห้องครัวทางทิศใต้ และจาน (ชาน) ทางทิศตะวันตก ส่วนห้องโถงจะทำหน้าที่เชื่อมโยงคล้ายกับรูปแบบที่ 3 ห้องโถงจะลดบทบาทลงจากเดิม แต่ยังคงเป็นพื้นที่ประกอบกิจกรรม ทางด้านความเชื่อ และฮีดคองประเพณีเหมือนเดิม

วัสดุพื้น และโครงสร้างพื้นแบบที่ 4 จะเป็นโครงสร้างไม้จริงทั้งหมด และปูพื้นด้วยไม้แป้น (ไม้กระดาน) ส่วนซานจะเป็นโครงสร้างไม้จริง และพื้นไม้ไผ่เป็นลำปูเรียงกัน

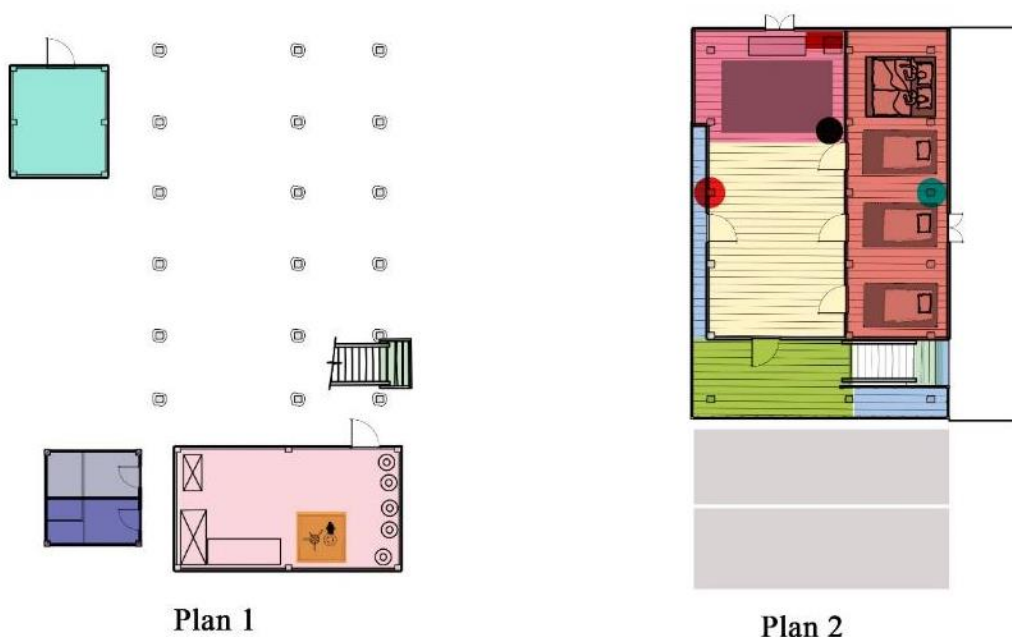

ภาพที่ 63: แผนผังเรือนแบบแผนที่ 4

6.5 แบบแผนที่ 5

บันไดเชื่อมต่อขึ้นสู่ระเบียงหน้า (ค่อม) มีประตูกั้นระหว่างระเบียงหน้าสู่พื้นที่โถงของเรือนหลัก แยกเรือนไฟเป็นเรือนเดี่ยวติดพื้นดิน และมีการก่อสร้างห้องน้ำอยู่ด้วย แผนผังเรือนยังคงรักษารูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า แต่มีความแตกต่างจากแบบแผนที่ 1 แบบแผนที่ 2 แบบแผนที่ 3 และรูปแบบที่ 4 จะไม่มีเตาไฟอยู่ในเรือนหลัก เพราะได้แยกเรือนครัวออกเป็นเรือนชั้นเดียวติดดิน สำหรับค่อมและบันไดจะเหมือนกับแบบแผนที่ 2 แต่องค์ประกอบบางส่วนได้สูญหายไป เช่น เรือนทุกหลังจะไม่มีงาน (ซาน) อายุของเรือนโดยส่วนมากอยู่ระหว่าง 8-24 ปี ผู้อยู่อาศัยส่วนมากจะอาชีพ ปลูกกล้วย ปลูกหมากแห้ง และค้าขาย จำนวนจำนวนหนึ่ง ส่วนสมาชิกภายในครอบครัวมีจำนวน 4-9 คน

แผนผังเรือน จะแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของเรือนอีกรูปแบบหนึ่ง จะเห็นได้ว่าการแยกเรือนครัวออกมาอย่างชัดเจน ชายคาของเรือนครัวจะติดกับพื้นชั้นสองของเรือนหลัก เรือนครัวจะอยู่ทางทิศตะวันตกหรือทิศใต้โดยจะมีห้องน้ำติดกับเรือนครัวพื้นที่ใช้สอยทั้งหมดมีขนาดประมาณ 60-70 ตารางเมตร พื้นที่ห้องนอนมีขนาดประมาณ 25-30 ตารางเมตร พื้นที่ห้องโถง และพื้นที่พักผ่อนของครอบครัวขนาดประมาณ 30-40 ตารางเมตร พื้นที่เรือนครัวและเตาไฟขนาดประมาณ 15-20 ตารางเมตร พื้นที่ระเบียง และบันไดมีพื้นที่รวมประมาณ 10-15 ตารางเมตร

หมายเหตุ

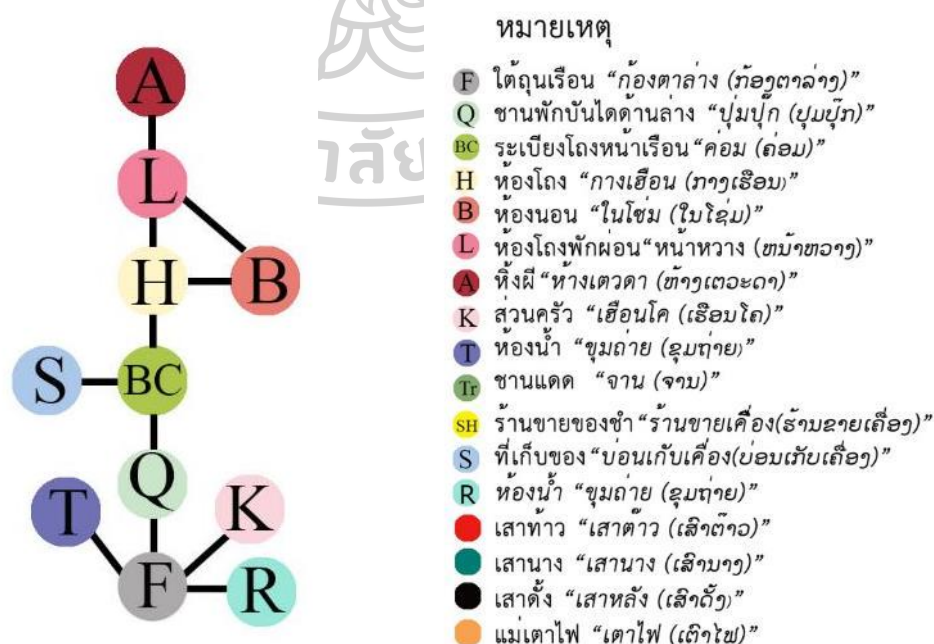
● F ไตถุนเรือน “ก้อนตาล่าง (ก้อนตาล่าง)”	● Tr ขานแดด “จาน (จาน)”
● Q ขานพักบันไดด้านล่าง “ปุ่มปุ่ม (ปุ่มปุ่ม)”	● SH ร้านขายของชำ “ร้านขายเคื่อง (ร้านขายเคื่อง)”
● BC ระเบียงโถงหน้าเรือน “ค่อม (ค่อม)”	● S ที่เก็บของ “บ่อนเก็บเคื่อง (บ่อนเก็บเคื่อง)”
● H ห้องโถง “กางเฮือน (กางเฮือน)”	● R ห้องน้ำ “ซุมถ่าย (ซุมถ่าย)”
● B ห้องนอน “ไนโซ่ม (ไมโซ่ม)”	● ● เสาท้าว “เสาท้าว (เสาท้าว)”
● L ห้องโถงพักผ่อน “หน้าหวาง (หน้าหวาง)”	● ● เสานาง “เสานาง (เสานาง)”
● A หิ้งผี “หิ้งเตวดา (หิ้งเตวดา)”	● ● เสาดั่ง “เสาดั่ง (เสาดั่ง)”
● K ส่วนครัว “เฮือนโค (เฮือนโค)”	● ● แม่เตาไฟ “เตาไฟ (เตาไฟ)”
● T ห้องน้ำ “ซุมถ่าย (ซุมถ่าย)”	

ภาพที่ 64: แผนผังเรือนแบบแผนที่ 5

แผนผังของเรือนจะมีค่อม (ระเบียง) อยู่ทางทิศใต้ และมีบันไดเชื่อมต่อใต้ถุนเรือนหาระเบียงคือกับรูปแบบที่สองแต่เราจะสังเกตเห็นองค์ประกอบที่มีมาแต่ดั้งเดิมสูญหายไป และถูกย้ายตำแหน่ง เช่น พื้นที่งาน (ชาน) จะสูญหายไปส่วนเตาไฟจะย้ายลงมาชั้นล่างกลับเรือนครัว

องค์ประกอบของพื้นที่ใช้สอยภายในรูปแบบที่ 3 นี้ พื้นที่ใต้ถุนประกอบด้วย เรือนครัว ห้องน้ำ เล้าข้าว (ยุ้งข้าว) ไร่ขายของชำ ใต้ถุนเรือนเป็นพื้นที่เก็บไม้สำหรับตั้งเรือนใหม่ และคอกสัตว์ ส่วนพื้นที่ใช้สอยชั้นบน ประกอบด้วยค่อม (ระเบียง) งาน (ชาน) ห้องโถง หน้าวาง และห้องนอน

นอกจากนี้ยังปรากฏเห็นพื้นที่ทางด้านความเชื่อที่ได้สืบทอดกันมาที่ปรากฏอยู่ในแผนผังเรือนจะเข้าคือแบบแผนที่ 1 แบบแผนที่ 2 แบบแผนที่ 3 และรูปแบบที่ 4 จะไม่มีการเปลี่ยนแปลง เช่น “หิ้งเทวดา” โดยส่วนมากจะอยู่ทางทิศเหนือ ซึ่งทำหน้าที่เป็นที่สักการบูชาบรรพบุรุษที่ได้ล่วงลับไปแล้ว “พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์” ห้ามสมาชิกภายในครอบครัว และคนนอกนั่งอย่างเด็ดขาด ซึ่งเป็นพื้นที่สำหรับคนที่เสียชีวิต แล้วจะเอามานั่งเปลี่ยนเสื้อผ้าอยู่ในจุดนี้ พื้นที่ดังกล่าวอยู่ระหว่างห้องนอน และหน้าวาง อยู่ช่วงเสาที่สองนับจากทางทิศเหนือ “เสาท้าว” เป็นเสาที่สำคัญในเวลาปลูกเรือนจะปลูกขึ้นเป็นเสาแรก เสาท้าวจะตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกซึ่งเป็นเสาที่สามนับจากทิศเหนือ ติดกับแม่เตาไฟกินจุดที่เจ้าของเรือนนั่งในสมัยก่อนสมาชิกภายในครอบครัว และคนนอกห้ามนั่งอย่างเด็ดขาด “เสานาง” จะเป็นเสาที่เป็นตัวแทนของผู้หญิงในเวลาตั้งเรือนใหม่จะปลูกขึ้นเป็นเสาที่สองถัดจากเสาท้าว เสดังกล่าวจะอยู่ในห้องนอนทางทิศตะวันออกเป็นเสาที่สามนับจากทิศเหนือ

แผนผังที่ 5: แสดงให้เห็นลำดับการเข้าถึงพื้นที่ภายในเรือน

การเข้าถึงพื้นที่การใช้สอยภายในเรือน ในแผนผังที่ 5 ได้แสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบพื้นที่ใช้สอยจะมีองค์ประกอบใหม่เพิ่มเข้ามา และองค์ประกอบของที่สูญหายไป ลักษณะการเข้าถึงพื้นที่การใช้สอยชั้นใต้ถุนจะมีความสำคัญมากขึ้น เพราะจะเป็นตัวที่เชื่อมต่อไปหาองค์ประกอบอื่นๆ เช่น เรือนครัว ห้องน้ำ ยุ้งข้าว พื้นที่ขายของชำ พื้นที่เก็บฟืน และบันไดซึ่งจะทำ หน้าทีเชื่อมไปหาชั้นบน ซึ่งจะพบระเบียงคล้ายคือรูปแบบที่ 2 แต่รูปแบบที่ 3 นั้นจะมีระเบียงขนาดเล็กลง และทำหน้าที่เชื่อมต่อบันไดหาห้องโถงแตกต่างจากรูปแบบที่ 2 ระเบียงจะทำหน้าที่เป็นพื้นที่พักผ่อน และรองรับกิจกรรมต่างๆ ถัดจากค่อมไปทางทิศเหนือจะเป็นห้องโถง ซึ่งเป็นพื้นที่ว่าง ไม่มีเตาไฟในเรือน ห้องโถงจะลดบทบาทลงจากเดิม แต่ยังคงเป็นพื้นที่ประกอบกิจกรรมทางด้านความเชื่อ และฮีดคองประเพณีเหมือนเดิม

หมายเหตุ

- F โต๊ะนเรื้อน “ก่องตาล่าง (ก่องตาล่าง)”
- Q ขานพักบันไดคานล่าง “ปุมปุ๊ก (ปุมปุ๊ก)”
- BC ระเบียงโถงหน้าเรือน “คอม (คอม)”
- H ห้องโถง “กางเฮือน (กางเฮือน)”
- B ห้องนอน “โนโซ่ม (โนโซ่ม)”
- L ห้องโถงพักผ่อน “หน้าหวาง (หน้าหวาง)”
- A หิ้งผี “หวางเตวดา (หวางเตวดา)”
- K ส่วนครัว “เฮือนโค (เฮือนโค)”
- I ห้องน้ำ “ซุมถ่าย (ซุมถ่าย)”
- Tr ขานแดด “จาน (จาน)”
- SH ร้านขายของชำ “ร้านขายเคื่อง (ร้านขายเคื่อง)”
- S ที่เก็บของ “บอนเก็บเคื่อง (บอนเก็บเคื่อง)”
- R ห้องน้ำ “ซุมถ่าย (ซุมถ่าย)”
- เสาทาว “เสาทาว (เสาทาว)”
- เสานาง “เสานาง (เสานาง)”
- เสาดั่ง “เสาดั่ง (เสาดั่ง)”
- แม่เตาไฟ “เตาไฟ (เตาไฟ)”

ภาพที่ 65: แผนผังเรือนแบบแผนที่ 5

6.6 แบบแผนที่ 6

มีการก่อสร้างไม้ไต้ถุนเรือน และย้ายบันไดเข้าไปอยู่ในอาคารเชื่อมต่อกับไม้ไต้ถุนสู่พื้นที่โรงในเรือน มีห้องนอนไม้ไต้ถุนเรือน และมีเรือนไฟสร้างเป็นเรือนเดี่ยวติดพื้นดิน และมีการก่อสร้างห้องน้ำอยู่ แผนผังเรือนแบบแผนที่ 6 มีความแตกต่างจาก 5 รูปแบบที่ผ่านมา เรือนบางหลังไม้ไต้ถุนก่อด้วยอิฐ และ ชั้นบนเป็นไม้ ซึ่งจะมีอยู่ทั้งหมด 2 หลังภายในหมู่บ้าน ซึ่งมีอายุระหว่าง 13 และ 42 ปี สมาชิกภายในครอบครัว 5-12 คน ผู้อยู่อาศัยจะประกอบอาชีพ ข้าราชการระดับสูง ผู้นำชุมชน และประชาชน

ลักษณะของแผนผังเรือนจะมีความแตกต่างจากแบบแผนที่ผ่านมา ซึ่งจะมีพัฒนาการของเรือนอีกรูปแบบหนึ่ง พื้นที่ใช้สอยทั้งหมด 80-140 ตารางเมตร พื้นที่ห้องนอน 20-35 ตารางเมตร พื้นที่ห้องโถง และพื้นที่พักผ่อนครอบครัว 30-80 ตารางเมตร พื้นที่เรือนครัว และเตาไฟ 15-35 ตารางเมตร พื้นที่ระเบียงมี 12 ตารางเมตร

หมายเหตุ

F	ไม้ไต้ถุนเรือน “กึ่งตากลาง (กึ่งตากลาง)”	Tr	ชานแดด “จาม (จาม)”
Q	ชานพักบันไดด้านล่าง “ปุ่มปัก (ปุ่มปัก)”	SH	ร้านขายของชำ “ร้านขายเคื่อง (ร้านขายเคื่อง)”
BC	ระเบียงโถงหน้าเรือน “ค่อม (ค่อม)”	S	ที่เก็บของ “บ่อนเก็บเคื่อง (บ่อนเก็บเคื่อง)”
H	ห้องโถง “ทางเขื่อน (ทางเขื่อน)”	R	ห้องน้ำ “ชุมถ่าย (ชุมถ่าย)”
B	ห้องนอน “ในโซม (ในโซม)”	●	เสาทำว “เสาตัว (เสาตัว)”
L	ห้องโถงพักผ่อน “หน้าหวาง (หน้าหวาง)”	●	เสานาง “เสานาง (เสานาง)”
A	หิ้งผี “ห้างเตวดา (ห้างเตวดา)”	●	เสาดั่ง “เสาดั่ง (เสาดั่ง)”
K	ส่วนครัว “เขื่อนโค (เขื่อนโค)”	●	แม่เตาไฟ “เตาไฟ (เตาไฟ)”
T	ห้องน้ำ “ชุมถ่าย (ชุมถ่าย)”		

ภาพที่ 66: แผนผังเรือนแบบแผนที่ 6

7. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ใช้สอยภายในเรือน กับการวางทิศ

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนกับการวางทิศของเรือน เรือนในกรณีศึกษาที่ได้คัดสรรจำนวนทั้งสิ้น 45 หลัง โดยจะกำหนดรหัสของเรือนแต่ละหลัง ได้แก่ VNGH1, VNGH 2, VNGH 3, VNGH 4, VNGH 5... VNGH 45 ในแต่ละหลังจะมีองค์ประกอบพื้นที่การใช้สอยทั้งหมดภายในเรือนเช่น: ใต้ถุน บันได ค่อม (ระเบียง), โถง, ห้องนอน, หน้าวาง, ครีว, ห้องสุขา, จาน (ชาน), ที่เก็บของ, ร้านขายเครื่อง (ร้านขายสินค้า) ยุงข้าว, เต้าไฟ, แท่นบูชา, เส้าท้าว, เส้านาง, พื้นที่ห้ามนั่ง ภายหลังจากกำหนดองค์ประกอบทั้งหมดแล้ว และจะได้กำหนดสัญลักษณ์ของทิศ ได้แก่

N (North) คือ ทิศเหนือ, S (South) คือ ทิศใต้, E (East) คือ ทิศตะวันออก และ W (West) คือ ทิศตะวันตก เพื่อทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนกับการวางทิศของเรือนวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

VNGH23	orientation				VNGH24	orientation				VNGH25	orientation				VNGH28	orientation				VNGH29	orientation				VNGH30	orientation													
	N	S	E	W		N	S	E	W		N	S	E	W		N	S	E	W		N	S	E	W		N	S	E	W	N	S	E	W						
โถง					โถง					โถง				โถง					โถง					โถง					โถง										
บันได				●	บันได				●	บันได				●	บันได				●	บันได				●	บันได					●	บันได								
ชม Balcony	●				ชม Balcony	●				ชม Balcony	●				ชม Balcony	●			●	ชม Balcony	●			●	ชม Balcony	●					●	ชม Balcony	●						
โถง Hall		●			โถง Hall		●			โถง Hall		●			โถง Hall		●			โถง Hall		●			โถง Hall		●					●	โถง Hall						
ห้องนอน			●		ห้องนอน			●		ห้องนอน			●		ห้องนอน			●		ห้องนอน			●		ห้องนอน				●				●	ห้องนอน					
หน้าครัว				●	หน้าครัว			●		หน้าครัว			●		หน้าครัว			●		หน้าครัว			●		หน้าครัว				●				●	หน้าครัว					
ครัว Kitchen	●				ครัว Kitchen				●	ครัว Kitchen				●	ครัว Kitchen				●	ครัว Kitchen				●	ครัว Kitchen					●	ครัว Kitchen			●	ครัว Kitchen				
ห้องสุขา				●	ห้องสุขา				●	ห้องสุขา				●	ห้องสุขา				●	ห้องสุขา				●	ห้องสุขา					●	ห้องสุขา				●	ห้องสุขา			
ลานซัก				●	ลานซัก				●	ลานซัก				●	ลานซัก				●	ลานซัก				●	ลานซัก					●	ลานซัก				●	ลานซัก			
พื้นที่จอดรถ					พื้นที่จอดรถ				●	พื้นที่จอดรถ				●	พื้นที่จอดรถ				●	พื้นที่จอดรถ				●	พื้นที่จอดรถ					●	พื้นที่จอดรถ				●	พื้นที่จอดรถ			
รับแขกเสิร์ฟ				●	รับแขกเสิร์ฟ				●	รับแขกเสิร์ฟ				●	รับแขกเสิร์ฟ				●	รับแขกเสิร์ฟ				●	รับแขกเสิร์ฟ					●	รับแขกเสิร์ฟ				●	รับแขกเสิร์ฟ			
ตู้ซักผ้า Wastebasket					ตู้ซักผ้า Wastebasket					ตู้ซักผ้า Wastebasket					ตู้ซักผ้า Wastebasket				●	ตู้ซักผ้า Wastebasket				●	ตู้ซักผ้า Wastebasket					●	ตู้ซักผ้า Wastebasket				●	ตู้ซักผ้า Wastebasket			
เตาไฟ Hearth				●	เตาไฟ Hearth				●	เตาไฟ Hearth				●	เตาไฟ Hearth				●	เตาไฟ Hearth				●	เตาไฟ Hearth					●	เตาไฟ Hearth				●	เตาไฟ Hearth			
แท่นบูชา Altar	●				แท่นบูชา Altar	●				แท่นบูชา Altar	●				แท่นบูชา Altar	●				แท่นบูชา Altar	●				แท่นบูชา Altar	●					●	แท่นบูชา Altar				●	แท่นบูชา Altar		
เสาหัว					เสาหัว					เสาหัว					เสาหัว					เสาหัว					เสาหัว						●	เสาหัว				●	เสาหัว		
เสาหาง				●	เสาหาง				●	เสาหาง				●	เสาหาง				●	เสาหาง				●	เสาหาง					●	เสาหาง				●	เสาหาง			
พื้นที่พักผ่อน	●				พื้นที่พักผ่อน	●				พื้นที่พักผ่อน	●				พื้นที่พักผ่อน	●				พื้นที่พักผ่อน	●				พื้นที่พักผ่อน	●					●	พื้นที่พักผ่อน				●	พื้นที่พักผ่อน		

VNGH25old	orientation				VNGH26	orientation				VNGH27	orientation				VNGH31	orientation				VNGH32	orientation				VNGH33	orientation													
	N	S	E	W		N	S	E	W		N	S	E	W		N	S	E	W		N	S	E	W		N	S	E	W	N	S	E	W						
โถง					โถง					โถง				โถง					โถง					โถง					โถง					โถง					
บันได				●	บันได				●	บันได				●	บันได				●	บันได				●	บันได					●	บันได				●	บันได			
ชม Balcony					ชม Balcony				●	ชม Balcony				●	ชม Balcony				●	ชม Balcony				●	ชม Balcony				●	ชม Balcony				●	ชม Balcony				
โถง Hall				●	โถง Hall				●	โถง Hall				●	โถง Hall				●	โถง Hall				●	โถง Hall				●	โถง Hall				●	โถง Hall				
ห้องนอน				●	ห้องนอน				●	ห้องนอน				●	ห้องนอน				●	ห้องนอน				●	ห้องนอน					●	ห้องนอน				●	ห้องนอน			
หน้าครัว				●	หน้าครัว				●	หน้าครัว				●	หน้าครัว				●	หน้าครัว				●	หน้าครัว					●	หน้าครัว				●	หน้าครัว			
ครัว Kitchen				●	ครัว Kitchen				●	ครัว Kitchen				●	ครัว Kitchen				●	ครัว Kitchen				●	ครัว Kitchen					●	ครัว Kitchen				●	ครัว Kitchen			
ห้องสุขา					ห้องสุขา					ห้องสุขา					ห้องสุขา					ห้องสุขา					ห้องสุขา					●	ห้องสุขา					●	ห้องสุขา		
ลานซัก				●	ลานซัก				●	ลานซัก				●	ลานซัก				●	ลานซัก				●	ลานซัก					●	ลานซัก				●	ลานซัก			
พื้นที่จอดรถ					พื้นที่จอดรถ				●	พื้นที่จอดรถ				●	พื้นที่จอดรถ				●	พื้นที่จอดรถ				●	พื้นที่จอดรถ					●	พื้นที่จอดรถ				●	พื้นที่จอดรถ			
รับแขกเสิร์ฟ					รับแขกเสิร์ฟ					รับแขกเสิร์ฟ					รับแขกเสิร์ฟ					รับแขกเสิร์ฟ					รับแขกเสิร์ฟ					●	รับแขกเสิร์ฟ					●	รับแขกเสิร์ฟ		
ตู้ซักผ้า Wastebasket					ตู้ซักผ้า Wastebasket					ตู้ซักผ้า Wastebasket					ตู้ซักผ้า Wastebasket				●	ตู้ซักผ้า Wastebasket				●	ตู้ซักผ้า Wastebasket					●	ตู้ซักผ้า Wastebasket				●	ตู้ซักผ้า Wastebasket			
เตาไฟ Hearth					เตาไฟ Hearth					เตาไฟ Hearth					เตาไฟ Hearth					เตาไฟ Hearth					เตาไฟ Hearth					●	เตาไฟ Hearth				●	เตาไฟ Hearth			
แท่นบูชา Altar				●	แท่นบูชา Altar				●	แท่นบูชา Altar				●	แท่นบูชา Altar				●	แท่นบูชา Altar				●	แท่นบูชา Altar					●	แท่นบูชา Altar				●	แท่นบูชา Altar			
เสาหัว					เสาหัว					เสาหัว					เสาหัว					เสาหัว					เสาหัว					●	เสาหัว				●	เสาหัว			
เสาหาง					เสาหาง					เสาหาง					เสาหาง					เสาหาง					เสาหาง					●	เสาหาง				●	เสาหาง			
พื้นที่พักผ่อน				●	พื้นที่พักผ่อน				●	พื้นที่พักผ่อน				●	พื้นที่พักผ่อน				●	พื้นที่พักผ่อน				●	พื้นที่พักผ่อน					●	พื้นที่พักผ่อน				●	พื้นที่พักผ่อน			

ตารางที่ 2: ตารางการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนกับการวางทิศของ

7.1 การสังเคราะห์ที่ตั้งของห้องนอน | ในโซ่ม (Bed Room) ในผังเรือนกรณีศึกษา

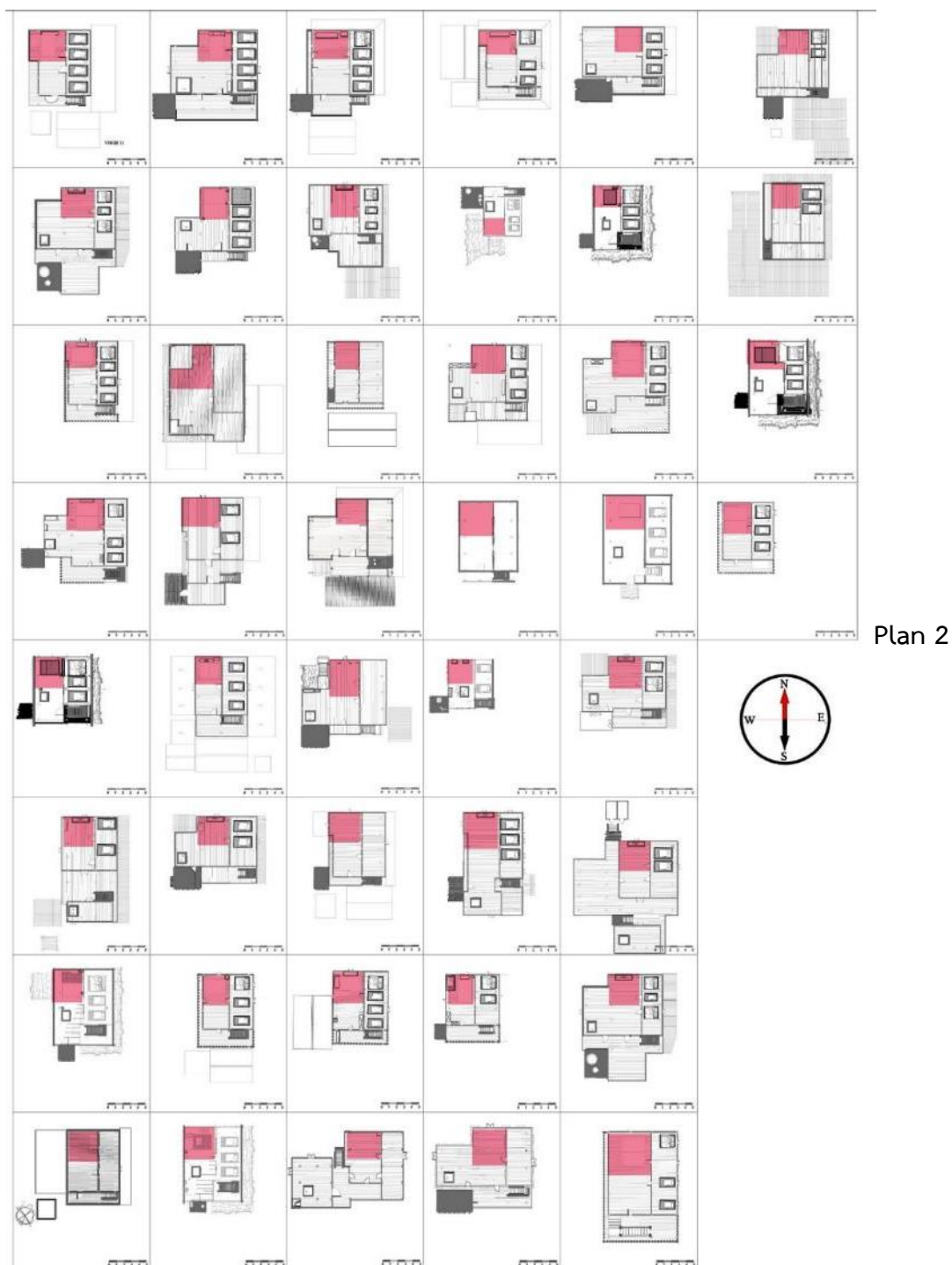
จากการวิเคราะห์เรือนทั้ง 45 หลัง สามารถสรุปได้ดังนี้ คือ เพื่อพิจารณาตามแผนผังของเรือนจะเห็นว่า เรือนทั้งหมดจะวางตำแหน่งห้องนอน ให้อยู่ตรงทิศตะวันออกของแผนผังเรือน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชาวลื้อ บ้านงายเหนือ แม้ว่าจะมีการตั้งถิ่นฐานมาจากอดีตจนกระทั่งปัจจุบันยังคงมีความเคร่งครัดในเรื่องจารีต ว่าด้วยการจัดสรรพื้นที่ส่วนห้องนอนอย่างไม่เปลี่ยนแปลง เนื่องจากห้องนอนไม่ได้ถูกใช้เป็นเพียงพื้นที่สำหรับการพักผ่อนนอนหลับในยามค่ำคืนเพียงอย่างเดียว ทว่ายังคงเป็นพื้นที่ทางความเชื่อที่สำคัญที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตชาวลื้อบ้านงายเหนือ โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงของชีวิต คือ การเกิด และการตาย

ภาพที่ 67: แผนผังห้องนอน | ในโซ่ม (Bed Room) ในผังเรือนกรณีศึกษา

7.2 การสังเคราะห์ที่ตั้งของหน้าวาง (Living Space) ในผังเรียนกรณีศึกษา

จากการวิเคราะห์เรือนทั้ง 45 หลัง สามารถสรุปได้ดังนี้ คือ เมื่อพิจารณาตามแผนผังของเรือนจะเห็นว่า พื้นที่ด้านหน้าของเรือนทั้งหมดจะอยู่ทางทิศเหนือ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ยังคงรักษาตำแหน่งดั้งเดิมไว้ ถึงแม้ว่าเรือนจะมีการต่อเติมพื้นที่การใช้สอยใหม่ ตำแหน่งหน้าวางยังคงรักษาไว้

ภาพที่ 68: แผนผังหน้าวาง (Living Space) ในผังเรียนกรณีศึกษา

7.3 การสังเคราะห์ ที่ตั้งของห้องโถง (Hall) ในผังเรียนกรณีศึกษา

จากการวิเคราะห์เรียนทั้ง 45 หลัง สามารถสรุปได้ดังนี้ เมื่อพิจารณาตามแผนผังของเรียน จะเห็นว่าพื้นที่ห้องโถงจะอยู่ตรงหน้าห้องนอน และติดกับประตูหลักทางเข้าเรียน พื้นที่โถงซึ่งเป็นห้องอเนกประสงค์ภายในเรียน และเป็นพื้นที่เชื่อมต่อไปยังพื้นที่ส่วนต่างๆ ของเรียน

ภาพที่ 69: แผนผังห้องโถง (Hall) ในผังเรียนกรณีศึกษา

7.4 การสังเคราะห์ที่ตั้งของระเบียงหน้า “ค่อม” (Veranda) ในผังเรือน กรณีศึกษา

จากการวิเคราะห์เรือนทั้ง 45 หลัง สามารถสรุปได้ดังนี้ เมื่อพิจารณาตามแผนผังของเรือนจะเห็นว่าค่อมจะอยู่ตรงทิศใต้แผนผังของเรือน ทั้งนี้เรือนที่มีอายุ 25-60 ปี จะไม่มีระเบียงหน้าเรือน (ค่อม) ทั้งนี้ อาจสะท้อนให้เห็นว่า เรือนในยุคแรกๆ นั้นพัฒนาขึ้นมาจากเรือนไม้ไผ่ รวมทั้งสังคมยังไม่มีความซับซ้อนมากนัก พื้นที่ระเบียงหน้าสำหรับรับแขกจึงยังไม่จำเป็นมากนัก เพราะผู้คนต่างเป็นเครือญาติที่สนิทชิดเชื้อ จึงรับแขกในเรือนทว่าเมื่อสังคมมีความซับซ้อนขึ้น จึงมีแขกต่างด้าว ท้าวต่างแดน มาเยี่ยมยามบ้านเรือน จึงจำเป็นต้องจัดสรรพื้นที่ส่วนนี้เพิ่มขึ้นมาเพื่อรองรับหน้าที่ดังกล่าวดังแสดงในภาพที่ 70

7.5 การสังเคราะห์ที่ตั้งของบันได (Main Stair) ในผังเรือนกรณีศึกษา

จากการวิเคราะห์เรือนทั้ง 45 หลัง สามารถสรุปได้ คือ เมื่อพิจารณาตามแผนผังของเรือนจะเห็นว่าตำแหน่งบันไดให้อยู่ตรงทิศตะวันออกของแผนผังเรือน ทั้งนี้เรือนที่มีอายุ 25-60 ปี จะมีบันไดเชื่อมต่อขึ้นสู่พื้นที่โถงของเรือนหลัก และเรือนที่มีอายุ 1-25 ปี บันไดเชื่อมต่อขึ้นสู่ระเบียงหน้า (ค่อม) แสดงให้เห็นว่าพื้นที่ส่วนค่อมเป็นพื้นที่ที่ถูกเพิ่มขึ้นมาหลังจากเรือน ที่มีความซับซ้อนขึ้น ทั้งนี้รูปแบบเรือนจาริตจะมีบันไดเข้าสู่พื้นที่ตอนในซึ่งผ่านค่อมทำหน้าที่เป็นพื้นที่เชื่อมต่อระหว่างบันไดกับเรือนใหญ่ และจาน (ชาน) พบเห็นเรือนบางหลังที่ต่อเติมเรือนครัว พื้นที่ส่วนค่อมจะทำหน้าที่เชื่อมต่อระหว่างเรือนครัวกับเรือนใหญ่ดังแสดงในภาพที่ 71

ภาพที่ 70: ระเบียงหน้า | ค่อม (Veranda) ในผังเรียนกรณีศึกษา

ภาพที่ 71: แผนผังแสดงตำแหน่งที่ตั้งของบันได (Main Stair) ในผังเรียนกรณีศึกษา

7.6 การสังเคราะห์ที่ตั้งของเตาไฟในผังเรือน กรณีศึกษา

จากการวิเคราะห์เรือนทั้ง 45 หลัง สามารถสรุปได้ดังนี้ เมื่อพิจารณาตามแผนผังของเรือนจะเห็นว่า เรือนที่มีอายุ 25-60 ปี มีแม่เตาไฟอยู่ในโถง และเรือนที่มีอายุ 1-25 ปี เตาไฟแยกอยู่ในเรือนครัว ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ชุดความคิดของผู้คนที่มีต่อคุณลักษณะในการอยู่อาศัยได้เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือจากแม่เตาไฟซึ่งเคยเป็นหัวใจหลักของเรือน เนื่องจากสัมพันธ์กับวิถีชีวิตทางวัฒนธรรม นอกเหนือจากการใช้เป็นพื้นที่ประกอบอาหารเท่านั้น ทว่าสัมพันธ์กับจารีตเกี่ยวกับการเกิด และการตาย ทว่าต่อมาในชั้นหลังที่ระบบการสาธารณสุขและอนามัยมีความก้าวหน้า และมีสถานบริการประจำชุมชนและเมือง จึงทำให้วิถีปฏิบัติและความหมายของเตาไฟ ต่อชีวิตเปลี่ยนแปลงไปดังแสดงในภาพที่ 72

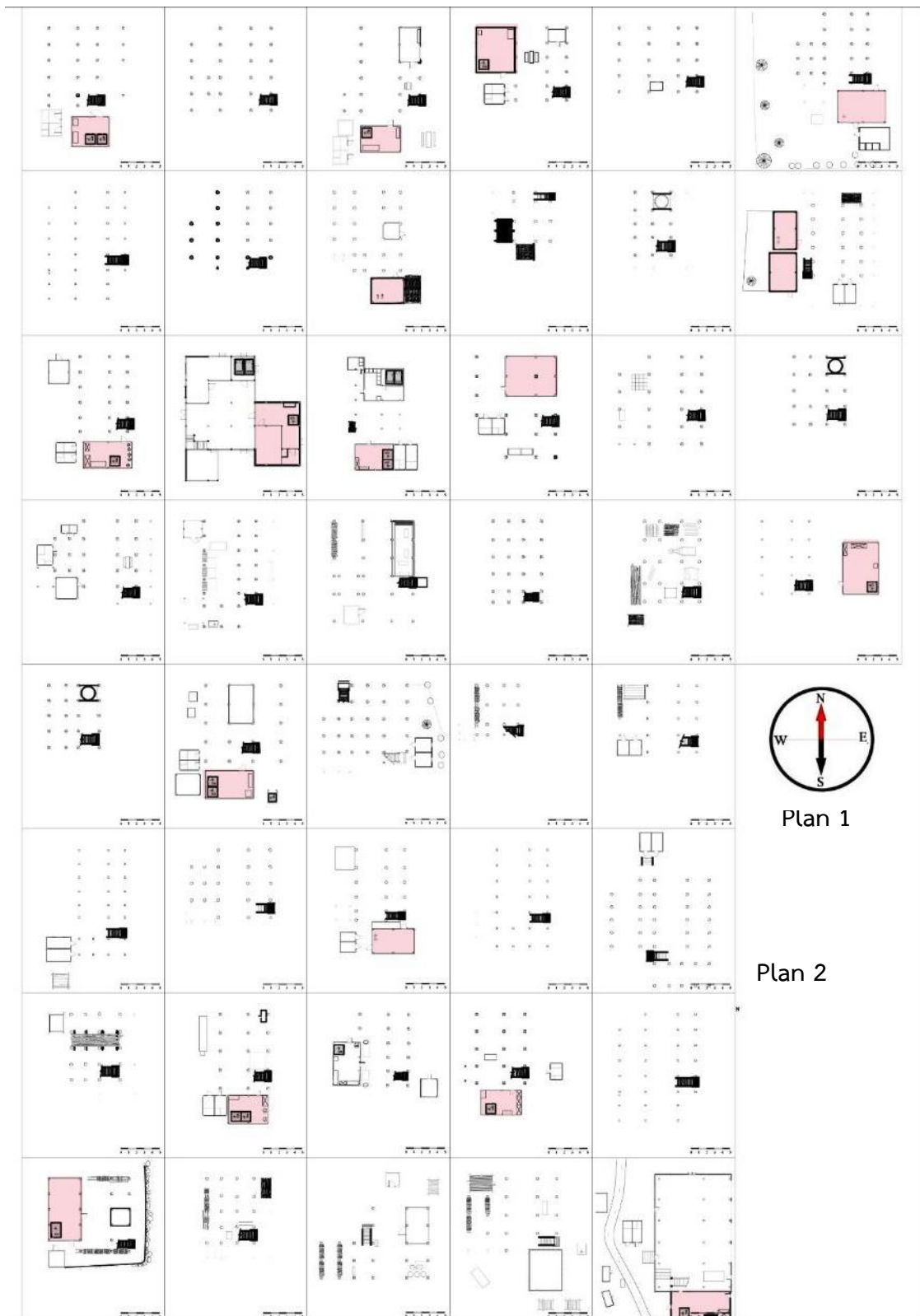
7.7 การสังเคราะห์ที่ตั้งของครัว (Kitchen) ในผังเรือนกรณีศึกษา

จากการศึกษาผังเรือนทั้ง 45 หลัง สามารถสรุปได้ดังนี้ เมื่อพิจารณาตามแผนผังของเรือนพบว่า เรือนที่เก่าแก่นั้น จะมีส่วนครัวอยู่ในเรือนหลักต่อมา เมื่อเรือนมีพัฒนาการสู่ความซับซ้อน จะเห็นได้ว่ามีพัฒนาการของผังพื้น โดยการแยกพื้นที่ส่วนครัวออกจากเรือนหลักมาเป็นเรือนครัวที่ปลูกสร้างขนานกับเรือน และต่อมามีการแยกเรือนครัวออกจากผังที่เคยเกาะติดกับเรือนหลักมาปลูกสร้างที่หัวเรือนหรือท้ายเรือนแทน และต่อมามีการย้ายครัวลงมาจากเรือนมาปลูกสร้างไว้ใต้ถุน หรือในผังบริเวณดังแสดงในภาพที่ 74,75

ภาพที่ 72: แผนผังพื้นที่ชั้น 2 แสดงตำแหน่งแม่เตาไฟในผังเรือนในกรณีศึกษา

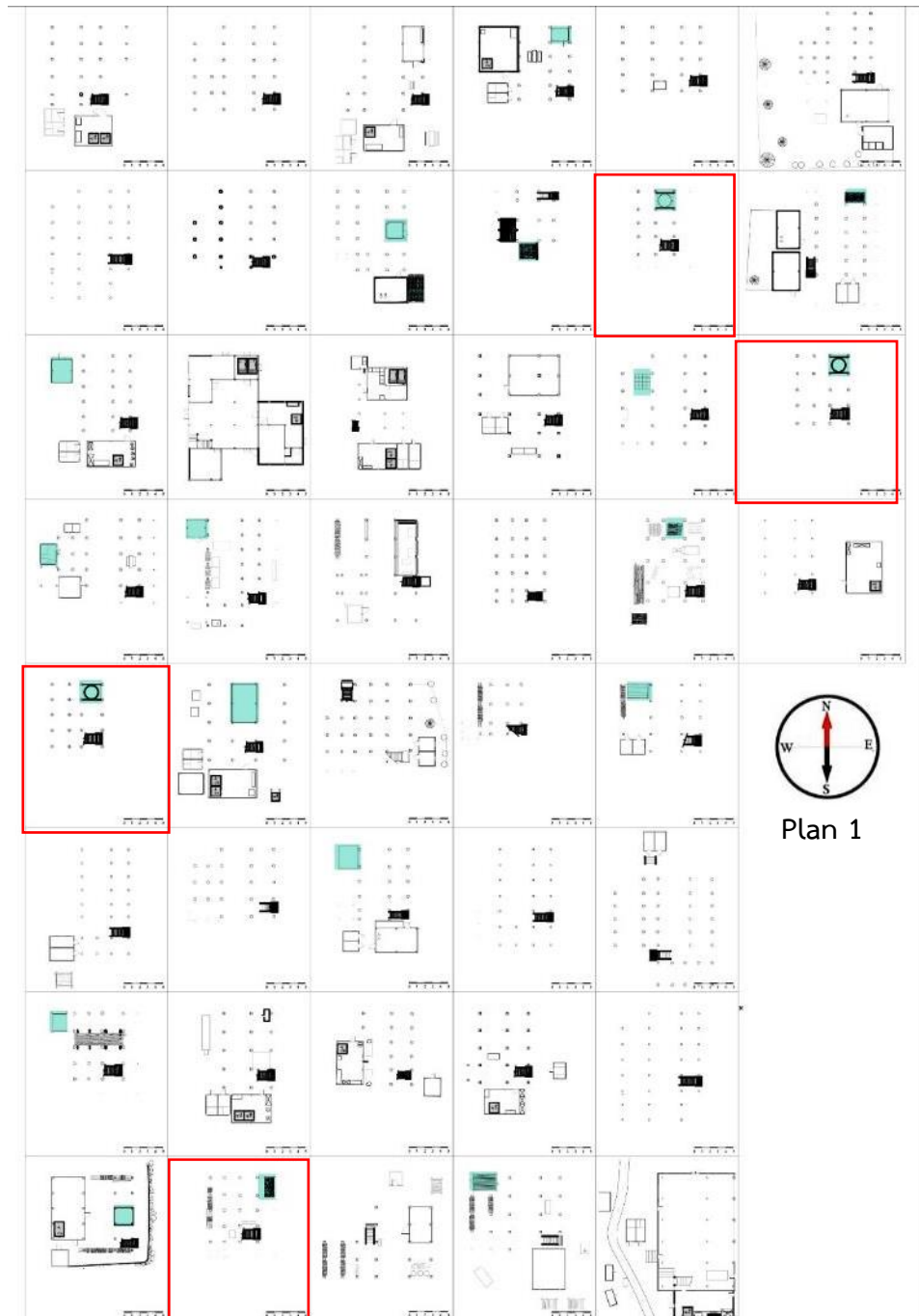
ภาพที่ 73: แผนผังพื้นชั้น 1 แสดงพื้นที่ส่วนครัว (Kitchen) ในผังเรียนกรณีศึกษา

ภาพที่ 74: แผนผังพื้นที่ชั้น 2 แสดงพื้นที่ส่วนครัว (Kitchen) ในผังเรียนกรณีศึกษา

7.8 การสังเคราะห์ที่ตั้งของยู้งข้าวในผังเรือน และผังบริเวณเรือนกรณีศึกษา

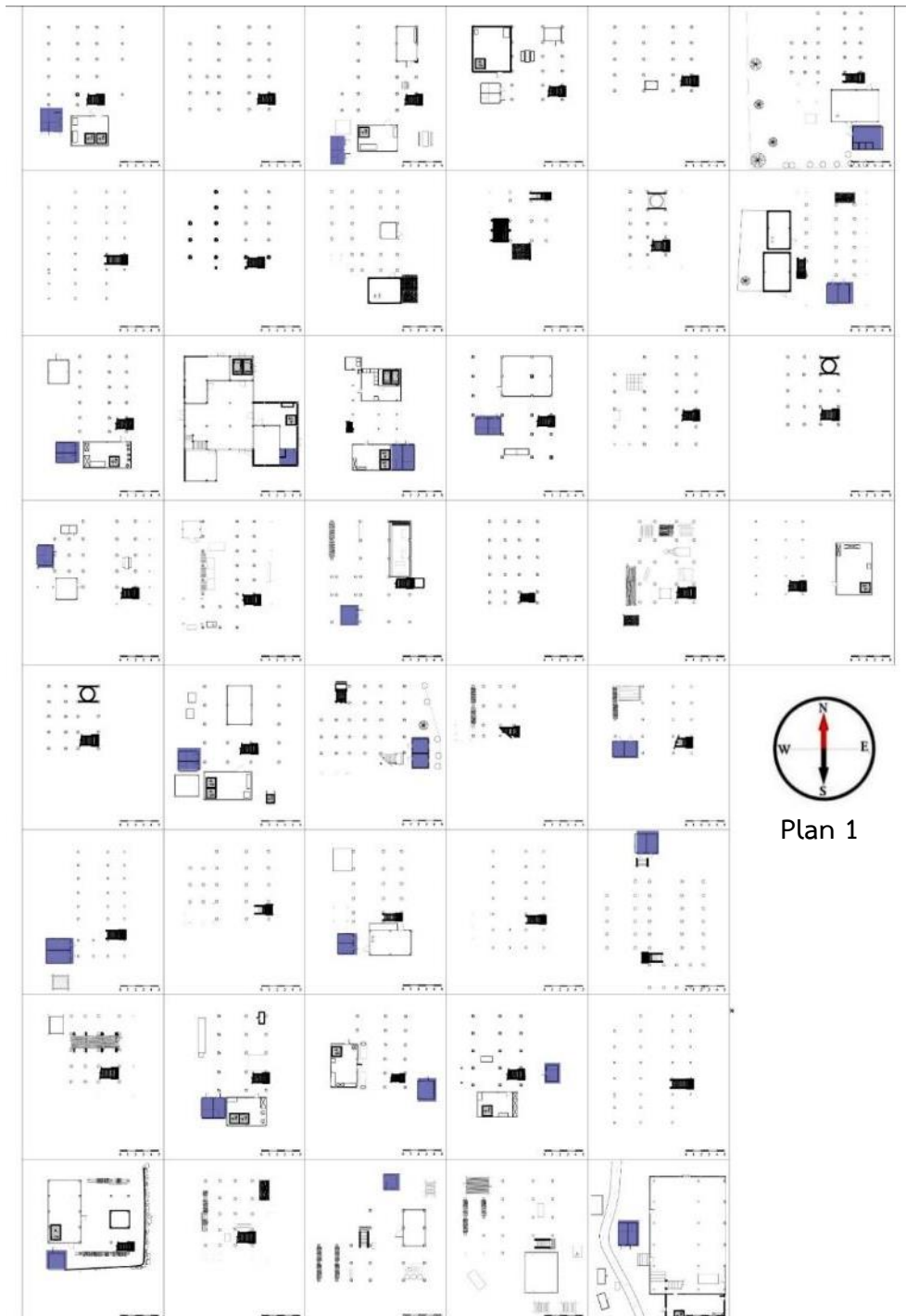
จากการวิเคราะห์เรือนทั้ง 45 หลัง สามารถสรุปได้ดังนี้ เมื่อพิจารณาตามแผนผังของเรือนจะเห็นว่ายู้งข้าวจะอยู่ใต้ถุนเรือน ทั้งนี้เรือนที่ไม่มียู้งข้าวจะใช้พื้นที่ห้องโถงข้างประตูหลักทางเข้าเรือนเป็นพื้นที่เก็บข้าว ทั้งนี้ เรือนที่มีอายุ 30-60 ปี มีจะอยู่ทิศเหนือ

ภาพที่ 75: แผนผังยู้งข้าวในผังเรือน และผังบริเวณเรือนกรณีศึกษา

7.9 การสังเคราะห์ที่ตั้งของห้องน้ำในผังบริเวณเรือนกรณีศึกษา

จากการวิเคราะห์เรือนทั้ง 45 หลัง สามารถสรุปได้ดังนี้ เมื่อพิจารณาตามแผนผังของเรือนจะเห็นว่าห้องน้ำเป็นองค์ประกอบใหม่ เรือนที่มีอายุ 25-60 ปี จะไม่มีห้องน้ำที่ก่อสร้างมาพร้อมเรือนแต่

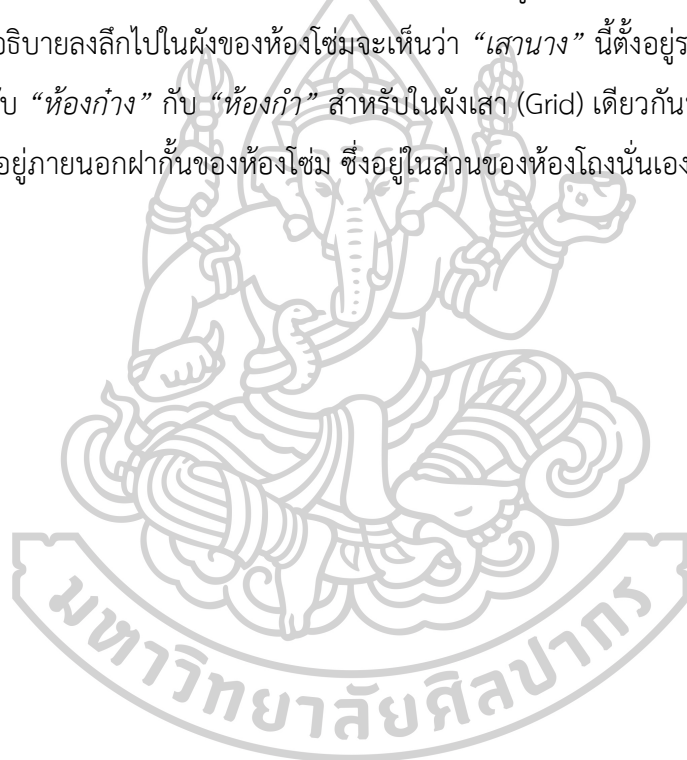

ภาพที่ 76: แผนผังห้องน้ำในผังบริเวณเรือนกรณีศึกษา

ต้น หากแต่จะมีการก่อสร้างขึ้นในภายหลัง ซึ่งตำแหน่งที่ก่อสร้างนั้นจะขึ้นอยู่กับความสะดวกในการก่อสร้างและการเข้าถึง ซึ่งพบห้องน้ำอยู่ในเรือนที่มีอายุ 1-25 ปี จะก่อสร้างห้องน้ำติดอยู่กับเรือนครัว ซึ่งห้องน้ำจะไม่มีความสัมพันธ์กับการวางทิศของเรือน

7.10 การสังเคราะห์ที่ตั้งของพื้นที่ความเชื่อในผังเรือนกรณีศึกษา

จากการวิเคราะห์เรือนทั้ง 45 หลัง สามารถสรุปได้ดังนี้ เมื่อพิจารณาตามแผนผังของเรือนจะเห็นว่าพื้นที่ความเชื่อจะมีความสำคัญกับการวางทิศของแผนผังเรือน คือ “เสานาง” ของเรือนจะอยู่ตรงทิศตะวันออกของผังเรือน ทั้งนี้หากพิจารณาผังเรือนในทางลึก จะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่เสานางจะอยู่กึ่งกลางของผังเรือนในทางลึก ทั้งนี้ เสานางจะเป็นเสาที่ตั้งอยู่ “ในโชน” หรือห้องนอนประธานของเรือน ซึ่งหากอธิบายลงลึกไปในผังของห้องโชนจะเห็นว่า “เสานาง” นี้ตั้งอยู่ระหว่างพื้นที่ “ห้องแจ้ง” “ห้องฮ่อ” กับ “ห้องกว้าง” กับ “ห้องกำ” สำหรับในผังเสา (Grid) เดียวกันนั้น เสาอีกฟากคือ “เสาหัว” ทว่าตั้งอยู่ภายนอกฝากันของห้องโชน ซึ่งอยู่ในส่วนของห้องโถงนั่นเอง และหิ้งเทวดาจะอยู่ตรงทิศเหนือ

ภาพที่ 77: แผนผังพื้นที่ความเชื่อในผังเรือนกรณีศึกษา

8 การจำแนกประเภทของเรือนตามรูปทรง

จุฬาลักษณ์เทวินได้กล่าวไว้ว่า เรือนดั้งเดิม ของชนชาติไตเป็น “เรือนไม้ไผ่ยกใต้ถุนสูง” มีผังเรือนเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส (ไม่นับจาน) หลังคาหน้าจั่วลาดต่ำลง 2 ข้างเช่นเดียวกับปีกนกชายคาคลุมบันได ระเบียงหน้าห้องโถงห้องนอน และส่วนภายในของเรือนทั้งหมด (จุฬาลักษณ์เทวิน, 2536) จากการลงภาคสนามที่บ้านงายเหนือเมืองบุนเหนือแขวงพงสาลี สปป.ลาว พบว่าเรือนไม้ไผ่ยกใต้ถุนสูงในเขตนี้มีลักษณะคล้ายคลึงและแตกต่างจากข้อเสนอของจุฬาลักษณ์เทวินได้กล่าวไว้ คือ หากแบ่งลักษณะของเรือนตามรูปทรง และอายุของเรือนแล้วจะแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ รูปทรงเรือนแบบดั้งเดิม และรูปทรงของเรือนที่ได้พัฒนาจากรูปทรงเดิมดังต่อไปนี้.

8.1 รูปทรงแบบดั้งเดิม

ลักษณะของรูปทรงเรือนแบบดั้งเดิม อาจเรียกได้ว่าเป็นแบบจาริต หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นเรือนแบบจาริต เรือนจาริตเป็นเรือนหลังคาจั่วเดี่ยวชายคาคลุมบันได และพื้นที่ใช้สอยๆ ทั้งหมดภายในเรือน เช่น พื้นที่ครัว แม่เตาไฟ หน้าวาง ห้องโถง ค่อม บันได และห้องนอน แผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยม เรือนแบบจาริตนี้ได้แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ คือ เรือน 4 ด้าน เรือนฮา และเรือนตูป

8.1.1 เรือน 4 ด้าน

“เรือน 4 ด้าน” เป็นคำเรียกตามภาษาพื้นถิ่นลื้อบ้านงายเหนือ เมืองบุนเหนือ แขวงพงสาลี สปป.ลาว ชาวบ้านเรียกตามรูปทรงของเรือน ซึ่งเรือนมีจุดพิเศษรูปทรงทั้ง 4 ด้านของเรือนจะมีความยาวเกือบเท่ากันทั้ง 4 ด้าน หรือใกล้เคียงที่สุด ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

แผนผังเรือนเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีขนาดความกว้างอยู่ระหว่าง 6-8 เมตร และความยาวอยู่ระหว่าง 8-10 เมตรไม่รวมพื้นที่สวนชาน (จาน) และพะ (ปะ) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มขยายพื้นที่ใช้สอย ทั้งนี้เรือนส่วนมากจะมีการต่อชายคา ที่เรียกว่า ปะ ออกจากด้านข้างทางทิศตะวันออก และทิศใต้ที่มีความกว้างประมาณ 1.5-1.8 เมตร และความสูงของ “ปะ” สูง 1.9-2 เมตร ซึ่งใช้เป็นพื้นที่พักผ่อน และเป็นพื้นที่รองรับกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันนอกจากนี้ยังเป็นพื้นที่รองรับกิจกรรมทางด้านความเชื่อ เช่น เป็นพื้นที่ทำโลงศพ

เรือน 4 ด้านจะมีจำนวนเสา 15-20 ต้น ใต้ถุนของเรือนมีความสูงอยู่ระหว่าง 1.8-2.2 เมตร ความสูงจากพื้นเรือนหาซื้อใหญ่อยู่ระหว่าง 2-2.15 เมตร และความสูงจากพื้นเรือนถึงแปบน (จุดที่สูงที่สุดของเรือน) อยู่ระหว่าง 2.6-3 เมตร

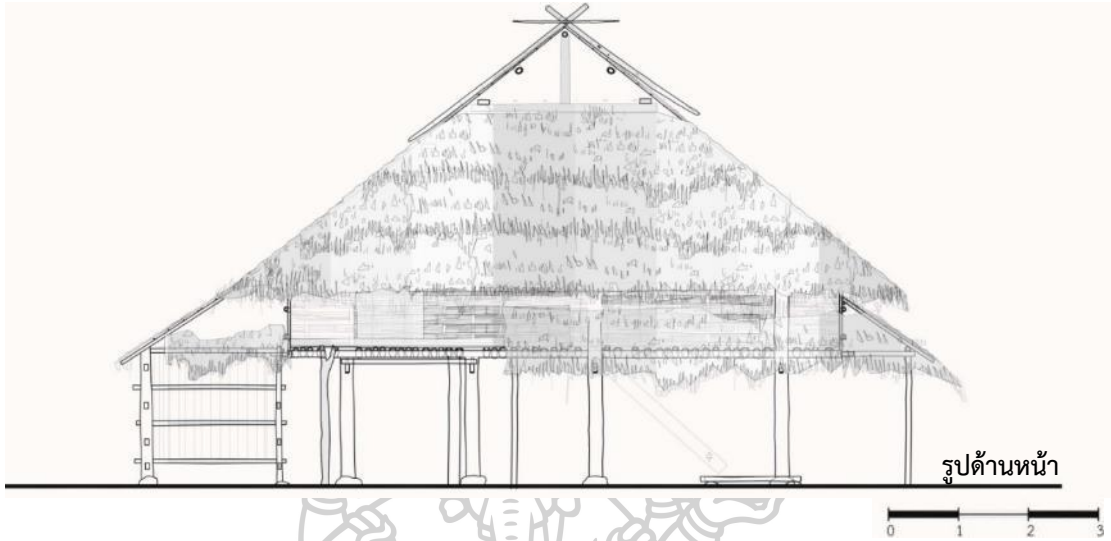

ภาพที่ 78: เรือน 4 ด้าน

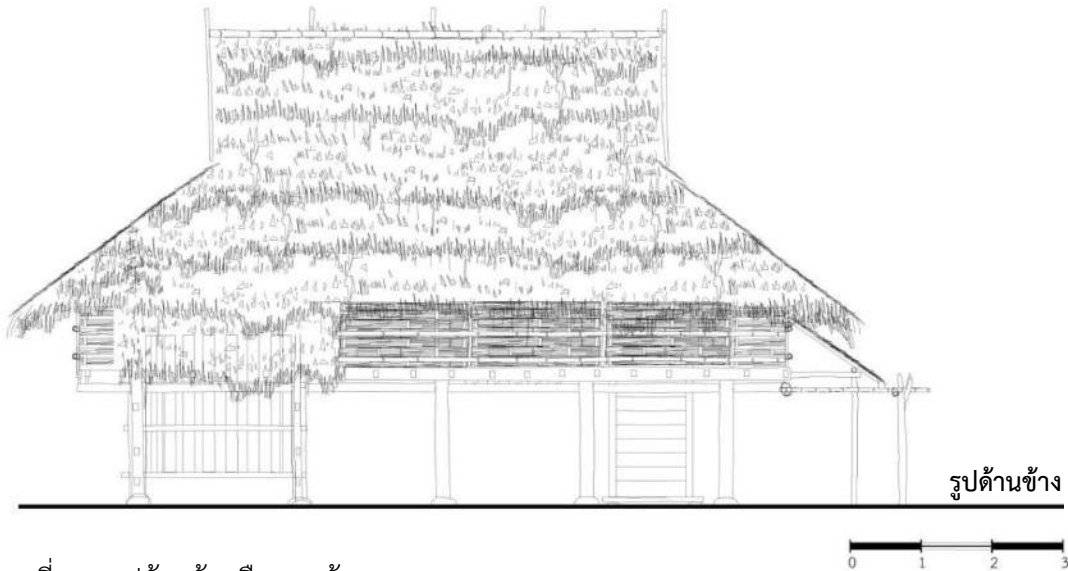
พื้นที่ใต้ถุนบ้าน จะเปิดโล่งจะเปิดโล่งใช้เป็นพื้นที่เก็บพิน เก็บอุปกรณ์การเกษตร ยุงข้าว คอกไก่ เรือนบางหลังยังใช้เก็บไม้เตรียมไว้สำหรับสร้างเรือนใหม่ แต่สิ่งหนึ่งที่ไม่พบเห็น คือ เรือน 4 ด้านทุกหลังจะไม่พบห้องสุขา บันไดขึ้นในเรือนจะเชื่อมต่อกับใต้ถุนเชื่อมต่อกับพื้นที่ส่วนที่เรียกว่า “พักแสง” ซึ่งหมายถึง ชายบันไดล่าง พื้นที่บริเวณด้านหลังและด้านข้างของบันได มีพื้นที่เก็บของ และแนวพันธุ์พืชสวนครัว พื้นที่พักแสงจะเชื่อมต่อกับพื้นที่ในเรือนแต่จะมีประตูกั้นระหว่างชานพัก แรงบันไดและในเรือน

พื้นที่ในเรือนจะมีผนังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า (สี่เหลี่ยมยาว) พื้นที่ในเรือนจะประกอบด้วย พื้นที่ครัว เตาไฟ ห้องโถง หน้าวาง (พื้นที่พักผ่อน) และหิ้งเทวดา ถัดจากในเรือนจะมีผนังสานด้วยไม้ ไม้ขัดแตะ กั้นระหว่างในเรือน และโชม (ห้องนอน) ห้องนอนจะไม่มีฝาปิดห้องแต่จะมีการแบ่งพื้นที่ การใช้สอยอย่างชัดเจน เช่น ห้องที่อยู่ทางทิศเหนือสุด เรียกว่า “ห้องทอง” หรือ “ห้องแจ้ง” เป็นห้องผู้มีอายุสูงสุดภายในเรือน หรือผู้นำครอบครัว ถัดจากห้องแจ้งไปทางทิศใต้ เรียกว่า “ห้องกลาง” หรือ “ห้องกรรม” เป็นห้องนอนของลูกสะใภ้และลูกชาย และห้องสุดท้ายที่ติดบันได จะเป็นห้องนอนของ ลูก และหลานตามลำดับ เรือนบางหลังถ้าไม่มีลูกหลาน จะเห็นห้องนี้เป็นห้องเก็บของ รูปแบบการนอนได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่อดีต และได้มีคำสุภาษิต ได้กล่าวไว้ว่า “ไม้ห้องกลางนางห้องฮ่อง”

พื้นที่ “จານ” จะอยู่กลางแจ้งไม่มีหลังคามุงส่วนใหญ่จะอยู่ทางทิศใต้ และทิศตะวันตก ลักษณะพิเศษของเรือน 4 ด้านจะไม่มีค่อม (ไม่มีระเบียง) ส่วนผนังจะห่างออกจากเสาอยู่ระหว่าง 0.6-0.8 เมตร ส่วนผนังทางด้านทิศเหนือ และทิศใต้ จะห่างออกจากเสาประมาณ 0.4-0.5 เมตร และเป็นเรือนที่ไม่มีหน้าต่าง แสงส่วนใหญ่จะสอดส่องผ่านผนังกระแตะสานด้วยไม้ไผ่ อยู่ในเรือนจะมีความมืดครึ้ม คนอยู่ข้างนอกจะมองไม่เห็นคนอยู่ข้างใน ตรงกันข้ามผู้อยู่ในเรือนจะเห็นผู้อยู่ข้างนอก

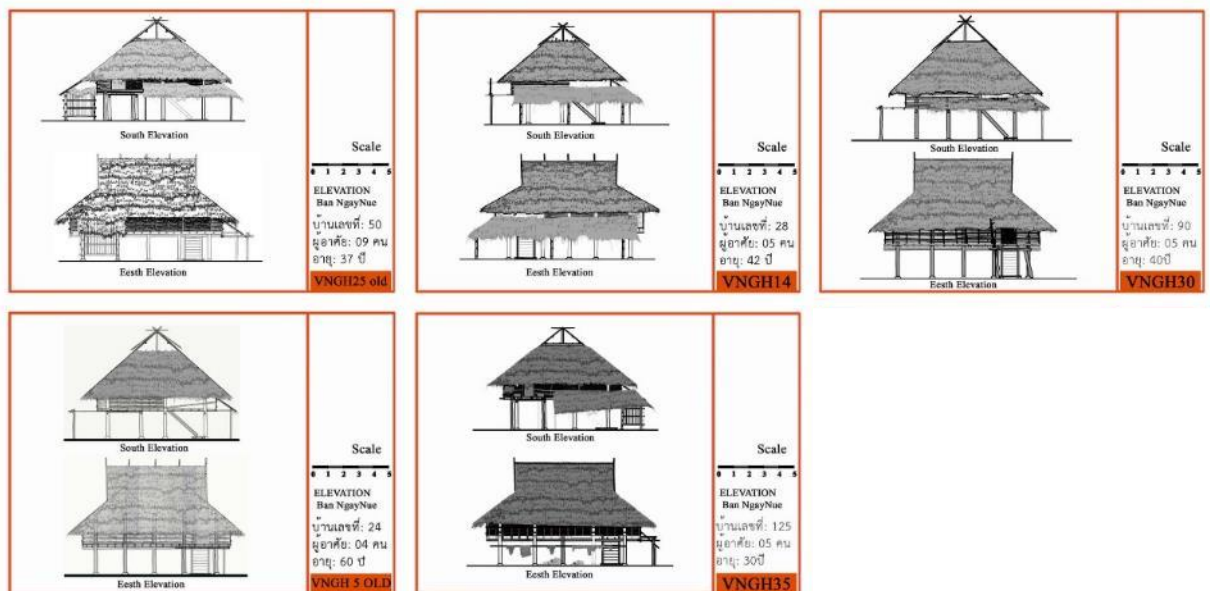

ภาพที่ 79: รูปด้านหน้าเรือน 4 ด้าน

ภาพที่ 80: รูปด้านข้างเรือน 4 ด้าน

วัสดุโครงสร้างหลัก เช่น เสา, ซื่อ, ตรง, ขาง, ตั้ง, แป ของอาคารนั้นทำด้วยไม้เนื้อแข็ง ส่วนโครงสร้าง เช่นโครงสร้างพื้น โครงสร้างผนัง วัสดุปูพื้น วัสดุกรุผนัง และหลังคาที่รองรับวัสดุผนังจะทำด้วยไม้ไผ่ทั้งหมด ส่วนวัสดุผนังจะมุงด้วยใบค้อ จากการลงภาคสนามเมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ.2559 | ค.ศ.2016 พบว่าเรือน 4 ด้าน เหลือเพียงแต่ 6 หลังเท่านั้น หลังแรกเป็นเรือนของพ่อไหมจอมและแม่กองคำ ซึ่งมีผู้อยู่อาศัยให้ทั้งหมด 4 คน และอายุของเรือน 60 ปี หลังที่ 2 เป็นเรือนของแม่สามมีผู้อยู่อาศัยให้ทั้งหมด 5 คน และอายุของเรือน 42 ปี หลังที่ 3 เป็นเรือนของแม่อ่อน (แม่ที่นั่งประจำหมู่บ้าน หรือร่างทรง) มีผู้อยู่อาศัยให้ทั้งหมด 9 คน และอายุของเรือน 37 ปี หลังที่ 4 เป็นเรือนของแม่รุ่งมีผู้อยู่อาศัยให้ทั้งหมด 5 คน และอายุของเรือน 40 ปี หลังที่ 5 เป็นเรือนของพ่อไหมซอยมีผู้อยู่อาศัยให้ทั้งหมด 5 คน และอายุของเรือน 30 ปี หลังที่ 6 เป็นเรือนของแม่ลอดมีผู้อยู่อาศัยให้ทั้งหมด 6 คน และอายุของเรือน 37 ปี

ภาพที่ 81: รูปด้านหน้าเรือน 4 ด้าน

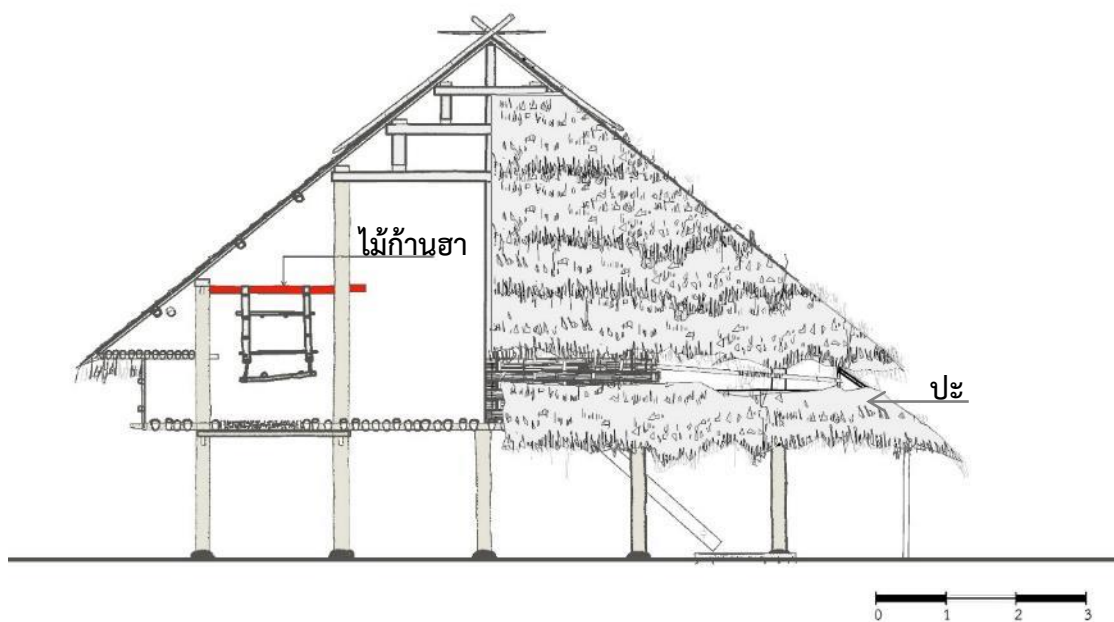
8.1.2 เรือนฮา

“เรือนรา” อ่านออกเสียงว่า “เฮือนฮา” ตามภาษาท้องถิ่นบ้านงาย เมืองบุนเหนือ แขวงพงสาลี สปป.ลาว เช่นเดียวกับเรือน 4 ด้าน จากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่าเป็นรูปแบบของเรือนของผู้มีศถาบรรดาศักดิ์ ผู้เป็นนายในอดีตเป็นเรือนขนาดใหญ่ ทั้งนี้คำว่า “รา” คือโครงสร้างสถาปัตยกรรมที่ยื่นออกมาจากเสาเพื่อรับโครงสร้างหลังคา ซึ่งเรียกโครงสร้างดังกล่าวว่า “ไม้ก้านรา” ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

เรือนฮาจะมีเสาทั้งหมดอยู่ระหว่าง 30-40 ต้น ใต้ถุนบ้านจะมีความสูงอยู่ระหว่าง 2-2.2 เมตร ความสูงจากพื้นถึงไม้ก้านฮาอยู่ระหว่าง 1.9-2 เมตร ความสูงจากพื้นถึงซื่อใหญ่อยู่ระหว่าง 3.2-

3.5 เมตร ความสูงจากพื้นถึงแปบนอยู่ระหว่าง 5.2 - 5.4 เมตร แพนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่มีความกว้าง 9.5 เมตร และความยาว 12 เมตร (ไม่นับจาน และปะ)

ชั้นใต้ถุนจะล้อมรอบด้วยผนังสานด้วยไม้ไผ่ และมีประตูทางเข้าทางเดียวอยู่ทางทิศตะวันออก ใต้ถุนเป็นพื้นที่เก็บฟืน และรองรับกิจกรรมในชีวิตประจำวัน เช่นเตี๋ย เหมือนกับเรือน 4 ด้าน ถ้ามองจากข้างนอกจะมีปิดทึบ ใต้ถุนเรือนจะมีขังข้าว เตาไฟ แต่ไม่พบเห็นห้องน้ำอยู่ในเรือน บันไดจะขึ้นจากใต้ถุนทางทิศตะวันออก และจะเชื่อมต่อพักแรงชั้น 2 จึงมีประตูเชื่อมต่อเข้าไปหาในเรือน ภายในเรือนจะเป็นพื้นที่โล่งประกอบด้วย พื้นที่ครัว, เตาไฟ 2 เตา, กลางเรือน, หน้าวาง และหิ้งเทวดา แต่มีพื้นที่ในเรือนและห้องนอนใหญ่กว่า ทั้งนี้ จากการสำรวจภาคสนาม เรือนดังกล่าวจะสูญหายไปหมดแล้ว เนื่องจากมีนายทุนมาซื้อเป็นหลัง และถูกรื้อลงเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา

ภาพที่ 82: รูปด้านหน้าเรือนฮาแสดงไม้ก้านฮา

ภาพที่ 83: เรือนฮา

ที่มาของภาพ: วิไล อาโนลัก “เรือนลื้อ” (เอกสารประกอบการสอน คณะวิจัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุพานงศ์, 2558)

8.1.3 เรือนตูป (เรือนตูป)

“เรือนตูป” เรียกตามภาษาท้องถิ่น บ้านงายเหนือ เมืองบุนเหนือ แขวงพงสาลี สปป.ลาว เรือนตูปเป็นเรือนขนาดเล็กซึ่งเป็นเรือนชั่วคราวสำหรับคู่สมรสใหม่ที่ลงเรือน และเป็นเรือนของผู้มีรายได้เหนื่อย เรือนตูปจะแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบคือ: เรือนตูปที่มีใต้ถุน และเรือนตูปติดดิน

“เรือนตูปที่มีใต้ถุน” เป็นเรือนขนาดเล็กแต่มีสัดส่วนที่สวยงาม ระดับความสูงของใต้ถุน อยู่ระหว่าง 1.8-1.9 เมตร ความสูงแต่พื้นถึงช่อใหญ่อยู่ระหว่าง 1.9-2 เมตร ความสูงแต่พื้นถึงแปบนอยู่ระหว่าง 3.4-3.5 เมตร แพนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมกึ่งจัตุรัสที่มีความกว้าง 6 เมตร และความยาว 6.5 เมตร (ไม่นับจาน และปะ) พื้นที่ได้ถุนเรือนจะเป็นพื้นที่เปิดโล่ง พื้นที่ส่วนใหญ่จะใช้ เป็นพื้นที่เก็บรักษาไม้สำหรับตั้งเรือนใหม่ นอกจากนั้นก็จะมีกองฟืน และยุ้งข้าว

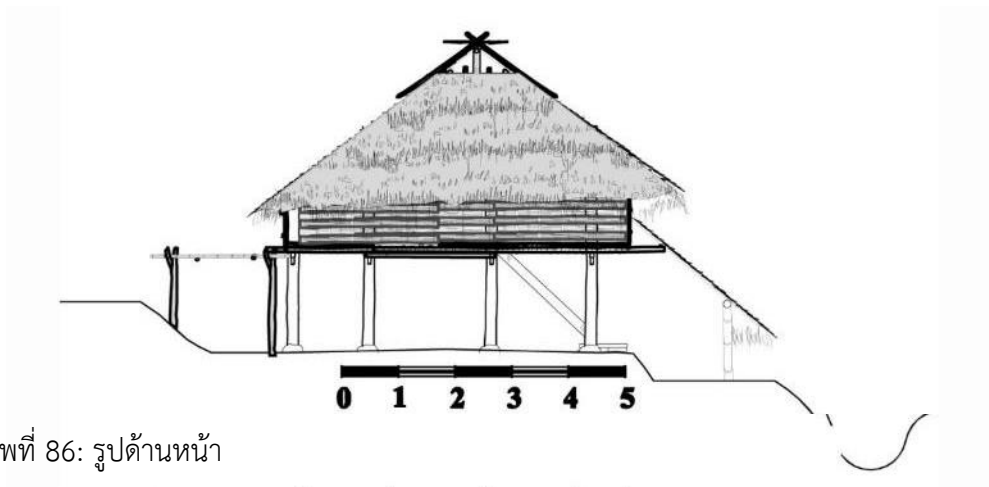
พื้นที่ใช้สอยภายในเรือนนั้นจะจัดวางพื้นที่คล้ายกับเรือน 4 ด้าน แต่มีขนาดเล็กกว่า แต่ยังคงรักษาตำแหน่งเดิม เช่น บันไดจะอยู่ในเรือนขึ้นจากใต้ถุนเชื่อมต่อกับพื้นที่ชั้นบน พื้นที่บริเวณด้านหลังและด้านข้างของบันไดพื้นที่เก็บของ และแนวพันธุ์พืชสวนครัว พื้นที่พักแสมจะเชื่อมหาในเฮือนแต่จะมีประตูกั้นระหว่างพักแสมบันได และในเรือน พื้นที่ในเรือนจะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า (สี่เหลี่ยมยาว) พื้นที่ในเรือนจะประกอบด้วย พื้นที่ครัว เตาไฟ, ห้องโถง, หน้าวาง (พื้นที่พักผ่อน) และหิ้งเทวดา ถัด

จากในเรือนจะมีผนังกระแตะสานด้วยไม้ไผ่ กั้นระหว่างในเรือน และโชน่ (ห้องนอน) ห้องนอนจะไม่มี ฝา กั้นห้องแต่จะมีการแบ่งพื้นที่การใช้สอยอย่างชัดเจนเช่น:ห้องที่อยู่ทางทิศเหนือสุดเรียกว่า: “ห้อง แจ้ง (ຫ້ອງແຈ້ງ)” หรือ “ห้องโชน่ (ຫ້ອງໂຊນ່ອງ)” เป็นห้องผู้มีอายุสูงสุดภายในเรือน หรือผู้นำ ครอบครัวถัดจากห้องแจ้งไปทางทิศใต้เรียกว่า “ห้องกา (ຫ້ອງກາ)” หรือ “ห้องกำ (ຫ້ອງກຳ)” เป็น ห้องนอนของลูกสะใภ้และลูกชาย

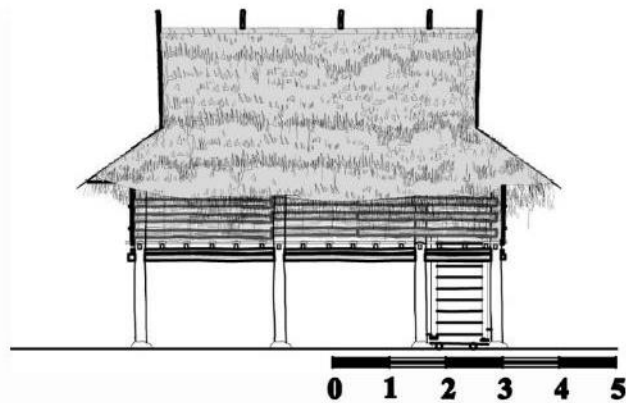
จากการลงภาคสนามเมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2559 | ค.ศ. 2016 พบว่า เรือนเรือนตบที่มี ใต้ถุนพบหันอยู่ 2 หลัง หลังแรกเป็นเรือนของท้าวแก่นอายุ 33 ปี มีผู้อยู่อาศัย 4 คน อายุเรือน 17 ปี หลังที่ 2 เป็นเรือนของท้าวแอน มีผู้อยู่อาศัยทั้งหมด 4 คน อายุของเรือน 10 ปี เรือนทั้ง 2 หลังนี้ อยู่ ใต้ถุนเรือน จะมีกองไม้สำหรับเป็นวัสดุก่อสร้าง เพื่อเตรียมสร้างเรือนใหม่

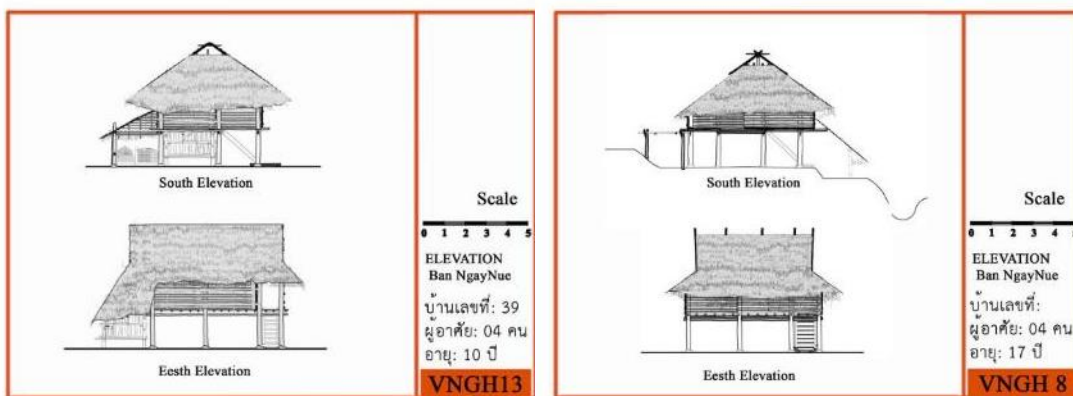
ภาพที่ 84: เรือนตบที่มีใต้ถุน

ภาพที่ 86: รูปด้านหน้า

ภาพที่ 86: รูปด้านข้าง

ภาพที่ 87: เรือนตูปที่มีใต้ถุน

“เรือนตูปติดดิน” จะเป็นเรือนชั่วคราวสำหรับคู่สามีใหม่ ที่จะออกจากเรือน ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยชั่วคราว เพื่อเตรียมสร้างเรือนใหม่ การจัดสรรพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนจะมีห้องโถง ห้องนอน และพื้นที่เก็บไม้สำหรับตั้งเรือนใหม่วัสดุที่เอามาสร้างส่วนใหญ่เป็นวัสดุชั่วคราวแต่รูปทรงหลังคา

ยังคงรักษา รูปแบบดั้งเดิมไว้ เป็นหลังคาจั่วของด้วยใบค้อ ผนังกระแตะสานด้วยไม้ไผ่ แต่ปัจจุบันเรือนประเภทนี้ไม่ค่อยเป็นที่นิยมนักจึงค่อยๆ สูญหายไป ทั้งนี้จากการลงภาคสนามพบว่า เรือนรูปแบบดังกล่าวคงเหลืออยู่เพียงหลังเดียว เพราะว่าเป็นปัจจุบันผู้ที่สร้าง (ลง) เรือนใหม่จะเตรียมไม้เอาไว้ที่เรือนของพ่อแม่ หลังจากนั้นจะตั้งเรือนถาวรหลังใหม่จึงออกจากเรือน ฉะนั้นอาคารชั่วคราวประเภทนี้จึงไม่ค่อยเห็น และสูญหายไปตามกาลเวลา

ภาพที่ 88: เรือนตูปติดดิน

8.2 รูปทรงของเรือนที่ได้พัฒนาจากรูปทรงเดิม

ลักษณะรูปทรงเรือนที่พัฒนาจากรูปทรงดั้งเดิม จะเป็นเรือนโย (เรือน 2 จอก และเรือน 3 จอก หรือเรือน 2 จั่ว และเรือน 3 จั่ว) เป็นเรือนที่แยกเรือนครัวออกจากเรือนหลัก แต่พื้นที่ภายในเรือนเชื่อมต่อกัน แต่แยกหลังคาออกมาเป็นหลังคา 2 จั่ว ยังคงรักษาเตาไฟอยู่ภายในเรือนเหมือนเดิม และจะมีการต่อเติมค่อม (ระเบียง) อยู่ด้านหน้าของเรือนส่วนบันไดจะเชื่อมต่อจากใต้ค่อม และจะเชื่อมต่อหาเรือนหลัก ลักษณะของรูปทรงจะมีการเปลี่ยนแปลงสัดส่วนหลังคา เนื่องจากวัสดุผนังก่อนใบค้อเปลี่ยนมามุงสังกะสี หรือกระเบื้อง จึงทำให้ความลาดชันของหลังคาต่ำลง ส่วนวัสดุผนัง ฝ้า และโครงสร้างต่างๆ เปลี่ยนจากไม้ไผ่มาเป็นไม้เนื้อแข็ง และต่อมาได้แยกเรือนครัวออกจากเรือนหลัก โดยอาศัยระเบียงเป็นตัวเชื่อมต่อระหว่างเรือนหลัก และเรือนครัว ซึ่งรูปทรงหลังคาจะแยกเป็นหลังคา

จั่วเดียว 2 หลัง โดยอาศัยฮวงลั้นเป็นตัวเชื่อมต่อระหว่างหลังคาสองหลัง และต่อมา แยกเรือนครัว ออกมาเป็นอาคารชั้นเดียวติดดินแยกออกจากเรือนหลัก

ถ้าแยกตามรูปทรงของเรือน และลักษณะพื้นที่การใช้สอยแล้วเห็นว่า พัฒนาการรูปทรงของ เรือนได้แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบคือ: รูปแบบที่ 1 จะแยกเรือนครัวออกจากเรือนหลักพื้นที่ภายในเรือน จะใช้ร่วมกันอยู่ หรือเรียกว่า “เรือนสองจอก ติดกัน” รูปแบบที่ 2 จากแยกเรือนครัวออกจากเรือน หลัก โดยจะมีระเบียงเป็นตัวเชื่อมต่อหากัน หรือเรียกว่าเรือน 2 จอกแบบแยก และรูปแบบที่ 3 จะ แยกเรือนครัวออกจากเรือนหลักโดยจะสร้างเรือนครัวเป็นอาคารชั้นเดียวติดดิน

8.2.1 เรือนหลังคาแฝด “เรือน 2 จอกแบบติดกัน (เรือน 2 จอกติดกัน)”

เรือนแฝด หลัเรือน 2 จอกแบบติดกัน (เรือน 2 จอกติดกัน) เรือนครัว ซึ่งมีการ ก่อสร้างเรือนครัวแยกออกจากเรือนหลัก โดยจะมีรางลั้นเป็นตัวเชื่อมต่อ ถ้าดูจากพื้นที่ภายในเรือน แล้วจะเชื่อมต่อเข้าเป็นพื้นที่เดียวกัน เรือนหลักยังคงรักษาพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม และพื้นที่ใช้ สอยที่สำคัญไว้ได้ เช่น ห้างเทวดา หน้าวาง ห้องโถง และห้องนอนไว้ตำแหน่งเดิมได้แสดงให้เห็นการ สืบทอดกันมาแต่อดีต ถ้าดูจากรูปทรงด้านนอกจะแยกกันอย่างชัดเจนระหว่างเรือนหลัก และเรือน ครัว

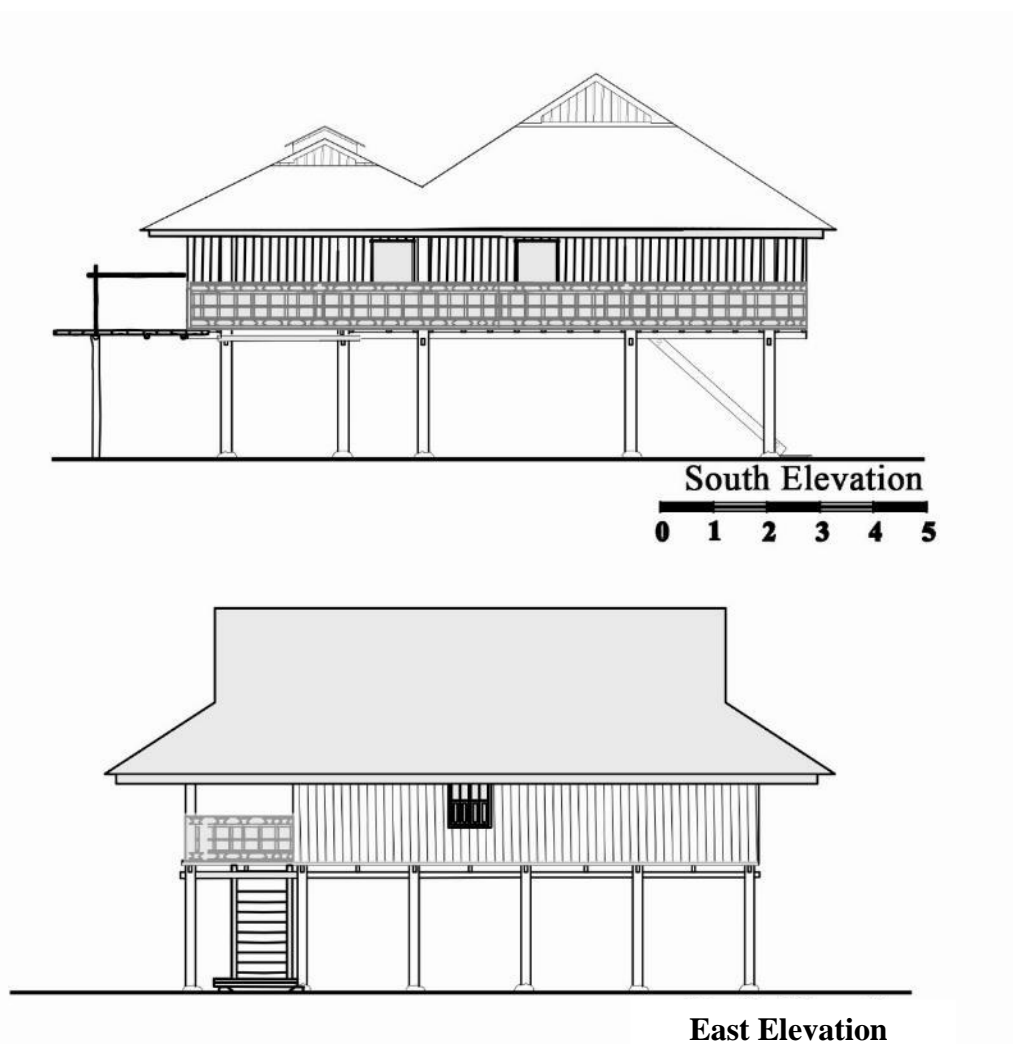
ทั้งนี้ เรือนหลักจะเป็นเรือนนอน ส่วนเรือนรองจะเป็นเรือนครัว สัดส่วนความสูงของเรือนใต้ ถุนเรือนจะมีความสูงอยู่ระหว่าง 1.9-2.1 เมตร ความสูงจากพื้นถึงช่อ (เรือนหลัก 2.2 เมตร เรือนรอง 2 เมตร) ความสูงจากพื้นถึงแปบน (เรือนหลัก 4.2 เมตร, เรือนรอง 3 เมตร) แพนผังเรือนเป็นรูป สี่เหลี่ยม (ทั้งนี้ ไม่นับชาน และค่อม) และมีค่อมต่อออกจากเรือนหลักทางทิศใต้ 2.4 เมตร

ภาพที่ 89: เรือน 2 จอกแบบติดกัน

เรือน 2 จอกจะมีเสาประมาณ 20 ต้น ใต้ถุนเรือนเป็นพื้นที่เปิดโล่ง ใช้เก็บพิน เก็บเครื่องมือ การเกษตร คอกไก่ ยุ้งข้าว และเป็นพื้นที่นั่งพักผ่อน และบันไดเชื่อมต่อกับใต้ถุนไปถึงค่อม ซึ่งทำหน้าที่เป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างบันไดและเรือนหลัก แผ่นผนังเรือนหลักเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีความกว้างอยู่ระหว่าง 7.2-7.5 เมตร และความยาวอยู่ระหว่าง 8.5-9 เมตร ห้องโถงของเรือนหลักจะเชื่อมต่อเรือนครัวด้านทิศตะวันตก แผ่นผนังเรือนครัวเป็นรูปสี่เหลี่ยม ซึ่งมีขนาดความกว้าง 3.5 เมตร และความยาว 4.5 เมตร พื้นที่เรือนหลัก และเรือนครัว จะอยู่ระดับเดียวกัน และจะมีฝาไม้แบงกันระหว่างภายในเรือน และห้องนอน ส่วนห้องนอนเป็นพื้นที่โล่งไม่มีผนังกั้นห้อง แต่จะมีการแบ่งพื้นที่การใช้สอยอย่างชัดเจน เช่น ห้องที่อยู่ทางทิศเหนือสุดเรียกว่า “ห้องแจ้ง (ฮัจจ)” หรือ “ห้องโซฮ่อง (ฮัจจโฮ)” เป็นห้องผู้มีอายุสูงสุดภายในเรือน หรือผู้นำครอบครัวถัดจากห้องแจ้งไปทางทิศใต้เรียกว่า “ห้องกลาง หรือห้องกรรม” เป็นห้องนอนของลูกสะใภ้และลูกชาย

ชาน (ออกเสียงว่าจาน) จะอยู่กลางแจ้งไม่มีหลังคามุงเป็นพื้นที่เชื่อมต่อไปยังเรือนครัว และค่อมผนังเรือนจะอยู่ห่างจากเสาประมาณ 50 เซนติเมตร ถึงแม้ว่ารูปเรือนจะมีการเปลี่ยนแปลงก็ตามแต่ก็ยังคงมีความผูกพันกับเรือนดั้งเดิมกล่าวคือการรักษาบรรยากาศ และการอนุรักษ์ลักษณะของพื้นที่ภายในที่มีลักษณะปิดทึบไม่ค่อยมี หน้าต่าง

ภาพที่ 90: รูปด้านเรือน 2 จอกแบบติดกัน

วัสดุโครงสร้างของเรือนมีการเปลี่ยนแปลงจากเรือนแบบดั้งเดิมเป็นส่วนมาก เช่น วัสดุโครงสร้างของเรือนทั้งหมด จะใช้ไม้เนื้อแข็ง ส่วนวัสดุปูพื้น เปลี่ยนจากไม้ฟาก ไม้ไผ่ มาเป็นไม้แป้นที่ทำด้วยไม้เนื้อแข็ง ส่วนผนังจักสานไม้ไผ่เปลี่ยนมาเป็นผนังไม้แป้น และวัสดุมุงหลังคาเปลี่ยนจากใบค้อเปลี่ยนมามุงสังกะสี และกระเบื้อง จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้สัดส่วนหลังคาของเรือนมีการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะโครงสร้างหลังคาจะมีความลาดชันต่ำกว่าสิ่งใดแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลจากข้างนอกก็ค่อย มีบทบาทต่อรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น จากการลงภาคสนามพบว่าเรือน 2 จอกแบบติดกัน ที่ยังคงรักษาเอาไว้อยู่ในเรือน จะมีจำนวน 48 หลัง จากเรือนทั้งหมด 162 หลัง

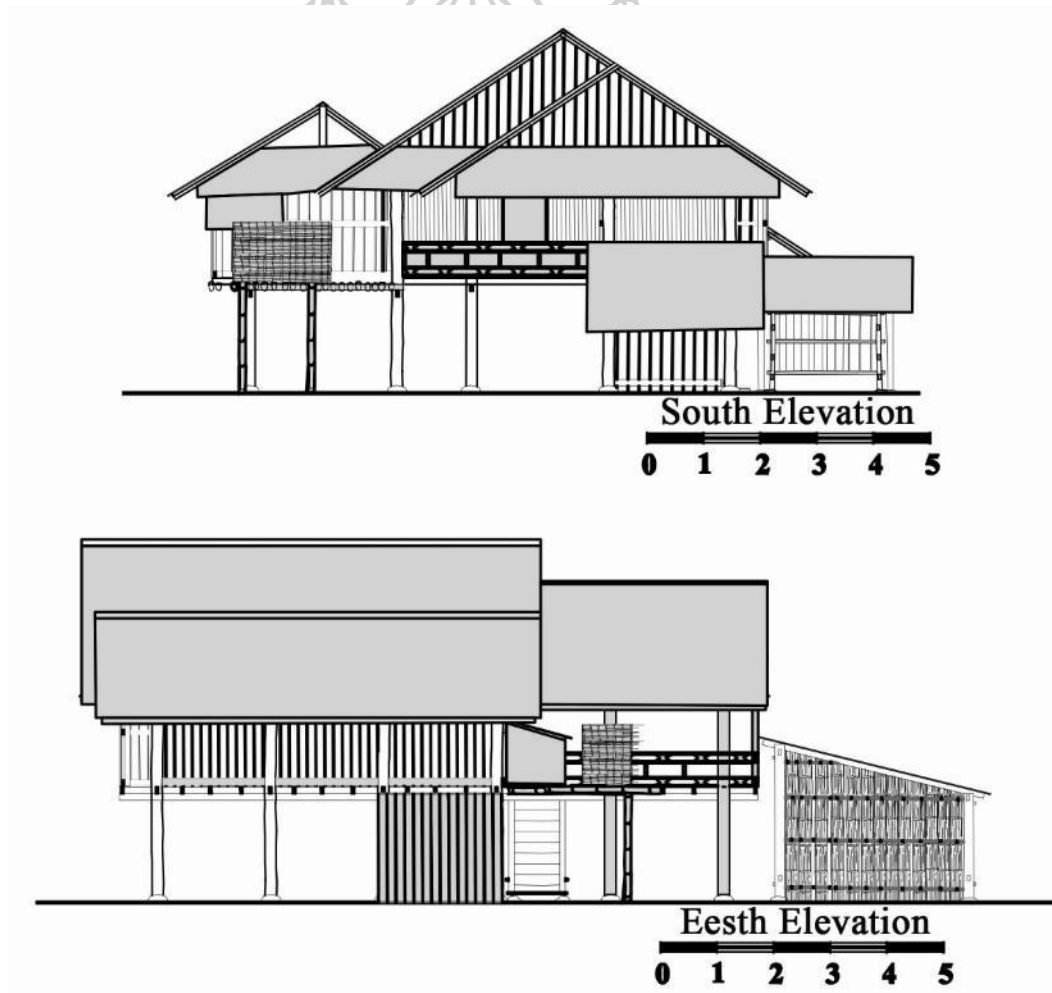
ภาพที่ 91: เรือน 2 จอกแบบติดกัน

8.2.2 เรือน 3 จอก (มีเตาไฟอยู่ในเรือน)

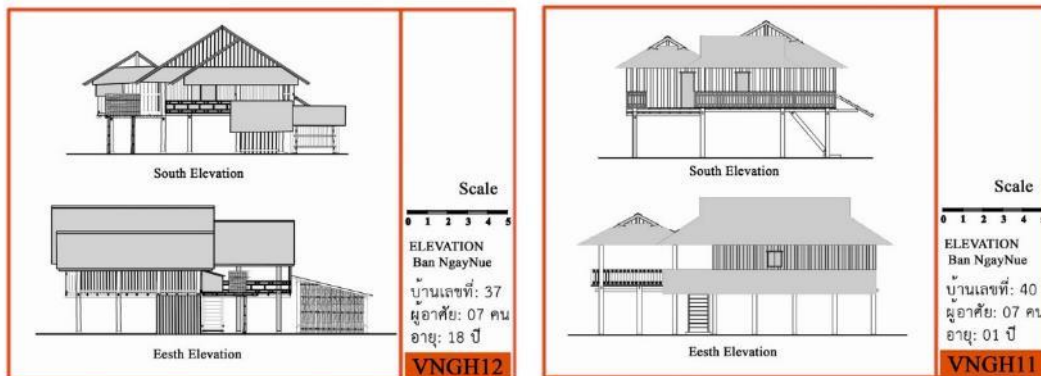
เรือน 3 จอก เป็นเรือนที่เรียกตามรูปทรงหลังคาซึ่งประกอบด้วยหลังคาเรือนหลัก หลังคาเรือนครัว และหลังคาค่อม เป็นเรือนอีกรูปแบบหนึ่งที่พัฒนา มาจากรือน 2 จอก เรือนรูปแบบนี้จะให้ความสำคัญกับค่อมมากขึ้น เห็นได้ว่าขนาดค่อมจะกว้าง และใหญ่ขึ้น เพื่อเป็นที่รองรับรองรับกิจกรรม และให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตประจำวันในปัจจุบัน ทั้งนี้รูปแบบของเรือน 2 จอกนี้ค่อมจะทำหน้าที่เชื่อมต่อระหว่างบันไดหาเรือนหลัก แต่เรือน 3 จอก ค่อมจะทำหน้าที่เป็นพื้นที่รองรับกิจกรรมประจำวันพื้นที่พักผ่อนครอบครัว เป็นพื้นที่กินข้าว ในบางเวลา เป็นพื้นที่รองรับญาติพี่น้องมายามในเวลาที่มีบุญมีงาน เป็นพื้นที่ตากเมล็ดพันธุ์พืชสวนครัว และเป็นที่นั่งสานเครื่องจักสาน เพื่อรับใช้ในครอบครัว เช่น ตั่งหวาย ช้อนใส่ปลา หวด ตีบข้าว และเครื่องรับใช้อื่นๆ พื้นที่เรือนหลัก และเรือนครัวจะอยู่ระดับเดียวกัน และจะมีฝาไม้แบ้นกั้นระหว่างภายในเรือน และห้องนอน ส่วนห้องนอนจะเป็นพื้นที่โล่งไม่มีผนังกั้นห้อง แต่จะมีการแบ่งพื้นที่การใช้สอยอย่างชัดเจน เช่น ห้องที่อยู่ทางทิศเหนือสุดเรียกว่า “ห้องแจ้ง (ห้องแจ้ง)” หรือ “ห้องโซฮ้อย (ห้องโซฮ้อย)” เป็นห้องผู้เฒ่าผู้สูงอายุที่สุดในเรือนหรือผู้นำครอบครัวถัดจากห้องแจ้งไปทางทิศใต้เรียกว่า “ห้องกาง (ห้องกาง)” หรือ “ห้องกำ (ห้องกำ)” เป็นห้องนอนของลูกสะใภ้และลูกชาย

ภาพที่ 92-93: เรือน 3 จอก (มีเตาไฟอยู่ในเรือน)

ภาพที่ 94-95: รูปด้านเรือน 3 จอก (มีเตาไฟอยู่ในเรือน)

ภาพที่ 96: เรือน 3 จอก (มีเตาไฟอยู่ในเรือน)

จากการลงภาคสนามพบว่า เรือน 3 จอกเป็นอีกหนึ่งรูปแบบที่กำลังเป็นที่นิยมก่อสร้างกันในปัจจุบัน เพราะตอบสนองรองรับพื้นที่การใช้สอยและวิถีชีวิตในปัจจุบัน โดยส่วนมากเรือนสามจอกจะเป็นเรือนที่มีอายุระหว่าง 1-5 ปี

8.2.3 เรือน 2 จอก แบบแยกครัว

เรือน 2 จอกแบบแยกครัว ซึ่งจะแยกเรือนครัวออกจากเรือนหลัก โดยใช้ค่อม (ระเบียง) เชื่อมต่อระหว่างเรือนครัวและเรือนหลัก ในรูปแบบนี้ จะไม่มีแม่ไฟอยู่ในเรือนหลัก ซึ่งเรือนหลักก็จะเป็นเรือนเดียว แต่ยังคงรักษารูปแบบพื้นที่ใช้สอยอยู่ในตำแหน่งเดิม ช่วงเรือนครัวส่วนมากจะต่อเติมออกทางทิศใต้ และทิศตะวันตก

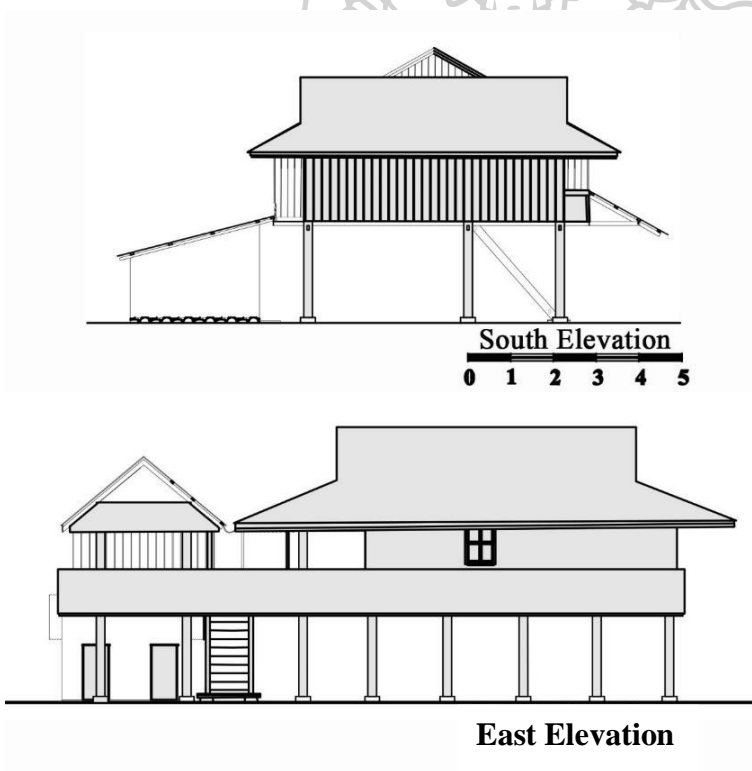
สัดส่วนความสูงของเรือนถึงใต้ถุนเรือนจะมีความสูงอยู่ระหว่าง 2-2.4 เมตร ความสูงจากพื้นถึงช่อ (เรือนหลัก) 2-2.4 เมตร และเรือนครัว 2-2.2 เมตร ความสูงจากพื้นถึงแปบนของเรือนหลัก 4-4.2 เมตร และเรือนครัว 3.2-3.5 เมตร

แผนผังเรือนหลักเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ยาว 7.5 เมตร และกว้าง 7.2 เมตร ส่วนแผนผังเรือนครัวเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าเส้นเดียวกัน มีขนาดความกว้าง 2.8 เมตร และความยาว 6 เมตร ค่อม (ระเบียง) ความกว้าง 4 เมตร ความยาว 7 เมตร

เรือน 2 จอกแบบแยกครัวจะมีเสาทั้งหมด 26 ต้น พื้นที่ใต้ถุนจะเปิดโล่งใช้เป็นพื้นที่เก็บพินคอกไก่ ที่นั่งพักผ่อน และม็อบประกะอบใหม่เพิ่มเข้ามา เช่น ห้องน้ำ ห้องอาบ ถือว่าเป็นองค์ประกอบที่ประชาชนเริ่มเห็นความสำคัญ เพื่อจะทำให้เกิดความสะอาดสบาย เพราะฉะนั้นเรือนที่สร้างใหม่ แต่หลังเริ่มจะมีห้องน้ำอยู่ใต้ถุนเรือน และข้างเรือน

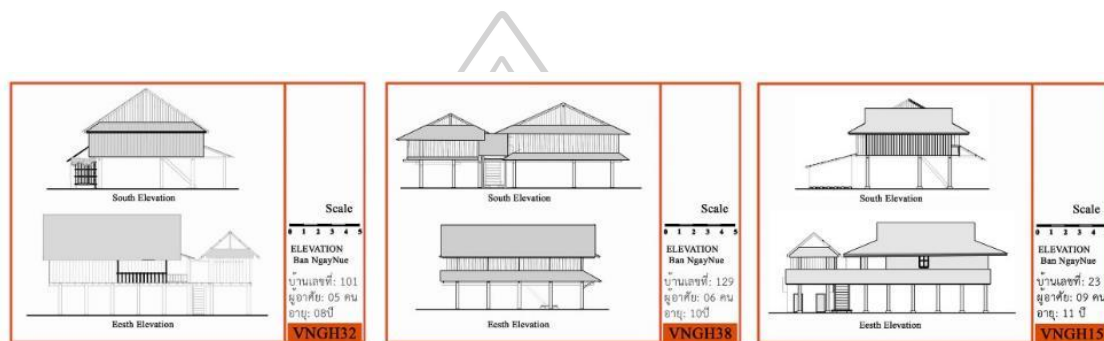
ภาพที่ 97: เรือน 2 จอกแบบแยกครัว

ภาพที่ 98-99: รูปด้านเรือน 2 จอกแบบแยกครัว

บันไดจะเชื่อมต่อกับใต้ถุนถึงค่อม (ระเบียง) ทั้งนี้ ค่อมจะอยู่ระหว่างการเรือนหลักและเรือนครัวทำหน้าที่เป็นพื้นที่เชื่อมต่อและยังเป็นพื้นที่รองรับกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวัน เรือนครัวเป็นเรือนจั่วเดียว โครงสร้างไม้และมุงสังกะสี วัสดุและโครงสร้างของเรือนจะมีการเปลี่ยนแปลง และ

พัฒนาจากรูปแบบดั้งเดิม จากเรือนยกพื้นสูงวัสดุไม้ไผ่มุงด้วยใบค้อเปลี่ยนมาเป็นเรือนยกพื้นสูง วัสดุไม้เนื้อแข็งทั้งหมด และมุงด้วยสังกะสี หรือกระเบื้อง จึงทำให้สัดส่วนหลังคาต่ำลง และแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลจากภายนอกเข้ามามีบทบาทต่อรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภายในหมู่บ้าน และอีกปัจจัยหนึ่งที่ได้แสดงให้เห็นถึงระบบเศรษฐกิจครอบครัวมีรายรับเพิ่มขึ้น ตลอดจนวัสดุก่อสร้างดั้งเดิมก็ขาดแคลนหายได้ยาก จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้มีรูปแบบสถาปัตยกรรม มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและวัสดุ เพื่อแสดงให้เห็นคนอื่นเห็นว่าตนเองมีค่านิยมใหม่ อย่างไรก็ตาม สถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นใหม่ยังมีกลิ่นอายของดั้งเดิมอยู่ ทั้งนี้ จากการลงภาคสนาม พบว่า รูปแบบเรือน 2 จอกที่ไม่มีเตาไฟอยู่ในเรือนมีประมาณ 10% เรือนทั้งหมดภายในบ้าน

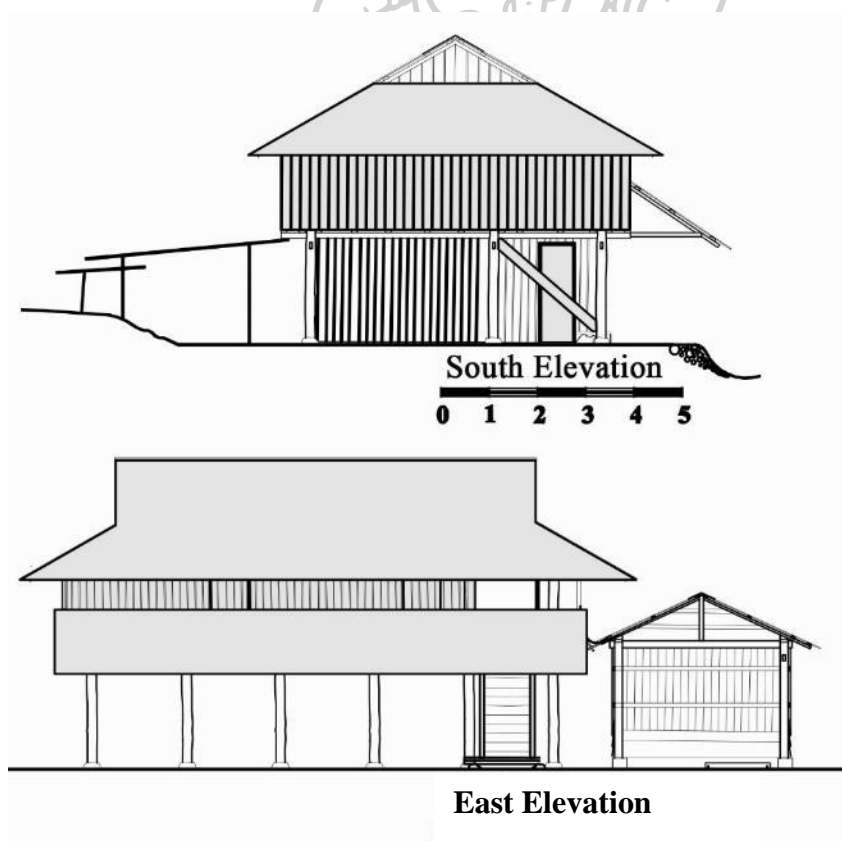

ภาพที่ 100: รูปด้านเรือน 2 จอกแบบแยกครัว

เรือนหลังคาจั่วเดี่ยว แบบแยกเรือนครัวออกเป็นเรือนชั้นเดียวติดดิน และไม่มีเตาไฟอยู่ในเรือนหลัก เป็นเรือนอีกรูปแบบหนึ่งพัฒนาจากรูปแบบดั้งเดิม ซึ่งจะแยกเรือนครัวออกจากเรือนหลักแบบขาดตัว ซึ่งเป็นหลักจะเป็นเรือนหลังคาจั่วเดี่ยวมีค่อมหรือระเบียงอยู่ทางทิศใต้ พื้นที่ใช้สอยภายในเรือนหลักยังคงรักษาเอกลักษณ์ แบบดั้งเดิมไว้ได้แต่สิ่งที่แตกต่างกัน จะไม่มีเสาไฟอยู่ในเรือนหลัก และโครงสร้างของเรือนจะมีการเปลี่ยนแปลง แต่รูปแบบของเรือนยังปิดทึบไม่ค่อยมีหน้าต่าง

ภาพที่ 103: เรือน 1 จอก (เรือนหลังคาจั่วเดียว) แยกครัวติดดิน

ภาพที่ 102-103: รูปด้านเรือน 1 จอก (เรือนหลังคาจั่วเดียว) แยกครัวติดดิน

เรือนหลังคาจั่วเดี่ยวแบบแยกครัวเป็นคานติดดินมีเสาทั้งหมดเรือนหลัก 28 ต้น และเรือนครัวมี 6 ต้น สัดส่วนความสูงของเรือนใต้ถุนเรือน มีความสูงอยู่ระหว่าง 2-2.2 เมตร ความสูงจากพื้นถึงช่ออยู่ระหว่าง 2-2.3 เมตร และความสูงจากพื้นฐานแปบนอยู่ระหว่าง 3.8 เมตร ส่วนเรือนครัวมีความสูงจากพื้นดินถึงช่อ 2.3 เมตร และจากพื้นดินถึงแปบน 3.2 เมตร

พื้นที่ใต้ถุนเรือนจะเป็นพื้นที่เปิดโล่งใช้เป็นที่พักเก็บเก็บเครื่องมือการเกษตร ยุงข้าว ห้องน้ำ และเชื่อมต่อถึงเรือนครัว เรือนครัวส่วนมากจะอยู่ทางทิศใต้และทิศตะวันตก ซึ่งจะเป็นเรือนที่สร้างติดดินเรียกในภาษาลาวว่า “เรือนซู้ดิน” โครงสร้างไม้ ผนังทำด้วยไม้แป้น และวัสดุผนังหลังคา คือ สังกะสี ส่วนเรือนหลักจะมีบันไดเชื่อมต่อจากใต้ถุนถึงค่อม ซึ่งจะทำหน้าที่เชื่อมต่อระหว่างบันไดหาเรือนหลักและจาน เรือนหลักจะมีขนาดความกว้าง 7-7.5 เมตร ความยาว 8-9 เมตร พื้นที่ในเรือนจะประกอบด้วยห้องโถง หน่าวาง ซึ่งเป็นพื้นที่พักผ่อน “ห้วงเตวดา (ຫ້າງເຕວດາ)” และ “ห้องนอน (ໃບໄຊ້ມ)” เรือนแต่ละหลังจะไม่มีเตาไฟอยู่ในเรือนหลักและบางหลังจะไม่มีจานจะมีห้องน้ำและห้องอาบเป็นองค์ประกอบเพิ่มใหม่.

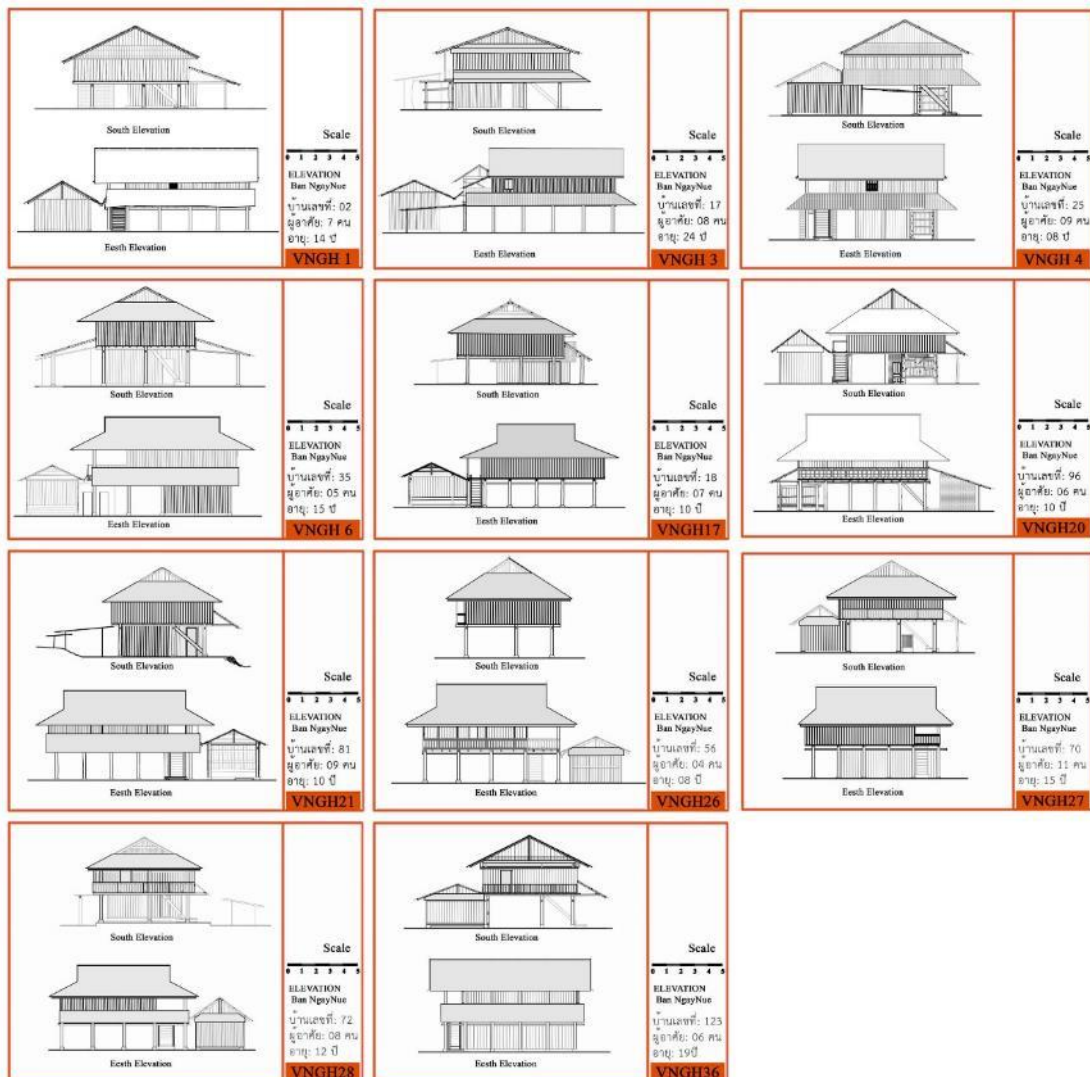
วัสดุโครงสร้างของเรือนจะมีการเปลี่ยนแปลงจากแบบดั้งเดิมเป็นส่วนมาก เช่น วัสดุโครงสร้างของเรือนทั้งหมด จะเป็นไม้เนื้อแข็ง ส่วนวัสดุปูพื้นเปลี่ยนจากไม้ฟากที่ทำด้วยไม้ไผ่มาเป็นไม้แป้น (ไม้กระดาน) ที่เป็นไม้เนื้อแข็ง ส่วนผนังจักสานไม้ไผ่เปลี่ยนมาเป็นผนังไม้แป้น และวัสดุผนังหลังคาเปลี่ยนจากใบค้อเปลี่ยนมาเป็นสังกะสี และกระเบื้อง จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้สัดส่วนหลังคาของเรือนมีการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะโครงสร้างหลังคาจะมีความลาดชันต่ำกว่าสิ่งใดแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลจากข้างนอกก็ค่อย มีบทบาทต่อรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

ภาพที่ 104: เรือนครัวติดดิน

ภาพที่ 105: ใต้ถุนเรือน

ภาพที่ 106: เรือน 1 จอก (เรือนหลังคาจั่วเดียว) แยกครัวติดดิน

8.2.5 เรือนโยแบบทั่วไป

เรือนโยแบบทั่วไปที่มีลักษณะแตกต่างจากเรือนที่ได้กล่าวมาข้างต้น จากการศึกษาพบว่า เรือนที่มีความแตกต่างจากเรือน 4 ด้าน เรือนฮา เรือนตูป เรือนโย (เรือน 2 จอก เรือน 3 จอก) จะเป็นเรือนโยที่มีพัฒนาการ มาอีกขั้นหนึ่ง เช่น เรือนโยที่มีใต้ถุนก่ออิฐ และชั้นบนเป็นไม้แป้น เจ้าของเรือนเป็นข้าราชการ และอีกแบบหนึ่งจะเป็นเรือนโยที่มีสามจอก (หลังคา 3 จั่ว) แยกออกจากกัน จะมีหลังคาเรือนหลัก หลังคาเรือนเย็น และหลังคาเรือนครัว

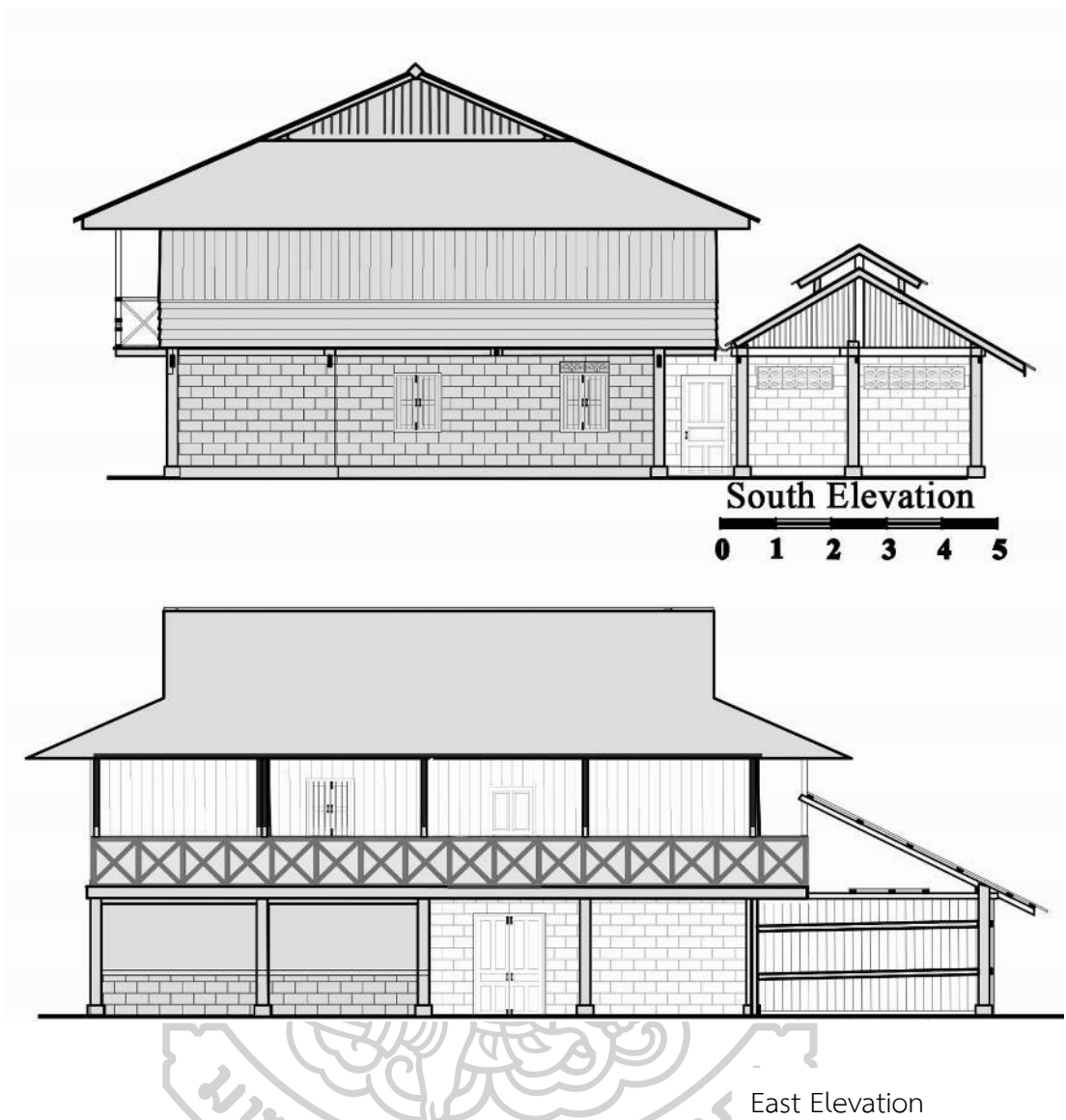
เรือนโยที่ก่ออิฐ เป็นเรือนพัฒนาการมาจากเรือนโยที่กล่าวมาข้างต้น พื้นที่ใต้ถุนจะก่อด้วยอิฐ ชั้นบนจะเป็นไม้เนื้อแข็ง ส่วนเรือนครัวจะแยกออกจากเรือนหลักจะเป็นเรือนชั้นเดียวก่อด้วยอิฐ และจะมีห้องน้ำอยู่ในเรือนครัว

ภาพที่ 107: เรือนโยแบบทั่วไป

เรือนโยแบบทั่วไปจะมีเสาอยู่ทั้งหมด เรือนหลัก 20 ต้น เรือนคร้ว 12 ต้น สัดส่วนความสูงของเรือนชั้นใต้ถุนมีความสูงอยู่ระหว่าง 2.3-2.4 เมตร ความสูงจากพื้นถึงช่อ 2.6-2.8 เมตร ความสูงจากพื้นถึงแปบน 4.9-5 เมตร แพนผังจะมีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยม 2 ก้อนติดกัน ซึ่งจะแยกก้อนใหญ่เป็นเรือนหลักมีขนาดความกว้าง 8 เมตร และความยาว 10 เมตร ส่วนก้อนเล็กจะเป็นเรือนคร้วมีขนาดความกว้าง 4.2 เมตร และความยาว 5.8 เมตร พื้นที่ใต้ถุนเรือนจะถูกปรับเปลี่ยนหน้าที่การใช้งานใหม่จากเดิมเป็นพื้นที่โล่งเป็นที่เก็บพิน กลายมาเป็นร้านขายเครื่องย่อย ห้องนอน และห้องโถง พื้นที่ทั้งหมดจะถูกปิดล้อมด้วยอิฐ และจะเชื่อมต่อหาคร้วทางทิศตะวันออก เรือนคร้วจะเป็นเรือนชั้นเดียว ที่ก่อด้วยอิฐจะมีเตาไฟ และห้องน้ำ พื้นที่คร้ว และพื้นที่เก็บของ

บันไดจะเชื่อมต่อจากชั้นล่างขึ้นชั้นบน โดยจะถูกปรับเปลี่ยนตำแหน่ง ไปอยู่ทางทิศตะวันตก และชั้น 2 ที่ประกอบด้วย ห้องโถง หน้าวาง ห้องนอน ค่อม และหำงเทวดา พื้นที่ชั้น 2 ส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่เปล่าว่างจะไม่ถูกใช้งาน และใช้นอนบางเวลาเท่านั้น ผู้อาศัยส่วนใหญ่ จะลงมาอยู่ชั้นล่างแทน วัสดุ และเรือนหลักเป็นโครงสร้างหลังคาจั่วเดียว มุงสังกะสีวัสดุโครงสร้างจะทำด้วยไม้เนื้อแข็ง และชั้นล่างก่ออิฐ ชั้น 2 จะเป็นพื้น และผนังทำจากไม้เนื้อแข็ง

ภาพที่ 109: ตัวอย่างรูปแบบทางสถาปัตยกรรมเรือนโย

ภาพที่ 108: รูปแบบเรือนโยที่พบในหมู่บ้าน

8.3 การแบ่งประเภทของเรือนตามลักษณะโครงสร้างของเรือน

ลักษณะโครงสร้างของเรือนถือถือว่าเป็นภูมิปัญญาที่ได้สืบทอดกันมาได้หลายร้อยปีแล้ว แต่ลักษณะโครงสร้างของเรือนลื้อ แต่ละพื้นที่ย่อมมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันไปตามที่ตั้ง และสภาพแวดล้อมที่อำนวยความสะดวกของพื้นที่นั้นๆ บ้านนายเหนื่อที่ว่ายังเป็นหมู่บ้านลื้อ ที่ยังคงรักษาอัตลักษณ์รูปแบบโครงสร้างของเรือนที่เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของคนในอดีต และได้สืบทอดกันมาถึงปัจจุบัน โครงสร้างดังกล่าว ได้แบ่งออกเป็น 3 ประเภทดังต่อไปนี้

1. เรือนโครงสร้างโกม
2. เรือนโครงสร้างฮา
3. เรือนโครงสร้างโย

8.3.1 เรือนโครงสร้างโกม

คำว่า “เรือนโกม” เป็นชื่อเรียกของเรือนตามรูปแบบโครงสร้าง โกมหมายถึงการซ้อนทับ หรือเต็งกันเป็นชั้นๆ โครงสร้างโกมหมายถึงการเอาโครงสร้างมาซ้อนทับ หรือโกมกันเป็นชั้นขึ้นไป ดังแสดงในภาพที่ 110 จุดพิเศษของโครงสร้าง “โกม” จะมีเสาขนาด (20x20 เซนติเมตร) รั้งขึ้นไปรับโครงสร้างหลังคาทั้งหมด และจะใช้ไม้ชื่อใหญ่วางตามแนวสัดเพื่อยึดหัวเสาเป็นช่องๆ ซึ่งจะมีชื่อใหญ่ 5 ชื่อ หลังจากนั้นจะมีไม้แปใหญ่ขนาด (7x15 เซนติเมตร) วางตามแนวยาวของเรือนเพื่อยึดชื่อใหญ่ ไม้แปใหญ่จะมีทั้งหมด 5 ตัว 3 ตัวยึดหัวเสา และอีก 2 ตัว เอารองรับ “ตั้งใหม่” (ไม้ตั้ง) หลังจากนั้นจะวางไม้ตั้งขนาด (5x15 เซนติเมตร) บนไม้แปใหญ่สองข้างตามแนวสัดรวมทั้งหมด 5 คู่ โดยจะอาศัย “ชื่อกาง” ขนาด (10x18 เซนติเมตร) เป็นตัวยึดตั้งใหม่หรือเสาตั้ง หลังจากนั้นจะวางตั้งใหม่หรือเสาตั้ง ขนาด (5x15 เซนติเมตร) บน “ไม้แปใหญ่” 2 ข้างตามแนวสัด รวมทั้งหมด 5 คู่ โดยอาศัย “ชื่อกาง” ขนาด (10x18 เซนติเมตร) ยึดหัวเสาตั้ง ซึ่งจะมี “ไม้แกกาง” ทั้งหมด 5 ตัว หลังจากนั้นจะมีตั้งใหม่ หรือเสาตั้งขนาด (10x15 เซนติเมตร) วางบน “ไม้แกกาง” มีทั้งหมด 3 คู่ และจะมี “ชื่อโกม” วางตามแนวสัด ยึดหัวตั้งใหม่หรือเสาตั้ง ชื่อโกมมีทั้งหมด 3 ตัว หลังจากนั้นจะวาง “ไม้แกน้อย” อยู่บนชื่อโกม 2 ข้างตามแนวยาว และจุดพิเศษของโครงสร้างแบบเดิมจะมีเสาดั้งรั้งจากพื้นชั้น 2 อยู่ตรงตำแหน่งใจกลางเรือน 2 ฝากตามแนวยาวขึ้นไปรับไม้แปบนถือว่าเป็นโครงสร้างหลักของเรือน หลังจากนั้นจะวาง “ไม้กลอน” (ไม้กลอน) ที่ทำด้วยไม้ไผ่มีเส้นผ่าศูนย์กลาง 6 เซนติเมตร วางบน “ไม้แปใหญ่” “ไม้แกกลาง” “ไม้แกน้อย” และ “ไม้แกบน” หลังจากนั้นจะมี “ไม้กลอนไก่อ” ที่ยึดออกจากเสาไปรับเอาโครงสร้างหลังคาอยู่ระหว่างกลางของไม้แกบนถึงไม้แกน้อย ไม้แกกาง และไม้แปใหญ่จะมี “ไม้น้องหนัก” รองรับไม้กลอนจะมีไม้แปอยู่บนไม้กลอน และมุงด้วยใบค้อ

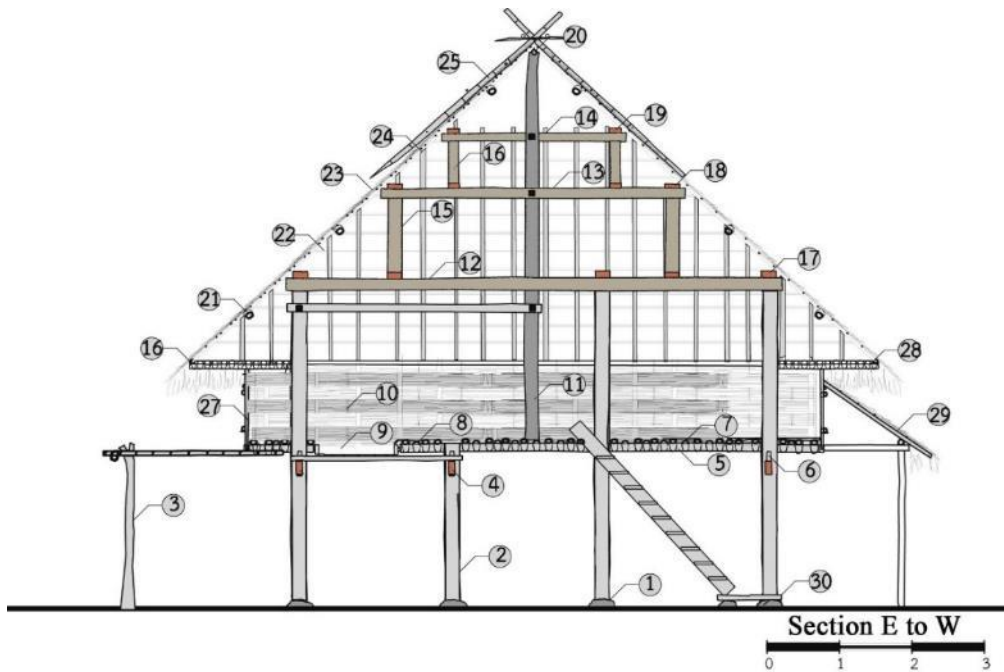
วัสดุและโครงสร้างของเรือนมีการผสมผสานกันระหว่างไม้เนื้อแข็งและไม้ไผ่โครงสร้างพื้นเรือนยกสูง 1.95 เมตรโดยจะมีไม้ขวางฝาขนาด (5x12 เซนติเมตร) รองรับไม้แคงรุกที่ยึดระหว่างเสา

ตามแนวสีกัด และจะมีไม้ไผ่ที่มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 4 เซนติเมตร ความห่างกัน 10 เซนติเมตร และปูพื้นด้วยไม้ฉากที่ทำจากไม้ไผ่ โครงสร้างผนัง และผนังของเรือนจะทำด้วยไม้ไผ่โดยโครงสร้างผนังจะใช้ไม้ไผ่เป็นลำ ส่วนผนังจะใช้ไม้ไผ่ที่สับเป็นแผ่น และผนังของเรือนออกจากเสา 0.7-0.9 เมตร อยู่บนไม้กลอนไก่อ จะมีไม้ไผ่เป็นลำวางติดกัน เพื่อเป็นที่เก็บอุปกรณ์เครื่องใช้ เครื่องอุปโภค และบริโภค และต่อจากผนังไปทางทิศตะวันออก และทิศใต้จะมีหลังคายื่นออกไปเรียกว่า “ปะ” ทำหน้าที่เป็นที่รองรับกิจกรรมต่างๆในชีวิตประจำวัน

ลักษณะโครงสร้าง โถม ในปัจจุบันจะมีลดน้อยถอยลงจากการศึกษาครั้งล่าสุดพบว่าเรือนโครงสร้างโถมยังเหลืออยู่ 8 หลัง ลักษณะโครงสร้างที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวดังภาพ

ภาพที่ 110: โครงสร้างเรือนโถม

หมายเหตุ

1 ทินเสาตั้ง	8 พื้นไม้ฟาก	15 คั้ง(คั้งใหม่) 10x15 cm	22 ไม้แก	29 ปะ
2 เสา 19x20 cm	9 เตาไฟ	16 คั้งใหม่ 10x12 cm	23 วัสดุถุงใบค้อ	30 ปุ่มปุ๊ก
3 เสาชาน (จาน)	10 ฝาไม้ฟาก	17 แปใหญ่ 7x15 cm	24 ไม้กอน	
4 ข่างฝาง 5x12cm	11 เสาคั้ง	18 แปกลาง 7x14 cm	25 เชาเรื่อน	
5 แคนรูก 7x10 cm	12 คี้อใหญ่ 15x18 cm	19 แปน้อย 7x14 cm	26 บวตั้นกอน	
6 ไม้ค้ำแคนรูก	13 คี้อกลาง 15x18 cm	20 แปบน	27 ไม้ซางฝา	
7 ไม้ซางพื้น	14 คี้อโกม 15x18 cm	21 น้องหนัก	28 กลอนไก่	

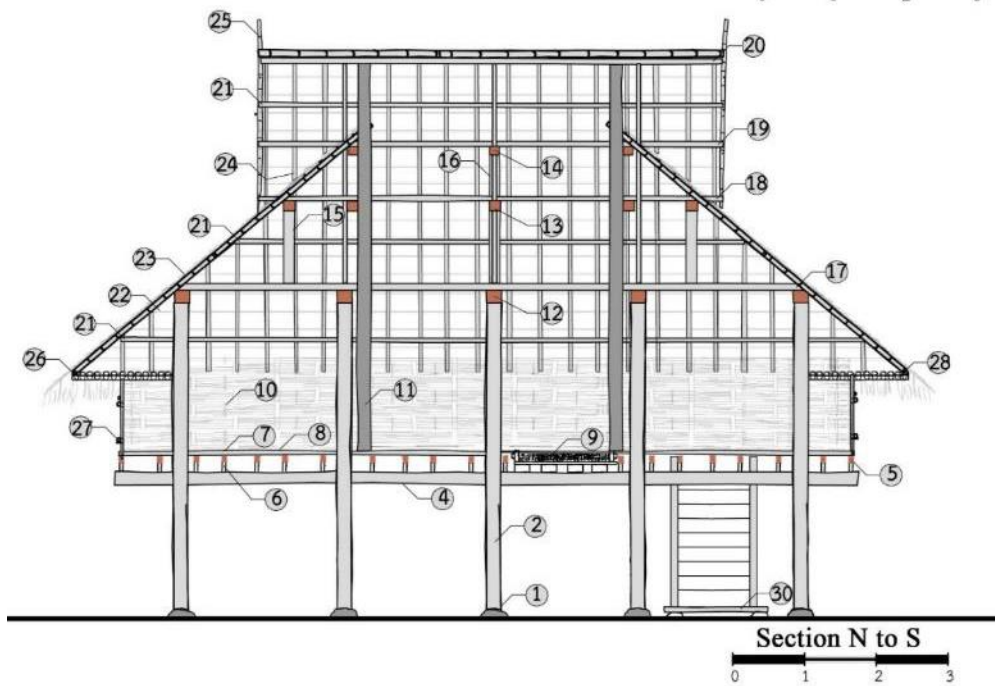
ภาพที่ 113: รูปตัดเรือนโกม

ภาพที่ 112: โครงสร้างเรือนโกม

ภาพที่ 113: บันไดเรือนโกม

หมายเหตุ

1 ทินเสาตั้ง	8 พื้นไม้ฟาก	15 ด้ง (ตั้งใหม่) 10x15 cm	22 ไม้แก	29 ปะ
2 เสา 19x20 cm	9 เตาไฟ	16 ด้ง (ตั้งใหม่) 10x12 cm	23 วัสดุถุงใบค้	30 ปุ่มปลูก
3 เสาชาน(จวน)	10 ฝาไม้ฟาก	17 แป้ใหญ่ 7x15 cm	24 ไม้กอน	
4 ช่างฝาง 5x12 cm	11 เสาตั้ง	18 แป้กาง 7x14 cm	25 เขาเรือน	
5 แคนรูก 7x10 cm	12 ซื่อใหญ่ 15x18 cm	19 แป้น้อย 7x14 cm	26 บวตินกอน	
6 ไม้ค้ำแคนรูก	13 ซื่อกาง 15x18 cm	20 แป้บน	27 ไม้ช่างฝาง	
7 ไม้ช่างพื้น	14 ซื่อโกม 15x18 cm	21 น้องหนัก	28 กลอนไก่	

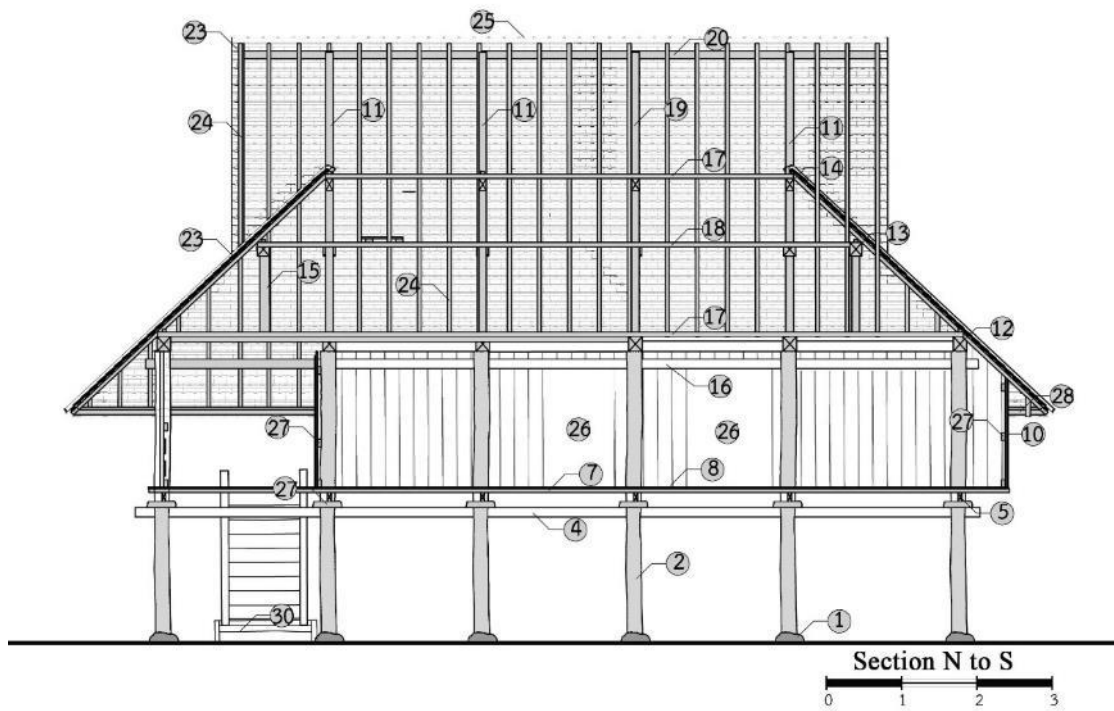
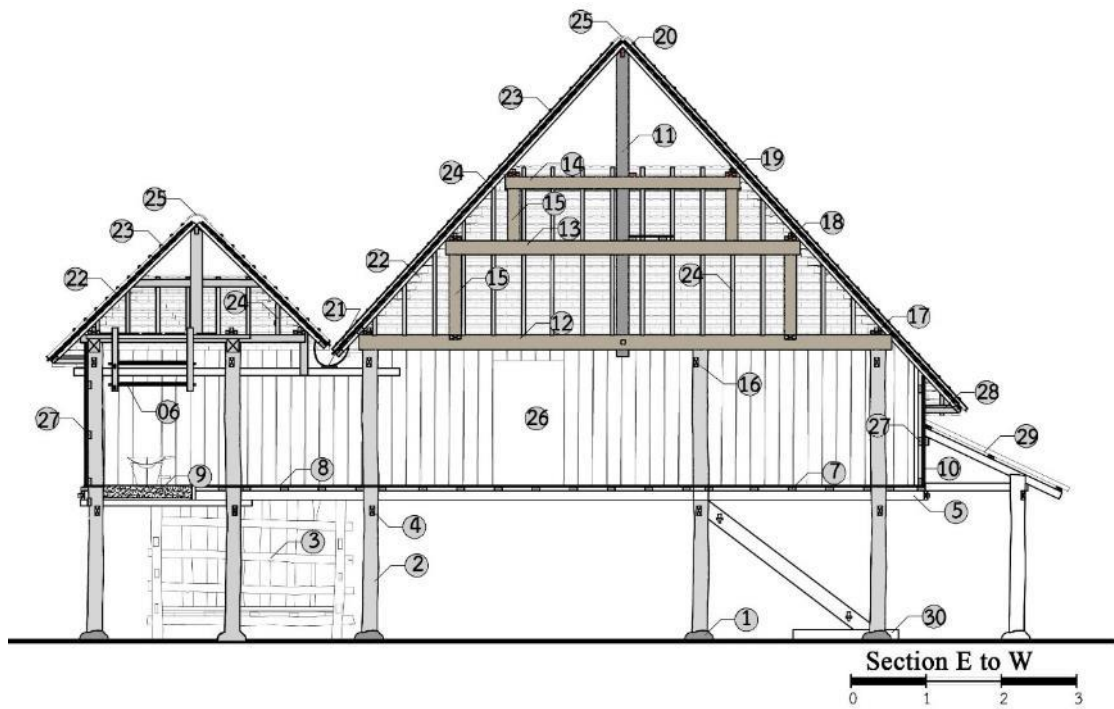
ภาพที่ 114: รูปตัดเรือนโกม

ภาพที่ 115: โครงสร้างเรือนโกม

ภาพที่ 116: โครงสร้างเรือนโกม

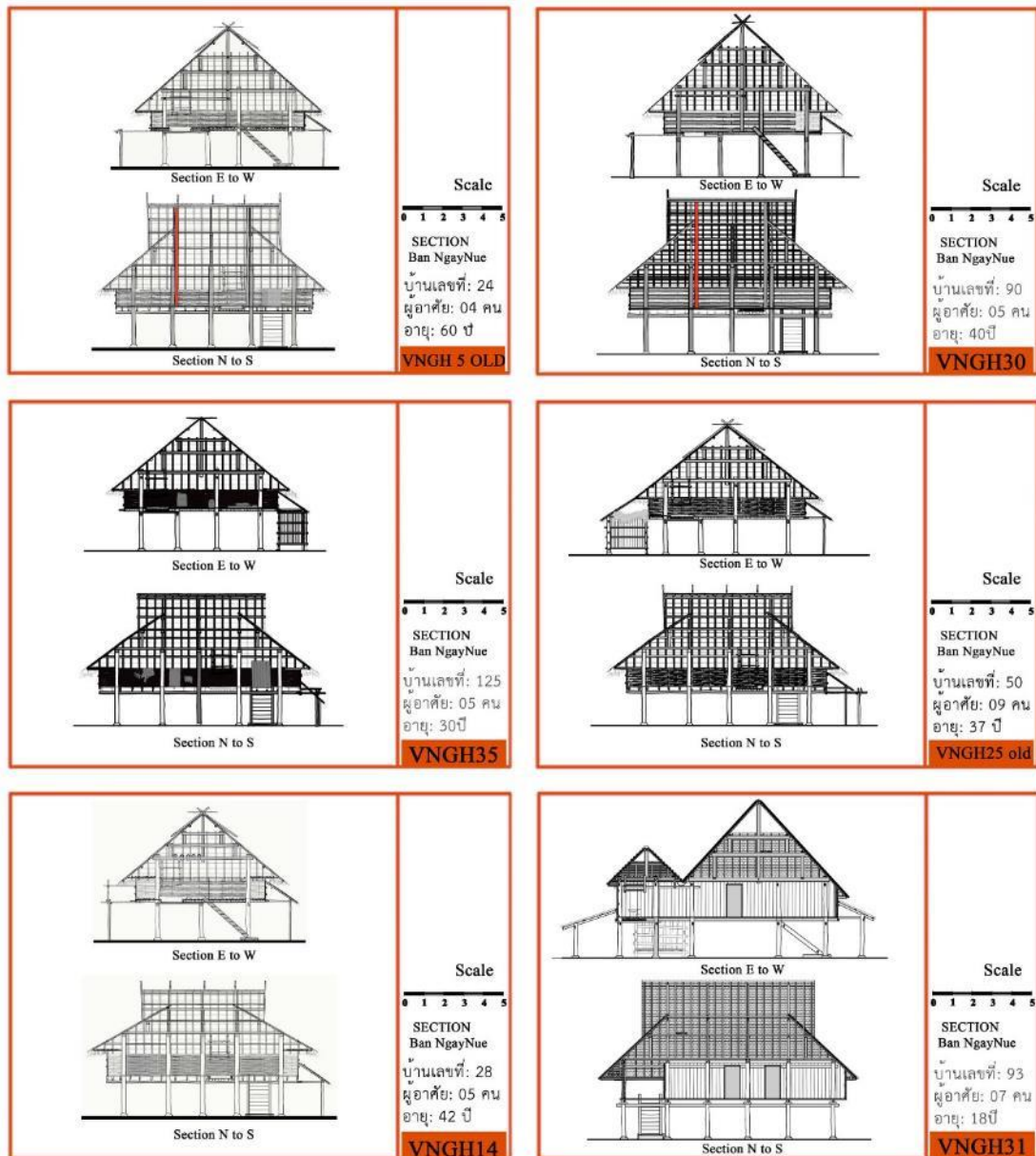
ภาพที่ 117-118: รูปตัดเรือนโกม มุงดินขอ

หมายเหตุ

1 หินเสาดั้ง	8 ไม้แป้นพื้น	15 ตั้งใหม่ 6x12 cm	22 ไม้แก	29 ปะ
2 เส้า 19x20 cm	9 เต้าไฟ	16 ตั้งใหม่ 6x12 cm	23 วัสดุถุงใบค้	30 ปุ่มปลูก
3 เล้าข้าว	10 ไม้แปนฝา	17 แป้ใหญ่ 6x15 cm	24 ไม้กอน	
4 ข่างฝาง 5x12 cm	11 เส้าตั้ง	18 แปกวาง 6x14 cm	25 หลบหลังคา	
5 แคนรูก 7x10 cm	12 ซื่อใหญ่ 10x20 cm	19 แป้น้อย 6x14 cm	26 ประตุ	
6 ข่า	13 ซื่อกาง 10x18 cm	20 แปบน	27 ไม้เส้นฝา	
7 ไม้รับพื้น	14 ซื่อโกม 10x15 cm	21 รางลิน	28 กลอนไก่อ	

ภาพที่ 119: เรือนโกม มุงดินขอ

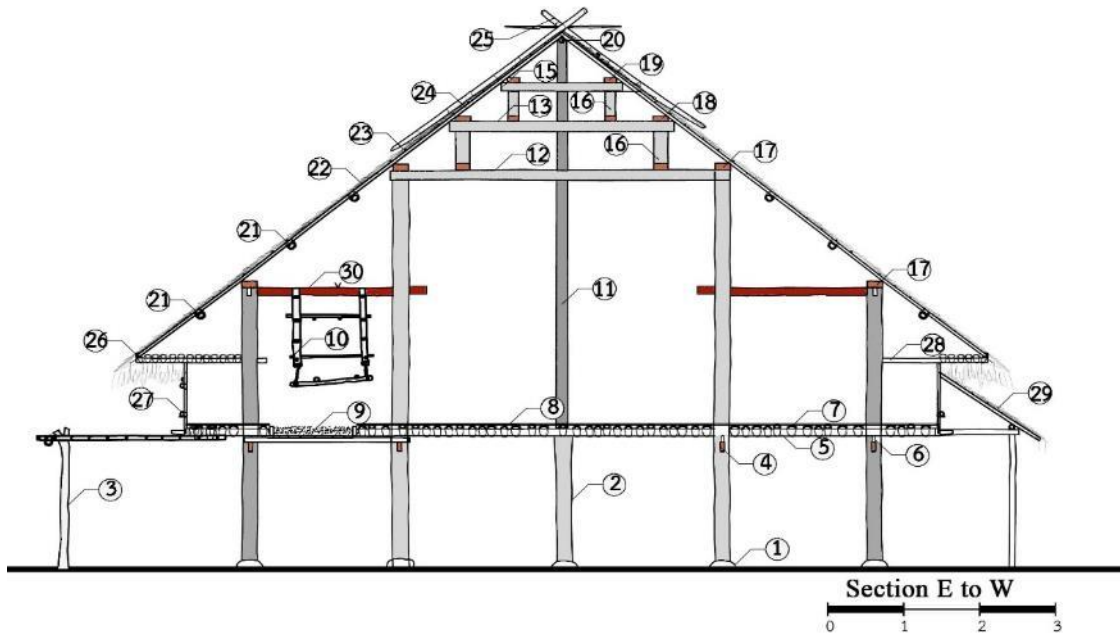

ภาพที่ 120: รูปตัดเรือนโกม

8.3.2 โครงสร้างเรือนฮา

“เรือนฮา” เป็นชื่อเรียกตามภาษาท้องถิ่นบ้านนายเหนือเมืองบุนเหนือแขวงพงสาลี สปป.ลาว จากการสัมภาษณ์พบว่า “เรือนฮา” เป็นชื่อเรียกตาม “ไม้ก้านฮา” ซึ่งเป็นไม้ที่ยึดออกจากเสาไปรับโครงสร้างหลังคาเพื่อให้โครงสร้างหลังคากว้างขึ้น จุดพิเศษของโครงสร้างเรือนฮาจะแบ่งเสารับน้ำหนักออกเป็น 2 ชุด ชุดแรกเป็นเสาอยู่ขอบสุดจะวิ่งขึ้นไปรับไม้ก้านฮา และชุดที่ 2 เป็นเสาอยู่ข้างในจะวิ่งขึ้นไปรับโครงสร้างหลังคาส่วนบน ซึ่งโครงสร้างหลังคาด้านบนจะเป็นโครงสร้างโกม เพื่อ

อยากให้โครงสร้างกว้างขึ้น จากเดิมจึงยื่นไม้ก้านฮาออกหนึ่งช่วงเสารอบรอบเรือน จึงอาศัย ไม้ก้านฮาเป็นตัวยึดเรือนฮาในอดีตจะเป็นเรือนของเชื้อสายเจ้านาย หรือผู้มีอำนาจในสมัยนั้น ซึ่งประชาชนธรรมดาไม่มีสิทธิ์สร้าง เนื่องจากได้แสดงถึงอำนาจ และบุญบารมี เพราะเป็นเรือนขนาดใหญ่ ในปัจจุบันสูญหายไปหมดแล้ว

หมายเหตุ				
1 หินเสาตั้ง	8 พื้นไม้ฟาก	15 ด้ง (ตั้งใหม่) 10x15 cm	22 ไม้แก	29 ปะ
2 เสา 19x20 cm	9 เตาไฟ	16 ด้ง (ตั้งใหม่) 10x12 cm	23 วัสดุถุงใบค้	30 ไม้ก้านฮา
3 เสาจาง	10 ข่า	17 แปะใหญ่ 7x15 cm	24 ไม้กอน	
4 ข่างฝาง 5x12 cm	11 เสาตั้ง	18 แปะกาง 7x14 cm	25 เขาเรือน	
5 แดงรุก 7x10 cm	12 ซื่อใหญ่ 15x18 cm	19 แปะน้อย 7x14 cm	26 บวดตีนกอน	
6 ไม้ค้ำแดงรุก	13 ซื่อกลาง 15x18 cm	20 แปะบน	27 ไม้ขางฝา	
7 ไม้ขางพื้น	14 ซื่อโกม 15x18 cm	21 น่องหนัก	28 กลอนไก่อ	

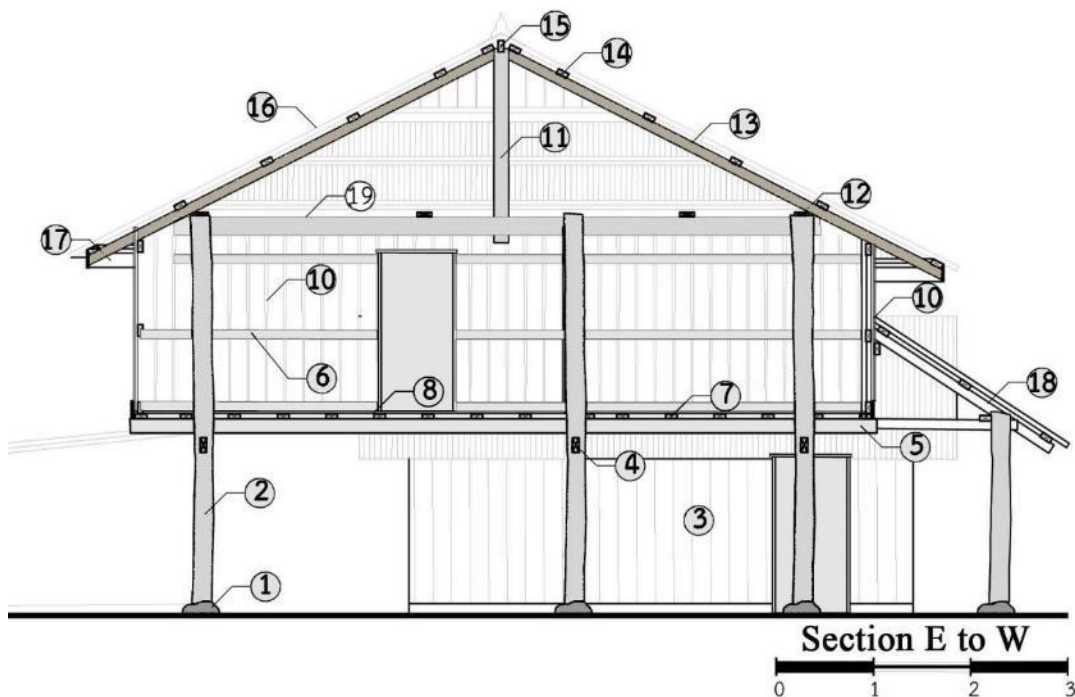
ภาพที่ 121: รูปตัดเรือนฮา

8.3.3 เรือนโครงสร้างโย

“เรือนโย” คือ เรือนที่มีโครงสร้างหลังคาแบบที่เรียกว่า “โย” ซึ่งเป็นชื่อเรียกตามภาษาท้องถิ่นบ้านนายเหนือ เมืองบุนเหนือ แขวงพงสาลี สปป.ลาว ซึ่งจะเรียกตามโครงสร้างหลังคาเรือนคำว่า “โย” ได้มาจากชื่อไม้โครงสร้างหลังคา “ไม้โย” หรือ “ไม้สียัว” ลักษณะโครงสร้างเรือนโย เป็นรูปแบบโครงสร้างที่พัฒนาจากโครงสร้างเรือนโกม ซึ่งได้เปลี่ยนแปลงวัสดุหลังคาให้ทันสมัยขึ้น จึงทำให้โครงสร้างหลังคา มีการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้สอดคล้องกับวัสดุสมัยใหม่ และความประหยัด จึงทำให้ความลาดเอียงของหลังคาความต่ำลง ดังนั้นไม้โยจึงมีบทบาทขึ้นจึงเรียกโครงสร้างเรือนว่า “เรือนโย”

โครงสร้างเรือนโย เป็นรูปแบบโครงสร้างนิยมในปัจจุบัน ทั้งนี้ พบว่าเรือนที่ก่อสร้างใหม่จำนวน 90% ของเรือนทั้งหมดภายในหมู่บ้าน เปลี่ยนแปลงมาใช้โครงสร้างโย ทั้งนี้ จุดพิเศษของโครงสร้างโยจะใช้วัสดุโครงสร้างหลังคาน้อยกว่าเรือนโครงสร้างโกม และเรือนโครงสร้างฮา โครงสร้างเรือนโยจะใช้ไม้เนื้อแข็งจะเป็นเรือนเสายองหิน กล่าวคือเสาจะวางอยู่บนดินเสาทินและวิ่งขึ้นไปรับโครงสร้างหลังคาโดยจะมีข้อเป็นตัวยึดระหว่างหัวเสาตามแนวสัด และจะมีไม้แปวางตามแนวยาวของเรือนเพื่อยึดให้แน่น แล้ววางไม้ตั้งอยู่จุดใจกลางของข้อวิ่งขึ้นไปรับไม้แปบน และจะมีไม้โย เป็นตัวถ่ายทอดน้ำหนักโครงสร้างหลังคาใส่ข้อ แล้วถ่ายทอดน้ำหนักลงใส่เสา

โครงสร้างไม้ขาโยเป็นตัวรับน้ำหนักวัสดุผนังหลังคากระเบื้อง หรือสังกะสี สำหรับโครงสร้างพื้นและผนังทั้งหมดจะเป็นไม้เนื้อแข็งจะยกใต้ถุนขึ้นสูงประมาณ 2-2.5 เมตรโดยจะมีไม้ขวางวางไปตามแนวยาวของเรือนเพื่อยึดเสา และรองรับน้ำหนักพื้น มีไม้ขวางตามแนวสัดเพื่อรองรับไม้แปบน ส่วนโครงสร้างผนังจะห่างออกจากเสาประมาณ 55-60 เซนติเมตร โดยทั่วไปแล้ว จะมีการต่อหลังคากันสาดที่อยู่โดยรอบเรือน หรือที่เรียกว่า “ปะ” ออกทางด้านทิศตะวันออกจะให้ไม้ขวาง วางยาวออกประมาณ 1.5 เมตรเพื่อรองรับหลังคาปะ

หมายเหตุ

1 หินเสาดั้ง	8 ไม้แป้นพื้น	15 ไม้แปบน
2 เสา 20x20 cm	9 เตาไฟ	16 วัสดุคุมสังกะสี
3 เรือนไฟ	10 ไม้แป้นฝา	17 กอนไก่
4 ข่างฝาง 6x12 cm	11 เสาตั้ง	18 ปะ
5 แครงรุก 5x10 cm	12 ไม้แปใใหญ่	19 เสาตั้ง
6 ไม้เส้นฝา	13 ไม้โย	
7 ไม้ข่างพื้น	14 ไม้ค้ำ	

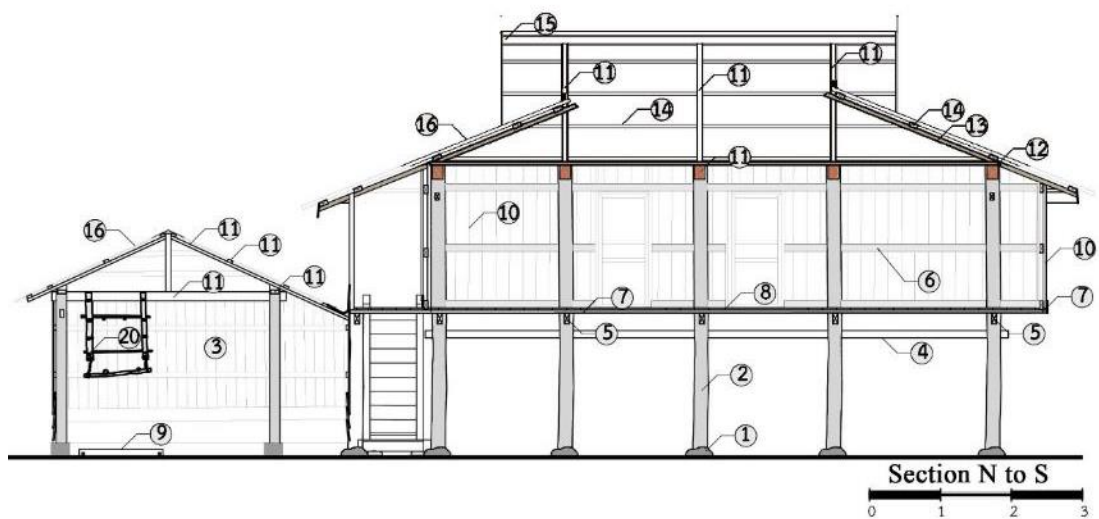
ภาพที่ 124: รูปตัดเรือน
โครงสร้างโย

ภาพที่ 122: โครงสร้างเรือนโย

ภาพที่ 123: โครงสร้างใต้ถุนเรือนโย

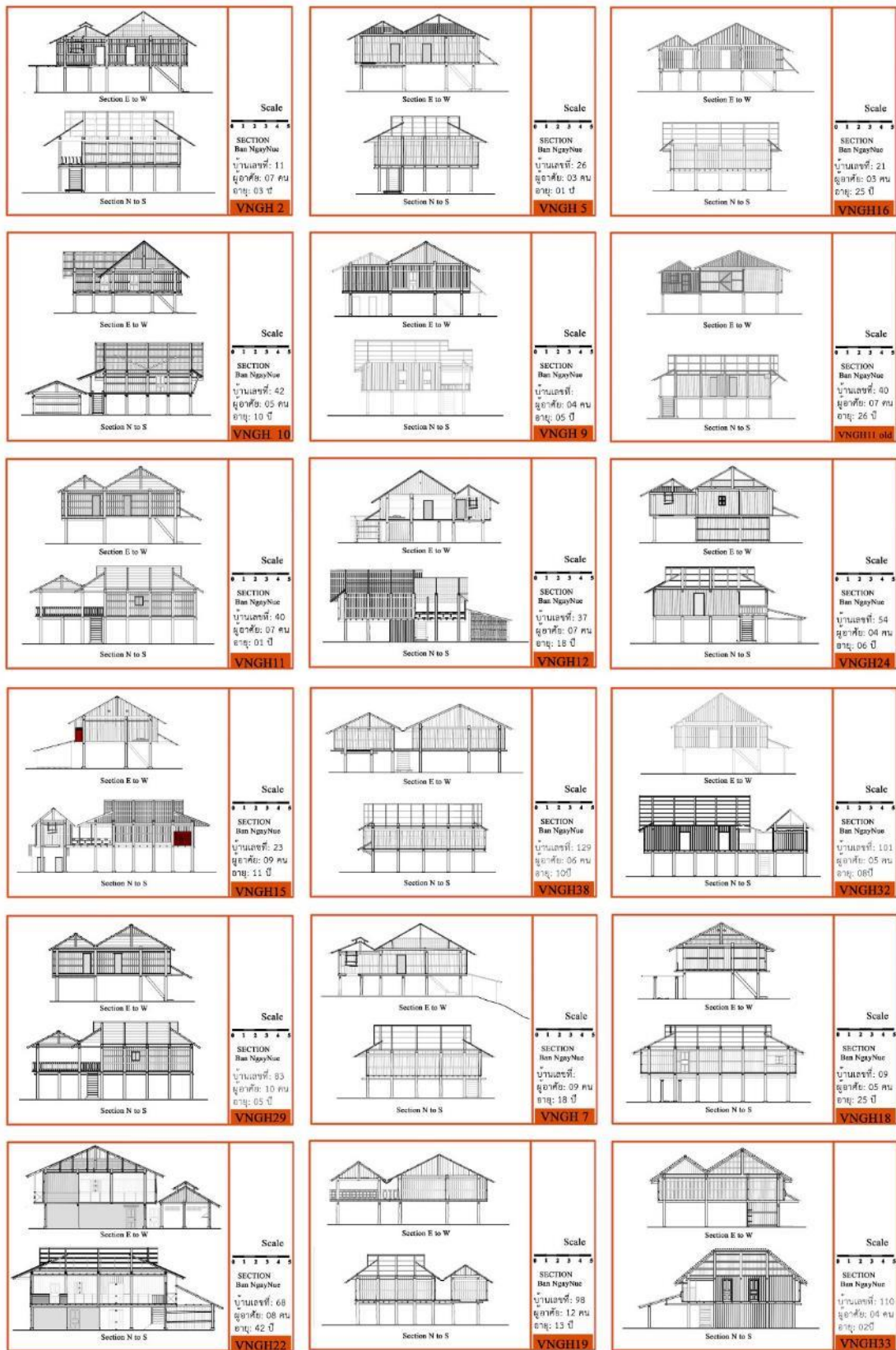
ภาพที่ 126: รูปตัดเรือน
โครงสร้างโย

หมายเหตุ

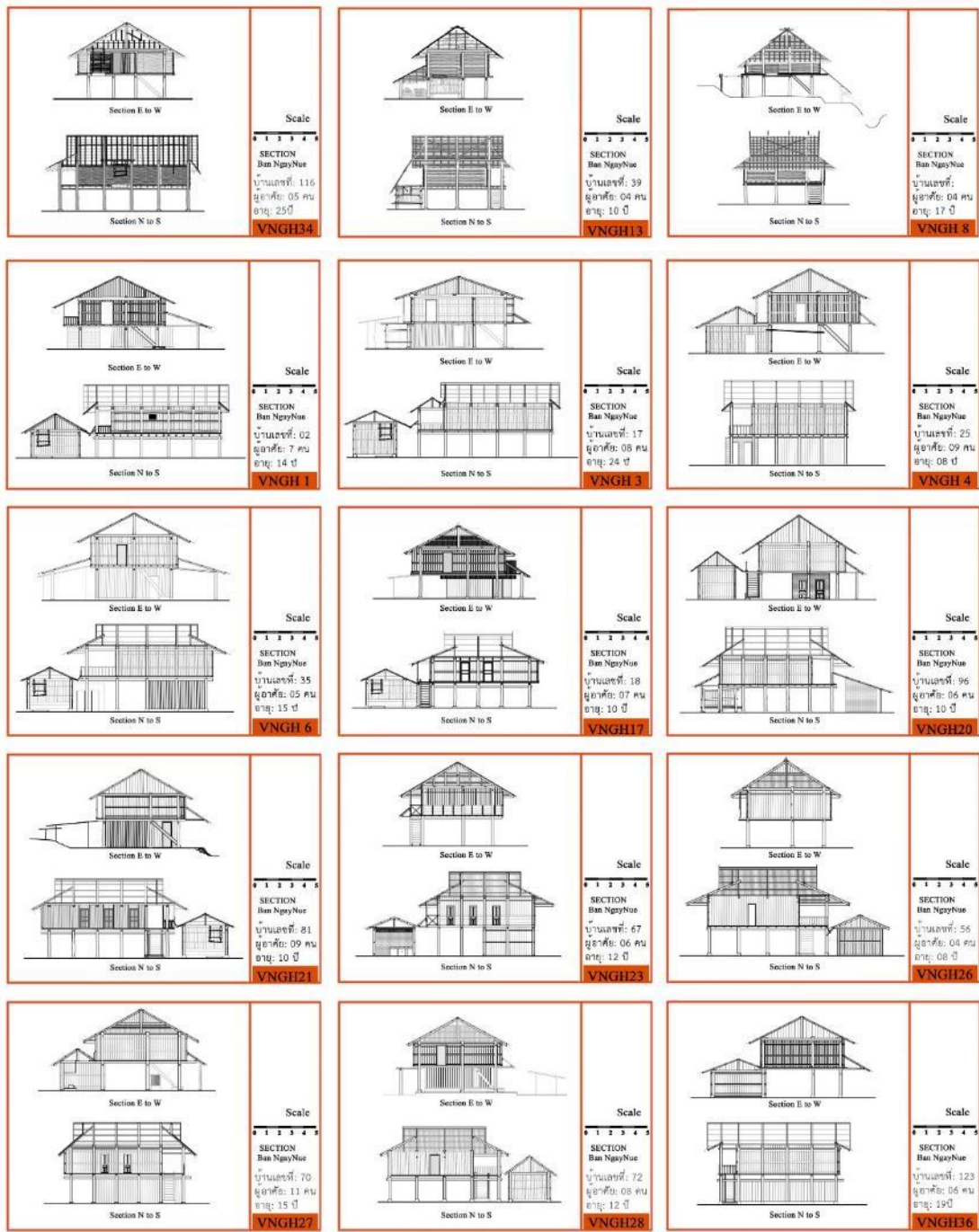
1 ทินเสาตั้ง	8 ไม้แป้นพื้น	15 ไม้แปงบน
2 เสา 20x20 cm	9 เตาไฟ	16 วัสดุคลุมสังกะสี
3 เรือนไฟ	10 ไม้แป้นฝา	17 กอนไก่
4 ข่างฟาง 6x12 cm	11 เสาตั้ง	18 ปะ
5 แคนรูก 5x10 cm	12 ไม้แปใหญ่	19 เสาตั้ง
6 ไม้เส้นฝา	13 ไม้โย	
7 ไม้ข่างพื้น	14 ไม้ค้ำ	

ภาพที่ 125: เรือนไฟ

รูปที่ 128: รูปตัดเรือนโครงสร้างโย

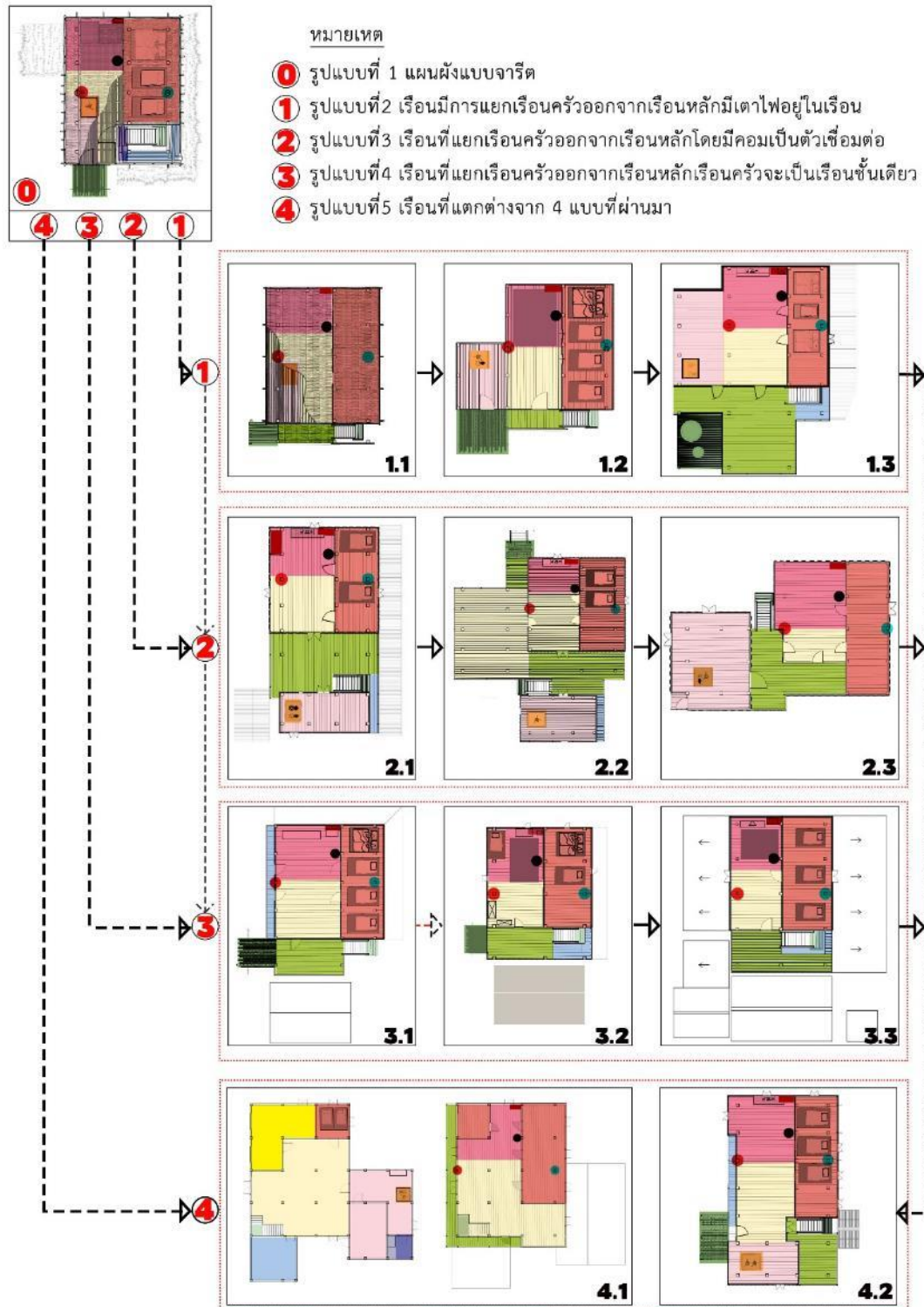
ภาพที่ 127: รูปตัดเรือนโครงสร้างโย

8.4 การวิเคราะห์พัฒนาการของเรือน

จากข้อมูลการวิเคราะห์รูปแบบแบบแผนของเรือน การจำแนกประเภทของเรือนตามหน้าที่ใช้สอย สรุปว่ารูปแบบของแผนผังเรือนมีทั้งหมด 5 รูปแบบ จากเรือนกรณีศึกษาทั้งหมด 45 หลัง ได้แก่ ได้แก่ แบบที่ 1 แผนผังแบบจาริต แบบที่ 2 ลักษณะของแผนผังเรือนมีการแยกเรือนครัวออกจากเรือนหลัก รูปแบบที่ 3 ลักษณะของแผนผังเรือนจะแยกเรือนครัวออกจากเรือนหลัก ซึ่งเรือนครัวจะเป็นเรือนชั้นเดียวติดกับพื้นดิน รูปแบบที่ 4 ลักษณะของแผนผังเรือนจะแยกเรือนครัวออกจากเรือนหลักโดยมีค่อม (ระเบียง) เป็นตัวเชื่อมต่อระหว่างเรือนครัวหาเรือนหลัก แบบที่ 5 ลักษณะของรูปแบบแผนผังเรือนจะมีความแตกต่างจาก 4 แบบ จะเห็นได้ว่ารูปแบบเรือนทั้งหมดค่อยๆปรับเปลี่ยนหน้าที่การใช้งานเพื่อให้ตอบสนองกับกิจกรรมการนำไปใช้ในปัจจุบัน จึงกลายเป็นพัฒนาการของเรือน

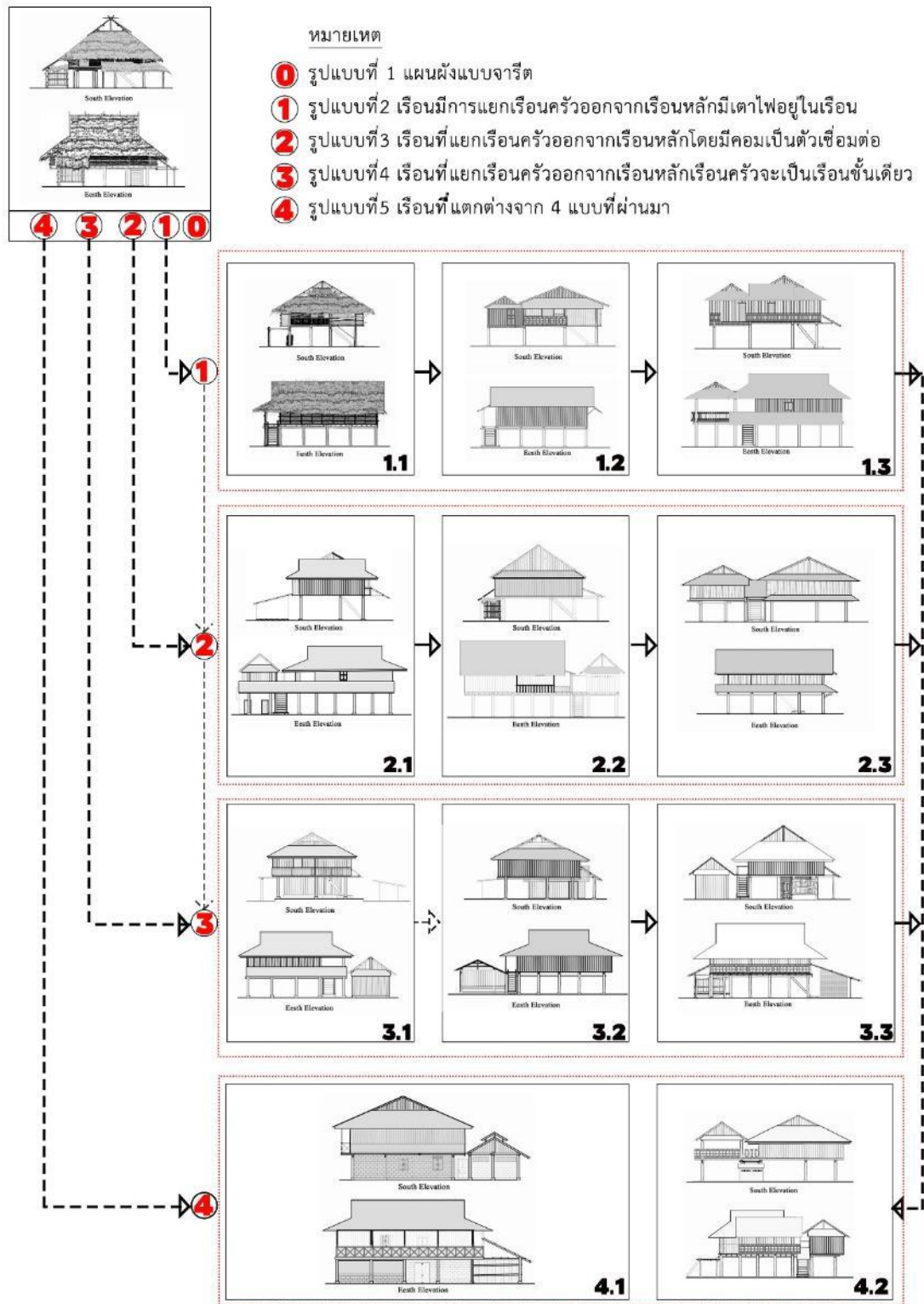
จากการวิเคราะห์พัฒนาการของพื้นที่การใช้สอยภายในเรือน โดยนำเอากรณีศึกษาทั้งหมด 45 หลังมาแยกแยะประเภท จึงทำให้เห็นพัฒนาการของแผนผังเรือน ซึ่งจุฬาลักษณ์วินได้กล่าวไว้ว่า รูปแบบแผนผังเรือนโตแบบดั้งเดิมในอดีต “*แผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส (ไม้นับนอกชาน) หลังคาหน้าจั่ว ซึ่งอาจมี 2 ตอน และมีชายคาซ้อน 2 ชั้น หลังคาคลุมบันได ระเบียงหน้า ห้องโถง ห้องนอน และสวนภายในบ้านทั้งหมด*” เมื่อนำเอาทฤษฎีดังกล่าวมาจับกรณีศึกษาจะเห็นได้ว่ามีความสอดคล้องกัน ลักษณะของแผนผังเรือนแบบดั้งเดิม จะเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีการชักชายคา ออกด้านข้าง มีเตาไฟอยู่ในเรือน บันไดเชื่อมต่อใต้ถุนไปยังพื้นที่ส่วนห้องโถง (ไม่มีระเบียง) ชาวบ้านเรียกเรือนประเภทนี้ว่า “*เรือนสี่ด้าน*” และต่อมาเกิดการต่อเติมระเบียงออกด้านหน้า และได้ปรับเปลี่ยนตำแหน่งของบันไดเชื่อมต่อจากใต้ถุนหาระเบียง แต่ยังคงรักษาแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส และยังมีเตาไฟอยู่ในเรือน และค่อยๆพัฒนาโดยการแยกต่อเติมเรือนครัวออกด้านข้าง แต่เรือนครัวและเรือนหลัก ยังเชื่อมต่อหากัน และได้เพิ่มขนาดระเบียงให้ใหญ่ขึ้น กลายเป็นรูปแบบที่ 2 ซึ่งเรียกกันว่า “*เรือน 2 จอก*” หรือ แผนผังเรือนแบบต่อเติมเรือนครัวออกด้านข้าง และได้พัฒนาโดยแยกเรือนครัวออกจากเรือนหลัก เป็นเรือนชั้นเดียวติดดิน ค่อม และบันไดจะคือ รูปแบบที่ 2 แต่องค์ประกอบบางส่วนได้สูญหายไป เช่น เรือนทุกหลังจะไม่มีจาน (ชาน) กลายเป็นรูปแบบที่ 3 เรียกกันว่า “*เรือนโย*” หรือเรือนแบบที่แยกเรือนครัวออกจากเรือนหลัก และได้พัฒนาอีกแบบหนึ่งโดยแยกเรือนครัวออกจากเรือนหลัก ซึ่งจะมีระเบียงเป็นตัวเชื่อมต่อระหว่างเรือนหลัก และเรือนครัวกลายเป็นแบบรูปแบบที่ 4 และได้ค่อยๆปรับเปลี่ยนหน้าที่การใช้งานเพื่อให้ตอบสนองกับกิจกรรม เรือนบางหลังใต้ถุนก่อด้วยอิฐ และชั้นบนเป็นไม้ บางหลังจะเป็นเรือน 3 จอก (มี 3 หลังคา) บางหลังจะมีบันไดขึ้นสองทางเป็นรูปแบบที่ 5 จึงกลายเป็น พัฒนาการของพื้นที่การใช้สอยภายในเรือน

8.4.1 พัฒนาการของพื้นที่การใช้สอยภายในเรือน

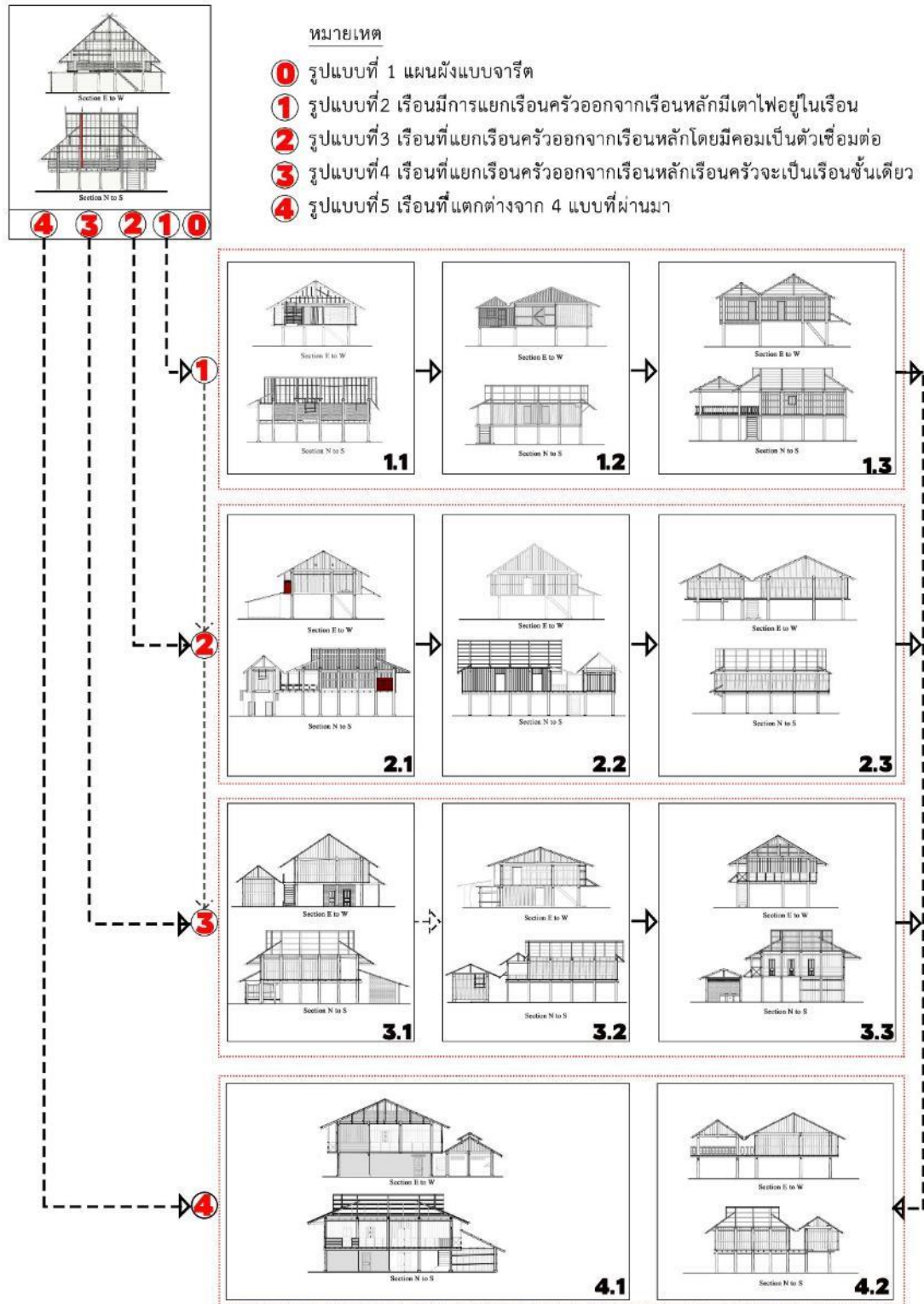
ภาพที่ 128: พัฒนาการของพื้นที่การใช้สอยภายในเรือน

8.4.2 พัฒนาการรูปทรงของเรือน

ภาพที่ 129: พัฒนาการรูปทรงของเรือน

8.4.3 พัฒนาการโครงสร้างของเรือน

ภาพที่ 130: พัฒนาการโครงสร้างของเรือน

8.5 สิ่งปลูกสร้างต่างๆภายในบ้าน

นอกจากเรือนแล้วในหมู่บ้านนายเหนือก็ยังมีสถาปัตยกรรม และสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ภายในหมู่บ้าน เช่น วัด หอเทวดา ฟุ้งข้าว เถียงนา

วัด จะตั้งอยู่หัวหมู่บ้านจุดที่สูงที่สุด และหันหน้าไปทางทิศตะวันออกวัดถือว่าเป็นสิ่งก่อสร้างที่เป็นส่วนภายในบ้านให้ความเคารพนับถือ และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจคนภายในหมู่บ้านให้อยู่ในศีลกินในธรรม และเป็นพื้นที่ประกอบกิจกรรมต่างๆในยามบุญ มีงานตามฮีตคองประเพณี

ยั้งข้าว เป็นอีกสิ่งก่อสร้างที่พบอยู่บ้านนายเหนือจะเห็นว่ายั้งข้าวมี 2 ประเภท คือ ยั้งข้าวที่อยู่ใต้ถุนเรือน และยั้งข้าวที่แยกออกจากเรือนอยู่ข้างเรือนหรือ ริมป่าซึ่งจะมีสัดส่วนความงามที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว

หอเทวดา หอเทวดาเมืองถือว่าเป็นสิ่งก่อสร้างที่มีความศักดิ์สิทธิ์ที่สุดในหมู่บ้าน ซึ่งจะตั้งอยู่ในป่ากรงกับข้ามกับหมู่บ้านซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “หอโรงกรรม” ใช้สำหรับเป็นพื้นที่ประกอบพิธีกรรมบ้าน

เถียงนา ถือว่าเป็นสิ่งก่อสร้าง ที่ชาวบ้านให้ความสำคัญ เถียงนาเป็นที่พักผ่อนในเวลาไปทำนา หรือเป็นที่นอนชั่วคราวในฤดูทำการเกษตร ลักษณะเถียงนาจะมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะซึ่งจะตั้งอยู่กลางทุ่งนา ลักษณะโครงสร้างเถียงนาโครงสร้างไม้ และมุงด้วยใบค้อ

ภาพที่ 131: วัด

ภาพที่ 132: หอเทวดา

ภาพที่ 133: ยั้งข้าว

ภาพที่ 134: เถียงนา

8.6 ปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อสถาปัตยกรรม

8.6.1 แผนพัฒนาของรัฐ

ทิศทางรวมของการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมของแขวงพงสาลี จะถือเอายุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมระยะ 10 ปี (พ.ศ.2553 | ค.ศ.2010 - พ.ศ.2563 | ค.ศ.2020) ที่ได้กำหนดไว้ในกองประชุมใหญ่ครั้งที่ 8 ของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวเป็นทิศทาง ถือเอาการพัฒนาเศรษฐกิจตลาดเป็นใจกลาง เพื่อเร่งปรับปรุงโครงสร้างเศรษฐกิจตามทิศทางหันเป็นอุตสาหกรรม และทันสมัย เพื่อพัฒนาแขวงพงสาลี ให้หลุดพ้นจากความด้อยพัฒนา สู้ชนมพัฒนาแขวงให้ไปตามทิศ “สร้างแขวงพงสาลี ให้เป็นแขวงที่มีเสปียงอาหารอย่างเพียงพอ และเหลือไว้เพื่อส่งออก, ส่งเสริมการปลูกพืช และไม้สาหรรม, ไม้ให้หมาก และเลี้ยงสัตว์, ตัดพ้นกับอุตสาหกรรมปรุ่่งแต่ง เพื่อรับใช้ภายใน และส่งออก, พัฒนาโครงร่างคมนาคนม, โทรคมนาคนม, ไฟฟ้า และน้ำประปา ให้สะดวกเพื่อรองรับ ให้แก่การค้าการลงทุน และการท่องเที่ยว” โดยถือเอาเทศบาลเมืองบุนเหนือเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมสังคม

5.6.2 นโยบายของรัฐ การแก้ไขความทุกข์ยาก

การแก้ไขความทุกข์ยาก และพัฒนาชนบท ตามทิศทาง “สุขใ้สร้างบ้าน และกลุ่มบ้านพัฒนาที่ได้กำหนดให้สำเร็จ ทั้งมีความหนักแน่น และเข้มแข็งอย่างชอบด้าน ภายเป็นตัวเมืองน้อย งามเป็นส่วนหลายของกลุ่มบ้าน และพัฒนาที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน และเฮ็ดให้ทุกๆคนบ้าน และบ้านพัฒนา มีการนำพาอย่างหนักแน่น และมีความสงบสุข แก้ไขครอบครัวทุกข์ยากที่มีอยู่บ้านในปัจจุบัน ให้ได้อย่างสิ้นเชิง” โดยให้มีความสำคัญในการพัฒนา 4 ด้าน คือ กลสิกรรม-ป่าไม้ คมนาคนขนส่ง การศึกษาและสาธารณสุข จากนโยบายดังกล่าวได้ส่งผลสะท้อนต่อแบบแผนวิถีชีวิต ความเชื่อ และรูปแบบสถาปัตยกรรมมีการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาอย่างรวดเร็ว ซึ่งแสดงออก ดังต่อไปนี้

8.6.3 นโยบายของรัฐ การคมนาคนขนส่งทางบก

ได้ปรับปรุงการคมนาคนขนส่ง โดยสารของแขวง 1 แห่ง พงสาลี-เมืองล่า และบุญเหนือ-อุ้ไต-เมืองจั้งเงิน ประเทศจีน ถนนดังกล่าวคือ ถนนสาย 3A ตัดผ่านหมู่บ้านงายเหนือที่อยู่ระหว่างกลางเมืองบุญเหนือ และอุ้ไต จึงทำให้การสัญจรเกิดความสะดวกสบาย และมีไฟฟ้าใช้ ทำให้บ้านเรือนมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงโดยนำเอาวัสดุสมัยใหม่เข้ามาเปลี่ยนแทนวัสดุดั้งเดิม เช่น วัสดุผนังหลังคา กระเบื้อง สี และอลูมิเนียม นอกจากนั้น ก็มีปูน อิฐดินบล็อก และวัสดุอื่นๆ นอกจากนั้น ได้ส่งผลสะท้อนต่อระบบความเชื่อภายในบ้าน ซึ่งสังเกตเห็นได้ชัดเจน ถนนตัดผ่านหอบเวดา 1 ใน 4 หอบเวดาบ้าน จึงทำให้หอดังกล่าวถูกลดทอนความหมายทางด้านความศักดิ์สิทธิ์ลงไปอันเป็นผลกระทบจากการพัฒนา

8.6.4 นโยบายของรัฐการพัฒนาการศึกษา

ศึกษาแขวงได้แบ่งความรับผิดชอบ โดยการแบ่งชั้นคุ้มครอง ระหว่างแขวงการศึกษาภายในแผนกศึกษาแขวง ห้องการศึกษาเมือง การแบ่งชั้นคุ้มครอง ในแต่ละชั้นของแผนกศึกษา และการสร้างโรงเรียนในชนบท จากนโยบายดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงในหมู่บ้านงายเหนือ คือ มีการจัดตั้งโรงเรียนอนุบาล และโรงเรียนประถมศึกษา และมีการพัฒนาการศึกษาสามัญผ่านการขยายโอกาสทางการศึกษา มีกิจกรรมและการดูแลและพัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน และทำให้มีนักเรียนสามัญเพิ่มขึ้น นักเรียนที่เรียนจบโรงเรียนสามัญก็มีโอกาสไปเชื่อมต่อวิชาอาชีพอยู่ภายในแขวง และมหาวิทยาลัย เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในแต่ละปี จึงทำให้มีการแลกเปลี่ยนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ให้สัมพันธ์กับภาคส่วนอื่นๆ มากขึ้น

8.6.5 นโยบายของรัฐ การพัฒนาแขวงสาธารณสุข

ตามแนวทางนโยบายของรัฐ งานสาธารณสุขถือว่าเป็นนโยบายหนึ่งที่มีความสำคัญ มีการปรับปรุงคุณภาพการบริการ และการรักษาคนเจ็บป่วยตามสถานที่ต่างๆ ทั้งในเมือง และชนบท และยังมีงานจัดหาน้ำสะอาด และอนามัยสภาพแวดล้อม พร้อมได้ให้การสุขศึกษาแก่ประชาชน และปฏิบัติหลักการอนามัย 3 สะอาด โดยการสร้างให้มีครัวเรือน และบ้านแบบอย่างสาธารณสุข จากนโยบายดังกล่าวซึ่งเห็นได้ชัดเจนได้ส่งผลกระทบต่อรูปแบบวิถีชีวิต และสถาปัตยกรรม จะเห็นได้ว่าเรือนสมัยใหม่ในปัจจุบันจะมีห้องน้ำอยู่ชั้นใต้ถุนหรือข้างบ้าน

8.6.6 นโยบายของรัฐ การพัฒนาเศรษฐกิจ

จากนโยบายของรัฐการพัฒนาเศรษฐกิจตลาดเป็นใจกลาง เพื่อสุขอยู่ส่งเสริมการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ รัฐบาล และอำนาจการปกครองชั้นแขวงได้เปิดกว้างให้ทุกภาคส่วนเข้ามาลงทุน และกำหนดนโยบายต่างๆ เพื่อดึงดูดและอำนวยความสะดวกให้แก่นักลงทุนภายในและต่างประเทศ จากนโยบายทางการเห็นได้ว่าสภาพสังคม และเศรษฐกิจของชุมชนบ้านงายเหนือในปัจจุบันกำลังมีการเปลี่ยนแปลงจากเศรษฐกิจที่เคยเป็นแบบเกษตรกรรมเพื่อเลี้ยงตัวเองและครอบครัว เปลี่ยนแปลงไปตามอิทธิพลของเศรษฐกิจการตลาด ซึ่งมีนายทุนจากประเทศจีนเข้ามาลงทุน เข้าที่ดินของประชาชนในระยะยาวเพื่อปลูกยางพาราและปลูกกล้วย โดยใช้รูปแบบให้เจ้าของดินหรือคนท้องถิ่นเป็นคนดูแลรักษา เมื่อได้ผลผลิตก็ขายให้นายทุนจีน จึงทำให้ชาวงายเหนือมีรายรับเพิ่มขึ้น จากการสัมภาษณ์ประชาชน ปีหนึ่งมีรายรับจากการปลูกกล้วยครอบครัวหนึ่งได้ประมาณ 400,000-500,000 บาทต่อปี แต่มาถึงปัจจุบันรัฐบาลลบล้างไม่ให้มีการปลูกกล้วย ในแขวงภาคเหนือของลาว เนื่องจากได้ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม และวิถีชีวิตของประชาชน

8.6.7 การแต่งงานข้ามวัฒนธรรม

การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม หรือการแต่งงานข้ามวัฒนธรรม ถือได้ว่าเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านความเชื่อถือภายในเรือน และรูปแบบสถาปัตยกรรม ในอดีตคนภายในบ้านฉันแต่งงานกับคนภายในบ้านจะไม่ให้แต่งงานกับคนต่างบ้าน จึงทำให้มีความเข้มงวดทางด้านจารีตของประเพณี และรูปแบบสถาปัตยกรรม แต่มาถึงปัจจุบันสามารถแต่งงานกับคนต่างบ้านต่างเมืองได้ จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้วัฒนธรรม และสถาปัตยกรรมมีการเปลี่ยนแปลง

บทที่ 4

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

เนื่องจากงานวิจัยมุ่งเน้นเรื่องสภาพแวดล้อม และสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลื้อ เพื่อสร้างองค์ความรู้ในลักษณะของการวิจัยแบบการสร้างความรู้ใหม่ ที่มีเป้าหมายสู่ความเป็นเลิศทางด้านวิชาการ และการสร้างองค์ความรู้ใหม่เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ทางด้านสภาพแวดล้อม และสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลื้อ ในอดีต สถานการณ์ปัจจุบัน และความเปลี่ยนแปลงเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานของชาวลื้อที่มีขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม สถาปัตยกรรม และมีภาษาเป็นของตนเองที่ยังคงสืบทอดรักษาไว้ได้อย่างดี จากประวัติศาสตร์ลื้อจะเห็นว่าแต่เดิมที่นั่นกลุ่มลื้อสามารถสถาปนาศูนย์กลางอำนาจในระบบรัฐจารีต (Traditional State) ในนาม “ลีสองปันนา” โดยมีศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่ “เมืองเซียงรุ่ง” และมีการกระจายตัวของที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตลุ่มน้ำโขงตอนกลางในเขตมณฑลยูนนาน เขตรัฐฉานของประเทศพม่า และทางตอนเหนือของประเทศไทย รวมถึงทางภาคเหนือของเวียดนาม นอกจากนี้ ยังมีการอพยพเคลื่อนย้ายลงมาตามที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงและสาขาของแม่น้ำโขงในภาคเหนือของ สปป.ลาว แต่ยังไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลื้อใน สปป.ลาว ชุมชนกรณีศึกษาบ้านงายเหนือในอดีตมีความสัมพันธ์เมืองกับศูนย์กลางวัฒนธรรมลื้อในแคว้นแคว้นลีสองปันนา และในปัจจุบันพื้นที่ดังกล่าว อยู่ในเขตการปกครองของแขวงพงสาตี เป็นพื้นที่ที่อยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางปกครองของสปป.ลาว ในปัจจุบันชุมชนดังกล่าวยังรักษาชุดความคิดแบบดั้งเดิม และสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นยังคงรักษาแบบจารีตในการนี้ผู้วิจัยจึงมีคำถามในการวิจัยดังต่อไปนี้

1. รูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลื้อ ชุมชนกรณีศึกษาในอดีตเป็นอย่างไร?
2. รูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลื้อ ชุมชนกรณีศึกษาในสถานการณ์ปัจจุบันเป็นอย่างไร และจะมีความเปลี่ยนแปลงอย่างไรในอนาคต?
3. อัตลักษณ์ของลื้อ ชุมชนกรณีศึกษาในสถานการณ์ปัจจุบันที่แสดงออกบนพื้นที่การใช้สอยของเรือนอย่างไร?

จากคำถามในการวิจัยจึงนำไปสู่การกำหนดวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อกำหนดกรอบความคิดในการศึกษาวิจัยดังวัตถุประสงค์การวิจัยต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลื้อ ในอดีตของบ้านงายเหนือ
2. เพื่อศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลื้อ ในสถานการณ์ปัจจุบัน และความเปลี่ยนแปลง
3. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของลื้อบ้านงายเหนือ ในสถานการณ์ปัจจุบันที่แสดงออกบนพื้นที่การใช้สอยของเรือน และระบบการวางแผนผังบ้าน

สรุปผลความมุ่งหมาย และวัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ สามารถจำแนก ลักษณะของรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลื้อบ้านงายเหนือ เมืองขุนเหนือ แขวงพงสาลี เป็น 2 รูปแบบ คือ สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลื้อ แบบดั้งเดิม (เรือนจาริต) เรือน 4 ด้าน เรือนฮา และสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลื้อ แบบสถานการณ์ปัจจุบันจะเป็นเรือนโย (เรือน 2 จอก และเรือน 3 จอก หรือเรือน 2 จั่ว และเรือน 3 จั่ว) ทั้งนี้ แบ่งตามหน้าที่การใช้สอยทั้งหมดมี 6 แบบแผน คือ *แบบแผนที่ 1* บันไดเชื่อมต่อนั้นสู่พื้นที่โถงของเรือนหลัก และมีแม่เตาไฟอยู่ในโถง *แบบแผนที่ 2* บันไดเชื่อมต่อนั้นสู่ระเบียงหน้า (ค่อม) มีประตูกั้นระหว่างระเบียงหน้าสู่พื้นที่โถงของเรือนหลัก และมีแม่เตาไฟในโถง, *แบบแผนที่ 3* บันไดเชื่อมต่อนั้นสู่ระเบียงหน้า (ค่อม) มีประตูกั้นระหว่างระเบียงหน้าสู่พื้นที่โถงของเรือนหลัก และมีการต่อเติมเรือนไฟขนานกับเรือนหลัก โดยเชื่อมต่อสู่เรือนไฟผ่านโถง, *แบบที่ 4* บันไดเชื่อมต่อนั้นสู่ระเบียงหน้า (ค่อม) และสามารถเชื่อมต่อไปยังห้องโถงซึ่งมีประตูกั้น และจากระเบียงหน้าก็สามารถเชื่อมต่อไปสู่เรือนไฟที่ตั้งอยู่ด้านหัวของระเบียงหน้า *แบบที่ 5* บันไดเชื่อมต่อนั้นสู่ระเบียงหน้า (ค่อม) มีประตูกั้นระหว่างระเบียงหน้าสู่พื้นที่โถงของเรือนหลัก แยกเรือนไฟเป็นเรือนเดี่ยวติดพื้นดิน และมีการก่อสร้างห้องน้ำอยู่ด้วย, *แบบที่ 6* มีการก่อล้อมใต้ถุนเรือนและย้ายบันไดเข้าไปอยู่ในอาคารเชื่อมต่อจากใต้ถุนสู่พื้นที่โถงในเรือน มีห้องนอนใต้ถุนเรือน และมีเรือนไฟสร้างเป็นเรือนเดี่ยวติดพื้นดิน และมีการก่อสร้างห้องน้ำอยู่ด้วย ทั้งนี้ แบบแผนของเรือนทั้ง 6 รูปแบบนั้นสัมพันธ์กับพัฒนาการทางสถาปัตยกรรมและการจัดวางพื้นที่ใช้สอยของเรือนลื้อในพื้นที่กรณีศึกษา

1.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลื้อ ในอดีตของบ้านงายเหนือ

ลักษณะของรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลื้อ ในอดีตของบ้านงายเหนือแบบดั้งเดิม (เรือนจาริต) เป็นเรือนหลังคาจั่วเดี่ยวชายคาคลุมบันได และพื้นที่ใช้สอยทั้งหมดภายในเรือน เช่น พื้นที่ครัว, แม่เตาไฟ, หน้าวาง, กางเรือน (ห้องโถง), บันได และห้องนอน แผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมเรือนแบบจาริตนี้ได้แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ คือ “เรือน 4 ด้าน” “เรือนตูบ” และ “เรือนฮา”

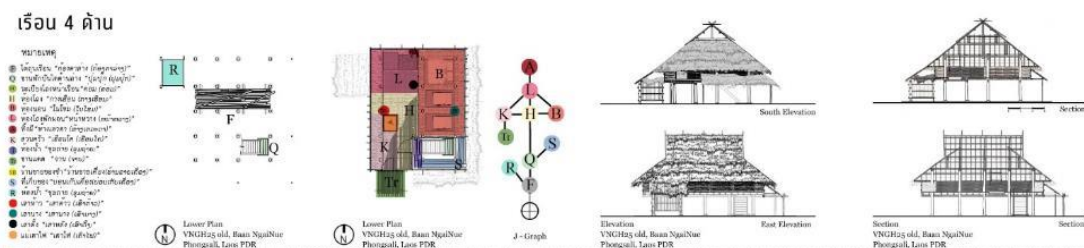
1.1.1 เรือน 4 ด้าน

แผนผังของเรือน ได้แสดงให้เห็นถึงลักษณะการพัวพันระหว่างพื้นที่การใช้สอยกลับรูปทรงของเรือน ถ้าดูจากลักษณะแผนผังแล้วจะเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ไม่นับงาน (ชาน) ชั้นใต้ถุน ประกอบมีลำเข้า (ยุงข้าว) พื้นที่เก็บไม้ พื้นที่เก็บพิน คอกสัตว์ เช่น เป็ด ไก่ และ มีบันไดเชื่อมต่อหาชั้นบน ซึ่งประกอบมีห้องนอนห้องนอนจะอยู่ทางทิศตะวันออก ซึ่งจะมีฝากระหว่างห้องนอน และห้องโถง ลักษณะห้องนอนจะไม่มีฝากระหว่างห้องอยู่ทางทิศเหนือสุดเรียกว่าห้องแจ้งเป็นที่นอนของผู้ปกครองครัวผู้อาวุโสมากที่สุดภายในเรือน เช่น พ่อเฒ่าแม่เฒ่า หรือพ่อแม่ ตามลำดับ และห้องถัดมา เรียกว่าห้องกลาง หรือห้องกำ ซึ่งเป็นห้องนอนของลูกสะใภ้ และห้องอยู่ทางทิศใต้สุดจะเป็น

ห้องนอนของลูกชายลูกสาวตามลำดับ ถัดจากห้องนอนทางทิศตะวันตกเหนือสุดเรียกว่าหน้าวาง (ห้องพักผ่อนครอบครัว) หรือเป็นที่นอนสำหรับคนต่างด้าวทำวต่างแดนที่มาเยี่ยมยามก็จะให้นอนในพื้นที่นี้ ถัดจากหน้าวางลงมาทิศใต้ จะเป็นห้องโถงเป็นพื้นที่ นอกจากนี้ ยังปรากฏเห็นพื้นที่ทางด้านความเชื่อที่ได้สืบทอดกันมาอยู่ในของเรือน เช่น “ห้วงเทวดา” “พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ห้ามนั่ง” “เสาทำว” “เสานาง”

รูปทรงของเรือน ซึ่งเรือนมีจุดพิเศษรูปทรงทั้ง 4 ด้านของเรือนจะมีความยาวเกือบเท่ากันทั้ง 4 ด้าน หรือใกล้เคียงที่สุด คนในหมู่บ้านจึงเรียกเรือนนี้ว่า “เรือน 4 ด้าน” ตามรูปทรงของเรือน และโครงสร้างของเรือน เป็นโครงสร้างโกม คำว่า “โครงสร้างโกม” หมายถึง การเอาโครงสร้างมาซ้อนทับหรือโกมกันเป็นชั้นขึ้นไป ดังแสดงในภาพที่ 137

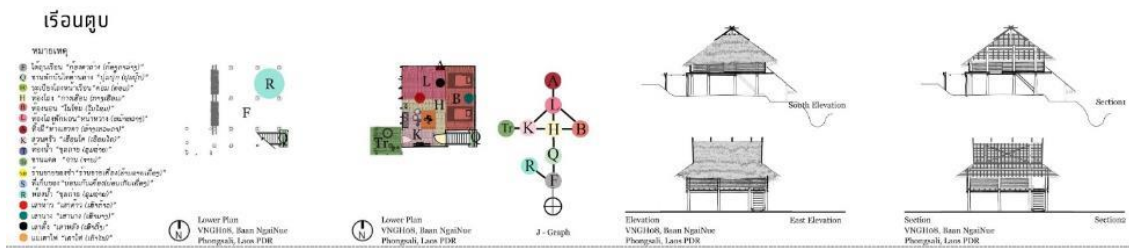
วัสดุ และโครงสร้างของเรือนมีการผสมผสานกันระหว่างไม้เนื้อแข็ง และไม้ไผ่โครงสร้างพื้นจะมีไม้ไผ่เป็นลำวางติดกัน เพื่อเป็นที่เก็บอุปกรณ์เครื่องใช้ เครื่องอุปโภค และบริโภค มีหลังคายื่นออกไปเรียกว่า “ปะ” ทำหน้าที่เป็นที่รองรับกิจกรรมต่างๆในชีวิตประจำวัน

ภาพที่ 135: เรือน 4 ด้าน

8.1.3 เรือนตูป (เรือนตูป)

เรือนตูปเป็นเรือนขนาดเล็ก ซึ่งเป็นเรือนชั่วคราวสำหรับคู่สมรสใหม่ที่จะลงเรือน และเป็นเรือนของผู้มีรายได้หน้อย เป็นเรือนขนาดเล็กแต่มีสัดส่วนที่สวยงาม พื้นที่ใต้ถุนเรือนจะเป็นพื้นที่เปิดโล่ง พื้นที่ส่วนใหญ่จะใช้ เป็นพื้นที่เก็บรักษาไม้สำหรับตั้งเรือนใหม่ นอกจากนั้นก็จะมีกองฟืน และยุ้งข้าว พื้นที่ใช้สอยภายในเรือน จะจัดสรรคล้ายคือกับเรือน 4 ด้านแต่มีขนาดเล็กกว่า แต่ยังคงรักษาตำแหน่งเดิม ในเรือนแต่จะมีประตูกันระหว่างพักแรงบันได และในเรือน พื้นที่ในเรือนจะเป็นรูปสี่เหลี่ยมยาวพื้นที่ในเรือนจะประกอบด้วย พื้นที่ครัว เตาไฟ ห้องโถง หน้าวาง (พื้นที่พักผ่อน) และห้วงเทวดา และโซ่ม (ห้องนอน) ห้องนอนจะไม่มีฝาผนังห้องแต่จะมีการแบ่งพื้นที่การใช้สอยอย่างชัดเจน เช่น ห้องที่อยู่ทางทิศเหนือสุดเรียกว่า: “ห้องแจ้ง (ฮ้อจ้ง)” หรือ “ห้องโฮฮ้อง (ฮ้อจ้อฮ้อง)” ถัดจากห้องแจ้งไปทางทิศใต้เรียกว่า “ห้องกาง (ฮ้อจ้ง)” หรือ “ห้องกำ (ฮ้อจ้ง)”

ภาพที่ 136: เรือน 4 ด้าน

1.1.2 เรือนฮา

“เรือนฮา” เรียกตามภาษาท้องถิ่นบ้านนายเมืองบุนเหนือแขวงพงสาลี สปป.ลาว เช่นเดียวกับเรือน 4 ด้าน จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านบอกว่าเรือนฮาเป็นเรือนของผู้มียศถาบรรดาศักดิ์ เรือนเจ้านายในสมัยก่อน เป็นเรือนขนาดใหญ่ คำว่า “ฮา” จะเรียกตาม “ไม้ก้านฮา” เป็นไม้ที่ยื่นออกจากเสามาจับโครงสร้างหลังคา เพื่อให้โครงสร้างมีขนาดกว้างขึ้น

แผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยม ผืนผ้า (ไม่นับจาน และปะ) ชั้นใต้ถุนจะล้อมรอบด้วยผนังสานด้วยไม้ไผ่ และมีประตูทางเข้าทางเดียวอยู่ทางทิศตะวันออก ใต้ถุนเป็นพื้นที่ เก็บฟืน และรองรับกิจกรรมในชีวิตประจำวัน เหมือนกับเรือน 4 ด้าน ถ้ามองจากข้างนอกจะมีปิดทึบ ในใต้ถุนจะมี ยุงข้าว เต่าไฟ แต่ไม่พบเห็นห้องน้ำอยู่ในเรือน บันไดจะขึ้นจากใต้ถุน ทางทิศตะวันออก และจะเชื่อมต่อพักแรงชั้น 2 จึงมีประตูเชื่อมต่อเข้าไปหาในเรือน ภายในเรือนจะเป็นพื้นที่โล่งประกอบด้วย ผนังที่คร้ว เต่าไฟ 2 เตา กลางเรือนหน้าวาง และหิ้งเทวดา จากการสำรวจภาคสนาม เรือนดังกล่าวจะสูญหายไปหมดแล้ว เนื่องจากมีนายทุนมาซื้อเป็นหลัง และถูกรื้อไม่สร้างใหม่ เนื่องจากมีข้อจำกัดทางด้านวัสดุไม่เพียงพอ

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลื้อ ในสถานการณ์ปัจจุบัน และความเปลี่ยนแปลงของบ้านนายเหนือ

ลักษณะของรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลื้อ ในสถานการณ์ปัจจุบัน และความเปลี่ยนแปลงของบ้านนายเหนือจะเป็นเรือนโย (เรือน 2 จอก และเรือน 3 จอก หรือเรือน 2 จั่ว และเรือน 3 จั่ว) เป็นเรือนที่แยกเรือนครัวออกจากเรือนหลัก แยกหลังคาออกมาเป็นหลังคา 2 จั่ว ยังคงรักษาเต่าไฟอยู่ภายในเรือนเหมือนเดิม และจะมีการต่อเติมค่อม(ระเบียง) อยู่ด้านหน้าของเรือนส่วนบันไดจะเชื่อมต่อจากใต้ถุนหาค่อม และจะเชื่อมต่อหาเรือนหลัก ลักษณะของรูปทรงจะมีการเปลี่ยนแปลงสัดส่วนหลังคา เนื่องจากวัสดุเมื่อก่อนไปค้อเปลี่ยนมามุงสังกะสี หรือกระเบื้อง จึงทำให้ความลาดชันของหลังคาต่ำลงส่วนวัสดุผนัง ฝ้า และโครงสร้างต่างๆ เปลี่ยนจากไม้ไผ่มาเป็นไม้เนื้อแข็ง และต่อมาได้แยกเรือนครัวออกจากเรือนหลัก โดยอาศัยระเบียงเป็นตัวเชื่อมต่อระหว่างเรือนหลัก และเรือนครัว

ซึ่งรูปทรงหลังคาจะแยกเป็นหลังคาจั่วเดี่ยว 2 หลัง โดยอาศัยฮายลีนเป็นตัวเชื่อมต่อระหว่างหลังคาสองหลัง และต่อมา แยกเรือนครีวออกมาเป็นอาคารชั้นเดียวติดดินแยกออกจากเรือนหลัก

ถ้าแยกตามรูปทรงของเรือน และลักษณะพื้นที่การใช้สอยแล้วเห็นว่า พัฒนาการรูปทรงของเรือนได้แบ่งออกเป็น 4 รูปแบบคือ: รูปแบบที่ 1 จะแยกเรือนครีวออกจากเรือนหลักพื้นที่ภายในเรือนจะใช้ร่วมกันอยู่ หรือเรียกว่า “เรือนสองจอกติดกัน” รูปแบบที่ 2 “เรือน 3 จอก” (มีเตาไฟอยู่ในเรือน) รูปแบบที่ 3 จากแยกเรือนครีวออกจากเรือนหลัก โดยจะมีระเบียงเป็นตัวเชื่อมต่อหากัน หรือเรียกว่า “เรือน 2 จอกแบบแยก” รูปแบบที่ 4 จะแยกเรือนครีวออกจากเรือนหลักโดยจะสร้างเรือนครีวเป็นอาคารชั้นเดียวติดดิน และรูปแบบที่ 5 เรือนโยแบบทั่วไป

1.2.1 เรือนหลังคาแฝด “เรือน 2 จอกแบบติดกัน (เรือน 2 จอกติดกัน)”

เรือนแฝด หรือเรือน 2 จอกแบบติดกัน (เรือน 2 จอกติดกัน) เรือนครีว ซึ่งมีการก่อสร้างเรือนครีวแยกออกจากเรือนหลัก โดยจะมีรางลिनเป็นตัวเชื่อมต่อ ถ้าดูจากพื้นที่ภายในเรือนแล้วจะเชื่อมต่อเข้าเป็น พื้นที่เดียวกัน เรือนหลักยังคงรักษาพื้นที่ ที่เกี่ยวเนื่องกับพิธีกรรม และพื้นที่ ใช้สอยที่สำคัญไว้ได้ เช่น ห้างเทวดา หน้าวาง ห้องโถง และห้องนอนไว้ตำแหน่งเดิมได้แสดงให้เห็นการสืบทอดกันมาแต่อดีต ถ้าดูจากรูปทรงด้านนอกจะแยกกันอย่างชัดเจนระหว่างเรือนหลัก และเรือนครีว เรือนหลักจะเป็นเรือนนอน ส่วนเรือนรองจะเป็นเรือนครีว

ใต้ถุนเรือนเป็นพื้นที่เปิดโล่ง ใช้เก็บพิน เก็บเครื่องมือการเกษตร คอกไก่ ยุงข้าว และเป็นพื้นที่นั่งพักผ่อน และบันไดเชื่อมต่อจากใต้ถุนไปหาค่อม ค่อมทำหน้าที่เป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างบันได และเรือนหลัก แพนผังเรือนหลักเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีฝาไม้แป้นกันระหว่างภายในเรือน และห้องนอน ส่วนห้องนอนเป็นพื้นที่โล่งไม่มีผนังกันห้อง แต่จะมีการแบ่งพื้นที่การใช้สอยอย่างชัดเจน เช่น ห้องที่อยู่ทางทิศเหนือสุดเรียกว่า “ห้องโซฮอง หรือห้องแจ้ง” เป็นห้องผู้มีอายุสูงสุดภายในเรือน หรือผู้นำครอบครัวถัดจากห้องแจ้งไปทางทิศใต้เรียกว่า “ห้องกลาง หรือห้องกรรม” เป็นห้องนอนของลูกสะใภ้และลูกชาย จาน (ชาน) จะอยู่กลางแจ้งไม่มีหลังคามุงเป็นพื้นที่เชื่อมต่อไปยังเรือนครีว และค่อม พื้นที่ภายในที่มีลักษณะปิดทึบไม่ค่อยมี หน้าต่าง

จากการลงภาคสนามพบว่าเรือน 2 จอกแบบติดกัน ที่ยังคงรักษาเตาไฟอยู่ในเรือน จะมีจำนวน 48 หลัง จากเรือนทั้งหมด 162 หลัง

1.2.2 เรือน 3 จอก (มีเตาไฟอยู่ในเรือน)

เรือน 3 จอก เป็นเรือนที่เรียกตามรูปทรงหลังคาซึ่งประกอบด้วยหลังคาเรือนหลัก หลังคาเรือนครีว และหลังคาค่อม เป็นเรือนอีกรูปแบบหนึ่งที่พัฒนา มาจากเรือน 2 จอก เรือนรูปแบบนี้ จะให้ความสำคัญกับค่อมมากขึ้น เห็นได้ว่าขนาดค่อมจะกว้าง และใหญ่ขึ้น เพื่อเป็นที่รองรับรองรับกิจกรรม และให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตประจำวันในปัจจุบัน ทั้งนี้รูปแบบของเรือน 2 จอกนั้นค่อมจะทำหน้าที่เชื่อมต่อระหว่างบันไดหาเรือนหลัก แต่เรือน 3 จอก ค่อมจะทำหน้าที่เป็นพื้นที่รองรับกิจกรรม

ประจำวันพื้นที่พักผ่อนครอบครัว เป็นพื้นที่กินข้าว ในบางเวลา เป็นพื้นที่รองรับญาติพี่น้องมาเยี่ยมในเวลามีบุญมีงาน เป็นพื้นที่ตากเมล็ดพันธุ์พืชสวนครัว และเป็นที่นั่งสานเครื่องจักสาน เพื่อรับใช้ในครอบครัว เช่น ตั่งหวาย ช้อนใส่ปลา หวด ตีบข้าว และเครื่องรับใช้อื่นๆ พื้นที่เรือนหลัก และเรือนครัวจะอยู่ระดับเดียวกัน และจะมีฝ้าไม้แบงกันระหว่างภายในเรือน และห้องนอน ส่วนห้องนอนจะเป็นพื้นที่โล่งไม่มีผนังกันห้อง แต่จะมีการแบ่งพื้นที่การใช้สอยอย่างชัดเจน เช่น ห้องที่อยู่ทางทิศเหนือสุดเรียกว่า “ห้องแจ้ง (ห้องแจ้ง)” หรือ “ห้องโซฮ้อง (ห้องโซฮ้อง)” เป็นห้องผู้มีอายุสูงสุดภายในเรือน หรือผู้นำครอบครัวถัดจากห้องแจ้งไปทางทิศใต้เรียกว่า “ห้องกาง (ห้องกาง)” หรือ “ห้องกำ (ห้องกำ)” เป็นห้องนอนของลูกสะใภ้ และลูกชาย

1.2.3 เรือน 2 จอก แบบแยกครัว

เรือน 2 จอกแบบแยกครัว ซึ่งจะแยกเรือนครัวออกจากเรือนหลัก โดยใช้ค่อม(ระเปียง) เชื่อมต่อ ระหว่างเรือนครัว และเรือนหลัก ในรูปแบบนี้จะไม่มีแต่ไฟอยู่ในเรือนหลัก ซึ่งเรือนหลักก็จะ เป็นเรือนเดียว แต่ยังคงรักษารูปแบบพื้นที่ใช้สอยอยู่ในตำแหน่งเดิม ช่วงเรือนครัวส่วนมากจะต่อเติม ออกทางทิศใต้ และทิศตะวันตก

ใต้ถุนจะเปิดโล่งใช้เป็นพื้นที่เก็บฟืน คอกไก่ ที่นั่งพักผ่อน และมีองค์ประกอบใหม่เพิ่มเข้ามา เช่น ห้องน้ำ ห้องอาบ ถือว่าเป็นองค์ประกอบ ที่ประชาชนเริ่มเห็นความสำคัญ เพื่อจะทำให้เกิดความ สะดวกสบาย ฉะนั้นเรือนที่สร้างใหม่ แต่ละหลังเริ่มจะมีห้องน้ำอยู่ใต้ถุนเรือน และข้างเรือน

บันได จะเชื่อมต่อกับใต้ถุนหาค่อม และค่อม จะอยู่ระหว่างการเรือนหลัก และเรือนครัว จะ ทำหน้าที่เป็นพื้นที่เชื่อมต่อ และยังเป็นพื้นที่รองรับกิจกรรม ต่างๆในชีวิตประจำวัน เรือนครัว เป็น เรือนจั่วเดี่ยว โครงสร้างไม้ และมุงสังกะสี วัสดุและโครงสร้างของเรือนจะมีการเปลี่ยนแปลง และ พัฒนาจากรูปแบบดั้งเดิม จากเรือนยกพื้นสูงวัสดุไม้ไผ่มุงด้วยใบค้อ เปลี่ยนมาเป็นเรือนยกพื้นสูง วัสดุ ไม้เนื้อแข็งทั้งหมด และมุงด้วยสังกะสี หรือกระเบื้อง จึงทำให้ สัดส่วนหลังคาต่ำลง และแสดงให้เห็น ถึงอิทธิพลจากภายนอก เข้ามามีบทบาทต่อรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภายในบ้าน และอีกปัจจัย หนึ่งที่ได้แสดงให้เห็นถึง ระบบเศรษฐกิจครอบครัวมีรายรับเพิ่มขึ้น และวัสดุดั้งเดิม ก็ขาดแคลนหาได้ ยาก จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้มีรูปแบบสถาปัตยกรรมมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง และวัสดุเพื่อแสดงให้ คนอื่นเห็นว่าตนเองมีค่านิยมใหม่

จากการลงภาคสนามพบว่า เรือน เรือน 2 จอกแบบแยกครัว ที่ยังคงรักษาเตาไฟอยู่ในเรือน จะมีจำนวน 13 หลัง จากเรือนทั้งหมด 162 หลัง

1.2.4 เรือน 1 จอก (เรือนหลังคาจั่วเดี่ยว) แยกครัวติดดิน

เรือนหลังคาจั่วเดี่ยว แบบแยกเรือนครัวออกเป็นเรือนชั้นเดียวติดดิน และไม่มีเตาไฟอยู่ในเรือนหลัก เป็นเรือนอีกรูปแบบหนึ่งที่พัฒนาจากรูปแบบดั้งเดิม ซึ่งจะแยกเรือนครัวออกจาก เรือนหลักแบบขาดตัว ซึ่งเป็นหลักจะเป็นเรือนหลังคาจั่วเดี่ยวมีค่อมหรือระเปียงอยู่ทางทิศใต้ พื้นที่ใช้

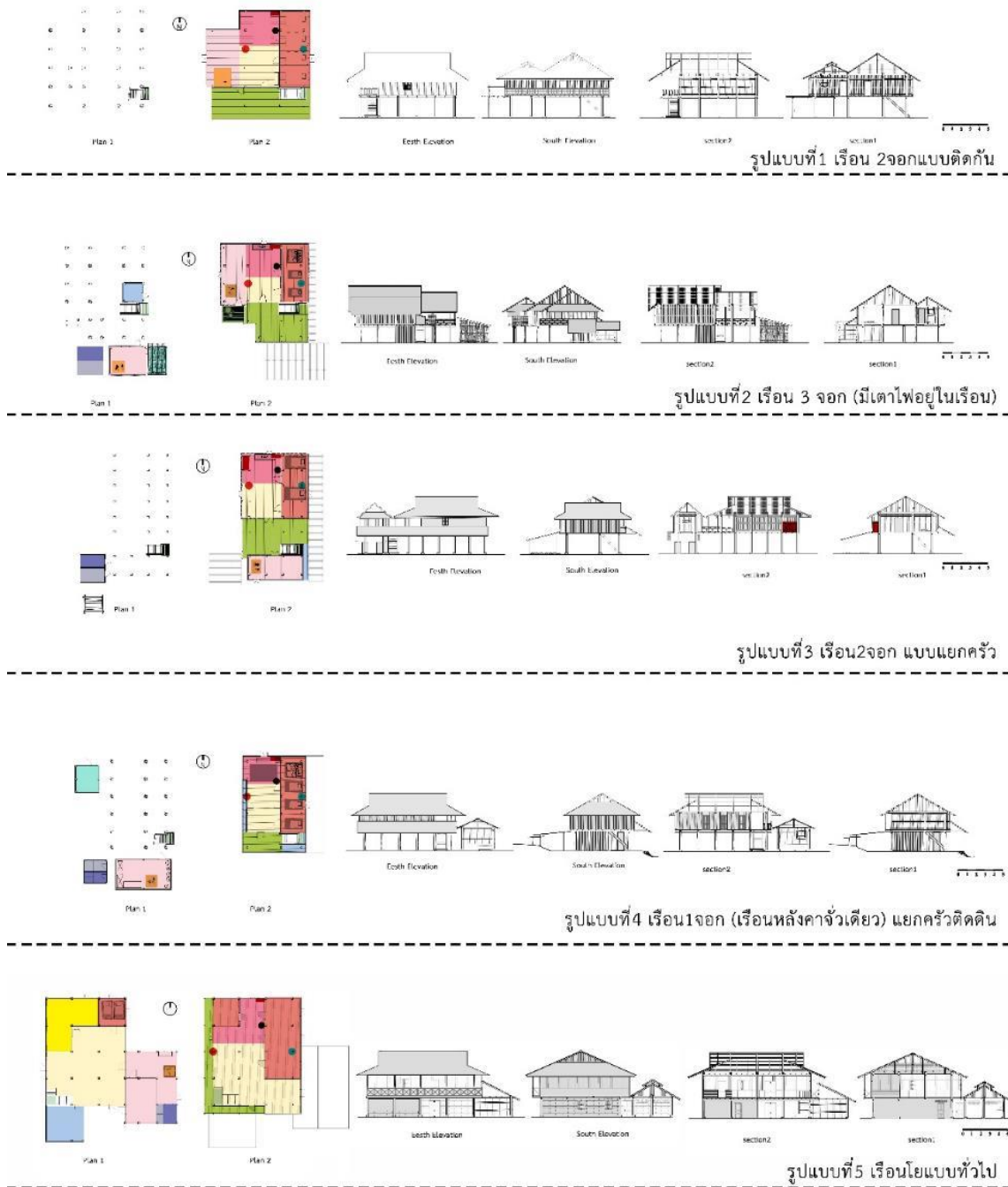
สอยภายในเรือนหลักยังคงรักษาเอกลักษณ์ แบบดั้งเดิมไว้ได้แต่สิ่งที่แตกต่าง จะไม่มีเสาไฟอยู่ในเรือนหลัก และโครงสร้างของเรือนจะมีการเปลี่ยนแปลง. แต่รูปแบบของเรือนยังปิดทึบไม่ค่อยมีหน้าต่าง

พื้นที่ใต้ถุนเรือนจะเป็นพื้นที่เปิดโล่งใช้เป็นที่เก็บพื้นเก็บเครื่องมือการเกษตร ยุงข้าว ห้องน้ำ และเชื่อมต่อถึงเรือนครัว เรือนครัวส่วนมากจะอยู่ทางทิศใต้ และทิศตะวันตก ซึ่งจะเป็นเรือนที่สร้างติดดินเรียกในภาษาลาวว่า “เรือนชู้ดิน” โครงสร้างไม้ ผนังทำด้วยไม้แป้น และวังหลังคาด้วยสังกะสี ส่วนเรือนหลักจะมีบันไดเชื่อมต่อจากใต้ถุนหาค่อม ซึ่งจะทำหน้าที่เชื่อมต่อระหว่างบันไดหาเรือนหลักและงาน พื้นที่ในเรือนจะประกอบด้วยห้องโถง หน้าวาง ซึ่งเป็นพื้นที่พักผ่อน “ห้างเตวดา (ฮ้างเตอะดา)” และ “ห้องนอน (ใบไ้่ม)” เรือนแต่ละหลังจะไม่มีเสาไฟอยู่ในเรือนหลักและบางหลังจะไม่มีงาน จะมีห้องน้ำและห้องอาบเป็นองค์ประกอบเพิ่มเติม

1.2.5 เรือนโยแบบทั่วไป

เรือนโยแบบทั่วไปที่มีลักษณะแตกต่างจากเรือนที่ได้กล่าวมาข้างต้น จากการศึกษาพบว่าเรือนที่มีความแตกต่างจากเรือน 4 ด้าน, เรือนฮา, เรือนตูป, เรือนโย (เรือน 2 จอก เรือน 3 จอก) จะเป็นเรือนโยที่มีพัฒนาการ มาอีกขั้นหนึ่ง เช่น เรือนโยที่มีใต้ถุนก่ออิฐ และชั้นบนเป็นไม้แป้น เจ้าของเรือนเป็นข้าราชการ และอีกแบบหนึ่งจะเป็นเรือนโยที่มีสามจอก (หลังคา3จั่ว) แยกออกจากกัน จะมีหลังคาเรือนหลัก หลังคาเรือนเย็น และหลังคาเรือนครัว

บันไดจะเชื่อมต่อจากชั้นล่าง ขึ้นชั้นบนโดยจะถูกปรับเปลี่ยนตำแหน่ง ไปอยู่ทางทิศตะวันตก และชั้น 2 ที่ประกอบด้วย ห้องโถง หน้าวาง ห้องนอน ค่อม และห้างเตวดา พื้นที่ชั้น 2 ส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่เปล่าว่างจะไม่ถูกใช้งาน และใช้นอนบางเวลาเท่านั้น ผู้อาศัยส่วนใหญ่ จะลงมาอยู่ชั้นล่างแทน วัสดุ และเรือนหลักเป็นโครงสร้างหลังคาจั่วเดียว มุงสังกะสี วัสดุโครงสร้างจะทำด้วยไม้เนื้อแข็ง และชั้นล่างก่ออิฐ ชั้น 2 จะเป็นพื้น และผนังทำจากไม้เนื้อแข็ง

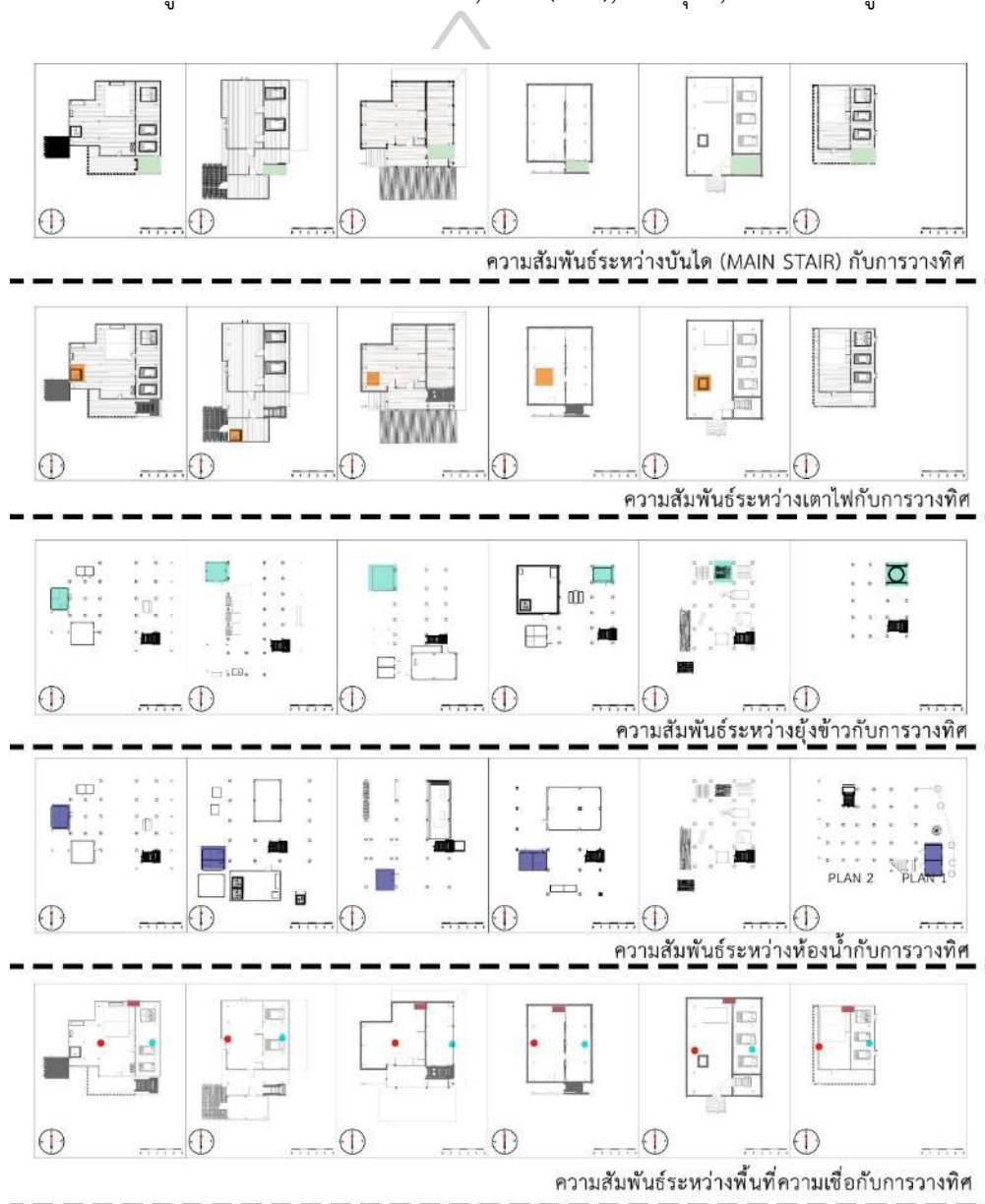

ภาพที่ 137: รูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลื้อ ในสถานการณ์ปัจจุบัน

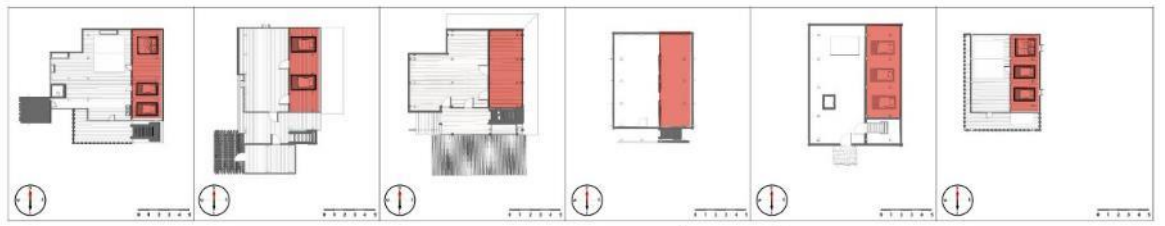
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของลือบ้านนายเหนือ ไสถานการณ ปัจจุบันที่แสดงออกบนพื้นที่การใช้สอยของเรือน และระบบการวางแผนผังบ้าน

1.3.1 ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่การใช้สอยกับการวางทิศของเรือน

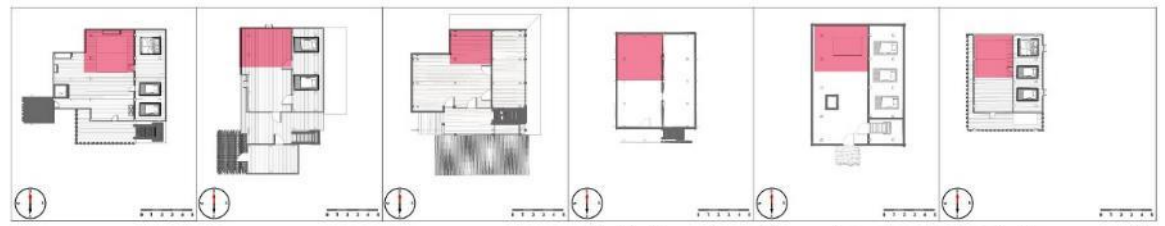
จากการวิเคราะห์เรือนทั้ง 45 หลัง สามารถสรุปความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ที่ใช้สอยภายในเรือนกับการวางทิศของเรือน ทิศทางของเรือนจะหันไปแนวทิศทางเดียวกันหมดทุกหลัง ทางเข้าหลักของเรือนจะหันหน้าลงทิศใต้ พื้นที่ห้ามนั่ง หิ้งเทวดา ยุ้งข้าว หน้าวาง (พื้นที่พักผ่อนในเรือน) อยู่ทางทิศเหนือ ค่อม (ระเปียงหน้า) จะอยู่ทางทิศใต้ กลางเรือน (ห้องโถง) ห้องนอน บันได ที่เก็บของ เสานางอยู่ทิศตะวันออก และห้องครัว, งาน (ชาน), ห้องสุขา, เตาไฟ จะอยู่ทางทิศตะวันตก

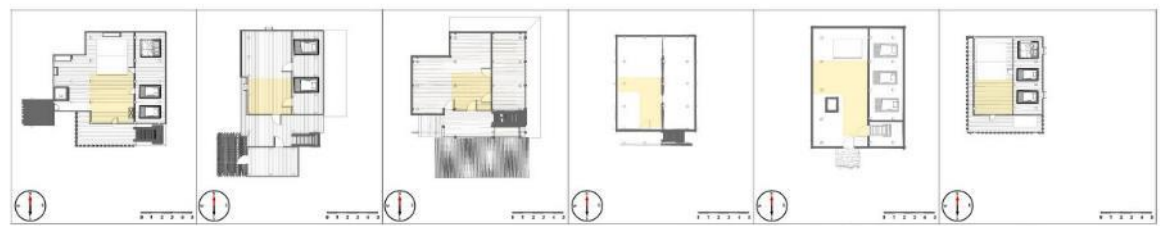
ภาพที่ 138: ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่การใช้สอยกับการวางทิศของเรือน

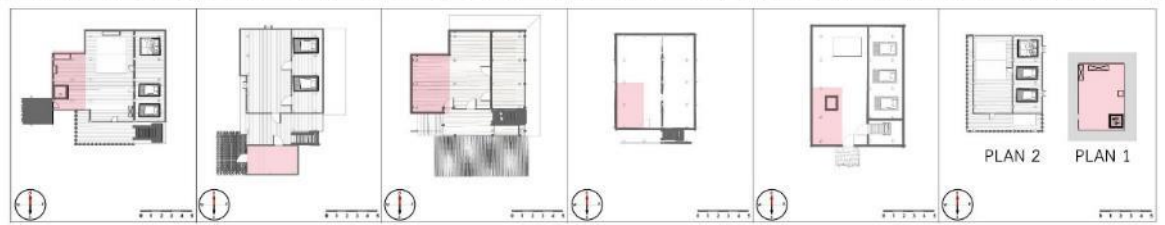
ความสัมพันธ์ระหว่างห้องนอน (BEDROOM) กับการวางทิศ

ความสัมพันธ์ระหว่างหน้าวาง (LIVING SPACE) กับการวางทิศ

ความสัมพันธ์ระหว่างห้องโถง (HALL) กับการวางทิศ

ความสัมพันธ์ระหว่างส่วนครัว (KITCHEN) กับการวางทิศ

ความสัมพันธ์ระหว่างห้องโถง (HALL) กับการวางทิศ

ความสัมพันธ์ระหว่างห้องโถง (HALL) กับการวางทิศ

ภาพที่ 139: ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่การใช้สอยกับการวางทิศของเรือน

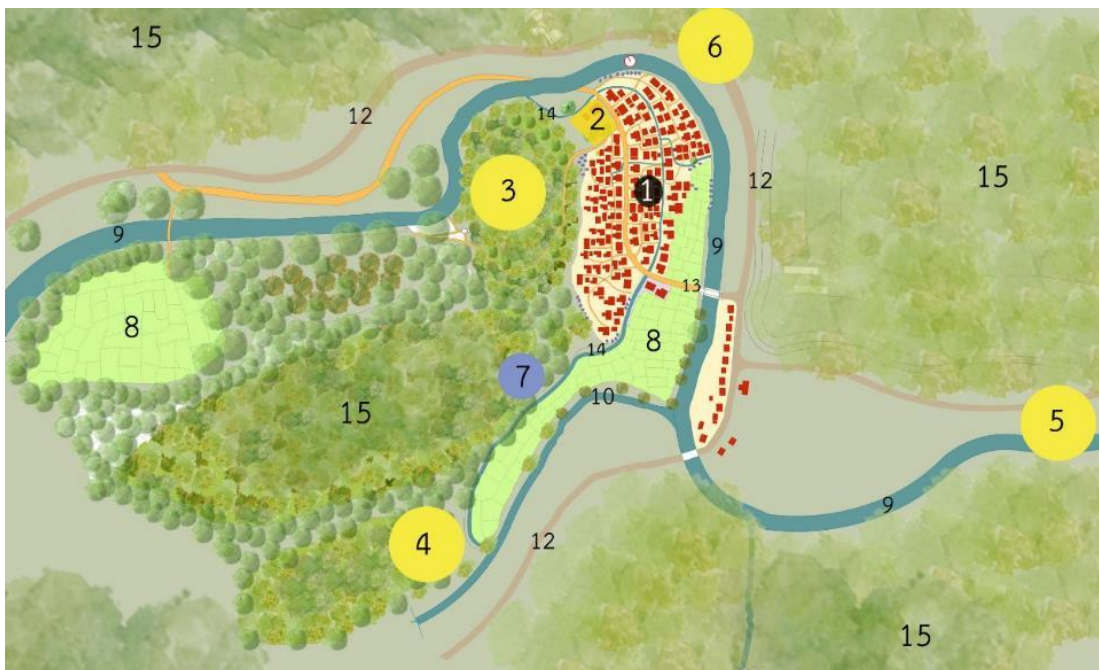
1.3.4 ระบบการวางแผนผังบ้านนายเหนื่อ

1.3.4.1 แบบแผนการวางแผนผังบริเวณหมู่บ้านนายเหนื่อ

ลักษณะการวางแผนผัง บ้านนายเหนื่อ ได้แสดงให้เห็นถึงความเก่าแก่ของหมู่บ้านลื้อในอดีต ซึ่งแบบแผนการวางแผนผังยังมีความเชื่อมโยง และให้ความสำคัญกับพื้นที่ความเชื่อศาสนาดั้งเดิม และพุทธศาสนาเป็นหลัก นอกจากนั้นหมู่บ้านยังตั้งอยู่จุดแม่น้ำสองสายไหลมาบรรจบกัน คือ แม่น้ำงาย และแม่น้ำกอง คุณลักษณะภูมิศาสตร์ของที่ตั้งเป็นพื้นที่ราบบนลาดเขาสูงทิศตะวันตกติดกับเนินสูงเป็นภูเขาศักดิ์สิทธิ์ หรือคนในหมู่บ้าน เรียกว่า “หอโรงกรรม” ทิศเหนือและทิศตะวันออก ติดกับแม่น้ำงาย และที่ตั้งติดกับทุ่งนา ในปัจจุบันพุทธศาสนายังเป็นตัวกำหนดแบบแผนผังของหมู่บ้าน เช่น จะสังเกตเห็นว่าวัดจะอยู่จุดสูงสุดของหมู่บ้าน และจะต้องอยู่หัวบ้านเท่านั้น ส่วนป่าช้าจะอยู่จุดต่ำสุด อีกสิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเก่าแก่ของหมู่บ้านที่แสดงออกในการวางแผนผังบ้านจะเห็นได้ว่าการวางแผนผังบ้านจะมีลักษณะฟรีฟอร์มไม่มีแนวแกน เรือนแต่ละหลังจะเชื่อมจอดหากันโดยทางเดิน ระหว่างช่องว่างเรือนถึงเรือน โดยจะไม่มีรั้วกั้น

เพราะฉะนั้นจะสังเกตเห็นว่าการแบ่งขอบเขตดินของแต่ละเรือนจะอาศัย ต้นไม้ สวนครัว คอกสัตว์ และกองฟืนเป็นตัวแบ่งกั้นเขตแดนของเรือน นอกจากนั้น การวางแผนผังของหมู่บ้าน ยังมีความสัมพันธ์กับการวางทิศจะสังเกตเห็นว่าเรือนแต่ละหลังทั้งหมดหมู่บ้านจัดหันไปแนวทิศทางเดียวกัน โดยสันหลังคาเรือนด้านยาวจะวางตามแนวแกน ทิศเหนือหาได้ เรือนแต่ละหลังจะหันหน้าลงทิศใต้ และเวลานอนจะหันหัวไปทางทิศตะวันออก และหันตีนไปทางทิศตะวันตก

นอกจากนี้จะสังเกตเห็นว่าการวางแบบฟอร์มของหมู่บ้านจะเป็นแบบอิสระ และจะอยู่เป็นกลุ่มเครือญาติรูปแบบฟอร์มของหมู่บ้าน ในตอนแรกๆที่เริ่มสร้างหมู่บ้านมีเพียง 15-20 หลังคาเรือนอยู่ริมฟากของถนนหลัก และต่อมาได้ค่อยๆขยายออกจนถึงปัจจุบันมี 160 หลังคาเรือน และอีกประการหนึ่งที่สังเกตเห็นคอกสัตว์เลี้ยงหมูจะอยู่ขอบบ้านทั้ง 4 ด้าน และอยู่ตามทุ่งนาติดบ้าน ถ้าสังเกตโดยรวมแล้ว จะเห็นได้ว่าขอบเขตหมู่บ้านอาศัย ภูเขาแม่น้ำ และทุ่งนาเป็นตัวกั้นก่อนจะเข้าถึงหมู่บ้าน.

ภาพที่ 140: แผนการวางผังบริเวณหมู่บ้านงายเหนือ

หมายเหตุ:

1 หลักระวางผังบ้าน	6 หอเหมว	11 บ้านใหม่
2 วัด	7 ป่าช้า	12 ถนน 3A
3 หอเวทดาเมือง	8 ทุ่งนา	13 ถนนเข้าบ้าน
4 หอฟ้า	9 แม่น้ำงาย	14 น้ำเหมือง
5 ป่าช้าหอเม็ด	10 แม่น้ำคลอง	15 เนินเขาสูง

1.3.4.2 แผนผังระบบการสัญจรภายในบ้านนายเหนือ

ชาติพันธุ์ลื้อมีประวัติศาสตร์อันยาวนานมีขนบธรรมเนียมจารีตของประเพณีเป็นของตัวเองที่สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน แต่สิ่งหนึ่งที่ปราศจากไม่ได้ในสังคมปัจจุบันอยู่ในยุคโลกาภิวัตน์ จึงทำให้มีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว เพราะฉะนั้น จึงส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมฮีตคองประเพณี และความเชื่อค่อยๆเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้ จากการลงสำรวจข้อมูลภาคสนามชาติพันธุ์ลื้อบ้านนายเหนือเมืองบุญเหนือแขวงพงสาลี สปป.ลาว ได้พบว่ายังมีความเป็นเอกลักษณ์ทางด้านวัฒนธรรมฮีตคองประเพณีที่ได้สืบทอดกันมาหลายชั่วคนแล้ว มาถึงปัจจุบันล่องลอยอย่างหนึ่งที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่ยังคงรักษาไว้แต่คนเกิดใหม่ใหญ่รุ่น ไม่รู้จัก คือ ระบบเส้นทางการสัญจรภายในหมู่บ้านที่มีแบบแผนความคิดแบบดั้งเดิมบนพื้นฐานความเชื่อที่ส่งอิทธิพลต่อระบบการสัญจรโดยจะมีการแยกระบบการสัญจรภายในหมู่บ้านดังต่อไปนี้

- ระบบเส้นทางการสัญจรทั่วไปภายในหมู่บ้าน
- ระบบเส้นทางการสัญจรไปทำพิธีกรรมทางความเชื่อ(เส้นทาง ไปหอโล่งกรรม)
- ระบบเส้นทางการสัญจรไปน้ำท่า
- ระบบเส้นทางการสัญจรไปถ่ายหนักหรือไปห้องน้ำ
- ระบบเส้นทางการสัญจร ไปส่งขอนผี (ไปป่าแร้ว หลือป่าช้า)

ระบบเส้นทางการสัญจรโดยทั่วไป ภายในบ้านมีอยู่ 2 รูปแบบ คือ เส้นทางหลักของบ้าน และเส้นทางร้อม เส้นทางหลักของบ้านซึ่งเป็นเส้นทางที่เชื่อมต่อจากถนนใหญ่สาย 3A เข้าไปหมู่บ้าน และไปสิ้นสุดอยู่ที่วัดขนาดของเส้นทางมีความกว้าง 3-4 เมตร เป็นเส้นทางดินแดง เป็นเส้นทางที่คนภายในบ้าน เข้า-ออกในการดำรงชีวิตประจำวัน. ส่วนทางร้อมเป็นเส้นทางที่แยกออกจากถนนหลักที่มีความกว้าง 2-2.5 เมตร ได้เชื่อมต่อหากันระหว่างช่องว่างเรือนหาเรือน โดยส่วนใหญ่เส้นทางจะเกิดขึ้นระหว่างพื้นที่ว่างของเรือน 2 หลัง ที่ใช้ร่วมกันติดต่อกันไป จึงกลายเป็นเส้นทางเดินเชื่อมต่อหากันคดเคี้ยวไปตามช่องว่างของเรือนมีรูปแบบเป็นอิสระไม่มีแนวแกน ถือได้ว่าระบบนี้มันแสดงให้เห็นถึงความเก่าแก่ของชุมชน ที่มีอายุหลายร้อยปี เราสังเกตเห็นว่า เรือนนั้นปลูกสร้างขึ้นก่อนการตัดเส้นทางสัญจร แตกต่างไปจากบริบทปัจจุบันที่ระบบเส้นทางจะเกิดจากการวางผังก่อน แล้วจึงค่อยมีเรือนตามมาทีหลัง ซึ่งแตกต่างจากการวางแผนแบบดั้งเดิม

ระบบเส้นทางที่ไปพิธีกรรมทางด้านความเชื่อ (ทางไปหอโรงกรรม) เป็นเส้นทางศักดิ์สิทธิ์ เส้นทางไปหอโรงกรรมจะเริ่มจากเรือนพ่อหมอประจำบ้านแล้วเลี้ยวขวาไปหาเส้นทางหลักของหมู่บ้านแล้วเดินมุ่งหน้าไปหาวัด จะเลี้ยวซ้ายเดินไปตามกำแพงวัดพอไปถึงตีนภูเขาก็จะเลี้ยวซ้ายอีกทีแล้วเดินไปตามตีนภูเขาศักดิ์สิทธิ์แล้วเลี้ยวขวาตรงไปอ้อมภูเขาศักดิ์สิทธิ์ หอเทวดาจะอยู่ที่ราบตีนเขาศักดิ์สิทธิ์อีกฝั่งหนึ่งของหมู่บ้าน หรือว่าเส้นทางดังกล่าวเริ่มต้นจากเรือนพ่อหมอ และสิ้นสุดอยู่ที่หมอ

เทวดาเมือง เส้นทางดังกล่าวจะห้ามไม่ให้คนต่างบ้านผู้หญิง และเด็กน้อยเข้าไป และจะไม่รู้จักเส้นทางนี้เลยถือได้ว่าเส้นทางดังกล่าวมีความเชื่อมโยงกับความเชื่อ และยังรักษาสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ถือได้ว่าเป็นเส้นทางศักดิ์สิทธิ์ เส้นทางไปหอโรงกรรม บ้านนายเหนือ เมืองขุนเหนือ แขวงพงสาตี สปป.ลาว ถือว่าเป็น เส้นทางสุดท้ายที่ยังรักษาไว้ได้จนถึงปัจจุบัน.

ระบบเส้นทางไปทำน้ำ เรียกว่า “หัวต่าพระ” เป็นทำน้ำสำหรับสำหรับพระสงฆ์ ซึ่งอยู่ในส่วนเหนือน้ำตามกระแสไหลของทำน้ำจะอยู่ทางหัวบ้านใกล้ๆกับวัด ถัดจากหัวต่าพระแล้วลงมาจะเป็น “ทำน้ำเหนือ” จะมีการแบ่งแยกชาย-หญิง ทำน้ำชายจะอยู่ข้างบน และทำน้ำผู้หญิงจะอยู่ข้างล่าง ส่วนมากเส้นทางที่ไปทำน้ำจะเป็นเส้นทางร้อมระหว่างเรือนเป็นเส้นทางสัญจร ถัดจากทำน้ำเหนือลงมาจะเป็น “ทำน้ำก๊วกกตง” หรือเรียกในภาษาถิ่นว่า “น้ำต่าก๊วกกตงสิงห์” (เป็นทำน้ำกลางบ้าน) จะมีทำน้ำอยู่ 2 ทำ แต่ละทำไ้มีการแยกชายหญิง ทำน้ำชายจะอยู่ข้างบน และ ทำน้ำหญิงจะอยู่ข้างล่าง คนผู้ที่มาน้ำใช้ทำน้ำก๊วกกตงประชาชนอยู่ในกลางบ้าน และหัวบ้านทางทิศตะวันออกจะลงมาใช้ทำน้ำก๊วกกตงสิงห์ และต่อจากทำน้ำก๊วกกตงสิงห์ลงไปทางใต้จะเป็นทำน้ำหางบ้าน ซึ่งเป็น “ทำน้ำกเคือ” หรือเรียกในภาษาถิ่นว่า “น้ำต่ากเคือ” เป็นทำน้ำสุดท้ายคนที่มาใช้คือประชาชนที่อยู่ทางบ้านทำน้ำทั้ง 6 ทำ ถือว่ามีการแบ่งลำดับศักดิ์อย่างชัดเจน เช่น ทำน้ำที่อยู่เหนือสุดจะเป็นทำน้ำพระ และจะมีการแยกชายหญิง ทำน้ำผู้ชายจะอยู่ด้านบน ส่วนทำน้ำผู้หญิงจะอยู่ด้านล่าง นับแต่อดีตถึงปัจจุบันทำน้ำยังมีบทบาทสำคัญ เนื่องจากประชาชนยังมาใช้งานปกติ เช่น ใช้อาบน้ำใช้ซักผ้า

ระบบทางไปถ่ายหนัก (ไปห้องน้ำ) ในอดีตบ้านนายเหนือจะไม่มีห้องน้ำ อยู่ในเรือนและนอกเรือน ซึ่งประชาชนคนในบ้านจะมีจุดถ่าย หรือห้องน้ำรวมกัน ประชาชนคนในบ้านทั้งหมดจะอาศัยถ่ายลงแม่น้ำ บางครอบครัวก็ไปถ่ายอยู่ที่ป่า โดยใช้วิธีขุดหลุมฝังและบางคนอาศัยไปถ่ายอยู่ที่ไร่นา หรือสวนในเวลาไปทำงาน ในอดีตห้องน้ำอยู่ภายในบ้านใช้รวมกัน ซึ่งจะทำห้องน้ำรวม เรียบบตามริมฝั่งแม่น้ำนาย จะพบเห็นห้องน้ำอยู่หัวบ้าน 1 จุด แยกหญิงชาย ห้องน้ำชายจะอยู่ข้างบน และห้องน้ำหญิงจะอยู่ข้างล่าง จุดที่ 2 จะพบอยู่ริมแม่น้ำกลางของบ้าน จะมีห้องน้ำ 2 จุดจะแยกหญิงชาย และจุดที่ 3 จะอยู่ ริมแม่น้ำหางบ้านจะพบอยู่ 1 จุดแยกห้องน้ำหญิงห้องน้ำชาย

นอกจากถ่ายลงแม่น้ำแล้ว ยังมีประชาชนอีกจำนวนหนึ่งอยู่ภายในบ้านจะไปถ่ายอยู่ป่าข้างหมู่บ้านโดยจะใช้วิธีขุดหลุมฝัง มาถึงปัจจุบันจากการสำรวจพบว่า มีเรือนบางหลังจะมีห้องน้ำอยู่ภายในเรือน หรืออยู่ใต้ถุนเรือน หรือบางหลังจะทำห้องน้ำติดกับเรือนครัว และมีเรือนแบบดั้งเดิม ที่ยังคงรักษารูปแบบดั้งเดิมไว้ได้ จะไม่มีห้องน้ำอยู่ภายในเรือน สมาชิกภายในครอบครัวยังใช้วิธีการถ่ายแบบดั้งเดิมอยู่โดยเฉพาะคนเฒ่าจะสังเกตเห็นว่า จะตื่นแต่เช้าๆแล้วเดินไปทำน้ำเพื่อล้างหน้า และถ่ายหนักอยู่ริมน้ำที่เตรียมไว้โดยอาศัยพุ่มไม้เป็นที่กำบัง และจะไม่มีห้องน้ำอยู่ริมน้ำอีกแล้ว เพราะ

นโยบายของภาครัฐที่วางออกมาให้แต่ละครัวเรือนต้องมีห้องน้ำ ไม่ให้ไปถ่ายพระจัดกระจายเช่นในอดีตอีก เพราะฉะนั้นวิธีการถ่ายหนักแบบดั้งเดิมจึงค่อยๆจางหายไปตามกาลเวลา

เส้นทางไปป่าช้า ประเพณีการตาย เป็นความเชื่อที่ชาติพันธุ์สื่อให้มีความสำคัญ และปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างเคร่งครัดมาหลายร้อยปีแล้ว พิธีกรรมการตายจะมีอิทธิพลต่อรูปแบบสถาปัตยกรรมระบบการสัญจรภายในบ้านซึ่งแสดงออก ภายในหมู่บ้านจะมีเส้นทางเฉพาะสำหรับคนเสียชีวิต หรือชาวบ้านเรียกกันว่า “ทางไปป่าช้า หรือป่าแร่ว” ความเชื่อพิธีกรรมการตายจะมีอิทธิพลต่อการวางผังของหมู่บ้าน วัดจะอยู่หัวบ้านจุดที่สูงที่สุดของบ้าน และจะวางป่าช้า (ที่เผาผีตาย) เอาไว้หางบ้าน จุดที่ต่ำสุดของบ้าน และอีกประเพณีหนึ่งที่ชาวบ้าน ได้ปฏิบัติกันมาแต่อดีต

การเอาขอนผีไปเผาที่ป่าช้าจะต้องห้ามขอนผีจากหัวบ้านหางบ้านตามเส้นทางหลัก หรือทางร้อม ถ้ากรณีเรือนอยู่ติดกับเส้นทางร้อมจะห้ามขอนผีจากทิศตะวันตกหาทิศตะวันออก โดยจะห้ามขอนผี ไปตามช่องว่างเรือนสองหลัง แต่จะไม่ให้ ขอนผีเข้าไปในบริเวณ ชายคาเรือนหลังใดหลังหนึ่ง ถือว่าเป็นเรื่องที่ไม่ดี เวลาจะห้ามขอนผีต้องเอาเชือกกั้นเขตแดนของเรือนแต่ละหลัง เพื่อเป็นแนวเส้นทางจนกว่าจะถึงทางหลัก

หลังจากนั้นแล้วห้ามขอนผีไปตามแนวทางดังกล่าวแล้วจึงเชื่อมต่อกับถนนหลักถึงหางบ้าน จึงจะพบทางไปป่าช้าทางไปป่าช้าเป็นเส้นทางที่เลียบบยาวไปตามริมทุ่งนาหางบ้าน ซึ่งจะเป็นเส้นทางที่รกรุงรังเป็นป่าเหล่า บางที่ก็มีน้ำขัง เนื่องจากเส้นทางดังกล่าวจะมีข้อห้ามอยู่ว่า “จะไม่ให้ถางเป็นแกลวทาง และไม่ให้อนามัย ลึงกีดขวางต่าง เพราะเชื่อกันว่าถ้าทางไปสะดวกสบายแล้วจะมีคนตาย” สิ่งที่สำคัญเส้นทางดังกล่าวเวลาญาติพี่น้อง และประชาชนที่ไปส่งขอนผีในป่าช้าจะไม่ให้กลับทางเดิม จะมีอีกเส้นทางที่เดินวนกลับไปหาหน้าหัวบ้าน แล้วจะมีพิธีล้างสะสางสิ่งที่ไม่ดีออกจากร่างกาย หลังจากเสร็จพิธีจึงกลับไปเรือนคนที่เสียชีวิตอีกครั้งหนึ่งเพื่อผูกแขนรับเอาขวัญจึงกลับไปยังเรือนของตนเองได้

รายการอ้างอิง

Christianity, E. (1995-2000). Joshua Project.

https://joshuaproject.net/people_groups/18566

Zhu Liangwen. (2535). *The Dai or Tai and Their Architecture & Customs in South China*.

Bangkok: D.K. Book House.

แม่ป่า อ่อน. (2558) แม่ตี่นึ่ง(ร่างทรง)/Interviewer: C. Soukhaseum.

ไชยะบุนทวง, บ. (2549). จากประวัติศาสตร์ทาดหลวง เชียงตุง และประวัติศาสตร์เมืองสิงห์ เวียงจันทน์: เวียงจันทน์.

กมชนเผ่า. (2008). *บันดาชนเผ่าในลาว (The Ethnic groups in Lao P.D.R.)*. เวียงจันทน์: มันทาตลาด.

กวิณ ว่องวิทย์การ และคณะ. (2548). โครงการ การเปรียบเทียบภูมิปัญญาในพัฒนาการของบ้านพื้นถิ่นไทลื้อ ระหว่างพื้นที่เลือกสรรใน อ.เชียงคำ จ.พะเยา ประเทศไทย กับพื้นที่เลือกสรรในแคว้นสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

จูเหลียงเหวิน. (2536). *ชนชาติไต สถาปัตยกรรม และ ขนบธรรมเนียมประเพณีไต ในสิบสองปันนา*. กรุงเทพฯ: พรินต์ติ้งเฮาส์.

ธงชัย วินิจกุล. (2556). *กำเนิดสยามจากแผนที่ประวัติศาสตร์ภูมิกายของชาติ*. กรุงเทพฯ: อ่าน.

นางบัวสวรรค์ ไชยะบุนทวง. (2006). *ประวัติศาสตร์ทาดหลวง เชียงตุง และประวัติศาสตร์เมืองสิงห์*.

บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. (2547a). *ไทยสิบสองปันนา (3 ed.)*. กรุงเทพฯ: ศยาม.

บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. (2547b). *ไทลื้อ*. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.

พ่อไหมพม. (2558) *รืดของประเพณีของลาวรืด 12 ครอง 14*/Interviewer: C. Soukhaseum.

พ่อลอด. (2558) *พิธีกรรมการเกิดที่บ้านงายเหนือ*/Interviewer: C. Soukhaseum.

พ่อหมอประจำบ้าน. (2558) *พิธีกรรมการกรรมบ้าน*/Interviewer: C. Soukhaseum.

มหาสีลาวิระวงศ์. (2001). *พงศาวดารลาว*. เวียงจันทน์: มณฑตราชา.

यररयง จิระนคร, ร. ๓. (2551). *ประวัติศาสตร์สิบสองปันนา (2 ed.)*. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.

यररยง จิระนคร รัตนาพร เศรษฐกุล. (2551). *ประวัติศาสตร์สิบสองปันนา (2 ed.)*. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.

วนิดา พึ่งสุนทร. (2533). *เรือนไตลื้อในสิบสองพันนา*. หน้าจั่ว.

วิลละ อาโนลัก. (2559). *งานปรับตัวของรูปแบบเรือนลี้กล่อม บ้านนาช่างใต้ เมืองน้ำบาก หลวงพระบาง สปป.ลาว*. หน้าจั่ว

อรศิริ ปาณินท์. (2533). *กล่าวถึงวัดบ้านถิ่นสิบสองพันนาอีกครั้ง*. หน้าจั่ว, 37-54.

อรศิริ ปาณินท์. (2539). *บ้านและหมู่บ้านพื้นถิ่น*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	Chanhthanom Soukhaseum
วัน เดือน ปี เกิด	20 มิถุนายน 2532
สถานที่เกิด	ViengKeo Village Kasi District Vientiane Province Lao P D R
วุฒิการศึกษา	ปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิตสาขาสถาปัตยกรรม (5 ปี) คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย สุภานุวงศ์ สปป.ลาว
ที่อยู่ปัจจุบัน	Faculty of Architecture Souphanouvong University Roda No. 13 North, Ban Donmai Luangprabang,Lao PDR
รางวัลที่ได้รับ	พ.ศ. 2548 รางวัล “นักเรียนเก่ง” วิชา คณิตศาสตร์ ประเภทที่ 1 มัธยมต้น เมืองกาสิ แขวงเวียงจันทน์ สปป.ลาว ประจำปี พ.ศ. 2548 พ.ศ. 2551 รางวัล “นักเรียนเก่ง” วิชา เคมี ประเภทที่ 1 มัธยม ปลาย ของแขวง เวียงจันทน์ ประจำปี 2551 และ ได้เป็นตัวแทน ของแขวงเวียงจันทน์ สอบแข่งขัน เรียนเก่งระดับชาติประจำปี พ.ศ. 2551 พ.ศ. 2551 ได้รับทุนการศึกษาจากรัฐบาล สปป.ลาว ศึกษาต่อ ระดับปริญญาตรี ที่ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร มหาวิทยาลัย สุภานุวงศ์ สปป.ลาว พ.ศ. 2552 ได้รับใบอัยยอ “ผลงานการศึกษาดีเด่น” ประจำปี (พ.ศ. 2552, 2553, 2554,2555) จากคณะสถา ปัตยกรรมศาสตร์ และ มหาวิทยาลัย สุภานุวงศ์ พ.ศ. 2552 ได้รับทุนนักศึกษาแลกเปลี่ยนในเขตลุ่มแม่ น้ำของ (GMS) ที่คณะสถาปัตยกรรมศาสตร มหาวิทยาลัย ขอนแก่น เป็นเวลา 3 เดือน พ.ศ. 2553 ได้รับทุนนักศึกษาดีเด่นจาก Prof.Choi, Joong-Hyun ประจำปี(พ.ศ. 2553, 2554) พ.ศ. 2553 ได้รับทุนนักศึกษาแลกเปลี่ยนในเขตลุ่มแม่ น้ำของ (GMS) ที่คณะสถาปัตยกรรมศาสตร มหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นเวลา 3 เดือน

พ.ศ. 2553 เข้าร่วมworkshop VERNADOC 2010,
THAILAND6-10 May 2010 KhonKaen
University in collaboration with RSU,
KU and Souphanuvong University
Lao PDR. Detail Gable,
Wat Sratianthong, Loey

พ.ศ. 2558 ได้รับทุนการศึกษาจากโครงการ KOICA
สำหรับศึกษาต่อระดับปริญญาโท
สาขาสถาปัตยกรรมผังเมือง ภาควิชาสถาปัตยกรรม
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

